

**ANAAKIM MEDYAYA KARŞI ALTERNATİF MEDYA: ALTERNATİF
GAZETELER OLARAK AHALİ ve MÜLKSÜZLER**

Çağdaş CEYHAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Basın Yayın Anabilim Dalı

Danışman: Yrd. Doç. Dr. İncilay CANGÖZ

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Eylül 2008

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZÜ**ANAAKIM MEDYAYA KARŞI ALTERNATİF MEDYA: ALTERNATİF
GAZETELER OLARAK “AHALİ” ve “MÜLKSÜZLER”****Çağdaş CEYHAN****Basın Yayın Anabilim Dalı****Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eylül 2008****Danışman: Yrd. Doç. Dr. İncilay CANGÖZ**

1980’li yılların başından itibaren dünyada ve Türkiye’de küreselleşmenin etkisiyle iletişim sektöründe yoğunlaşma ve finansal hareketler hız kazanmıştır. Kamu hizmeti yayıncılığı tasfiye edilmiş, medya endüstrisinde tek ve tümleşik bir pazar yapısına geçilmiştir. Türk medyası ise 1980’li yıllardan sonra yatay ve dikey bütünleşme evrelerini tamamlamış, 2000’li yılların başından itibaren ise küresel medya devlerine eklemelenmeye başlamıştır.

Medya ortamının ticarileşmesi, medya mülkiyetinin az sayıda kişinin elinde toplanması, ekonomik ve sosyal olarak baskı altındaki toplum kesimlerinin kamusal alanda temsilini zorlaştırmıştır. Küreselleşen medya ortamında temsil edilemeyen toplum kesimleri, kendi seslerini duyurabilmek için kendi medyalarını yaratmaya başlamışlardır. Anaakım medyaya karşı örgütlenme yapıları ve içerikleriyle alternatif bir medya oluşturmaya başlamışlardır. 1980’li yıllardan sonra küreselleşme dalgasıyla beraber yeni toplumsal hareketlerin ortaya çıkardığı kolektif hareket kültürü alternatif medyanın içeriğini ve örgütlenişini etkilemiştir. Alternatif medya hakim kamusal alan karşısında temsil edilemeyenlerin temsil edilebildiği karşıt bir kamusal alan oluşturmuştur. Türkiye’de ise özellikle 1980’lerden sonra kamusal alan farklı seslere açılmaya başlamıştır. Bu çeşitlilik anaakım medyaya karşı kendini farklı şekilde ifade eden alternatif bir medyanın oluşumuna da ön ayak olmuştur.

Anaakım medyanın dağıtım ve üretim ilişkileri dışında yer alan Ankaralı bir grup anarşistin İstanbul’daki arkadaşlarıyla beraber çıkardıkları aylık anarşist Ahali Gazetesi ve İstanbul’lu bir grup anarşist-komünistin 2007 yılında 9 ay boyunca yayımladıkları

aylık anarşist-komünist ‘Mülksüzler’ gazetesi çalışma ilişkileri ve ürün içeriği bakımından incelenmiştir. Katılımcı gözlem, derinlemesine görüşme ve tema analiziyle veri toplanmıştır. Uygulamayla elde edilen veriler ışığında gazetelerin örgütlenişi ve çalışma ilişkileri bakımından anakım medyanın dışında alternatif bir örgütlenme ve içerik modeli sunduğu belirlenmiştir.

ABSTRACT

From the beginning of the 1980's concentration and financial movements were accelerated in media sector by the effect of globalization throughout the world and Turkey. Public service broadcasting were sold out and there was transition to integrated and unique market structure in the media industry. Following the 1980's, the Turkish media has completed horizontal and vertical integration phases and from the beginning of 2000, it has started to be articulated in global media giants.

Commercialization of media context and oligopolistic structure of media ownership made it difficult for components of society which have been under pressure to represent themselves in public sphere. These pieces of society, who are not represented within the globalizing media, tried to create their own media structures to make their voices heard. They started to generate an alternative media with their own organizational patterns and content against the mainstream media. The collective movement culture, which is made visible by the new social movements within the globalization wave after the 1980's, had effects on the content and the organization practices of the alternative media. Alternative media created an opposite public sphere in which the unrepresented could be represented against the dominant publicity. In Turkey, especially after the 1980's, public sphere was open to different voices. This diversity made it possible for the alternative media that expresses itself in a different way.

In the practical part of the study, monthly anarchist newspaper "Ahali", which is published by a group of anarchist people from Ankara through the circle of in İstanbul, and monthly anarchist-communist newspaper 'Mülksüzler' which is published by a group of anarchist-communist from İstanbul during the nine months in 2007 is analyzed from the perspective of working practices and content. Data is collected through a number of methods involving participant observation, in-depth interview and theme analyses. In the light of the data collected through the practical part of the study, it is pointed out that the newspaper presents an alternative organization and content model that stands apart from the mainstream media.

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Çağdaş CEYHAN'ın “Anaakım Medyaya Karşı Alternatif Medya: Alternatif Bir Gazete Olarak AHALİ Gazetesi” başlıklı tezi tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca, Basın Yayın Anabilim dalında Yüksek Lisans tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

İmza

Üye (Tez Danışmanı): Yrd. Doç. Dr. İncilay CANGÖZ

Üye :

Üye :

Prof. Dr. Ramazan GEYLAN
Anadolu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ÖNSÖZ

Bu çalışma süresince her zaman yanımda olan ve desteğini hiç esirgemeyen zerafetini kutup ışıkları, aurora boralise benzettiğim Yard.Doç.Dr. İncilay Cangöz'e çok teşekkür ederim. Tez jürimde sunduğu katkılar ve ufuk açıcı önerileri için Yard.Doç.Dr. Emre Gökalp'e ve tez jürimdeki katkılarından dolayı Prof.Dr. Halil İbrahim Gürcan'a teşekkür ederim. Bu tez süresince benimle beraber tüm sıkıntılarımı paylaşan, deşifrelerin çözümlenmesine bile yardım eden ve her zaman onlar için eşsiz olduğumu hissettiren anne ve babama teşekkürü borç bilirim. Benden yaşça küçük olmasına rağmen hep daha olgun olup bana inceden yol gösteren kardeşim Uygur'a da sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Arkadaşlığın her şeyden çok emek ve dayanışma olduğunu bana hissettiren zor zamanlarımda süpermani olup hiç şikayet etmeyen Erhan'a çok teşekkür ederim o olmazsa bu tez olmazdı. Eskişehir'e geldiğim ilk günden itibaren öz abim olan Cem Gülçin'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Umutsuzluğun çüremek, umudun ise hayatın kendisi olduğunu bana öğreten Ankargücü'nü destekler gibi, iyi günde kötü günde beni hep destekleyen Berkay'a ve Duygu yengeye çok teşekkür ederim. Tezimin tüm prosedür işlerini halleden Sosyal Bilimler Enstitüsü emekçileri; İçlem, Tuğba, Seda, Filiz ve Meltem'e çok teşekkür ederim. Gelmediğim toplantılar ve gazetenin işlerinden arazi olmak zorunda kaldığım zamanları büyük bir hoşgörüyü karşılayan başta Seza, Bahadır, Mevlüt olmak üzere tüm Anadolu Haber emekçileri ve Erkan Hoca'ya çok teşekkür ederim. Deşifrelerimin çözümlenmesinde yardımcı olan İlker, zor zamanlarımda beni Ankara'dan görmeye gelen Hakan, Gökhan ve Emokhan'a da teşekkürü borç bilirim. Etnografi yöntemi ile ilgili ufuk açıcı tartışmaları için Yard.Doç.Dr. Hakan Ergül'e de çok teşekkür ederim. Zor zamanlarımda hep sesleri telefonun diğer ucunda olan Nalan'a, Tilki İlhan'a ve Adnan'a çok teşekkür ederim. Keyif kafedeki neşeli sohbetleri için Murat'a, İpek'e, Mehmet'e, Sertan'a, Özlem'e, Müge'ye ve Esra'ya çok teşekkür ederim. Her sabah okulda beni güler yüzleriyle karşılayan Gülfer'e, Kadriye ablaya, Musa'ya, Nedime ve Neriman ablaya çok teşekkür ederim. Neşesiyle hep yanımda olan Düzgün Turan'a da teşekkürü borç bilirim.

Alan araştırmam boyunca bana karşı çok içten ve sıcak davranan Ahali ekibine ve Mülksüzler ekibine çok teşekkür ederim; onlardan çok şey öğrendim. Onlar olmazsa bu tez asla tamamlanamazdı. Ütopyalarımızın bir gün gerçek olması dileğiyle.

Ve bir Mart günü kaçak bir İstanbul yolculuğunda trenin penceresine ve göğsüme konan gökkuşağı renkli o kelebeğe çok teşekkür ederim, hayat ve bu tez için gerekli tüm ilham ondandı çünkü.

ÖZGEÇMİŞ

Çağdaş CEYHAN
Basın Yayın Anabilim Dalı
Yüksek Lisans

Eğitim

Ls. 2002 Ankara Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü
Lise 1998 Ankara 50. Yıl Süper Lisesi

İş

2004 Araştırma Görevlisi, Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Basın
Yayın Bölümü

Kişisel Bilgiler

Doğum Yeri ve Yılı : Ankara 15.02. 1980

Cinsiyet : Erkek

Yabancı Dil : İngilizce

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖZ.....	ii
ABSTRACT.....	iv
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	v
ÖNSÖZ.....	vi
ÖZGEÇMİŞ.....	viii
TABLolar LİSTESİ.....	xiii
1. GİRİŞ	1
1.1. Problem.....	4
1.2. Amaç.....	5
1.3. Önem.....	5
1.4. Varsayımlar.....	6
1.5. Sınırlılıklar.....	6
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	7
2.1. Küreselleşme.....	7
2.1.1. Küresel Medya.....	12
2.1.2. Küresel Medyada Mülkiyet.....	16
2.1.3. Ekonomik Yöndeşme ve Küresel Medya Devleri.....	20
2.2. Türkiye’deki Değişen Medya Ortamı ve Küreselleşme.....	22
2.2.1. Türkiye Ekonomisi’nde Yapısal Dönüşüm.....	23
2.2.2. Türk Medya Sektöründe Dönüşüm.....	27
2.2.3. Türk Medya Sektörü Değişen Mülkiyet İlişkileri ve Sahiplik Yapısı.....	28
2.2.4. Türk Medyası’nda İstihdam Politikaları.....	41
2.2.5. Medyada Tekelleşmenin İçeriklere Etkisi.....	48
2.2.5.1. Türk Medyası’nda Magazinleşme/Tabloidleşme	49

2.3. Alternatif Medya ve İletişim Teorileri.....	53
2.3.1. Alternatif Medyayı Tanımlamak.....	64
2.3.2. Alternatif Medyanın Tarihi.....	70
2.3.3. Topluluk Medyası Olarak Alternatif Medya.....	73
2.3.4. Anaakıma Karşı Alternatif Medya.....	82
2.3.4.1. Anaakıma Karşı Alternatif Medyanın Üretim Boyutu.....	84
2.3.4.2. Anaakıma Karşı Alternatif Medya ve Yeni	
Toplumsal Hareketler.....	87
2.3.4.3. Anaakıma Karşı Alternatif Medya ve Kamusal Alan.....	93
2.3.4.4. Anaakıma Karşı Alternatif Medya ve Hegemonya	
Kavramı.....	100
2.3.5. Sivil Toplum ve Alternatif Medya.....	102
2.3.6. Rizom (Kök gövde; Sarmaşık) Olarak Alternatif Medya.....	106
2.3.7. Türkiye’de Alternatif Medya.....	106
3. YÖNTEM.....	111
3.1. Niteliksel Araştırma ve Etnografi.....	111
3.2. Veri Toplama Teknikleri.....	113
3.3. Evren ve Örneklem.....	114
4. BULGULAR VE DEĞERLENDİRME.....	115
4.1. Mekan ve Grup Betimlemeleri.....	115
4.1.1. Ahali Gazetesi’nin Mekanı.....	115
4.1.2. Ahali’nin Öyküsü ve Grubun Betimlenmesi.....	117
4.2. Alternatif miyiz? Farklı Kavramlar, Karışık Kafalar.....	118
4.3. Oluşturucu Kimlik: Anarşist Olmak.....	119
4.3.1. Anarşist Bir Dil Yaratmak.....	122
4.3.2. Anarşist Bir Dil İçin Anarşist Haber Kaynakları.....	123
4.3.3. Gündelik Hayatın Anarşist Yeniden Üretimi: Gazete	

Hazırlanırken.....	125
4.3.2. Anarşist Bir Dil İçin Anarşist Haber Kaynakları.....	121
4.4. Yatay Örgütlenme.....	129
4.5. Finansman: Anarşistlerin de Geçinmesi Gerek.....	131
4.6. Gönüllü Dağıtım Ağları: Şehirlerden Anarşistler.....	132
4.7. Bizim İçin Haber: ‘Söylenmesi Gereken’.....	133
4.8. Ahali’nin Okuyucuları Kimlerdir?.....	134
4.9. Alternatif Kamusalılık.....	135
4.10. Bir Haberin Yapılandırılması.....	136
4.10.1. Sokak Tiyatrocularıyla Röportaj.....	138
4.11. Ahali Gazetesinin Biçimsel Özellikleri.....	139
4.12. Ahali Gazetesi’nde Yer Alan Konular.....	140
4.13. Temalar.....	141
4.13.1. Ahali’nin Kara Çocuklarından ya da Ahali’den: Kimliğin İnşası.....	141
4.13.2. Anarşizmin Kara Gündemi: Milliyetçilik.....	142
4.13.3. Savaşa Karşı Vicdani Ret: Antimilitarizm.....	143
4.13.4. Kürt Sorunu: Milliyetçiliğe Karşı Halkların Kardeşliği.....	144
4.13.5. Patriyarki: ‘Er Meydanlarının Ezberi Bozuluyor’.....	145
4.13.6. Ekoloji: ‘Doğanın Efendisi Değil Sadece Bir Parçasıyız’, ‘Radyoaktif Ölüme Karşı Aktif Direniş’.....	146
4.13.7. Anarşizm Yazıları: Anarşi Mümkündür Çünkü Ben Bir Anarşistim.....	147
4.13.8. İşçi Sınıfının Gündemi: Kapitalizm Öldürür.....	148
4.14. Mülksüzler Gazetesi.....	149
4.14.1. Mülksüzler’in Çıkış Öyküsü.....	149
4.14.2. ‘Amacımız Alternatif Yaratmaktı’.....	150
4.14.3. Hiyerarşik Olmayan Bir Örgütlenme Modeli (mi)?.....	151

4.14.4. Yayın Politikası: Uzlaşma Arayışları.....	152
4.14.5. Dağıtım ve Finans Sorunları.....	153
4.14.6. Mülksüzler İçin Haber.....	154
4.14.7. Yasal Zorluklardan Çok Ekonomik Zorluklar.....	155
4.14.8. Okuyucular.....	155
4.14.9. Oluşamayan Alternatif Kamusalılık ve Son.....	156
4.15. Mülksüzler Gazetesi'nde Yer Alan Konular.....	158
4.15.1. İşçi Direnişleri: Şimdi ve Geçmiş.....	159
4.15.2. Her Daim Güncel: Milliyetçilik.....	160
4.15.3. Ortadoğu.....	162
4.15.4. Özel Alan Politikadır: Kadın Emeginin Sömürüsü.....	163
4.15.5. Bir Sömürü Nesnesi Olarak Çevre.....	164
5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	166
KAYNAKÇA.....	172

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Dört teorik bakışın pozisyonu.....	63
Tablo 2: Alternatif Medyayı Tanımlama(k).....	77

1. GİRİŞ

Medya, toplumsal formasyonun üç düzeyinin (ekonomik, ideolojik, politik) farklı ölçeklerde iktidarla kesiştiği ayrıcalıklı bir konumda yer almaktadır. Dolayısıyla medyanın içeriği ve ürettiği yapı hâkim üretim biçimi ile ilişkileri ve bu ilişkiler doğrultusunda toplumsal yapıyla kurduğu etkileşim içerisinde anlaşılmalıdır. Medyanın toplumsal yapıyla kurduğu ilişki üretim ilişkileri kavramı üzerinden anlaşılmaya çalışıldığında medyadaki sahiplik yapısı anahtar bir kavram olarak öne çıkmaktadır.

Medyanın sahiplik yapısı dünyada ve Türkiye’de 1980’li yılların başından itibaren bir dizi dramatik değişime uğramıştır. Dünyada iletişim sektöründe yoğunlaşma ve finansal hareketler hız kazanmıştır. Devletin iktisadi rolünün azaltılması gerektiğini ifade eden Neoliberalizmin temel ekonomik ve siyasi çerçevesini sunduğu bu değişim iletişim alanında: Devletlerin elindeki kamu kuruluşlarının özel kesime satılması, kamu yayıncılığı yapan kurumların yanında ticari özel yayımcılara da izin verilmesi veya farklı sermaye kesimlerinin oluşturduğu konsorsiyumların yeni özel yayıncılık kurumları için ihaleye girmeleri yoluyla görünür hale gelmiştir.

Küresel ticari medya ortamının oluşumuna giden dönüşüm sürecinde kamu hizmeti yayıncılığın tasfiyesi dönüşümün ilk evresini oluştururken sahiplik yapısındaki değişim ve yoğunlaşma ise dönüşümün ikinci ve kurumsallaşma evresini oluşturmuştur. Küresel ticari medyanın önü hem ulus devlet içindeki düzenlemelerle hem de Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) ve Dünya Bankası (DB) gibi ulus ötesi kuruluşların düzenleyicilikleri ile açılmıştır. Küresel bir piyasa yaratmaya yarayan bu düzenlemeler, daha sonra yerini piyasanın kendi mantığına bırakmıştır. Medya sektöründe şirketler holdingleşme yoluna gitmişlerdir. Yine medya endüstrisinde farklı sektörlerin farklı iletişimsele etkinlikleri gerçekleştirdiği bir örgütlenmeden tek ve tümleşik bir pazar yapılanmasına geçilmiştir.

Türk medyası da dünya ekonomisinin izlediği bu rotanın dışında kalmamıştır. 1960’lı yıllarda endüstrileşmeye başlayan Türk Basını 1965–1980 yılları arasında endüstrileşmesini tamamlamış, 1980’li yıllardan sonraysa yatay ve dikey bütünleşme

evrelerini tamamlamıştır. 2000’li yıllarla beraber Türkiye’deki hâkim medya grupları küresel medya devleriyle işbirliğine yapmaya başlamışlardır. İşbirliği eşit bir ortaklıktan çok küresel medya devleriyle eklemleme yönünde ve küresel medya devlerinin yerleşmelerine ön açacak şekilde olmuştur. Bu dönüşümün olumsuz etkisini en fazla medya çalışanları hissetmiş medyadaki emek süreçleri ve istihdam politikalarının niteliğini medya çalışanları aleyhine dönüştürmüştür. Türk medya ortamındaki dönüşüm medya içeriklerine de etkisi olumsuz olmuştur. Medya ürünleri artan bir biçimde ticarileşmiş, haberler tabloidleşme ve magazinelleşme eğilimi içerisine girmişlerdir.

Medya ortamının gittikçe ticarileşmesi, radikal seslerin farklı toplumsal kurtuluş ütopyelerinin kamusal tartışmadan dışlanmasına yol açmıştır. Anaakım medya hiç olmadığı kadar güçlülerin ve zenginlerin olmuştur. Sesleri duyulamayan toplum kesimleri ise anaakım medyada temsil edilebildiklerinde kendi dilleri ve kendi gerçeklikleriyle değil, güçlüler ve zenginlerin anlamlandırma haritasına göre temsil edilmektedirler. Dolayısıyla güçlülerin medyasında emekçiler, köylüler, eşcinseller, kadınlar, Kürtler, savaş karşıtları, çevreciler mitolojik bir kötülüğün ve yaşadığımız sorunların nedeni olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ancak küreseleşmenin etkisi her sosyal olgu gibi çift yönlü olmuştur. Bir yandan dünya daha önce hiç olmadığı kadar ticarileşme olgusuyla karşı karşıya kalırken diğer yandan yeryüzünün her yerinde küreselleşmenin dışladığı toplum kesimleri niceliksel olarak artmıştır. Kamusal alandan dışlanan büyüyen yığınlar daha iyi bir hayat için dünyayı dönüştürme amaçları için, dünya tarihinde sözü dinlenen özneler olabilmek ve seslerini duyurabilmek için kendi medyalarını yaratmaya çalışmaktadırlar.

Özellikle 1980’li yıllardan sonra sınıf siyasetinin azalan etkisi melez direniş formlarını ortaya çıkarmıştır. Küreselleşme dalgasıyla beraber yeni toplumsal hareketlerin ortaya çıkardığı kolektif hareket kültürü yeni melez formlarla beraber çeşitlenmiş, sermayenin küreselleşmesine karşı alternatif bir küresel dünya tahayülü yaratmıştır. Bu yeni toplumsal hareketler temsili mekanizmaları ve iktidarı reddetmekte, anti hiyerarşik anti otoriter örgütsel yapılarıyla hayalini kurdukları yeni dünyaya yönelik bir dönüşümü gündelik yaşantılarında başlatmaktadırlar. Tam da bu özellikleri dolayısıyla

küreselleşmenin yarattığı yeni ‘ötekilik’ kategorileri ve onların yeni mücadele formlarının yolu alternatif medyayla kesişir. Bu yeni toplumsal hareketler kendi medyalarını oluşturarak hâkim kamusal alanla karşı temsil edilemeyenlerin karşı kamusunu yaratmaktadırlar. Bu karşı kamu yalnızca içerik üretiminden oluşmamakta aynı zamanda, kolektif eylem ve doğrudan eylem pratikleriyle de küreselleşmenin olumsuz etkilerine karşı fiili bir direniş cephesi görevini görmektedir. Alternatif medya yeni toplumsal hareketlerle bir sebep sonuç ilişkisinden ziyade diyalektik bir ilişki içerisindedir. Anti hiyerarşik, ticari olmayan, topluluğun çıkarına örgütlenişi, ortaklaşa karar alma ve doğrudan demokrasinin geçerli oluşu yeni toplumsal hareketlerin örgütlenme felsefesiyle örtüşmektedir. Öte yandan bu yeni karşı kamular iletişim teknolojilerinin yarattığı olanaklarla beraber sınırları aşan küresel bir hal de almıştır. Alternatif medya yerelin sorununu küresel düzleme taşımaktadır. Brezilya’daki Topraksız Köylüler, Arjantin’deki Barikatçılar, Danimarka’daki Anarşistler, Güney Afrika’da gecekondularda yaşayanlar artık yalnızca kendi coğrafyalarını ilgilendirmemekte, dünyanın bir başka yerindeki bir muhalifi de etkileyebilmektedir.

Alternatif medya literatürde topluluk medyası, anakıma karşı alternatif medya, sivil toplum medyası, radikal medya gibi farklı başlıklar altında sınıflandırılmaya çalışılmıştır. Bu sınıflandırmaların kesiştiği temel nokta, alternatif medyanın anakım medyadan farklı olan katılımcı ve anti otoriter organizasyon yapısı ve anakım medya da görmeye alışık olmadığımız aktörler ile onların sorunlarının içeriğinde yer alması olarak saptanmaktadır. Dolayısıyla alternatif medya hem kendi örgütlenişi hem de kullandığı dil ve ele aldığı sorunlar açısından da karşı kamusal alanın mecrasıdır.

Türkiye’de ise alternatif medyanın tarihi için bir 1960’lı yılların sonunda görünür hale gelen devrimci yayınlar başlangıç noktası olarak ele alınsa da muhalif ve sol bir basın geleneğinden İkinci Meşrutiyet yıllarından itibaren sözedilebilir. 1980 sonrası ise Türkiye’de hem sol hareketin baskılandığı, hem de neoliberalizmin ülkenin ekonomik ve siyasi gündemi artan bir şekilde belirlediği bir dönemin başlangıcı olmuştur. 1980’li yıllarda sınıf eksenli sosyalist soldan zorunlu ya da gönüllü kopuş, Türkiye’de muhalif kamusal alanın çeşitlenmesine yol açmıştır. Feminist hareket, çevreci hareket, Kürt hareketi, anarşist hareketin, öğrenci hareketinin anti otoriter örgütlenmeleri (Öğrenci

Koordinasyonu 1990'ların ikinci yarısında anti-otoriter yapısı ve farklı eylem biçimleriyle Türkiye öğrenci hareketi tarihinde parlak bir yer edinmiştir). Bu çeşitlilik anaakıma karşı farklı şekilde ifade eden alternatif bir medyanın oluşumuna da ön ayak olmuştur.

Bu tezde anaakımın medyanın dağıtım ve üretim ilişkileri dışında yer alan Ankaralı bir grup anarşistin İstanbul'daki arakadaşlarıyla beraber çıkardıkları aylık Anarşist Ahali gazetesi ve 2007 yılı Ocak ayından itibaren aynı yılın sonuna kadar dokuz sayı yayımlanarak yayın hayatına kendi isteği ile son veren Anarşist Mülksüzler gazetesi çalışma ilişkileri, içeriği ve yaratmaya çalıştığı alternatif kamusalılık yönlerinden incelenmeye çalışılmıştır. Ahali gazetesinin bu çalışma için seçilmiş olmasının sebebi ise tezin hazırlandığı sırada düzenli olarak yayımlanan tek anarşist gazete olması, içeriğinde haber metinlerine yer vermesi, anaakıma alternatif bir içeriğe sahip olmasıdır. Gazetenin düzenli olarak yayımlanması ve haber üretiminin yapıyor olması gazetenin çalışma ilişkilerini ve ve haber üretim pratiklerinin gözlenebilmesini sağlamıştır. Mülksüzler gazetesinin bu çalışma için seçilmesinin nedeni ise ise daha eski ve devamlılığını sürdürememiş bir anarşist gazete olmasıdır.

1.1. Problem

Bu çalışmanın problemini alternatif bir medya organı olarak Ahali ve Mülksüzler gazetesinin çalışma ilişkileri ve üretim sürecinin nasıl olduğu, anaakım medyadan ne gibi farklılıklar barındırdığı sorusu oluşturmaktadır.

Çalışmanın ilk kısmında dünyada anaakım medyanın sahiplik ilişkileri ve organizasyon yapısı küreselleşme ile birlikte geçirdiği dönüşüm üzerinde durulacaktır. İkinci bölümde ise Türkiye'de medya ortamının sahiplik ilişkileri ve 1980 sonrası dönüşümü küreselleşmenin etkileriyle beraber ele alınacaktır. Son olarak bu bölümde 1980 sonrası Türkiye'de değişen medya ortamının medyadaki çalışma koşullarını ve ürün içeriğini ne yönde etkilediği ele alınacaktır.

Üçüncü bölüm ise alternatif medya ile ilgili literatür ele alınarak alternatif medyanın organizasyon ve içerik olarak anaakım medyadan farklılaşan yönleri üzerinde durulacaktır. Bu bölümde alternatif medya yeni toplumsal hareketler ve alternatif medya hegemonya ve kamusal alan ilişkilerinden bahsedilecektir.

Dördüncü ve son bölümde ise alternatif medya örneği olarak Ahali ve Mülksüzler gazetesinin kendini anlamlandırma, organizasyon ilişkileri ile içeriğinin nasıl ortaya çıktığı etnografi yöntemi aracılığıyla anlaşılmasına çalışılacaktır. Dolayısıyla Ahali ve Mülksüzler gazetesinin yaratmaya çalıştığı karşıt kültür ve onun anlam dizgesi bunun üretim sürecine nasıl yansıdığı alternatif medyadan ne gibi farklılıkları olduğu da bu bölümde tartışılmaya çalışılacaktır

1.2. Amaç

Bu tezin amacı alternatif bir medya olarak Ahali ve Mülksüzler gazetesinin çalışma ilişkilerinin açığa çıkarılması ve bu ilişkilerin ürün içeriğini nasıl etkilediğini anlamaya çalışmaktır. Alternatif bir gazetenin çalışma ilişkileri ve içerik açısından anaakım medyaya ve onun yarattığı hakim kamusal alana karşı ne gibi açılımlar getirdiği de bu kapsamda anlaşılmasına çalışılacaktır.

1.3. Önem

Çalışmanın önemi anaakıma karşı alternatif bir medyanın işleyişini ve çalışma ilişkilerini kendi kültür ortamı ve kendi dilleriyle anlamaya çalışmasında yatmaktadır. Öte yandan çalışma alternatif medyanın anaakım medyadan farklılaşan organizasyon yapısı ve haber üretim sürecini ele alması açısından da literatüre mütevazî bir katkı da bulunmayı amaçlamaktadır. Böylelikle anaakım medyanın çalışma ilişkileri ile haber üretim süreçlerinin dışında da haber üretiminin yapılabileceği daha eşitlikçi çalışma ilişkilerinin kurulabileceği gösterilmiş olacaktır.

1.4. Varsayımlar

Çalışma aşağıdaki varsayıma dayanmaktadır:

Ahali ve Mülksüzler gazeteleri içerik ve organizasyon yapısı bakımından alternatif gazetelerdir.

1.5. Sınırlılıklar

Ahali gazetesinin bir bürosu da İstanbul'da olmasına rağmen Ahali İstanbul'un bürosunda yer alan gönüllüleriyle uygun zamanın bulunması nedeniyle derinlemesine görüşme ve katılımcı gözlem yapılamamıştır. Ahali gazetesinin Ankara'daki bürosunda katılımcı gözlem ve derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Ankara bürosunda da daha fazla kişiyle görüşme yapılmak istenmesine rağmen bazılarıyla yalnızca bir kez karşılaşıldığından, bazılarının görüşmeyi redetmesinden dolayı 9 kişiyle derinlemesine görüşme yapılabilmektedir. Mülksüzler gazetesi ise 2007 yılının başından sonuna kadar 9 sayı çıktıktan sonra yayın hayatına kendi isteği ile son vermiştir. Gazeteyi çıkaran gruptan yalnızca 3 kişiye ulaşılabilmektedir. Bu 3 kişinin ikisi ile yüzyüze derinlemesine görüşme yapılmış bir kişi ile de mail aracılığıyla görüşülmüştür. Mülksüzler gazetesinin eski sayılarına basılı olarak ulaşılamamıştır. Mülksüzler gazetesinin ilk dört sayısındaki yazılara word dosyası olarak ulaşılmıştır. Mülksüzler gazetesi yayın hayatını devam ettirmediği için gazeteyi çıkaran grubun çalışma ilişkileri ve gazeteyi çıkarma pratikleri gözlenememiş; çalışma ilişkileri ve gazeteyi çıkarma pratikleri derinlemesine mülakatta sorulan açık uçlu sorular aracılığıyla anlaşılmaya çalışılmıştır.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Küreselleşme

Küreselleşme olgusu kapitalizmin yayılcı ve pazar arayan dinamiğine işaret eder. Kapitalist üretim tarzının yayılmasında en çarpıcı özelliklerinden biri yol açtığı ikili bir entegre olma ve dışlama olgusudur (Adda, 2002, s. 127). Kapitalist üretim tarzının uluslararası düzlemde yayılma hareketi merkezden sistemin çevresine doğru yol alır. İçsel süreçte genişleme sürecinin içselleştirilmesi, kapitalist büyüme dinamiğinin ulusal düzeyde üstlenilmesi anlamındadır (Adda, 2002).

Dünya kapitalizminin son iki yüzyıllık tarihi iki ayrı uzun salınım altında, iki adet küreselleşme evresinin gerçekleşmiş olduğunu bize göstermektedir. Bu evrelerden birincisi 1870–1914 ikincisi ise 1970’li yıllardan günümüze kadar uzanan dönemdir (Yeldan, 2002, s. 15). Kapitalizmin yayılcılığı anlamında küreselleşme hep bilinen bir olgu olsa da 1970’lerden sonra yaşanan süreç sermayenin ulusal kimliğini yitirmesi anlamında öncekilerden farklıdır (Tutal, 2005, s. 27). Harvey (1999) 1970’li yıllardan sonra yaşanan dönüşümü birikim rejiminde ve onunla el ele giden toplumsal politik düzenleme tarzında bir geçiş olarak ele alır. 1973’de Batı ekonomileri petrol krizinin etkisiyle derin bir ekonomik kriz ile karşı karşıya kalmıştır. 1973’deki krizle birlikte kar hâdleri düşmüş; mevcut birikim rejimi olan fordizm işlevsiz hale gelmiştir. İşçiler, iş dünyası ve hükümet arasındaki fordist döneme özgü işbirliği bir çöküş eğilimine girmiştir. Kapitalist dünya sistemi kapsamlı bir yeniden yapılanmayla birikim krizini aşmaya çalışmış, yeni bir hegemonik birikim stratejisini uygulamaya koymuştur. Bu stratejide neoliberal vurgu ön plana çıkmıştır.

Milton Friedman ve Friedrich Hayek daha fazla piyasa yönelimli ekonominin fikir önderliğini yaptılar. Onlara göre, gizli bir el piyasalar ve toplum arasındaki ilişkileri, güçlü politikacılar aracılığıyla düzenleyecekti. 1970’li yılların sonu ve 1980’lerin başında bilgisayarlaşma, esnekleşme, otomasyon sistemleri kapitalist üretim biçiminin hâkim unsurları haline gelmeye başlamıştır (Hassan, 2004, s. 19–20). İkinci Dünya Savaşı sonrası kapitalist sistemde gerçekleşen bu yeniden yapılanma süreci özetle şu

başlıklar altında anlatılabilmektedir: Fordizm, Taylorizm, Keynesçi refah devleti, tekelci kapitalizm ve tekelci düzenleme (Şahin, 2000, s. 209). İki küreselleşme evresinin sermaye hareketleri açısından en önemli farkı birincisinin reel bir mal ile altın standardında düzenlemesiyle, ikincisinin kağıt paraların nominal değişim hareketlerine dayalı olmasıdır. Yeldan'a (2002) göre bu anılan durum ise finansal sermayenin akışkanlığını reel üretim dünyasından koparmaktadır. Finansal sermayenin akışkanlığı, kapitalist birikim rejiminin esneyen ve yeniden şekillenen stratejisinin temel görünümünü oluşturur. Birikim stratejisi çeşitli ekonomi dışı önkoşulları ile birlikte bir bütün olan belirli bir ekonomik büyüme modelini tanımlar ve bunun gerçekleşmesi için gerekli olan genel stratejinin sınırlarını çizer (Jessop, 2005, s. 157).

1970'lerden sonra kapitalist ekonominin yeniden yapılanmasının en önemli iki özelliği yeni birikim alanlarını (temel olarak hizmetlerin altında yer alan) ve yeni birikim coğrafyalarını ortaya çıkarmasıdır. Castells küreselleşme kavramını açıklarken 1970'leri başlangıç noktası olarak alır. Castells'e (2005) göre küresel ekonomi, şirketlerin ve finans piyasalarının 1970'lerdeki kriz sonrası yeniden yapılanmalarının ürünüdür. Ancak küresel ekonomiyi mümkün kılan asıl gelişme yeni enformasyon ve iletişim teknolojilerinin kullanılması olmuştur. Gelişmiş bilgisayar sistemleri yeni, güçlü matematiksel modellerin karmaşık finansal ürünleri yönetmesini, işlemlerin hızlı bir biçimde gerçekleşmesini sağlamıştır. Mikroelektronığe dayalı üretim, ürünlerin bileşenlerinin standartlaşmasını, yüksek hacimde nihai ürünün tek tipleşmesini, bir üretim hattında örgütlenmiş esnek üretimi mümkün kılmıştır (Castells, 2005, s. 172-173). Castells küreselleşmenin temelini birbiriyle ilintili üç politikanın attığını belirtir:

- “1) Ülke içinde ekonomik etkinliklerin yasal düzenlemeden muaf tutulması,
- 2) Uluslararası ticaretin ve yatırımların serbestleşmesi,
- 3) Kamunun kontrolündeki şirketlerin özelleştirilmesi” (Castells, 2005, s. 172).

Paul Hirst ve Grahame Thompson küreselleşmeyi oluşturan altı neden üzerinde dururlar:

- “1) 1970’lerde ve 1980’lerin ilk yıllarında bütün belli başlı ekonomilerde hüküm süren kargaşa ve dengesizliğin ortaya çıkmasında Bretton Woods sisteminin yıkılması ve Opec petrol krizinin etkileri
- 2) Bu kargaşa ve enflasyon baskısı döneminde üreticilerin finansal kurumların yerel belirsizliği dengelemek için ek pazarlar bulma çabaları
- 3) Kambiyo rejiminin geniş ölçüde serbest bırakılması, finansal piyasaların uluslararasılaşmasına yönelik kamu politikalarının ivme kazanması
- 4) Avrupa’daki uzun süreli işsizlik artışı ve İngiltere ve ABD’deki endüstrisizleşme eğilimi
- 5) Üçüncü dünyada endüstrileşen ülkelerin birinci dünya piyasalarına girmesi
- 6) Standartlaşmış seri üretimden esnek metotlara dönülmesi, ulusal kökenli oligopolistik şirket anlayışından çokuluslu şirket modeline geçilmesi, gevşek yapılanmış firmaların öne çıkması yani yaygın deyimle post-fordizm” (Hirst ve Thompson, 1998, s. 30-31).

Küreselleşmeyi ekonomik, politik ve sosyokültürel boyutlarıyla anlamaya çalışanlar iki farklı duruş sergiler (Alankuş, 2000, s. 296). Küreselleşmeyi olumlayan grup küreselleşmenin ekonomik, kültürel ve siyasal sistem lehine bütünleşme anlamına geldiğini vurgulamaktadırlar. Bu görüşün belirleyici vurguları olan bütünleşme ve birleşme kavramları modernleşme söyleminin yeniden üretimi gibidir. 19.yüzyıl dünyası nasıl ki endüstriyel ve bilimsel güçlerin hayata geçirilmesinin sonucunda insanın kişisel, dinsel, doğal sınırlandırmalardan kurtulmasına olanak vermişse; küreselleşmenin de ulusal sınırların ve ulusal kimliklerin toplumlar üzerindeki sınırlamalarının daha özgür bir durum lehine kaldırılacağı varsayılmıştır. İkinci grubu ise farklı nedenlerden dolayı küreselleşmeden hoşnut olmayanlar oluşturmaktadır (Alankuş,2006). Bu grubu oluşturanlar, küreselleşmenin günümüzde emperyalizmin aldığı yeni biçim olduğu konusunda hemfikirdirler. Bunların içinde en önemlilerinden biri iletişim ve kalkınma ilişkisini ele alan kültürel emperyalizm paradigmasıdır. İletişim ve kalkınma paradigması 1960’lı yılların ilk yarısında oluşmuştu. Özellikle gelişmekte olan ülkelerin kalkınması için medyanın ve iletişimin yayılması paradigması kullanıldığı zaman gelişmekte olan ülkelere alternatif bakışlar ve değerler ortaya çıkmıştı. 1960’lı yılların başında gelişmekte olan ülkeler değişim için güçlü aktörler olduklarını keşfetmişlerdir. Kültürel emperyalizm tezine göre gelişmekte olan ülkelere uzaktan, gelişmeleri için yardım ediliyordu. Bu yardım teknoloji transferinin uluslararası akışı ile medya

donanım çifti ve kültürel ürünlerin içeriğinin akışıyla oluyordu (Rantanen, 2006, s. 74). Bu teknoloji akışı geliştirmekte olan ülkelerin gerçek kalkınmasını önüyor ve geliştirmekte olan ülkelere tek yönlü bağımlılığını yaratıyordu. Kültür emperyalizmi Schiller'e göre üçüncü dünya ülkelerinin kapitalist dünya sistemi ile bütünleştirilmesinin bir yoludur; telekomünikasyon altyapıları da kültürel emperyalizmin taşıyıcısıdır, enformasyon akışının dengesiz akışının bir sonucu olarak da üçüncü dünya ülkeleri kaçınılmaz olarak batı kültürü ile bütünleşmektedir; ve kültürel çeşitlilik yok olurken kültürel emperyalizm yaygınlaşmaktadır (Başaran, 2000, s. 47). Boyd ve Barret kültürel emperyalizmin en etkili ve tek bileşenin medya olduğunu gözlemişlerdir. Ancak küreselleşme olgusunda tek bileşen medya değildir. Medyadan daha önemli olan kültürel alanın küreselleşmesidir. Kültürel emperyalizm kuramcıları küresel olan adına ulusalı ihmal etmişlerdir. Medyanın etkisinin dışarıdan geldiği ve etkinin homojenleşme, tek tipleşme yönünde olduğunu kabul etmişler ve bu durum küresel ve ulusal olan tek tipleşmenin düzeyleri olarak görülmüştür (Rantanen, 2006, s. 79).

Küreselleşme sürecini anlamaya çalışan bir başka açıklama ekseni ise farklılaşma-aynılaşma eksenidir. Küreselleşme sürecini açıklarken tektipleşme yaklaşımlarının alternatifini olan yaklaşımlar, küreselleşmeyi farklılıkları öne çıkararak aleniyet kazandıran ve küresel olanlarla müzakereye sokan süreçleri ifade edecek biçimde kullanılmaktadırlar (Alankuş, 2006, s. 298). Farklılaşmayı vurgulayan yaklaşımlar, küreselleşmeyi yerelleşme kavramıyla birlikte açıklamaya çalışmaktadırlar. Farklılaşmayı savunan yaklaşımlar da akademik yazında ikiye ayrılır. Küresel ve yerel arasındaki ilişkiyi dışlayıcı olarak görenler, dikotomik ikiliklerle açıklayanlar; öte yandan ise küresel ve yerel arasındaki ilişkiyi karşılıklık ekseninde dönüştürücü bir bağlamda ve olumsal olarak sorunlaştıran yaklaşımlar. Küresel-yerel arasındaki ilişkiyi dönüştürücü bir bağlamda sorunsallaştıran Tomlinson küreselleşmeyi karmaşık bağlantılılık (complex connectivity) adını verdiği modern dünyanın ampirik bir durumu olarak ele alır. Bağlantılılık kavramı mekansal yakınlıkla iç içe geçen bir kavramdır. Tomlinson'un küreselleşme analizinde bağlantılılık-yakınlık ilişkisi küresel-yerel ikiliğini açıklamak için kullanılır. Tomlinson'un kavram seti içinde yakınlık, bağlantılılığın ötesine işaret eder. Tomlinson, bağlantılılık "küçülen dünya" metaforuyla mekânları aşan bir ilişkiselliği anlatırken; havaalanları, McDonalds'lar, oteller gibi

kültürler arasında bağlantıyı sağlayan mekânları standart küresel mekanlar olarak niteler. Yakınlık kavramı ise mekansal yakınlığı aşan bir deneyime işaret eder söz konusu deneyim yerelin belirlediği günlük kültürel pratiklerin ve kültürel farklılıkların tecrübesidir (Tomlinson, 1999, s. 19-20). Küreselleşmenin önyak olduğu fiziksel hareketlilik yerelliğin mekâna bağlı doğasını değiştirmeye başlamıştır. Bağlantılılık yerelin doğasını değiştirmiştir.

“Küresel olan içinde varoluşumuzu şekillendirdiğimiz kültürel bir alana dönüşmektedir. Bu nedenle bağlantılılığın bir sonucu olarak uzaktaki yerelliklere nüfuz etmesinin iki yüzü vardır: yerelliğin güvenliğine son verirken, deneyimi daha geniş- nihayetinde küresel- anlamda kavrayabilmemizi sağlar” (Tomlinson, 1999, s. 48).

Tomlinson’un bakış açısında küreselleşme, dünyanın tek bir biçimde yaşadığı yerelliklerin yok olduğu dışlayıcı bir süreç değildir, karşılıklı ilişkisidir. Bağlantılılık yerelin doğasını dönüştürmüştür. Yerelin mekansal sınırlamaları aşan doğası insanların kaderlerinin dünyanın kaderiyle belirlendiği fikrine sahip olmalarını sağlamış ve yeni bir küresel bilinç yaratmıştır.

Robertson, günümüz küreselleşmesini tikelciliğin evrenselleşmesini, evrenselciliğin tikelleşmesini içeren ikili bir sürecin kurumsallaşma biçimi olarak düşünür (Robertson, 1999, s. 170). Robertson küreselleşmenin ulus toplumlar, bireyler, dünya toplumlar sistemi ve insanlık olmak üzere dört temel referans noktasının olduğunu savunur. Bu referans noktalarının her biri diğer üçü tarafından sınırlandırılır. Örneğin bireyler, tehdit altındaki insan türünün üyeleri ve toplumların üyeleri olmaları nedeniyle sınırlandırılmakta ve uluslararası değişimlerden artan oranda etkilenmektedirler (Robertson, 1999, s. 173). Robertson’a göre küreselleşme ile birlikte dünya tek bir mekâna küçülmüştür. Fakat bu küresel teklik yani “tek bir mekâna küçülme” yalın bir birörnekli anlamına gelmez. Bu, insanların farklı yaşam düzeylerinin birbirleriyle konuşur hale geldiği karmaşık bir toplumsal ve fenomenolojik durumdur (Robertson, 1999 akt. Balcı, 2006, s. 27-28). Robertson’un (1995:40) küre-yerelleşme (glokalleşme) kavramını “yerelliğin yaratılması, sonra da içerilmesi” biçiminde küresel ile yerel olanın ilişkisini anlatmak üzere kullanılmıştır. Bu ilişki kavramın mekansal göreliliği de işaret etme avantajından

yararlanarak yerelliklerin evrenselleşmesi, evrenselliklerin yerelleşmesinin çok farklı biçimler alabileceğini belirtmektedir (Robertson, 1995 akt. İçli, 2001,s.5).

Tomlinson'da ve Robertson'da ortak olan daha mikro ölçekteki ilişkilerin küreselleşmeyle beraber yalıtık olma özelliklerini kaybettikleri ve daha önce hiç düşünemeyecekleri küresel ölçekteki değişimlerden etkilendikleri ve dönüştürülebildikleri fikridir.

Küresel ve yerel arasındaki ilişkiyi önemseyen bir başka yazar olan Appadurai küresel bütünleşmenin geriliminin kültürel homojenleşme (*tektipleşme*) ile kültürel heterojenleşme arasında olduğunu belirtir. Düşüncesinin merkezine akış kavramını oturtan Appadurai, küresel kültürel akışın beş boyutu olduğunu iddia eder: Etnik, medyatik, teknolojik, finansal, ideolojik (Appadurai, 2005, s. 33). Bu akışkanlıkların her biri ayrı ayrımlara denk gelir ve kendi maddiliklerini taşır. Appadurai küresel kültürün homojenleşme ile aynı olmadığını fakat küreselleşmenin türdeşleşmenin çeşitli araçlarını kullandığını kabul eder. Bu açıdan küreselleşme Appadurai'de türdeşleşme olarak tanımlanamaz. Küresel bir kültürden söz edilemeyeceğine ve kitle iletişim araçlarının dünyayı türdeşleştiren imgelerin taşıyıcısı olmadıklarına inanan Appadurai kültürü, toplumsal olguların bir boyutu olarak düşünmek gerektiğini işaret eder (Tutal, 2006, s. 70).

2.1.1. Küresel Medya

McChesney'in belirttiği (2006) gibi medyanın içeriği ve bu içeriği üreten yapıyı temel almak zorundadır. Medyayı üreten yapı ise iktidar kavramsallaştırması içinde anlamlandırılabilir. Atabek'e (<http://www.umitatabek.net/globalmedya.html>) göre de medya ile iktidar arasındaki ilişki, tüm medya tarihi boyunca iktidarı kurma ya da elde etme, meşrulaştırma, idame ettirme bakımlarından mevcut ve potansiyel iktidar sahiplerince çok çeşitli tarz ve kapsamlarda gerçekleştirilmiştir. Dolayısıyla medyanın üretildiği toplumsal yapı ve medyanın kendi yapısının oluşturduğu ikilik karşıtlık olarak değil ilişkisellik içinde analiz edilmelidir. Analiz düzeyi ölçeğe kaydırıldığında medya küresel-yerel ikiliğinin ya da bu iki ayrı ölçeğin oluşturduğu melezlik (*hybrid*) kavramı

ile de kavranabilir. Yeni küresel medya ortamının özellikleri küresel dinamiklerin birbirini tamamlayan iki yüzü tarafından belirlenmektedir. Ticari kamusal medya ile sivil toplum medyaları aynı anda hem yerelleşme hem küreselleşme eğilimi içinde görülmektedir (Alankuş, 2005, s. 99).

1980'lerden sonra şekillenen yeni medya ortamı ise artan küresel özellikleriyle öncellerinden ayrılır. Croteu ve Hoynes küresel medya endüstrisinin dört yapısal eğilimiyle farklılaştığını belirtirler:

- 1) Büyüklük: Birleşmeler ve satın almalarla medya şirketlerinin daha önce hiç olmadıkları kadar büyümüşlerdir.
- 2) Bütünleşme: Büyük medya devleri yatay ve dikey formlarda bütünleşmektedir. Büyük medya devleri yatay formlarda bütünleşerek çoklu medya araçlarına sahip olmaktadır. Örneğin yayıncılık, TV, radyo ibi. Dikey olarak bütünleşerek de üretimin farklı aşamalarını kontrol etmektedirler.
- 3) Küreselleşme: Büyük medya kümeleri (conglomerates) küresel varlıklar haline gelmişlerdir.
- 4) Yoğunlaşma: Medya holdingleri büyük oyuncular tarafından ele geçirilmekte, anaakım medya yüksek oranda yoğunlaşmaktadır (Croteu ve Hoynes, 2001, s. 73-74)

Geçen yüzyılın büyük kısmında medya endüstrisinde ABD hegemonik ulus olmasına rağmen; farklı ülkelerdeki radyo televizyon ve süreli yayınlar gibi ulusal medya sistemlerine ait altyapı yine ulusal kontrol ve mülkiyete tabii kılınmaktaydı (McChesney, 1999, s. 21). Kapitalizmin 1970'li yıllarda girdiği durgunluk, sistemi, iletişim devrimi olarak anılacak iletişim ve enformasyon teknolojilerindeki sıçramayı yaratmaya zorladı. İletişim devrimi olarak anılacak bu önemli değişimdeki anahtar sözcük 'birleşme'ydi (*convergence*)¹ (Kejanlıoğlu, 2004, s. 81). Terim temel olarak bilişim, telekomünikasyon, geleneksel medya (elektronik yayıncılık, yazılı basın, kitap vb.) alanlarının, hem teknik hem sektörel düzeyde, iç içe geçme olgusuna işaret etmekte

¹ "Converence" terimi için Türkçe'de "yöndeşme"nin yanı sıra "yakınsama" ve "birleşme" gibi sözcükler de kullanılmaktadır.

ve bu olgu iletişim sektöründe tekelleşme eğiliminin motorlarından biri olarak görülmektedir (Adaklı, 2006, s. 58).

“Ekonomik yöndeşme, medya endüstrisindeki sektörlerin farklı iletişimsel etkinlikleri gerçekleştirdikleri bir örgütlenmeden, tek ve tümleşik bir pazar yapılanmasına geçişi ifade eder. Basılı yayıncılık, radyo televizyon yayıncılığı, telekomünikasyon ve enformasyon sektörleri arasındaki sınırların ortadan kalkması üretim, dağıtım ve tüketim süreçlerinde sektörler arası geçişgenliğin artması ekonomik yöndeşmenin göstergeleridir” (Taş, 2006, s. 44).

İletişim alanındaki yakınsama ile beraber yoğunlaşma ve finansal hareketler hız kazanmış; sektör yeniden yapılanmıştır. Ancak sektörün yaşadığı bu dönüşümde tek belirleyici etken iletişim devrimi değildi. İletişim teknolojilerinin yarattığı değişim uzun erimli sosyal, ekonomik ve politik yapılanmalar içinde şekillenmiştir. Neoliberal (neoliberalizm çağdaş dönüşümün tüm boyutlarını açıklayan bir kavram olarak kullanılmaktadır)² politikaların sonucu olarak iletişim alanında gerçekleştirilen deregülasyon, teknolojinin kullanılacağı ortamın parametrelerini belirleyecek bu sürecin siyasi motor gücü olmuştur (Taş, 2006, s. 43). Bu yeni süreci yaratan iki sebep iletişim devrimi ve iletişim alanındaki deregülasyon politikaları olmuştur. İletişim teknolojilerindeki devrim kapitalizmin son iki yüzyıllık yıllık tarihinin doğal eğiliminin yeni bir görünümüydü. Düşen kâr oranlarını maksimize etme zorunluluğunun yarattığı bilimsel–teknolojik devrim: İletişim devrimini yaratmış bu yeni teknolojik paradigmanın maksimum düzeyde işleyebilmesi için gerekli hukuksal düzenleme ise deregülasyon ile sağlanmıştır. Deregülasyon, devletin iktisadi rolünü azaltacağı, rekabet getireceği, mikro iktisadi verimliliği dolayısıyla da daha fazla yatırıma yol açacağı, tüketicilerin kazançlı çıkacağı gibi gerekçelere dayandırılmıştır (Cenny 1991 ve Mosco 1990’dan akt. Kejanlıoğlu, 2005, s. 82). Deregülasyonu savunan liberallerin çoğu yeni enformasyon teknolojilerinin frekans darlığı gibi sınırlamaların nesnel olgular olmadığını ortaya koymaya çalışmışlardır. Yeni teknolojilerle kanal sayısında oluşacak artışın niteliksel bir artışa yol açacağını iddia etmişlerdir.

² Birbiri yerine Türkçe literatürde sık sık kullanılan neoliberalizm ve yeni sağ birbirinden farklı olguları vurgular. Neo-liberalizm sınırlı devlet pazar ekonomisi, ekonomik verimlilik, birey özgürlüğü gibi taleplere sahipken; yeni sağ neo-liberalizmin ekonomik talepleriyle neo-muhafazakarlığın otorite ve geleneklere dayalı kanunun ve düzen arayışının özgün bir biçimde birbirine eklenildiği karmaşık bir nitelik arz eder (Özkazanç, 2007:47).

“Kamu hizmeti tekellerinin ortadan kalkması, radyo-televizyon yayıncılığının (ve telekomünikasyonun) erginliğe ulaşıldığının bir işareti olacaktır, deniyor, tıpkı yüzyıllar süren devlet gözetimi ve sansürden sonra matbaacılığın ve yayıncılığın temelden gelen direnç sayesinde sivil toplumca özgürleştirilmesi gibi. Bu kez kamu hizmeti tekelleri yukarıdan yıkılması, en sonunda sadece kitapları, süreli yayınları ve gazeteleri-modern çağın başlangıcının görece ilkel iletişim medyasını değil, televizyon radyo ve ileri elektronik sistemler gibi daha karmaşık elektronik medyayı içeren tam bir basın özgürlüğüne girmemize izin verecektir” (Keane, 1999, s. 74).

Deregülasyon uygulamaları iletişim alanında iki şekilde uygulanmıştır:

“Birincisi, uzun bir tarihsel geçmişe sahip olan kural ve kanunların, iletişim sektörünün çalışma koşullarında günlük pratiğe dönüşmüş olması nedeniyle gereksizleşmesi ve yasal düzenlemelerin iptal edilmesidir. İkincisi ise kamu tekelciliğine dayanan sektörel yapının özelleştirmeler sonrasında işlevini yitirdiği durumlarda, yasal düzenlemelerin özel sermayenin istek ve gereksinimlerine uygun düşecek biçimde yenilenmesidir: Bir başka deyişle, deregülasyon kapitalist pazarlarda medyanın otokontrolü; kapitalistleşen pazarlarda ise deregülasyon biçiminde gerçekleşmiştir” (Dağtaş, 2006, s. 36).

Deregülasyon süreci batılı ülkelerde üç şekilde gerçekleşmiştir: 1) Devletlerin elindeki kamu kuruluşlarının özel kesime satılması, 2) kamu yayıncılığı yapan kurumların yanında ticari özel yayıncılara da izin verilmesi veya 3) farklı sermaye kesimlerinin oluşturduğu konsorsiyumların yeni özel yayıncılık kurumları için ihaleye girmeleri yoluyla yapılmıştır (Geray, 2003, s. 74). İletişim alanındaki serbestleşme kapitalist sermaye birikiminin yayılcı evresine uygun gelişen bir yönelimdir. McChesney’in(1997; 2001) ifade ettiği gibi küresel medya sisteminin ayırt edici niteliği onun amansız bir şekilde karşımıza çıkan ticarileştirme karakteridir. Küreselleşme ve küreselleşmeye eşlik eden deregülasyon ulusal bütçenin zora girmesi, art arda ülkelerde ticari olan medyanın öneminin azalmasına neden olmuştur. Kamusal yayıncılık yapan kuruluşlar üzerlerindeki mali baskı nedeniyle artan oranlarda ticari sistemleri taklit etmeye başladılar; bazıları ise politikalarını tamamen değiştirip ticarileştirdiler (Choamsky

ve Herman, 2006, s. 19). Küreselleşme döneminde ulusal devletlerin görelî olarak özerkliğini kaybetmesi ve devletin yeniden organizasyonu uluslararası rekabetçiliğın politikalarıyla örölü hale gelmesine sebep olmuştur. Kapitalist devletin dönüşümü iletişim ve medya politikalarında da önceki dönemin ulusal amaçlarının tersine olmuştur. Kültürel egemenlik, evrensel servis, ulusal bütünleşme, ulusal istihdam planları emek piyasalarının esnekliğı tarafından ikincil konuma itilmiştir (Chakravarty ve Sarikaris, 2006, s. 39). Devlet artık hakim karar alıcı değildir. Devlet küresel yönetişimin yerel ve küresel düzeyleri arasında bağlantı kayışı işlevine sahiptir (Bayramoğlu, 2005, s. 58). Kapitalizmin yaşadığı dönüşüm, ulus devleti ve piyasayı yeniden tanımlamayı zorunlu hale getirmiştir. Bu değışimin menzilinde yer alan iletişim alanı ise, devlet alanından hızla küresel piyasa alanına doğru yol almıştır. İletişim devrimi ve deregülasyon izlenen yolun teknik ve hukuki araçları olarak karşımıza iki aşamalı bir dönüşüm olarak çıkmaktadır. Küresel ticari medya ortamının oluşumuna giden dönüşüm sürecinde kamu hizmeti yayıncılığın tasfiyesi dönüşümün ilk evresini, sahiplik yapısındaki değışim ve yoğunlaşma ise dönüşümün ikinci ve kurumsallaşma evresini içerir. İletişimin metalaşması yönündeki bu dönüşüm medyada farklı seslere ve alternatif mülkiyet ilişkilerine yönelik arayışları arttırmıştır.

2.1.2. Küresel Medyada Mülkiyet

Medya sektöründe mülkiyet ilişkileri; sınıf eşitsizliğini ve bunun uzantısı olarak çeşitli tahakküm biçimlerini meşrulaştırmada içerik üreticisi olarak oynadığı rol nedeniyle özel bir önem kazanmaktadır (Adaklı, 2005, s. 65). Murdock (1982; 2006), Pahl ve Winkler'i takip ederek medyada kontrolün iki temel düzeyinin dağıtımsal ve işletimsel olduğunu ifade eder. Dağıtımsal kontrol, şirketin bütün hedefleri ve faaliyet alanlarını tanımlama ve genel olarak onun üretken kaynaklarını genel olarak düzenleme biçimini belirleme gücünü ifade etmede kullanılır. Şirket kontrolünde,

- 1) Politika ve stratejilerin formüle edilmesi,
- 2) Birleşmeler, personelin işten çıkarılması ve işe alınması,
- 3) Temel mali politikayı geliştirmek,
- 4) Anahtar konumdaki yöneticilere ödenen ücret düzeyinde kontrol faaliyetlerini kapsar. (Murdock, 1982; Murdock, 2006).

İşletimsel kontrol ise daha alt düzeyde işler; ve zaten dağıtılmış kaynakların etkili kullanımı hakkında önceden karar verilmiş politikaların uygulanması ile sınırlıdır (Murdock, 1982, s. 68-69). Her iki kontrol şekli arasında geçişler olmasına rağmen; nihai belirleyici dağıtıma dair kontrol işlevidir. Tahsisata dayalı kontrol işlevinin temel dayanağı ise mülkiyettir. Bu Marksist argümana karşı yönetici devrimi savunucuları, mülk sahibi sınıfın kontrolü elinde bulundurduğu dönemin geride kaldığını savunmuşlardır. Bu tezi desteklemek için kullanılan önerme ise,

“19. yüzyılın sonlarından itibaren şirketlerin hissedar tabanlarına yayılarak tek bir sahibin kontrolünden çıktığını, sahiplerin giderek üretim sürecinden koptuğunu ve stratejik kararlarda teknik uzmanlık ve yönetim konusundaki vasıflarıyla etkin hale gelen şirket yöneticilerinin asıl kaynağı olduğu önermesidir” (Adaklı, 2005, s. 73).

Bu önermeye karşılık Murdock, yasal sahiplik ve ekonomik sahiplik arasında ayrım yapmayı önerir. Murdock’ın (1982; 2006) bu ayrımı yapmasının sebebi bütün hisse sahiplerinin yönetsel faaliyetler üzerinde eşit olmadığı ve şirkette hisse sahibi olmanın şirket politikaları ve faaliyetleri üzerinde etki ve kontrol gücü vermediği noktasına dikkat çekmektir.

“İlk olarak, sahip olunan hisselerin sahibine yönetim kurulu seçimlerinde oy verme hakkı kazandıracak hisseler olması gerekir. İkinci olarak, sahiplerin oy güçlerini yönetim kurulunda ya da dağıtımsal tahsisle ilgili esas kararlardan sorumlu alt bölümde etkili temsile dönüştürülmesi gerekir” (Murdock, 2006, s. 70).

Gerçekte yönetsel devrimin mülkiyet ve kontrolü birbirinden ayırdığı tezinin aksine büyük şirketlerde patron en büyük ve en organize örgütlenmiş hisse sahiplerinin oluşturduğu ve küçük hisse sahipleri adına şirketin politikalarının belirlendiği yönetim kuruludur. Bu tür bir şirket yapısı piramitsel ve hiyerarşiktir. Yönetsel devrimi savunanların iddiası ise artık eski tarz girişimcinin yerini profesyonel yöneticilerin almaya başladığıdır. James Burnham’ın yönetim devrimi kuramının genel fikri daha önce Veblen’in “*The Engineers and Price System*” isimli kitabında dile getirilmiştir (Veblen, 1921’den akt. Bottomore, 1997, s. 73). Veblen’e göre endüstri devriminin

sorumlu yöneticileri mühendislerdi. Daha önce cemaatin maddi refahının bekçileri olan mühendisler yeni konularına bir yer değiştirmeye ulaşımlardır; artık cemaatin maddi refahıyla ilgili konularda söz sahibi olmaktadır (Bottomore, 1997, s. 73). Burnham da kapitalist toplumdan yönetim toplumuna geçildiğini savlayarak anonim şirketlerde yöneticilerin ekonomik erki ele geçirdiklerini söyler. Veblen'in sınıf bilincine varmış mühendisler fikrine benzer biçimde yöneticilerin bir erk mücadelesi içinde kendi çıkarlarının farkına varmış, tutunumlu bir küme olduğunu ileri sürer (Bottomore, 1997, s.75). Marx'ın kapitalist terimi yerine Batılı toplumları sanayi toplumu olarak kavramsallaştıran Dahrendorf, özellikle ekonomiye daha fazla hakim olan büyük şirketlerde, sanayi üretiminin kontrolünün girişimcinin elinde değil idari yöneticilerin elinde olduğunu savunur (Giddens, 2005, s. 30). Dahrendorf'a itiraz ise Miliband'dan gelmiştir. Sanayi toplumu yerine kapitalist toplum terimini kullanan Ralph Miliband, Büyük şirketlerin kapitalizmin gücünü azaltmadığını ondokuzuncu yüzyılın girişimci kapitalizminden farklı bir biçimde sermayenin gücünü arttırdığını belirtir. Giddens'a göre:

“Miliband, mülkiyet sahipliğiyle mülkiyetin kontrolünü birbirinden ayırmanın, Dahrendorf'un ileri sürdüğü gibi radikal sonuçlarla bağlantısı olduğu fikrini reddeder. Bu ayrılık bir bakıma, sık sık iddia edildiği kadar ileri bir düzeye varmamıştır; bir şirketin azınlık hisse sahipleri, şirketin geri kalan hisselerinin dağıtılması halinde şirketin kontrolünü elinde tutabilir. Daha da önemlisi, sermaye sahipleri ve yöneticiler, kapitalist üretim çerçevesinin sürdürülmesi konusunda benzer ekonomik çıkarlara sahiptirler” (Giddens, 2006, s. 37).

Mills de (1974) Miliband'a benzer şekilde düşünür:

“Şirketleşme süreci içinde mal sahibi durumundaki girişimciler ve hatta ücretli yöneticiler birbirine öylesine yakınlaşmış ve kendi aralarında öylesine bütünleşmişlerdir ki, kendileri ile şirketleri arasında bir ayırım koyma olanakları kalmamıştır. Öte yandan mülkiyet sahibi olmak sadece zenginlere özgü olmaktan çıkarak üst kademe yöneticiler arasında da yaygın bir görünüm kazanmıştır, üst yönetici ve büyük mülkiyet sahiplerinin sınıfsal çıkarları özdeşleşmiştir

Poulantzas ise Miliband'la kapitalist devlet üzerine olan ünlü tartışmalarında yönetici sınıfın, ekonomik mülk sahipleriyle aynı özel amaca hizmet ettikleri fikrini reddeder. Poulantzas'a (1990) göre yöneticilerin sınıf konumuna bakmak gerekmez sadece üretim araçları ve üretimdeki konumlarına bakmak yeterlidir. Sınıflara ait ayırımı belirleyici olanın sermayeye ait mülkiyet konumu olduğunu belirten Poulantzas, yöneticilerin kapitalist sınıfta belirgin bir bölünme meydana getirmediğine inanır (Poulantzas, 1990, s. 24).

Medya endüstrilerinde yönetsel devrimin, mülkiyet ve kontrolü birbirinden ayırdığı ve artık basitçe sermayenin iletişim araçları üzerinde kontrolünü yitirdiği tezi, bugün özellikle liberal editoryal bağımsızlık savunucularının kabul ettiği bir tezdır (Adaklı 2006, s. 73). Medya sektöründe diğer büyük sermaye gruplarında olduğu gibi özellikle 1980'lerden sonra yönetici ekip, sahiplerden daha fazla ön planda yer almaya başlamıştır. Sahipler ve yöneticiler gibi sektöre ait kontrol birimleri dışında; devlet ve hükümet gibi dışsal birimler de vardır. Murdock medyaya hükümet müdahalesinin tahsisata dayalı düzeyde şu konuları kapsadığını belirtmektedir: Hammadde kaynaklarının sağlanması konusundaki düzenlemeler, anti-tekel yasası aracılığıyla şirketlerin genişlemelerinin kontrolü, lisans anlaşmaları yoluyla medya pazarının girişinin sınırlandırılması (Murdock, 1977'den akt. Adaklı, 2006, s. 75).

Murdock'a (1982; 2006) göre kontrolün bir başka düzeyi ise reklâmlar ve izleyicilerdir. Kapitalizm kuramcıları ticari medyanın gelirlerinin ve kârlarının izleyicilerden değil, reklâmcılıktan elde ettikleri gerçeğinden hareket ederler. Buna karşın reklâmcılar ise hedef izleyiciye ulaşmakla ilgilendikleri için tüketici tercihinin en önemli faktör olduğunu iddia ederler. Ancak Curran'ın da belirttiği gibi reklamcılar bütün insanlarla eşit olarak ilgilenmezler; harcayacak daha çok gelire sahip olanlarla daha fazla ilgilenirler (Curan, 1978'ten akt. Murdock, 2006, s. 112).

Küresel medyanın sahiplik yapısını tam anlamıyla haritalandırabilmek, küresel medya sahiplerinin stratejilerini ve küresel medya devlerini analiz etmeyi gerektirmektedir. Dolayısıyla bu analiz düzeyinde sektördeki yoğunlaşma, şirket evlilikleri, yöndeşme olguları kendiliğinden öne çıkmaktadır.

2.1.3. Ekonomik Yöndeşme ve Küresel Medya Devleri

Yeni medya teknolojilerinin kullanımı ve yayıncılık alanında yapılan düzenlemeler küresel düzlemde sürdürülen neo-liberal politikaların sonuçlarıken yeni küresel ticari medyanın ise nedeni olmuşlardır. Küresel ticari medyanın önü hem ulus devlet içindeki düzenlemelerle hem de Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) ve Dünya Bankası (DB) gibi ulus ötesi yönetim aygıtlarının düzenleyicilikleri ile açılmıştır. Küresel bir piyasa yaratmaya yarayan bu düzenlemeler, daha sonra yerini piyasanın kendi mantığına bırakmıştır. Medya sektöründe şirketler holdingleşme yoluna gitmişlerdir. Yine medya endüstrisinde farklı sektörlerin farklı iletişimsel etkinlikleri gerçekleştirdiği bir örgütlenmeden tek ve tümleşik bir pazar yapılanmasına geçilmiştir. Ekonomik yöndeşme olarak aktarılan bu süreçle beraber medya endüstrisindeki tüm şirketler teknolojik ve üretimsel düzeyde aynı zincirin halkaları şeklinde sıralanmaktadır (Taş, 2004, s. 19). Ekonomik yöndeşme olgusunun temeli teknolojik yöndeşmeye dayanmaktadır. Teknoloji temelinde yapılan yöndeşme açıklamaları telekomünikasyon, bilgisayar ve yayıncılık sektörlerinin bir araya gelmesine vurgu yapar (Aydoğan, 2006, s. 261). Ancak yöndeşmenin teknolojik tanımlaması yeterli değildir. Teknolojik olanaklarla ortaya çıkmasına rağmen yöndeşmenin sektörel yansımaları endüstriye entegre edilmiştir. İletişim araçlarındakiteknolojik gelişmelerle beraber ulusal sınırları aşılması, yayıncılık alanındaki serbestleşme politikaları 1990'lı yılların iletişim politikalarının ana belirleyicileri olmuştur. Yoğunlaşma bu yeni sayısal çağda ayakta kalmanın yolu olarak görünmektedir. Bilgisayar ve iletişim teknolojilerinde yaşanan teknolojik sıçramayla beraber medya endüstrisinde bir şirket anlaşmalarla ve birleşmelerle iletişim sürecinin tümünü kapsayacak bir yoğunlaşma sağlayabilmektedir (Taş, 2004, s. 21).

“De Bruin ve Smiths’e göre yeni pazar ortamında üç tür şirket davranışı bir arada bulunmaktadır; işbirliği (*co-operation*), rekabet (*competition*) ve yoğunlaşma (*concentration*). Ekonomik yöndeşme “3C” olarak adlandırılan bu süreçte şekillenmektedir. Yeni iletişim ortamında servis sağlayıcılar, içerik sağlayıcılar ve teknoloji üreticileri hem serbest pazar koşullarında rekabet etmekte, hem dikey ve yatay olarak yoğunlaşarak rekabet avantajı sağlamaya çalışmakta hem de ortak

noktaların olduğu noktalarda işbirliğine gitmektedirler” (De Bruin ve Smiths’ten akt. Taş 2004, s. 22).

Cham Olmsted ve Kang medya ekonomisinde rekabetçi ve tamamlayıcı olmak üzere iki tür yöndeşme olduğunu söylerler. Rakabetçi yöndeşmede aynı hizmeti veren farklı şirketlerin rekabeti söz konusuysen tamamlayıcı yöndeşmede medya pazarında eksik bulunan alanlarda ya da rekabet avantajı elde edilmesi için gerekli alanların birleşmeleri söz konusudur (Taş, 2004, s. 24-25).

McChesney (2003) global ticari medya sistemi ile neoliberal küresel ekonomi arasındaki bağlantıyı anlamının en iyi yolunun reklâmcılığın rolüne bakmak olduğunu savunur. Reklâmcılıkta beş ya da altı tane büyük ajans küresel endüstride hâkimiyet kurmuştur. ABD ve küresel medya sistemlerinin pazar ekonomisinde gerçekleştirdiği bütünleşme, reklâmın getirdiği avantajı daha açık bir şekilde sergilemektedir. 1997 verileriyle McChesney küresel medya pazarının belirgin on büyük şirket tarafından yönetildiğini söyler.

“Bunlar Disney, Time Warner, Bertelsmann, Viacom, News Cooperation ,TCI, Sony, General Electric (NBC’nin sahibi), Poly Gram (sahibi Alman elektronik aletler üreticisi Philips’tir) ve Universal’ın sahibi Seagram’dır. Dünyanın sayılı şirketleri arasında yer alan bu şirketlerin 1997’deki yıllık satışları 10 Milyar dolarla 25 Milyar dolar arasında değişmektedir. Disney ve Time Warner gibi şirketlerin Amerika’daki geliri 1990’da % 15’den 1996’da % 30’a çıkmıştır. İkinci tabakada yer alan kırk ya da daha fazla şirket bu küresel medya sistemini tamamlar. Bu şirketlerin birçoğu batı Avrupa ve Kuzey Amerika şirketleri olmakla birlikte bazıları da Asya ve Latin Amerika şirketleridir. Bu şirketlerin her biri bölgesel güce ve uygun pazarlara sahip olan yıllık ortalama satışları 1 milyar dolarla 5 milyar dolar arasında değişen şirketlerdir” (McChesney, 2003, s. 21).

Ulusal ve bölgesel olarak faaliyet gösteren ikinci tabakadaki medya devlerinin sayısı ise 100’den azdır. İkinci tabaka ulusal ve bölgesel medya pazarlarında kârlılığın azalması sonucunda daha sağlam olanların ayakta kalmasıyla nitelik açısından birinci tabakadan ayrılmaktadır. Bu pazarlarda küçük boy şirketler orta boy şirketler tarafından, orta boy

şirketler ise büyük şirketler tarafından yutulmuştur. Medya mülkiyetinin küresel ölçekteki dönüşümü ulus devlet sınırları içindeki medyanın mülkiyetini de dönüştürmüştür. Türkiye’de ise medyanın mülkiyet yapısı küresel ekonominin eğilimlerine uygun bir biçimde 1990’lı yıllardan itibaren hızla el değiştirmiş , iletişim süreçlerinin tümünü kapsayacak biçimde medyada sermayenin yoğunlaşması görünmeye başlamıştır.

2.2. Türkiye’deki Değişen Medya Ortamı ve Küreselleşme

1990’ların başında hızla dönüşmeye başlayan Türkiye’nin medya ortamını yeterince kavrayabilmek için 1980’lerin başına dönmek gerekmektedir. 24 Ocak 1980’de açıklanan ve sonrasında 24 Ocak Kararları olarak anılan süreçle başlayan yeni dönemin ekonomi politikaları sermayenin 1977- 1979 krizine verdiği cevap olmuştur. Sermayenin talepleriyle şekillenen 24 Ocak kararları dışa dönük bir ekonomi modeli oluşturmaya çalışmıştır. Ulusal ekonominin yapısı özel sektörün öncülüğünde sürdürülecek pazar ekonomisinin güçlerine bırakılmıştır. Sektörel önceliklerde de bir değişim gözlenmiş, ihracata yönelik imalat sanayi ve ticaret hizmetleri göreceli olarak önem kazanmıştır (Yeldan, 2003, s. 44). Adaklı’nın da (2001) belirttiği gibi 24 Ocak kararları basın sektörünün çok farklı bir mecraya doğru akmasının anahtarı olmuştur. Gazeteler kağıt fiyatlarının artmasıyla ilan ve reklama daha fazla yönelmişlerdir. Özel televizyonların kurulmaya başlamasıyla birlikte basın alanından televizyon alanına sıçrayan kuruluşlar kendi üretim ve dağıtım ağlarını tesis ederek tekelsel bir görüntü çizmişlerdir (Adaklı, 2001, s. 158). 1990’lı yılların sonu ve 2000’li yılların başında medya alanında faaliyet gösteren şirketler ulusaşırı medya şirketlerinin hakim olduğu küresel ticari medya sistemine eklemlemeye başlamışlardı. Alankuş’un (2002) belirttiği gibi CNN Türk olarak karşımıza çıkan model, ulusaşırı medya kuruluşlarının yerelleşme arayışları ile Türkiye’deki medya tekellerinin küreselleşme (ya da küresel medya pazarına bir yerden tutunma diyelim) arayışlarının buluştuğu noktada ortaya çıkan modeldir. Böylelikle Doğan Medya Grubu, ulus-aşırı medya tekellerinin yerelleşmesine aracılık ederek, aşağıdan yukarıya küresel pazara eklemlemiş olmaktadır. Medyadaki mülkiyet biçiminin değişimi, medya tekellerine sahip olan aktörlerin tesadüfi tercihlerinden çok yeniden küreselleşen dünya ekonomisi ve

Türkiye'nin küresel dünya ekonomisine eklemlenme eksenini oluşturduğu bir konjonktürde şekillenmiştir. Dolayısıyla küreselleşmenin Türk ekonomisine etkisini göz önünde bulundurmamanın bir medya politikası analizi eksik kalmış olacaktır.

2.2.1. Türkiye Ekonomisi'nde Yapısal Dönüşüm

Türkiye kapitalizmi Ercan'ın (2004) ifade ettiği gibi 1980'li yıllardan itibaren uluslararasılaşma eğilimine girmiştir Türkiye ekonomisinin 1980'li yılların başından itibaren girdiği uluslararasılaşma eğilimi önceki iktisat politikalarından köklü bir kopuşu ifade ediyordu. 1950'li yılların başından itibaren uluslararası sermayenin taleplerine göre şekillenmeye başlayan iktisat politikaları 24 Ocak 1980'den sonra uluslararası piyasalara bütünüyle uyumlulaştırılma yoluna sokulmuştur. Boratav'ın dönemselleştirmesi 1980'li yıllara kadar Türkiye ekonomisinin izlediği seyri, göstermesi açısından oldukça işlevseldir:

- 1.Korumacı- Devletçi Sanayileşme 1930-1939
- 2.Bir Kesinti-İkinci Dünya Savaşı 1940-1945
- 3.Dünya Ekonomisiyle Farklı bir eklemlenme 1946-1953
- 4.Tıkanma ve Yeniden Uyum 1954-1961
- 5.İçer Dönük, Dışa Bağımlı Genişleme (1962-1976) ve Yeni Bunalım (1977-1979)

1930-1939 yılları iktisat politikaları iki belirleyici özellik tarafından şekillenmiştir: Korumacılık ve devletçilik. 1930'lu yılların kapitalist dünyası büyük bir ekonomik bunalımın içine girerken Türkiye ekonomisi dışa kapanarak devlet eliyle milli bir sanayileşme içine girmiştir (Boratav, 2004, s. 59). Boratav (2004) 1940-1945 arası dönemi ise 1930'lu yılların ekonomi politikasında savaş nedeniyle oluşan ve bu durumun sonucunda iktisadi gelişme sürecinin durması anlamında bir kesinti olarak nitelendirmektedir. 1946-1953 dilimi çok partili rejime geçişin başladığı zaman dilimidir. 21 Temmuz 1946'da ilk kez tek dereceli seçimler yapılmış, 14 Mayıs 1950 seçimleriyle de iktidar el değiştirmiştir. Demokrat Parti'nin iktidara gelmesi Türkiye tarihi açısından burjuvazinin vesayeti altında bir kapitalizmden, pazar mekanizmasına geçişin dönüm noktası olmuştur (Keyder, 2003, s. 173). Dönem boyunca dış yardım, yabancı sermaye ve dış ticaret rejimi konularında, dünya ekonomisi ile piyasa ilişkilerine, görece serbest

ticarete ve açık ekonomi koşullarına dayalı bir eklemleme eğilimi sürmüştür (Boratav, 2004, s. 99). 1954-1961 dönemi liberal dış ticaret politikalarının son bulduğu, ekonominin görece bir durgunluk içinde dalgalandığı bir dönemdi. 1962-1976 arası dönem ise ithal ikameci korumacı politikalarca şekillenmişti. Tanımlayıcı özelliği daha önceden ithal edilen malları imal eden yerli sanayinin gümrük duvarlarının arasında korunması olan İthal İkameci Sanayileşme beklenenin tersi bir etki yaratarak dışa bağımlılığı azaltmamış, ekonominin ithalata bağımlılığını arttırmıştır. Boratav'a göre (2004) 1973'ten beri militanlaşan işçi hareketi ücretlerin payını artırarak ithal ikameci popülist modelin ödün sınırlarını aşmış; 1980'li yıllara kadar uzayacak bunalımın koşullarını yaratmıştır (Boratav, 2004, s. 139-140). Sertel (1988)'de 1970'li yılların sonunda yaşanan bunalımın nedeni olarak Türk endüstrisinin ithalata büyük ölçüde bağımlılığını görür.

“1974'te OPEC ülkelerinin petrol fiyatlarını yükseltmeleri ve dış pazardaki sanayi ürünlerinin fiyatlarındaki artışlar üretim sistemi ve ekonominin bütçe ve mali dengesi üzerinde çok ciddi etkilere yol açtı” (Sertel, 1988, s. 89).

1977-1980 krizi askeri darbenin koşullarını hazırlamış, askeri darbe sonucunda iş ve örgütlenme yasalarına kısıtlamalar getirilerek bir önceki ekonomik evrede elde edilen emeğin kazanımları geriletmiştir. 24 Ocak 1980 kararlarıyla başlayan yeni dönemin temel karakteristiği ithal korumalarının kaldırılarak dışa açılarak dünya ekonomileriyle mal ve finans piyasalarında eklemlemeye girişilmesiydi (Yeldan, 2003, s. 39).

“24 Ocak kararları diye de anılan bu dönüşümün temel amacı, bir yandan ulusal ekonominin birikimi ve dağılımı mekanizmalarında pazar fiyatlarının belirleyici unsur oluşturması, diğer yandan da mal ve hizmet ihracatını arttırmaya yönelik yoğun bir devlet desteği ile sürdürülen dışa açılma stratejisidir” (Yeldan, 2003, s.39).

24 Ocak Kararları sadece bir istikrar programı olmamıştır. Uluslararası sermayenin özellikle Dünya Bankası aracılığıyla pazarladığı, içte ve dışa karşı piyasa serbestisi ile uluslararası ve yerli sermayenin emeğe karşı güçlendirilmesi gibi iki stratejik hedef etrafında oluşan bir yapısal uyum perspektifi de taşımaktaydı (Boratav, 2004, s. 48)

Türkiye'nin dünya sermayesi ile buluştuğu sermayenin uluslararasılaşması süreci için gerekli dönüşüm üçlü ittifak dolayımında gerçekleşmiştir. İttifakın temek aktörleri:

- “1. Ülkede belirli bir hegemonik konuma ulaşan ve verili koşullarda bu konumun devamlılığını sağlayamayan büyük ölçekli sermaye
2. Siyasal temsil krizi yaşayan ve toplumsal muhalefet karşısında güç kaybeden devlet ve siyasal yapılar
3. Dünya ölçeğinde piyasa yönelimli yeniden yapılanmanın ve sermayenin aktörleri olan Dünya Bankası ve IMF olmuştur” (Ercan, 2004, s. 20).

Türkiye’de neoliberal hegemonyanın kurulmasına ilişkin analizinde 24 Ocak 1980 kararlarını belirleyici bir yere oturtan Tülin Öngen de 1983-1987 Özal hükümeti dönemini Türkiye’yi küresel kapitalizme eklemleyen uluslararası projenin başarıya ulaştığı, ekonominin ve toplumsal yaşamın sermaye çıkarları lehine yeniden biçimlendiği altın yıllar olarak nitelendirir (Öngen, 2004, s. 177). Devletin bu dönemde yaptığı özelleştirme uygulamaları ile devlet organizasyonu ve birikim rejimi değişmiş, kaynaklar ulusal ve uluslararası sermayeye aktarılmıştır. Diğer yandan ise meta ve para hareketlerinin uluslararası düzeyde dolaşıma girme yeteneğini arttıracak düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Para-sermaye konusundaki bu yeniden yapılanma, holding biçiminde organize olan sermayenin para-sermaye kaynaklarına ulaşmasını kolaylaştırmıştır (Ercan, 2004, s. 22). Boratav (2005) 1980’li yılların özelliklerini dikkate alarak üretim, finans, iç ve dış ticaret kademelerini birleştiren bir dikey bütünleşme olgusunun varlığından bahseder. Belli bir üretim tabanı olan, kendi ürünlerinin dağıtım şebekesine sahip, dış ticaret sermaye şirketi biçiminde örgütlenmiş, kendi bankası bulunan kuruluşlar dikey holding olarak adlandırılmakta ve dikey holdinglerin tümü büyük sermaye kategorisine girmektedir (Boratav, 2005, s. 67).

1980 yılında başlayan iktisat politikalarındaki neoliberal hegemonyanın ana yönelişleri 1990’lı yıllar ve 2000’li yılların başında yapısal uyum programlarıyla devam etmiştir. Yapısal uyum programlarının genel çerçeveleri uluslararası kuruluşlar tarafından çıkarılmakta ve programların uygulanıp uygulanmadığı da bu ulusötesi kuruluşlarca denetlenmekteydi (Ercan, 2005, s. 373). 1989 yılında sermaye hareketleri üzerindeki kısıtlamalar kalkmış 1995 yılında gümrük birliğinin gerçekleşmesi ile dış ticaret

politikaları bütünüyle liberalleşmiştir. 1990'lı yıllardan sonra sıcak para girişine dayalı bir büyüme modeli tercih edilmiştir. Boratav, 1990'lı yılları değerlendirirken 21.yüzyıla kapsamlı bir IMF-Dünya Bankası programı ile giren Türkiye'nin gündeminin iki boyutu olduğunu belirtir: Birincisi emek piyasa sürecinin tamamen piyasa mekanizmasına teslim edilmesi; ikincisi ise siyasal iktidarın ayrıcalıklı iş adamlarına ve sermaye gruplarına dönük kayırcı uygulamaların özel kurumlar oluşturarak önlenmesi (Boratav, 2004, s. 173-174). Boratav'ın bahsettiği özerk kurumların oluşturulması çabası uluslararası sermayenin yönetim zihniyetiyle paralellik gösterir. Bayramoğlu'nun ifade ettiği gibi:

“Küresel sermaye siyasal iktidar ve yönetim yapısını devlet aracılığıyla tamamen kendi çıkarları doğrultusunda yeniden inşa ederken aynı zamanda, yerli sermayenin kozmopolitleşmesini hızlandırıcı düzenlemeler de yapar Bu sürece, ekonomik alanda sermayenin mülkiyetinde yaşanan merkezileşme ya da tekelleşme eğilimi eşlik etmektedir” (Bayramoğlu, 2005, s. 198).

Küresel sermayenin ana yönelimlerini iyi okuyabilen büyük ölçekli sermayeleri elinde bulunduran holdingler küresel sermaye ile üretken ve ticari sermaye düzeylerinde ittifaklara yönelmişlerdir. Bu holdinglerin uluslararası sermaye ile kurdukları ilişkiler, dünya ölçeğinde verili olanakları kullanarak ülke içinde daha önce ulaşamadıkları güç ve olanaklara ulaşmalarını sağlamıştır (Ercan, 2004, s. 39). Dünya ve Türkiye ölçeğindeki bu iktisadi dönüşümün medyaya da yansımaları oldukça etkili olmuş ve Türk medyasını yapısal bir dönüşüme sokmuştur

2.2.2. Türk Medya Sektöründe Dönüşüm

1960'lı ve 1970'li yıllarda Türkiye basının endüstrileşmesi ivme kazanmış 1965-1980 yılları arası Türk basını holdingleşme sürecini tamamlamıştır. 1980 sonrası medyanın dönüşme sürecinde Milliyet gazetesinin el değiştirmesi sembolik bir başlangıç noktası olarak görülebilir. Türk basın sektöründe 1940'lı yıllarda ve 1960'lı yıllarda gazeteci

olmayan patronlar görülmesine rağmen; yaygın eğilim gazetecilikten gelen patronlardı.³ Milliyet gazetesinin 1980 yılında el değiştirmesi gazetecilikten gelmeyen bir patronun sektöre girmesinin yanı sıra gazetecilik mesleğinde üretim ilişkilerinin de değişimin habercisi olmuştur. 1970’li yıllardan itibaren sermayenin yoğunlaşmaya başladığı basın sektörünün motor güçleri sektör dışından gelen büyük sermaye grupları olmaya başlamıştır. 1970’li yıllarda getirilen ileri dizgi ve baskı teknolojisi ile gazetelerin daha hızlı, kaliteli, renkli olarak hazırlanıp basılması döneminin başlamasıyla aynı zamanda gazetecilikten para kazanma yolları da açılmıştır (Tokgöz, 2000, s. 31). İlk kez 1975 yılında Türkiye’de en büyük 100 firma içinde iki büyük basın kuruluşu da yer almıştır (Ekzen, 1999, s. 90). Kaya (2000)’ya göre 1980’li yıllarda iletişim teknolojisindeki büyük sıçramanın sağladığı olanakla, Türkiye’de basın niteliksel bir dönüşüme uğrayarak kitle iletişim kurumunun yazılı, işitsel, görsel-basın olarak söz edilen bir evresinden medya olarak anılan yeni bir evresine geçmiştir. Bu niteliksel dönüşümün tek nedeni teknolojinin sağladığı olanaklar değildi; teknolojinin gelişme doğrultusu hakim üretim biçiminin tercihleri doğrultusunda şekillenmiştir. Dolayısıyla 1980 sonrası iktisat politikalarının neoliberal yapılandırılışı basının uğradığı dönüşümün bir zorunluluk değil kapitalizmin yeni birikim modelinin bir tercihi olduğunu gösterir. 24 Ocak kararlarıyla şekillenen 1980 sonrası iktisat politikaları içinde özellikle yatırım tercihleri arasında haberleşme ve turizm öne çıkarak yeni birikim rejiminin gözde araçları olmuştur. Özal döneminde iletişim alanına yapılan büyük yatırımlar, medya sektörüne önemli olanaklar sağlamıştır. Türkiye’nin toplam sermaye oluşumunun % 4’üne eşit olan bu yatırımlar, Brezilya dışında tüm OECD ülkelerinden daha fazlaydı (Özsever, 2004, s. 123). Özal döneminde iletişim alanına verilen önem ve neoliberal söylem Türk medya sektörünün dönüşümünün zihinsel ve teknik altyapısını oluşturmuştur.

2.2.3. Türk Medya Sektörü Değişen Mülkiyet İlişkileri ve Sahiplik Yapısı

Sönmez (1996), 1980 sonrası evreyi holdinglerin medyaya girişi ve yazılı-elektronik basında bütünleşme evreleri olarak değerlendirir. Tuncel medya yatırımları alanındaki

³ 1948 yılında Safa Kılıçoğlu Yeni Sabah gazetesinin patronu olarak ilk işadamı gazete sahibi olmuştur. Dışarıdan basına gelen ikinci işadamı ise Yeni İstanbul’u 1949’da çıkaran Habib Edip Törehan’dır. Yine 1957 yılında akşam gazetesinin başına işadamı Malik Yolaç gelmiştir (Topuz, 2003:329-330).

hareketliliği tekstil, inşaat, turizm alanlarında birikimin niçin medya alanındaki yatırımlara aktarıldığı sorusuna üçlü bir sınıflandırmayla cevap verir:

“A) 1. Kitle iletişim araçlarının dördüncü güç olduğu paradigması 2. Siyasal çevrelerde itibar/baskı 3. Toplumsal Denetim,

B) 1.Diğer sektörlerde riskli kapitalin riskinin azaltılması, 2. Kredi alımında ve devlet ihalelerinde nüfuz

C) 1.Reklam harcaması yapmak yerine gazete çıkarmak/ radyo-TV kurmak, 2. Pazarlama, 3.Para Ticareti” (Tuncel’den akt. Adaklı, 2001, s. 155).

Sönmez sermayenin medyaya girişini özendirecek nedenleri dört başlık altında toplar:1.Siyasi çevrelerde itibar görme ve elindeki silahla korkutma; Bu sayede diğer sektörlerdeki yatırımların etkinliğini arttırma (devlet ihaleleri alma, devlet bankası kredilerinden yararlanma vb.) 2.Devlet teşviklerinden ve diğer rantlardan öncelik kapma; Medyayı, diğer banka ve şirketlerin reklamında kullanma, 3.Medyayı kullanarak pazarlama faaliyetlerini arttırma, 4.Finans sektörünün gözde olduğu 1980 sonrası dönemde itibar, güven isteyen finansçılıkta medyadan yararlanma (Sönmez, 1996, s. 77).

Ekzen (1999) medya endüstrisinin ekonomik faaliyetlerini doğrudan etkileyen gelişmenin imalat sanayinin alt sektörleri olan basım ve kağıt sektörlerinin, toplam imalat sanayi içindeki yoğunlaşması olduğunu vurgular. 1980 sonrası basının mülkiyet yapısının değişmesinin yolunu açan en belirleyici unsur gazete kağıdına yapılan sübvansiyonların kaldırılarak gazete kağıdına % 300 zam yapılmış olmasıdır. 1980’li yıllar boyunca gazete kağıdının en fazla zam yapılan temel mallardan birisi haline gelmesi, basının mali yapısının bozulmasında önemli bir etken olmuştur. Yine medya sermayesinin bankacılık alanına yönelmesi 1980’li yıllarda uygulamaya konulan iktisat politikalarının yarattığı finansal serbestliğin bir sonucuydu (Adaklı, 2005, s. 142-212). 24 Ocak kararlarına kadar basının en önemli maliyet kalemi olan gazete kağıdı basına yüksek bir sübvansiyonla verilmekteydi. Gazetelerin kilo maliyeti daha önceleri 30-55 lira iken bu fiyat gazetelere 9 lira olarak aktarılmaktaydı. 25 Ocak 1980’de kağıt fiyatları 41 lira olarak saptanır (Koloğlu, 1992). Gazete kağıdındaki bu artış 24 Ocak Kararları’nın basın sektörüne ilk yansımaysdı. Güçlü mali yapıda olanların, reklam ve

ilan geliri elde edebilenlerin ayakta kaldığı, diğerlerinin ise elendiği yeni bir süreç başlar. Diğer yandan, basın alanına giren yeni kuşak sermaye sahiplerinin birikimlerini başka alanda sağlamış olmaları, sanayi ve finans sektörüyle medya piyasaları arasındaki mevcut sınırların kalkmasına neden olmuştur (Er, 1998, s. 97).

Türk basınının mülkiyet yapısındaki değişim yoğunlaşma yönünde olmuştur. Ekonomik bir terim olarak yoğunlaşma en basit haliyle aynı iş alanındaki bir şirketin diğer bir şirketin hisselerini satın alıp kontrol etmesiyle ortaya çıkar. Az sayıdaki kişi ya da kuruluşun tüm ekonomik faaliyetler üzerindeki kontrolünün artması anlamına gelir. Batı ülkelerinde, anonim şirketleşme ve bankacılığın gelişmesiyle birlikte büyük sermayelerin küçük sermayeleri kontrol altına almaları olarak ortaya çıkan yoğunlaşma, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde kapitalizme eklenme sonucunda ortaya çıkmıştır (Katırcıoğlu, 1996, s. 690-691). Medya sektöründeki yoğunlaşmayı açıklayabilmek için ekonomik terminolojiye ait olan yatay ve dikey yoğunlaşma terimleri oldukça işlevseldir. Medya sektöründeki bir şirketin aynı medya hattındaki bir başka şirketi satın alması *yatay yoğunlaşma* olarak adlandırılır (Mosco, 1996; Gillian, 2002). Televizyon yayıncılığı alanında faaliyet gösteren bir firmanın bir başka televizyon kanalını satın alması gibi yatay yoğunlaşma holding sahipliği (şirket sahipliği), (*conglomerate*) şeklinde bir mülkiyet yapısına neden olur (Mosco, 1996, s. 176). *Dikey yoğunlaşma*, bir firmanın faaliyet gösterdiği iş dalında sattığı ürünlerin tüm üretim sürecini kontrol etmesini açıklar. Mosco (1996) dikey bütünleşmeye *The New York Times*'in kağıt ihtiyacını karşılamak için Kanada'nın Quebec şehrinde kağıt fabrikası satın almasını örnek verir. Dikey bütünleşmede amaç piyasanın belirsizliğinden dolayı oluşan riskleri asgariye indirmektir. *Çapraz yoğunlaşma* kavramıyla da iki ya da daha farklı medya aracının aynı firmaya ait olması anlatılır. Geleneksel medya alanında faaliyet gösteren bir firmanın daha yeni medyaları satın alması örneği verilebilir. Gazete sahibi bir firmanın aynı zamanda radyo sahibi ya da televizyon sahibi olması çapraz büyümeye örnek olarak gösterilebilir (Mosco, 1996; Gillian 2002). Basında yoğunlaşma piyasa koşulları ile yakından ilgilidir. Üretimde ve dağıtımda basınla doğrudan ve dolaylı olarak ilgili taraflar/rakipler yatay ve dikey yoğunlaşma ile ortadan kaldırılıyorsa ve pazara giriş biçimleri ve politikalarıyla ilgilieniyorsa, kapitalist rekabet ilkesi çiğnenmektedir (Alemdar, 2000, s. 404). Basında

yoğunlaşmanın etkileri pazarın koşullarının yarattığı ekonomik sonuçlardan daha fazlasına sahiptir. Bu sonuçlar arasında en önemlisi bireyin bilgilenme, haber alma özgürlüğünü sınırlamasıdır. Alemdar'a (2000) göre de tekelleşme/yoğunlaşma gazetecinin konumunu zayıflatmakta; buna karşılık iletişim aracına sahip olan kişinin ya da grubun belirleyiciliğini arttırmaktadır.

Basında tekelleşme/yoğunlaşma beş farklı görünümde ortaya çıkabilir:

- “1) Aynı sermaye topluluğunun denetiminde, yazı işleri birbirinden ayrı birden fazla yayın organının yayımlanması,
- 2) Aynı sermayenin denetiminde olan, yazı işleri de tek elde birleşen yayınlar topluluğu,
- 3) Değişik yayın türlerinin, günlük, süreli ve süresiz yayınlarının aynı sermaye kapsamında yayımlanması,
- 4) Aynı sermayenin, yazılı basınla birlikte, televizyon radyo, filmcilik gibi alanlarda etkinlik yürütmesi,
- 5) Aynı sermaye topluluğunun, haber ajansı, pazarlama kuruluşları, reklam ajansı ile desteklenen yayınlarıyla kamuoyunu tek yönlü olarak bilgilendirme olanağına kavuşması’ (Özek 1999’dan akt. Çelik, 2001, s. 134).

Medyadaki 1980 sonrası bütünleşme evrelerine eşlik eden en önemli yapısal dönüşüm medyanın sahiplik yapısında olmuştur. Geleneksel sahiplik yapısı yerini yeni sahiplik yapısına bırakmıştır. Basının geleneksel sahiplik yapısında gazetenin sahipleri, aileden gazeteci ya da ailenin gazetesinde yıllarca çalıştıktan sonra patron olan kişilerdi. Yeni sahiplik yapısında ise sermaye birikimini başka sektörlerde elde eden sektöre yabancı patronlar gazetelerin sahibi olmuştur. Farklı sektörlerden elde ettikleri birikimlerini medya alanına yatıran yeni tip patronlar medya faaliyetlerini sahip oldukları diğer sektörlerle benzer biçimde endüstriyel bir tarzda yeniden kurumsallaştırdılar.

“Yeni dönemin kuralları, medyada büyümenin yolunun ancak bir sanayi kompleksi haline gelerek ya da içinde bankaların, diğer sanayi-hizmet şirketlerinin olduğu bir holding yapısına kavuşarak olacağını gösterdi. Bu yeni anlayışın şekillendirdiği medya yapısına kavuşmak için teknolojiler yenilendi, ölçekler büyütüldü sektör Babıali’den İkitelli’ye taşındı. Yüksek kapasiteli modern araç-gereç ithali, mevcut

kapasitenin rantabl kullanımını zorunlu hale getirdi. Büyük ölçek, medya gruplarına yatay ve dikey ilişkileri geliştirmeyi de empoze etti' (Sönmez, 2003, s. 38).

1980 sonrası medyanın geliştirdiği yatay ve dikey ilişkilerin en önemli bileşenini dağıtım alanındaki yoğunlaşma oluşturmaktadır. 1960'lı yıllara kadar Türkiye'de gazete dağıtımını örgütsüz bir biçimde normal taşıt araçlarıyla yapıyordu. İstanbul gazeteleri önce otobüs ya da trenler aracılığıyla büyük kentlere gönderiliyor, yerel bayiler tarafından gazeteler okuyucuya ulaştırılıyordu (Topuz, 2003, s. 384). 1960'dan sonra ise Türkiye'de gazeteler dağıtımlarını sistemli hale getirmeye başlamıştır. 1960 yılında Tercüman, Günaydın ve Milliyet gazeteleri bir araya gelerek GAMEDA (Gazete Mecmua Dağıtım) Limited Şirketi'ni kurmalarıyla sonuçlanmıştır. Daha sonra kurucu üç gazete aralarına Cumhuriyet, Dünya ve Ayrıntılı Haber'i de almışlar ve GAMEDA'nın sermaye yapısı da gelişerek pek çok günlük gazete ve periyodiklerin dağıtımını da yapan bir şirket haline gelmiştir (Dursun, 1999, s. 211). Simavi ailesinin 1961 yılında kurduğu Hür Dağıtım 1968 yılında Anonim Şirket'e dönüşmüştür. 1978 yılında Hür Dağıtım işçi-işveren anlaşmazlığı nedeniyle tasfiye olur ve yerine Hürriyet Holding Pazarlama ve Dağıtım Koordinatörlüğü kurulur (Dursun, 1999; Topuz, 2003; Adaklı, 2005). GAMEDA'dan ayrılan Sabah gazetesi'nin sahibi Dinç Bilgin, Aydın Doğan'la anlaşamayınca Hürriyet'le anlaşarak Birleşik Basın Dağıtım A.Ş.'yi 1991 yılında kurar (Münir, 1993). Birleşik Basın Dağıtım'ın kurulması üzerine Milliyet ve Türkiye gazeteleri de kendi aralarında Yay-Sat (Yayın-Satış Pazarlama ve Dağıtım) oluşturdular. Hürriyet gazetesinin 1994 yılında Aydın Doğan tarafından alınmasıyla beraber Doğan grubuna bağlı gazeteler ve yayınların dağıtımını Yay-Sat tarafından yapılmaya başlanır. 1990'ların ortalarında Doğan ve Sabah grupları dağıtım alanında yeni bir ortaklık kurarak piyasanın tamamını kontrol altına almaya başlamışlardır. Doğan ve Bilgin grupları sektörde BDD ile Yay-Sat'ı birleştirip Bir-Yay'ı kurarlar. Söz konusu şirkette Yay-Sat Satış ve Dağıtım A.Ş. ile Birleşik Dağıtım A.Ş. 2 milyar 450'şer milyon, Hürriyet Gazetecilik ve Matbaacılık A.Ş. ile Sabah Yayıncılık A.Ş. 25'er milyon, Milliyet Gazetecilik A.Ş. 24'er milyon, Aydın Doğan ve Dinç Bilgin de 1'er milyonluk pay edinmişlerdir (Cumhuriyet 31 Mayıs 1996). Bir anda piyasanın tamamını ele geçiren Doğan ve Bilgin grupları sektöre yeni girişleri engelleyebilecek güce ulaşmışlardı. Medya sektöründe büyük bir baskı mekanizması kuran bu iki grup

basın alanına adım atmak isteyen Uzan Grubu'nun dağıtımını engellemiş, Akşam Grubu'nun gazetelerini de okuyucuya vaat ettiği promosyonları vermeyerek okuyucuyu mağdur ettiği sebebiyle dağıtmamıştır (Sönmez, 2003, s. 46). 2002 yılında Sabah Grubu'nun sahiplik yapısının değişmesiyle beraber Akşam Grubu'nun yayınları ve Cumhuriyet gazetesi BDD tarafından dağıtılmaya başlanmıştır. 2008 yılı itibariyle piyasadaki gazeteler Doğan Grubuna⁴ ait Yay-Sat ve Çalık Grubuna ait Turkuaz Dağıtım ve Pazarlama⁵ tarafından dağıtılmaktadır.

Medya sektörüne hakim olabilmek için pazarın hakimiyetini ele geçirebilmek isteyen medya grupları için dağıtım üzerinde kontrolü sağlayabilmek kilit önemdedir. Tekelleşme arttıkça dağıtım gibi merkezi organizasyonlara olan bağlılık küçük grupları da tekellerin koyduğu kurallara uymaya itmektedir (Adaklı, 2006, s. 252).

1980 sonrası Türk Medyası'nda yaşanan dönüşümün bir yönü basında dikey bütünleşmeyken, diğer yönü ise bu dönüşüme eşlik eden yayıncılık politikasının ticarileşmesi ve gazete sahiplerinin televizyon ve radyo yayıncılığı gibi diğer medya alanlarına girerek yatay bütünleşmeyi gerçekleştirmeleridir. 1980 sonrası süreçte yeni iletişim teknolojilerinin yarattığı bütünleşme ve olanaklar yayıncılıkla ilgili süreçleri tüm dünyada özelleştirme yönünde değiştirmiştir. Avrupa'da 1980'li yıllara kadar yayıncılık hizmeti, kamu hizmeti ve ticari yayıncılık olmak üzere ikili bir yapıya sahipti. 1980'li yıllardan itibaren ticari kanalların ortaya çıkışı ve bu kanalların etkisini arttırmasıyla beraber 1990'lı yılların sonunda yapılan bir değerlendirmede Avrupa'daki TV kanallarının % 60'ının ticari olduğu verisi kaydedilmiştir. 1980'li yılların başında ise bu oran % 5'ten azdı (Burgelman 1993'akt. Bek, 2004, s. 23). Yayıncılığın ticarileşmesi yönündeki söz konusu eğilim ABD için de geçerlidir. 1990 yılında İngiltere'de Radyo ve Televizyon Kanunu *Broadcasting Act*'da yapılan değişikliklerle 1955'te başlayan özelleştirme, 1990 yasası ile yeni bir düzenlemeye tâbi tutulmuştur. Amaç rekabet ortamı yaratarak daha ticari bir yayıncılık düzenine geçiştir (Öksüz, 2003,

⁴ Yay –Sat 2008 yılı itibariyle; Bizim Gazete, Cumhuriyet, Dünya, Efsane Fotospor, Fanatik, Fotogol, Günaydın, Günlük Evrensel, Hürses, Hürriyet, Ortadoğu, Posta, Radikal, Referans, Sözcü, Sundays Zaman, Turkish Daily News, Türkiye Vapio, Vatan, Yeni Asya, Yeni Mesaj, Zaman gazetelerinin dağıtımını üstlenmektedir.

⁵ Turkuvaz Medya Grubu Yayınları; Sabah, Takvim, Pas Fotomaç, Yeni Asır gazeteleri ve Çukurova Yayın Grubu gazeteleri; Akşam, Güneş, H. O. Tercüman gazetelerinin dağıtım ve pazarlama faaliyetlerini yürütmektedir (www.tdp.com.tr)

s. 23). Amerika Birleşik Devletleri'nde yayıncılık alanını düzenleyen Fedaral İletişim Komisyonu FCC son olarak 2003 tarihinde onaylanan düzenlemesinde medya Kuruluşlarının yerel bir pazarda birden fazla TV kanalına sahip olabilmelerini sağlamış, gazete sahiplerine aynı bölgede TV ve radyo istasyonuna sahip olmayı yasaklayan koşulu kaldırmış, böylece şirketlere hem gazete hem televizyon sahibi olma hakkı vermiştir (Öksüz, 2003).

Türkiye'de de medyanın dönüşümü 1980'li yıllardan sonra ticarileşme yönünde olmuştur. Kejanlıoğlu (2004), Türkiye'de yayıncılık politikasının analizini yaptığı 'Türkiye'de Medyanın Dönüşümü' kitabında 1980 sonrası yayıncılığın dönüşümünü üç tarihsel kesitte sınıflandırır:

1. Askeri Rejim Dönemi: 1980-1983, I. Özal Hükümeti Dönemi: 1983-1987
2. Krizler Dönemi ve Yayıncılık Politikasında Dönüşüm:1987-1991
3. İki Koalisyon Hükümeti, Özel Radyo-Televizyonlar, Yayıncılıkta İdari ve Yasal Düzenlemeler:1991-1994 (Kejanlıoğlu, 2004).

1980-1983 döneminde iletişim araçları askeri yönetimin ihtiyaçlarına uygun bir biçimde yönetilmektedir. Dönemin en olağandışı gelişmesi 1982 yılında Başbakan Bülend Ulusu tarafından PTT yetkililerince hazırlanan Haberleşme Ana Planı'nda sayısal teknolojiye geçilmesi üzerinde durulması ve Kanadalı firma Northern Telecom'un Netaş'la sayısal yönlendiriciler üretilmesi üzerine yaptığı anlaşmadır (Geray, 1994, s. 180-195).

Yayıncılık politikalarında ileride ticarileşmenin önünü açacak gelişmelerden biri ise bağımsız prodüksiyon şirketlerinin öncülü, film ve video şirketlerinin ortaya çıkışıdır (Kejanlıoğlu, 2004, s. 215).

1983-1987 döneminin önemli gelişmeleri ise sırasıyla PTT'nin 1986 yılında Türkiye'ye ait bir uydu fırlatma çalışmalarına başlaması PTT'nin Gayri Safi Milli Hasıla içinde aldığı payın gittikçe artmasıdır. Bu durum ANAP Hükümeti'nde yeni iletişim ve enformasyon teknolojilerinin küresel boyuttaki iktisadi ve toplumsal yapılanmadaki yeri ve özelleştirme politikaları çerçevesinde telekomünikasyonun önemine yönelik bir farkındalığın mevcut olduğunu göstermektedir (Kejanlıoğlu, 2004, s. 265).

“Cumhuriyet Türkiye’si 1980’lere gelinceye kadar telekomünikasyon alanındaki gelişmeleri uzak ara geriden izlemiş, telekomünikasyon altyapısını yenileyememişti. 1983’ten sonra ise, bu alanda gerçekten önemli adımlar atıldı. PTT, 1979- 1983 arasında önceki dönemlere oranla büyük bir bütçeyle 1.5 milyar dolar yatırım yapmışken, Özal hükümetinin telekomünikasyona büyük kaynak aktardığı 1985-1989 arasında bu rakam 5 milyar dolara yükselmiştir’ (Mutlu ve Tuncel, 1995, s. 713).

1987-1991 dönemi ise yayıncılık alanında kırılma noktasının yaşandığı dönem olmuştur. İlk olarak küresel medya devleri bu dönemde Türkiye’deki yayıncılık alanına girme girişimlerinde bulunmuştur. 1990 yılının Eylül ayında Murdoch’ın Sky TV’si ile TRT arasında bir ön anlaşma yapılmıştır. 1991 yılında bu projeden vazgeçilmiştir. Ayrıca bu dönemde TV2 için CNN ve BBC ile yayın anlaşmaları gündeme gelmiştir (Sayın’dan akt. Kejanlıoğlu, 2004, s. 287). 28 Şubat 1990’da TRT yurtdışında yaşayan Türkler için TRT-INT adıyla uluslararası yayınlara başladı (Çaplı ve Dündar, 1995, s. 1376).

Dönemin en önemli gelişmesi ise 1 Mart 1990 tarihinde Magic Box Şirketi’ne ait olan Star 1 kanalının deneme yayınlarına başlamasıydı. Star TV’nin elde ettiği popülarite yeni özel tv kanallarını devreye soktu. Sırasıyla yayıncılık alanına 1991 yılında Magic Box şirketine ait Teleon; sektörde daha sonra yaşanacak tekelleşmenin ilk örneği olacak olan İktisat Bankası’nın sahibi Erol Aksoy’un Show TV’si ⁶; 1992 yılında HBB (Has Bilgi Birikim); Ekim 1992’de Ahmet Özal’ın Kanal 6’sı, Türkiye Gazetesi’nin sahibi olduğu TGRT 1993 yılında; Aydın Doğan’ın sahip olduğu Doğan Holding’le Doğu Holding’in birlikte kurdukları Kanal D; Sabah Gazetesi sahibi Dinç Bilgin’in’ % 40, Finansbank’ın sahibi Hüsnü Özyeğin’in % 30, Çukurova grubunun sahibi Mehmet Emin Karamehmet’in ortaklığında kurduğu ATV yayıncılık alanına girdi (Çaplı ve Dündar, 1995, s. 1776-1780). İslami eğilimiyle bilinen Zaman Gazetesi de Samanyolu TV ile televizyon yayını yapmaya başlamıştır (Çaplı ve Dündar, 1996).

⁶ Aksoy’un Show TV’nin yayınlarını gerçekleştirmek üzere kurduğu AKS Filmcilik ve Reklamcılık A.Ş’nin ortakları arasında Türkiye’nin en çok satan iki gazetesi Hürriyet ve Sabah, Grundig şirketi, Profilo Holding ve ABD’de yaşayan plak yapımcısı Ahmet Ertegun bulunmaktaydı (Çaplı ve Dündar, 1996).

Kejanlıoğlu (2004) 1987-1991 döneminde iki ayrı yayıncılık politikası olduğunu ifade etmektedir. İlk politika siyasal-yönetimsel bir nitelik taşıırken ikincisi teknokratik bir karara dayanmakta ve pazar yönlendirmeli bir niyeti barındırmaktadır.

1991-1994 döneminde Avrupa Konseyi'nin sınır ötesi televizyon sözleşmesi imzalanmıştır. Özel radyo ve televizyonlarla ilgili yasa değişikliği 1994 yılında çıkmıştır. 1980'den 1994 yılına kadar geçen süreçte TRT tekeli fiilen kalkmış, yeni iletişim teknolojilerinin getirdiği olanaklarla hükümet politikası doğrultusunda PTT güçlendirilmiş, yayıncılık sistemi yasal düzenlemelerle tecimsel yayıncılığa uyumlandırılmış, oligopolcü yapı medya endüstrisi ve çapraz tekelleşme ortaya çıkmıştır. Hükümet denetimindeki TRT'nin yayıncılık tekelinin kırılması kısa bir zaman aralığında da olsa medyada çokselsliliğe kapı aralamıştır. 1990'lı yılların ikinci yarısına doğru yaşanan gelişmelerle medyanın çokselsliliği neoliberalizmin çerçevesini çizdiği rekabet koşulları tarafından sınırlandırılmaya başlanmıştır.

1998 yılında medya sektöründeki 5 büyük gruptan biri olan Erol Aksoy sektörü terk etmiş; Aksoy'un bıraktığı boşluğu Doğuş ve Çukurova Grubu doldurmuştur. Çukurova Grubu için yeni iletişim teknolojileri başat konumdayken, Ayhan Şahenk'in sahip olduğu Doğuş Grubu yayıncılık içeriğini kaliteli televizyonculuk üzerine dayandırmıştır. NBC ile yapılan anlaşma sonucu kurulan NTVMSNBC bu içeriğin internetteki uzantısıdır (Adaklı, 2001, s. 169). Doğuş Grubu'nun inşaat, bankacılık, sigortacılık, turizm, otomotiv ve gıda sektöründe de pek çok yatırımı bulunmaktadır. En büyük yatırımı GSM teknolojilerine yapan Mehmet Emin Karamehmet'in sahip olduğu Bankacılık sektöründe Yapı Kredi Bankası ve Pamukbank ile faaliyet gösteren Çukurova Grubu 28 Eylül 2005 tarihinde %57.4 oranındaki hissesini Koç Finansal Hizmetlere ait Koçbank'a devretmiştir (Akşam, 29 Eylül 2006)⁷. Çukurova Grubu'nun

⁷ “Yapı ve Kredi Bankası'nın (YKB) yüzde 57.4 oranındaki hissesinin Koç Finansal Hizmetler'e devri kapsamında, bankanın olağanüstü genel kurulu yapıldı.Yapı ve Kredi Bankası'nda Çukurova Grubu şirketleri ve Mehmet Emin Karamehmet'e ait bankanın yüzde 57.4 hissesinin Koçbank'a devredildiği ve bankanın pay defterine kaydedildiği açıklandı. Koçbank ve Koç Holding açıklamalarında, tüm resmi kurumlardan gerekli izinlerin alındığı hatırlatılırken, kapanışa ilişkin diğer sözleşme ve prosedür işlemlerin tamamlandığı da kaydedildi. Açıklamada ayrıca, “Yapı Kredi Bankası Mensupları Yardım ve Emekli Sandığı Vakfı'nın devrine ilişkin yasal düzenlemenin tamamlanacağına olan inancıyla Koçbank kapanışı yapmaya karar vermiştir” ifadesi yer aldı. Açıklamada, “Bankamız Yönetim Kurulu'nun dün yapılan toplantısında alınan karar uyarınca, söz konusu hisse devirlerinin bankamız pay defterine kaydı

sahip olduğu Pamukbank ise Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) ile imzalanan protokol kapsamında 2003 yılında TMSF'ye devredilmiş; 2004 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde çıkan yasayla Pamukbank'ın Halkbank'a devri onaylanmıştır.⁸

Sabah gazetesi ve Dinç Bilgin medya sektöründeki sahiplik yapısında yaşanan dönüşümün en önemli oyuncularını olmuşturlardır. Türk basınının gazeteci kökenli son patronu olan Dinç Bilgin İstanbul'a İzmir'den gelmiştir. İzmir'deki Yeni Asır gazetesinin sahibi olan Bilgin 21 Nisan 1985'de Sabah'ı yayımlamaya başlamıştır. Sabah kısa sürede Türkiye'nin en fazla satan gazetesi haline geldi. Sabah'ın tirajında Rahmi Turan ve Zafer Mutlu'nun izledikleri bol resimli, büyük başlıklı, çarpıcı haberli yayın politikası etkili olmuştur (Topuz, 1996, s. 175). Bilgin daha sonra Çukurova Holding'in sahibi Mehmet Emin Karamehmet ve Hüsnü Özyeğin ortaklığıyla ATV'yi kurmuştur (Nebiler, 1996, s. 80). 1997 yılında Etibank'a tümüyle sahip olan Bilgin kaynakları kendi lehine kullanınca banka üç yıl sonra 500 milyon dolarlık bir açıklıkla Tasarruf ve Mevduat Sigorta Fonu TMSF'ye devredilmiştir. Sabah Grubu'nun çoğunluk hisseleri 20 Ekim 2000 tarihinde de TMSF tarafından Park Holding'in sahibi Turgay Ciner'e devredilmiştir (Topuz, 2003; Adaklı, 2006). 3 Mayıs 2005'te imzalanan anlaşmayla Sabah gazetesi ve ATV tamamıyla Turgay Ciner'in olmuştur. 1 Nisan 2007 tarihinde ise Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF) Etibank A.Ş. hakim ortağı Dinç Bilgin ile Turgay Ciner arasında imzalanmış olan gizli sözleşmelerin yeni ortaya çıkması nedeniyle Bilgin ve Merkez Grubu'nun medya sektöründe faaliyet gösteren 63 adet şirketinin yönetim ve denetimlerini 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu'nun ilgili hükümleri uyarınca devralmıştır (Radikal, 2 Nisan 2007). Son olarak Sabah Çalık Grubu'na 5 Aralık 2007'de satılmış. Satınalma işlemleri de TMSF tarafından 2008

yapılmıştır" denildi. Devredilen hisseler arasında Tasarruf Mevduat Sigorta Fonu'nda bulunan yaklaşık yüzde 12.9 oranındaki 97 trilyon 31 milyar 770 milyon 769 bin lira nominal değerli hisseler de bulunuyor" (Akşam, 29 Eylül 2006)

⁸ "Pamukbank'ın Halk Bankası'na devrini öngören yasa tasarısı, TBMM Genel Kurulu'nda kabul edildi. Yasaya göre, Pamukbank'ın tüm aktif ve pasifleri ile bilanço dışı yükümlülükleri, Pamukbank ile Tasarruf Mevduatı sigorta Fonu ve Halkbank arasında düzenlenecek bir protokol ile Halkbank'a'a devredilecek. Devir işlemleri, Bankacılık Yasası'nın, 'bankaların devir, birleşme ve tasfiyesini düzenleyen hükümlerine göre yapılacak. Yasanın yürürlüğe girdiği tarihten itibaren 15 gün içerisinde, devir işlemleri için Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'na müracaat edilecek. Devir ile ilgili yapılacak işlemler ve bu işlemlere ilişkin olarak düzenlenecek kağıtlar, her türlü vergi, resim ve harçtan istisna tutulacak. Yasa uyarınca, emekli olacak personele tazminatları yüzde 20 zamlı verilecek"(Akşam, 16 Temmuz 2004).

Şubatı'nda onaylanmıştır (www.milliyet.com.tr).⁹ Sabah gazetesinin Çalık Grubuna geçmesiyle beraber medyada AKP, sektörün hakimi Doğan'ın karşısında şöyle bir blok oluşturmuş oldu: atv- sabah(Çalık Grubu), Zaman-Samanyolu (Fethullah Cemaati), Yeni Şafak-Kanal 7 (Albayraklar), Star-24, Habertürk (İpek-Koza), Bugün. (Sönmez, 2008).

Uzan grubu ilk olarak 1950'li yılların sonunda Yeni İstanbul gazetesini satın alarak basın dünyasına girmiştir. Elektrik ve çimento sektörlerinin özelleştirmesinde ön plana çıkan grubun medya alanındaki en önemli girişimi Magic Box şirketiyle Türkiye'de özel televizyonculuk yayını başlatmaları olmuştur. Grup 1993'de telekomünikasyon piyasasına girerek Telsim GSM hattını piyasaya sürmüştür. Uzanlar grubuna ait Star gazetesi de 1999 yılında yayın hayatına başlamıştır. 12 Haziran 2003 tarihinde Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı Uzan grubunun sahip olduğu Çukurova ve Kepez Elektrik'in imtiyaz sözleşmelerini şirket kusuru nedeniyle iptal etmiştir (Adaklı, 2006, s. 185). Bu operasyonla eş zamanlı olarak 2003 Temmuz'unda TMSF yeni çıkarılan Bankacılık Yasası'na dayanarak Uzan grubuna ait 219 şirketin yönetimine alacakların tahsili için el koymuştur (Hürriyet, 4 Temmuz 2003). Uzan grubu medya endüstrisinde güçlü olduğu dönemler boyunca piyasaya hakim olmaya çalışan güçlü bir aktör olmuştur. Finans, TV, radyo, gazete, GSM hattı, dağıtım gibi pek çok alanda faaliyet göstererek ekonomik yöndeşmenin Türk medya endüstrisinde belirgin örneklerinden biri olmuştur.

Türk basınının endüstrileşme sürecinde kilit rol oynayan grup Doğan Grubu'dur. 1996 yılında Ercüment Karacan'dan Milliyet gazetesini satın alarak basın sektörüne giren Aydın Doğan 1994 yılında Hürriyet gazetesini de satın alarak medyada hakim grup olacağını sinyallerini vermiştir. Aydın Doğan 1990'lı yılların başında televizyon yayıncılığına da girmiş 20 Eylül 1993'te Doğu Holding'le birlikte Kanal D'yi kurmuştur. 27 Ekim 1995'te Kanal D'nin yönetimi tamamıyla Doğan Grubu'nun eline geçmiştir (Aksoy'dan aktaran. Adaklı, 2006, s. 277). 1996 yılında Bilgin Grubu'yla dağıtım şirketlerini birleştiren Doğan Grubu 14 Haziran 1999 tarihinde CNN Türk'ün kuruluş anlaşmasını imzalayarak küresel medya piyasasına girmiştir.¹⁰ Doğan Grubu

⁹ Özellikle ihaleye sadece Çalık Grubu'nun katılması ve grubun iktidar partisi AKP'ye yakın olması tartışmalara neden olmuştur.

¹⁰ Hürriyet gazetesi, CNN ve Doğan Grubu arasında yapılan anlaşmayı 14 Haziran 1999 tarihinde "CNN Türk Eylül'de yayında" başlığıyla haber vermiştir: "CNN ve Doğan Medya Grubu, televizyon yayıncılığı

küresel medya devi olan CNN'in yerel uzantısı haline gelerek ulusaşırı medya tekellerinin yerelleşmesine de aracılık eder hale gelmiştir (Alankuş, 2002). Sönmez'e (2003) göre medya birbirini izleyen 1989-1993 ve 1995-2000 dönemlerinde yoğun devlet borçlanması ve dış kaynak kullanımıyla büyük teknolojik yatırımları ülkeye getirerek hızla büyümüştür. 2000 yılında finans sektöründe yaşanan kriz medya sektöründe de kırılma yaratmıştır. Kriz, medyada Doğan Grubu'nun hegemonyasına karşı Merkez Grubu sahibi Turgay Ciner ve Çukurova Grubu'nun sahibi Mehmet Emin Karamehmet'i bir araya getirerek Anti-Doğan cephesini oluşturmuştur (Sönmez, 2003, s. 117). Merkez Grubu'na ait şirketlerin 2007 yılında TMSF'ye devredilmesiyle beraber Anti-Doğan cephesi güç kaybetmiştir.

2006 yılında küresel medya devlerinin Türkiye'ye ilgisi devam etmiştir. 1990 yılında TRT ile bir anlaşma imzalayarak Türkiye piyasasına girmeye çalışan ancak ön anlaşmanın iptali nedeniyle başarılı olmayan Rupert Murdoch 2006 yılında Türk medyasına girmeyi başarmıştır. 2006 yılında Murdoch'a ait *News Cooperation* TGRT'yi, İhlas Yayın Holding A.Ş. ve diğer hissedarlardan satın almak üzere 151 milyon YTL'lik bir anlaşma imzalamıştır (<http://www.ntvmsnbc.com>). TGRT 24 Şubat 2007 tarihinden itibaren yayınına FOX TV olarak devam etmektedir. Türk medyasındaki sahiplik yapısındaki son durum balıdığına hükümete yakın medya kuruluşlarının Kanaltürk'ün Koza Grubu ve Sabah'ın Çalık Grubu tarafından satın alınmasından sonra hükümete yakın medya gruplarının etkinlik alanını genişlettiği görülmektedir. Sönmez (2007) Türk medya sektörünün çalışma ilişkileri ve sahiplik yapısıyla ilgili olarak içinde bulunduğu son durumu medya aristokrasisi olarak nitelendirmektedir. 2008 yılı itibariyle medyada sahiplik şu şekilde gerçekleşmiştir:

“BAĞIMSIZ GAZETECİLER YAYINCILIK: Sabah gazetesinden ekibiyle ayrılan Zafer Mutlu 'nun kurduğu grup. Vatan gazetesi ve Vatan Dergi Grubu'ndaki Madam Figaro, Boxer, Tek Borsa, Fortune, Instyle'ı yayımlıyor. **BAŞKENT**

alanında ortak girişimde bulunmak için anlaşmaya vardı. Doğan Medya Grubu ve CNN'den yapılan açıklamaya göre, dünyanın en büyük yayın kuruluşu olan Amerikan Time Warner şirketine ait bulunan CNN, İspanya'dan sonra ilk büyük dış yatırımını Türkiye'de Doğan Medya Grubu ile ortaklık halinde yapıyor. Merkezi Atlanta'da bulunan CNN'in İspanyollarla ortak olarak kurduğu 'CNN+' (CNN Plus) adlı haber kanalı Ocak 1999'dan itibaren Madrid'den İspanyolca olarak yayın üretim faaliyetinde bulunuyor. CNN ve Doğan Medya Grubu'nun Londra'da imzaladığı anlaşma, İstanbul'da CNN TÜRK adıyla televizyonculuk alanında haber ve program üretimi yapmak üzere ortak yatırım gerçekleştirilmesini öngörüyor” (14 Haziran 1999, Hürriyet).

ÜNİVERSİTESİ: Prof. Mehmet Haberal sahipliğinde Kanal B televizyonu.

CANWEST: Leonard Asper başkanlığındaki CanWest grubu Kanada başta olmak üzere dünyanın birçok yerinde gazete, dergi ve televizyon kanalına sahip. Türkiye'de ise Süper FM, Metro FM, Joy FM ve Joy Türk olmak üzere altı radyo istasyonu bulunuyor.

CİNER GRUBU: TMSF'nin Sabah ve ATV'ye el koymasından sonra Turgay Ciner başkanlığındaki grup, Kanal 1, Habertürk ve 12 derginin sahibi.

ÇALIK HOLDİNG: Sabah ve ATV'yi TMSF'den satın alan Çalık Grubun elinde ATV, Radyo City, Sabah, Takvim, Günaydın, Yeni Asır, Pas, Fotomaç gazeteleri, Merkez Dağıtım ve 12 dergi bulunuyor.

ÇUKUROVA HOLDİNG: Mehmet Emin Karamehmet'in şirketi; Akşam, Güneş, Tercüman gazeteleri, Show TV, Lig TV, Sky TV, DigiTürk dışında çok sayıda dergi, radyo ve medya pazarlama şirketinin sahibi.

DOĞAN HOLDİNG: Yönetim Kurulu Başkanlığı'nı Aydın Doğan'ın yaptığı grup; Hürriyet, Milliyet, Radikal, Posta, Fanatik, Fanatik Basket, Referans, Turkish Daily News gazeteleri dışında 27 dergi, Kanal D, CNN Türk, Star başta olmak üzere D Smart Yayıncılık ve 3 radyoları bulunmakta.

DÜNYA GRUBU: Nezih Demirkent 'in kurduğu şirket; Dünya gazetesi, Dünya Dağıtım ve Dünya Web Ofset'i bünyesinde bulunduruyor.

FEZA GAZETECİLİK: İmtiyaz sahibi Ali Akbulut olan şirket Fethullah Gülen'e yakınlığıyla biliniyor. Zaman gazetesi dışında Aksiyon, Today's Zaman, Cihan Haber Ajansı, Sızıntı dergisinin yönetimi bu grupta.

DOĞUŞ GRUP: Yönetim kurulu başkanlığını Ferit Şahenk'in yaptığı, finans ve otomotiv alanında bilinen şirketin elinde NTV, CNBC-e televizyonları dışında radyo ve dergileri bulunuyor.

GÖKTUĞ YAYINCILIK: Ömer Ziya Göktuğ 'un sahibi olduğu şirket Flash TV ile medya sektöründe faaliyet gösteriyor.

İHLAS HOLDİNG: TGRT'yi News Corporation'a satan grup, TGRT Haber, Türkiye gazetesi, İhlas Haber Ajansı dışında çeşitli dergi ve radyolara sahip.

KOZA İPEK HOLDİNG: Ali İpek tarafından kurulan ve Koza Davetiyeleri ile tanınan şirket Bugün gazetesi ve Kanaltük'ün sahibi.

ALBAYRAK GRUBU: 1997 yılında sektöre girdi. Yeni Şafak gazetesi, Yeni Şafak Online ve TVnet.

MNG ŞİRKETLER GRUBU: İnşaatçı ve turizmcisi Mehmet Nazif Günel 'in kurduğu şirket TV8 ve MNG haber ajansının sahibi.

NEWS CORPORATION: Dünya medya devi Rupert Murdoch'un sahibi olduğu şirket Türkiye'de Fox TV ve Fox Live'la medyaya girdi.

PROPERTY INTERNATIONAL: Ali Özmen Safa Kıbrıslı işadamı. Türkiye'de Star gazetesi ve Kanal 24 televizyonları Safa'nın üzerinde gözükmesine rağmen Başbakan Erdoğan'ın yakınlarıncı yönetiliyor.

SAMANYOLU YAYINCILIK: Fethullah

Gülen'e yakınlığıyla bilinen Samanyolu TV ayrıca Mehtap TV, Yumurcak TV, Burç Radyo, Dünya Radyo, S Haber Radyo, Samanyolu Haber.com şirketlerini bünyesinde barındırıyor. **TERMİKEL GRUP:** Ankara Büyükşehir Belediye Başkanı Melih Gökçek 'in kurduğu şirket Kanal A'nın yayıncısı " (Yıldız 2008'den akt. www.sendika.org, "AKP'nin ulusal medyadaki etki alanı").

1980'lerden sonra 24 Ocak Kararları'nın şekillendirdiği neoliberal iktisat politikaları ve bu politikalara eşlik eden iletişim teknolojilerindeki ilerleme Türk basınını kısa sayılabilecek bir zaman diliminde medya endüstrisine dönüştürmüştür. Farklı sektörlerden basın alanına giren ve pazarda yatay ve dikey olarak büyümeye çalışan gruplar dağıtım şirketlerinin birleştirilmelerinde görüldüğü gibi kimi zaman pazarı kartelleşerek paylaşma yoluna gitmiş, kimi zaman da farklı gruplar halinde cepheleşerek medya sektöründe hegemonik güç olmaya çalışmışlardır. 1980'li ve 1990'lı yıllarda Türkiye'deki hakim medya gruplarının yoğunlaşma yönündeki eğilimleri kapitalizmin tekelleşmeci doğasıyla uyumlu bir görüntü oluşturmuştur. 1990'ların sonu 2000'lerin ortalarına doğru ise Türkiye'deki hakim medya grupları küresel medya devleriyle işbirliğine yapmaya başlamışlardır. İşbirliği eşit bir ortaklıktan çok küresel medya devleriyle eklemleme yönünde ve küresel medya devlerinin yerelleşmelerine ön açacak şekilde olmuştur.

Vurgulanması gereken bir başka nokta ise: 1990'lı yıllardan sonra medyanın sahiplik ve mülkiyet yapısındaki dönüşümün medyadaki emek süreçlerini ve istihdam politikalarının niteliğini medya çalışanları aleyhine dönüştürmüş olmasıdır.

2.2.4. Türk Medyası'nda İstihdam Politikaları

Kültürel metalar üreten medya kuruluşları diğer sektörlerdeki endüstriyel işletmelerin üretim ve örgütlenme yapılarına benzer tarzda örgütlenmiştir. Bu sektörde yapılan üretim süreci de bir meta üretim ve dağıtım sürecidir ve daha çok toplumun genel ekonomik süreçlerince belirlenen diğer meta üretim ve dağıtım süreçleriyle pek çok ortak özelliği paylaşmaktadır (Seçkin, 2001, s. 20). Garnham'ın (1990) ifade ettiği gibi medya kuruluşları da kapitalizme özgü hızlı ve

verimli çalışmayı hedefleyen hiyerarşik örgütlenme yapılarına sahiptirler. Medya kuruluşlarının endüstriyel yapılar haline gelmesi ve şirket şeklinde yönetilmesi teknik araçların gelişmesiyle yakından ilgilidir. Örneğin 19.yüzyıl sonundaki hızlı teknolojik gelişme gazetecinin emeğini de giderek, haber toplama, yazma, kısaca haber üretim sürecindeki teknolojik konumuyla belirlenip, sınırlandırılmış, emeğin mekanikleşmesine yol açmıştır (Seçkin, 2001, s. 53).Yazı işleri, teknoloji ve gazetecilik tarihi arasındaki ilişkileri emek perspektifinden aldığı çalışmasında Hardt, II. Dünya Savaşı sonrasındaki hızlı teknolojik gelişmenin iletişim teknolojileri tarafından da özümsemişini, bunun sonucu olarak da habercilerin emek süreçlerinin değiştiğini vurgular. Bu değişim yazı işlerindeki rolleri, otorite yapısını da değiştirmiştir (Hardt, 1990, s. 347). Gazeteciliğin mekanikleşmesi gazetenin finansal varlığını değiştirmiş, gazetenin işleyişi için büyük sermayeyi gerekli kılmıştır. Bu süreci tamamlayan örgütsel değişim ise gazeteyi yönetenlerin yüksek maaş almaları, muhabirlere ise atfedilen düşük ekonomik değer olmuştur (Seçkin, 2001, s. 56). Gazete üretimindeki teknolojik gelişmelerle birlikte işbölümü kurumsallaşmıştır. Muhabirler yazı işlerindeki işbölümü hiyerarşisinin en altında yer alarak yalnızca haber toplama ve yazma işini yapmaya başlamışlardır. Sermayenin teknolojik gelişiminin belirlediği işbölümü ve değişim arasındaki ilişki için Marx'ın 1844 El Yazmaları'nda betimlediği emeğin yabancılaşması olgusunu ortaya çıkarır:

“İşçi ne kadar çok servet üretse de, üretimin gücü ve kapsamı ne kadar artsa, kendisi de o kadar yoksullaşır. Ne kadar çok meta yaratırsa kendisi de bir meta olarak o kadar ucuzlar. Şeyler dünyasında artan değeriyle doğrudan doğruya orantılı olarak insanlar dünyası değersizleşir. Emek yalnızca meta üretmez; kendini bir meta olarak işçiye üretir ve bunu meta ürettiği oranda gerçekleştirir. Bu olgu göstermektedir ki emeğin ürettiği nesne-

emeğin ürünü emeğin karşısında yabancı bir şey, kendini üretenden bağımsız bir güç olarak dikilir”(Marx, 2003, s. 75).

20. yüzyılın başında muhabirler çok geniş kesimleri etkileme ve bilgilendirme gücüne sahipken diğer alanlardaki profesyonellerin elde ettikleri ekonomik yararlardan yoksundurlar (Salcetti'den aktaran Seçkin, 2001, s. 60).

20 .yüzyılın sonuna gelindiğinde ise yeni bir teknolojik değişim dalgası “iş”in doğasını yeniden düzenlemiştir. Enformasyon teknolojilerinde yaşanan büyük dönüşüm istihdam üzerine de etki etmiştir. Enformasyon teknolojisine bağımlı makinelerin pazarın özel bölümlerine yönelik malların küçük takımlar halinde ekonomik olarak üretilmesine olanak vermesiyle birlikte esnek teknoloji ve esnek uzmanlaşma doğmuştur (Kumar, 1995, s. 61). Kol emeğine karşı kafa emeğinin öne çıktığı esnek uzmanlaşma bilgi üretimin en temel bileşeni haline gelmiştir. Bilgi teknolojilerinin üretimin dar üretim mekanlarına sınırlı kalmaksızın yaygınlaşmasına olanak tanınmasıyla beraber esnek istihdam modelleri de yaygınlaşmıştır (Yalınpala, 2002, s. 279). Modern esneklik iktidarın merkezi olmadan yoğunlaşmasını içermektedir (Sennet, 2002, s. 49).

Esnek istihdam modelleri dört şekilde gerçekleşmektedir:

- 1) İşyerlerinin esnekleştirilmesi: İşyerinin bölünmesi, küçülmesi bağımsız birimlere ayrılması, taşeronlaşma.
- 2) İşin esnekleştirilmesi: Nakil tayin, iş değişikliği kolaylıkları, kısa süreli çalışma, geçici, mevsimlik çalışma.
- 3) İş sürelerinin esnekleştirilmesi: Değişken zamanlı çalışma, yoğun çalışma.
- 4) İş yasalarının esnekleştirilmesi ise; çalışmanın esnekleştirilmesi ile ilgili olarak sigorta mevzuatı da dahil olmak üzere iş mevzuatında gerekli yasal değişikliklerin yapılması gibi uygulamaları gerçekleştirmektedir (Yalınpala, 2002, s. 289).

Yaygın olarak kullanılan diğerk bir gruplandırma ise esnekliği beş ayrı şekilde inceler:

“Sayısal esneklik: İstihdam esnekliği de denilen bu esneklik türünde firmalar ekonomik ve teknolojik koşullara piyasalardaki talep değişimine göre işgücü miktarını ve niteliğini kolayca belirleyebilmektedir. İstihdam esnekliği işe alma ve işten çıkarma konularında yasal düzenlemeleri esnekleştirmeye çalışmaktadır.

Fonksiyonel esneklik (iç esneklik): Bu tür esneklikte değişen teknolojik şartlara, iş yüküne ve üretim metodlarına uyum sağlamak amacıyla işgücünün işletme içinde değişik işleri yapabilmesi ve çeşitli görevleri üstlenmesidir.

Çalışma süresi esnekliği: Çalışma süresinin esnekleştirilmesi, geleneksel günlük çalışma sürelerinin ve belirsiz çalışma sözleşmelerinin ortadan kaldırılmasıdır.Çalışma sürelerinin esnekleştirilmesiyle günlük ya da haftalık çalışma sürelerinden, gece çalışmasının kısıtlanmasından, fazla çalışma ücretlerinden, hafta tatili çalışmalarından kaçınılabilmekte, işçilerin tüm yaşam süreçlerine müdahale edilebilmektedir.

Ücret esnekliği: İşletmelerin ücret yapısını ve düzeyini değişen işgücü piyasasına ve piyasa ekonomisi şartlarına göre ayarlayabilme serbestisi olarak tanımlanmaktadır. Bu esneklikte, toplu sözleşme ve sendikaların bulunduğu gerçeği yok sayılarak ücretler bireyselleştirilmektedir.

Uzaklaştırma stratejileri: Hizmetin ya da üretimin işletme dışındaki başka iş yerlerinde ya da işletme içinde çeşitli amaçlarla başka işçilere yaptırılmasıdır” (Yalınpala, 2002, s. 282-286).

Endüstrideki esnekleşme eğilimi medya sektörünü de etkilemiştir. Bilgisayarlaşma ve diğerk iletişim teknolojileri gazete endüstrisindeki iş ilişkilerinde devrimci bir etki yaratmıştır

Gazeteciler daha önceki dönemlerde yalnızca yazdıkları haberlerden sorumluyken; günümüzde üretimin her aşamasından sorumlu hale gelmişlerdir. Gazeteciler içerik üzerinde daha fazla esnekliğe ve kontrole sahip olmuşlardır. Yeni teknolojiler aynı zamanda yöneticilerin üretim seviyesinde kontrolünü de arttırmıştır. Sennett'in (2002) de ifade ettiği gibi yeni ekonomi-politik özgürlüğe duyulan kişisel arzuya ihanet etmektedir. Bürokratik rutine karşı isyan ve esneklik arayışı, çalışanları özgürleştirmek yerine yeni iktidar ve kontrol yapıları üretmektedir.

Türk basını 1950'li yıllardan itibaren endüstrileşme eğiliminde olmasına karşın 1950'li yıllardan 1980'li yıllara kadar olan dönem gazeteciliğin daha çok zanaat olarak uygulandığı ve gazetecilik işlevinin önde olduğu bir dönem olmuştur.

“Geçmişte dar bir kadro mesleğin bütün aşamaları hakkında az çok fikir sahibi olan, eli her işe yatkın karizmatik meslek adamları tarafından icra edilen gazetecilik zaman içinde sektörün gazete sahipleri dışındaki sermaye kesimlerine açılmasıyla kendi sahasında uzman, çok derin bir bilgi dağarcığına sahip olması gerekmeyen genç ve yeni mesleki ideolojilerden biri olarak ayırt edilen teknisist bakış açısına sahip kuşaklar tarafından icra edilmektedir” (Adaklı, 2006, s. 292).

1980 sonrası Türk medyası şirket yönetimi ilkelerinin benimsendiği yeni bir anlayışla yönetilmeye başlanmıştır. Yeni yönetim anlayışında, artık dışsal bir idari ve teknik yönetim yerine yazı işleriyle kaynaşmış çıkar merkezli bir medya planlaması söz konusu olmuştur (Adaklı, 2006). 1980'li yıllardan sonra Türk basını, bir yandan yüksek ücretler alan profesyonelleşmiş köşe yazarları diğer yandan ise 1990'lı yılların başında sendikasılaştırılmış muhabirler olmak üzere birbiriyle çelişik iki ayrı işgücü görünümü sunmuştur.

Köşe yazarları Türk medya endüstrisindeki esnek işgücü piyasasının sürekli çalışmak üzere istihdam edilen çekirdek işgücünü oluşturmaktadır. Köşe yazarları çekirdek işgücü olmanın yanı sıra okurların hem samimiyet kurabildikleri hem de sırdaş olabildikleri birer entelektüel ikonlardır (Bali, 2004, s. 233). Köşe yazarları asıl etkisini

ideolojik düzeyde göstermiştir. Okura kendi habituslarını¹¹ doğallaştırarak sunarak yeni sağın değerlerine toplumca rıza gösterilmesini kolaylaştırmışlardır. Köşe yazarları haber ve yorum arasındaki belirgin sınırları belirsizleştirerek gazete sahiplerini medya yönetimlerinin nesnellığe bağlı kalma zorunluluğunu da azaltmışlardır.

Türk medya sektöründe istihdam politikalarında kırılma noktası 1990'lı yılların başında sendikalaşmanın tasfiyesi ile olmuştur. 1990'lı yıllara kadar olan dönemde gazetecilerle ilgili çıkan yasalara bakmak tarihsel süreçte Türk basınında gazetecinin çalışma koşullarının ve haklarının nasıl değiştiğini görmek açısından önemlidir. Türk basın tarihinde gazetecilerle ilgili çıkarılan ilk yasa 28 Haziran 1938 tarihli Basın Birliği Kanunu'dur. 18 Haziran 1946'ya kadar yürürlükte kalan bu yasa da, gazetecinin sözleşmesinin işveren tarafından feshi halinde her çalışma yılı için bir aylık ücret tutarında tazminat ödenmesi öngörülüyordu. Bu tazminat miktarının tutarı bir yıllık ücretin toplamını geçemiyordu (Özsever, 2004, s. 35). 1950'lerden sonra basının siyasi organlar ve demokratik rejim içinde kazandığı itibar, gazetecilik mesleğinin kendine özgü çalışma şartlarının özel kanunla uygulanması fikrini ortaya koymuştur (Atılğan, 2001, s. 47). 20 Haziran 1952 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan 5953 sayılı "Basın Mesleğinde Çalışanlarla Çalıştıranlar Arasındaki Münasebetlerin Tanzimi Hakkındaki Kanun" gazetecilerin çalışma koşullarını, işe giriş ve ayrılışlarını, ücret, kıdem tazminatı ve diğer haklarını düzenlemiştir (Özsever, 2004, s. 36). Bu yasayla ihbar, kıdem tazminatı, yıllık ücretli izin konuları ile ücretin peşin ödenmesi başka bir işte çalışma gibi konularda ileri haklar getirilmiştir. 27 Mayıs 1961 tarihli yasa ile 5953 sayılı kanun daha da ileriye götürülmüştür. Gazetecilerin grev yapma ve sendika kurma hakkı, sosyal güvenlikten yararlanma hakkı 1961 Anayasası ile güvence altına alınmıştır.

Tüm bu yasal gelişmeler üzerine 10 Temmuz 1952 tarihinde kurulan İstanbul Gazeteciler Sendikası ulusal düzende sendika kurma hakkının sağlanmasıyla birlikte 30 Eylül 1963 tarihinde Türkiye

¹¹ Habitus: Bir konunun içkin ve bağıntısal özelliklerini bütünlük bir hayat tarzında, yani insanlar, mekanlar ve pratiklerle ilgili bütünlük bir tercih dizisini dile getiren can verici ve birleştirici kökendir. Habituslar ayrı ve ayrıştırıcı pratikler doğurur-bir işçinin yediği şey özellikle de yeme biçimi , siyasi kanaatleri ifade etme biçimi sanayici patronunun bunlara tekabül eden tüketim etkinliklerinden sistematik olarak farklıdır, ancak bunlar aynı zamanda sınıflandırıcı şemalaradır, farklı sınıflandırma ilkeleri, farklı görü ve ayırım ilkeleri, farklı zevklerdir (Bourdieu, 2006: 21).

Gazeteciler Sendikası'nı (TGS) kurmuştur (Özsever, 2004, s. 90). TGS ilk toplu sözleşmesini Milliyet ve Cumhuriyet gazetelerinde uygulamıştır. TGS Türkiye Gazeteciler Sendikası (TTGS) ile birleşerek 1971 yılında üye sayısını bir anda 3 binin üzerine çıkarmıştır. Böylece fikir ve kol işçileri aynı işkolunda örgütlenmiş oldu. 12 Eylül 1980 darbesi ile beraber 2821 sayılı sendikalar yasası 2822 sayılı Toplu İş ve Grev Sözleşmesi TGS'nin de çalışmalarını kısıtladı. Basın yayın ile gazetecilik işkolunun ayrılması sendikaya güç kaybettirmiştir. Bu durum sendikayı sadece fikir işçileri arasında örgütlenme durumuyla karşı karşıya bıraktı. Daha sonra gazetecilik işkolu 212 sayılı kanuna göre yeniden tanımlandı (Altun, 1995, s. 60).

TGS'nin tasfiyesi ise ilk olarak Aydın Doğan'ın sahip olduğu Milliyet Gazetesi'nde gerçekleşmiştir. Önce teknik kesimdeki pikaj, montaj, kamera kalıp gibi bölümler taşeronlara devredilmiş; teknik kesimin sendikasızlaştırılmasından sonra yazı işleri sendikadan ayrılmıştır. Aydın Doğan 1994'te Hürriyet'i satın aldıktan sonra bu gazete de sendikayı tasfiye etmiştir (Özsever, 2004, s. 171).

Özsever'e göre Türkiye'de sendikasızlaştırma operasyonu şu şekilde işlemiştir:

- 1) Gazetecilerin sendikadan istifa etmeleri yönünde ciddi baskılar uygulanmakla beraber TGS'nin hem nicelik hem de eylemlilik asıl gücünü oluşturan teknik kesimin öncelikle sendikasızlaştırılması gündeme gelmiştir
- 2) Fikir işçileri açısından, gazete bünyesinde başlangıçta sendikalı olmayan haber ajansları kurulup burada sendikasızlaştırmanın temeli atılmıştır.
- 3) Taşeronlaştırma yoluyla da esas sendikasızlaştırma operasyonu teknik kesimde gerçekleştirilmiştir. İşverenler işletmelerin belli bölümlerini taşeronlara kiralayarak bu kesimlerde sendikasız bir ortam oluşmasını sağlamışlardır

- 4) Çalışanların sendikaya olan güvensizliği de önemli bir etkeni oluşturmuştur
- 5) Gazetecilik mesleğinin bireyci yapısı kolektif davranma ve sendikalı olma bilincinin yeterince gelişmesine engel olmuştur
- 6) Genelde dünyada ve ülkemizde sendikalaşmaya karşı olumsuz bir havanın oluşması da etkili olmuştur (Özsever, 2004, s. 174-175).

Türk basınında sendikaların tasfiyesi medya sektöründe istihdamın esnekleştirilmesi yönünde atılmış en büyük adımdır. İlk önce uzaklaştırma stratejileri devreye girerek teknik işler taşeronlaştırılmıştır. Daha sonra sermaye sahipleri fikir ve kol emeği arasındaki tarihsel çelişkidenden yararlanarak ücretler arasında farklılaşmanın diğer bir deyişle esnekleşmenin önünü açarak sendikayı fikir emekçilerinin gözünde yararsız hale getirerek sendikasızlaşmanın önünü açmışlardır.

Günümüzde medya sektöründe yaygın olarak kullanılan havuz gazeteciliği çapraz olarak yoğunlaşmış sahiplik yapısının başat istihdam politikasını oluşturmaktadır. Haber üretimindeki emek maliyeti düşürmesi ve medya grubunun sahip olduğu farklı medya araçlarına haber servisi yapılabilen esnek bir işleyişe sahip olması havuz gazeteciliğini medya grupları için avantajlı hale getirmiştir

“Gazeteler, dergi grubu, haber ajansı, televizyon, elektronik gazeteler, haber siteleri gibi birden çok yayın organının sahibi medya grupları bu kurumların hepsini de buluşturan ortak haber havuzu uygulamasına giderek sahibi oldukları tüm yayın organlarına buradan haber servisi yapmaktadır. Kullanılan gelişmiş iletişim ve enformasyon teknolojileri medya grubunda çalışan muhabirlerin yaptığı haberlerin hızla ve kolayca ortak havuza akmasını sağlamaktadır (elbette her kurum ilk anda kendi özel haberlerini ayırmaktadır) Böylece muhabirler çalıştıkları ya da

kadrosunda yer aldıkları kurum için üretim yapmakla kalmayıp haberleri, haber fotoğrafları, haber görüntüleri grubun diğer gazete ve televizyonlarında kullanılabilmekte, muhabirlere, belirttiklerine göre, bu emeklerinin karşılığında fazladan bir ücret ödenmemektedir. Yapılan iş sözleşmelerinde de belirlenen aylık ücretten başka ve fazla bir ücret ödenmeyeceği, ayrıca gazetecinin işverenin diğer tüm basın yayın kurumları için de çalışmakla mükellef olduğu yolunda hükümler yer almaktadır” (Seçkin, 2001, s. 132).

Haber havuzları medya çalışanlarının aleyhine olduğu kadar büyük medya gruplarının yayınlarında çeşitliliği ve çoksesliliği de engellemektedir. Haber havuzunda çalışan gazeteci fikir emekçisinden çok emeği mekanikleşmiş bir kol emekçisi gibi çalıştırılmaktadır. Ürettiği üründen hiçbir hak iddia edememekte; ürünün kendisi dışsal yabancılaşmış bir nesne haline gelmektedir. Esnekleşmenin sonucu olan taşeronlaşma ile beraber medya kuruluşları 212 sayılı yasaya tâbi işgücü istihdamına gerek duymamaktadır. Gazeteciler 1475 sayılı yasa kapsamında ya da stajyer kadrosuz eleman olarak çalıştırılmaktadır. Dolayısıyla yeni nesil gazeteciler için sosyal güvenlik ve sigorta gibi 212 sayılı yasanın getirdiği olanaklar ortadan kalkmakta; sömürüye daha açık bir halde çalışmaktadırlar.

Türkiye’de medya sektörü, emek gücü hareketinin en yüksek düzeye ulaştığı, işgücü güvencesinin en sınırlı düzeyde olduğu, yoğunlaşma sonucu ikili bir ücret yapısının ortaya çıktığı, yoğun bir personel denetim sisteminin kurulduğu ve personelin sürekli takip edildiği bir sektör haline gelmiştir.¹² (Adaklı, 2006; Özsever, 2004). Sektördeki

¹² Medya endüstrisinde çalışma koşullarını anlatan en güzel örneklerden biri Express dergisinin 2008 Ocak sayısında Radikal gazetesinden 4 Aralık 2007 tarihinde işten çıkarılan Adnan Keskin’le yapılan ‘Av köpeği olmayı reddetmek’ başlıklı röportajdır. ‘...Gazeteler belki de en antidemokratik kurumlar; daha iddialı söyleyeyim, gazeteler en faşizan kurumlardır. Gazeteciler de bu kurumları reddetmez, bu kültürün içinde yaşamayı kabullenir...egemen kültüre göre gazeteyi yazışleri yapar, muhabir söz söyleyemez haberin başlığını bile seçemez.’ (Adnan Keskin, Express röportaj, 2008).

esnekleşme medya gruplarının hareket kabiliyetini medya çalışanlarının aleyhine orantısız bir şekilde arttırmış aynı zamanda medya da çeşitliliği ve çok sesliliği de engelleyerek demokratik rejimlerde halkın kararlara katılımı için gerekli olan bilgilenme hakkını kısıtlamaya başlamıştır. Yatay, daha demokrat bir medya yönetiminden daha dikey, otoriter ve diktatoryal bir yönetime yöneldiği gözlemlenmektedir (Sönmez, 2007). Medyadaki çalışma ilişkileri ve ifade özgürlüğü, çokseslilik ve toplumun yaşam biçiminin demokratikleşmesi ile yakından ilişkilidir:

“Medya ortamında işyeri demokrasisi, ifade özgürlüğü ve editoryal bağımsızlık, bir ülkede demokrasinin gelişimi için olmazsa olmaz koşullardır ve bunlar daraltıldığı, giderek ortadan kaldırıldığı taktirde, medyada baş gösteren diktatörlük, oligarşik yapı, mutlaka ve mutlaka bütün ülke yönetim biçimine de bulaşır” (Sönmez, 2007)

Medyada ihtiyaç duyulan yalnızca farklı sesler değil daha yatay ilişkilerin ve demokratik süreçlerinde medya yönetimine katılmasıdır. Ancak bu şekilde farklılıklar temsil edilebilir hale gelecektir. Mevcut sahiplik yapısı ve çalışma ilişkilerinin dönüştürülmesi de hayalgücünün zorlandığı alternatif medya projelerine bağlı gözükmektedir.

2.2.5. Medyada Tekelleşmenin İçeriklere Etkisi

Türk medyasındaki yoğunlaşma yönündeki eğilim ve çalışma ilişkilerinin piyasalaşması medya ürünlerinin içeriğini de olumsuz yönde etkilemiştir. Bunun yanı sıra Türkiye’de medya ortamının tekelleşmesinin önemli sonuçlarından biri de, medya ürünlerinin tektipleşmesi ve metalaşması olmuştur (Dağtaş, 2006, s. 101). Medyanın özgürleşimci, baskı altındakilerin sesinin duyurulabileceği araçlar olarak örgütlenmesi engellenirken; medya araçlarının kendisi tek düze iletişim içeriklerin yer aldığı araçlara dönüşmüştür (İnal, 1996, s. 139). Türkiye’deki medya ortamı büyük sermayenin eline geçtikçe özellikle haber medyasının gerçekleştirdiği habercilik türleri

geleneksel tanımların dışına çıkmıştır. 1980 sonrası neoliberal restorasyon sonrasında medyada izleyici beğenisinin ve rekabetçi pazar ortamının temel bir kaygı haline gelmesi haberin değişim değerini ön plana çıkarmış, haberi tüketim nesnesine dönüştürmüştür (Ergül, 2007, s. 9). Benzer bir vurguyu Çaplı da yapar:

“Gerek kanal sayısındaki artışlar gerek, gerekse program formatlarındaki çeşitliliğin artması sonucunda oluşan yeni rekabet ortamında, radyo ve televizyonların yaşamları kaçınılmaz bir şekilde reytinglere bağlı hale gelmiştir. Ayrıca, zaten kendi arasında izleyici/okuyucu ve reklamveren üzerine rekabet yaşayan medyanın karşısına, bu kez internet rakip olarak çıkmıştır. Medyada eskiden beri geçerli olan kapitalist kuralların bu yeni gazetecilik ortamında, gazetecilik standartlarını olumsuz etkilediği gözlenmektedir” (Çaplı, 2002, s. 94).

Haberin ticarileşmesi ile beraber saygın haber programları ve gazeteler bile giderek artan bir biçimde tabloidleşme ve magazinleşme eğiliminde olmuşlardır. Ergül’ün de belirttiği gibi:

“En çok izlenen türler arasında haber bültenleri başı çektikçe, tabloid içerikler izleyiciye yukarıdan bakmayan, aynı dilden konuşan daha samimi (intimate) bir ilişki vaat ettikçe, bu yayıncılık politikası satacaktır. Çoğulcu, özgür ve demokratik bir medya özlemiyle çıkılan yolda ulaştığımız nokta, bu”(Ergül, 2007, s. 10).

Özellikle haber içeriklerinde eğlencenin, bilginin önüne geçmesi yalnızca gazetecilik standartlarındaki bir düşüşe işaret etmemektedir. Haber içeriklerinde eğlencenin öne çıkması, geniş toplum kesimlerinin kendilerini ilgilendiren siyasal tartışmaları izleyecek hayati bilgilerden yoksun bırakılması anlamına da gelmektedir. Magazin medyası, bireyi tüketici olarak tanımlayarak ona ulaşmakta sıkıntı çekmemekte, ancak bu durum hiçbir şekilde bireyin yurttaşlık kimliğine yarar

sağlamamaktadır (Spark 2000'den akt. Dağtaş, 2006, s. 49). Dolayısıyla magazinleşen haber içeriklerin demokratik sistemler adına derinlikli ve uzun vadeli etkisi yurttaş kimliğini aşındırarak yerine edilgen tüketici kimliliğinin ikame etmesindedir.

2.2.5.1. Türk Medyası'nda Magazinleşme/Tabloidleşme

Medya çalışmaları açısından tabloidleşme ya da magazinelleşme¹³ haber içeriklerinin sığlaştırılarak eğlence eğiliminin öne çıkarılması olarak tanımlanmıştır. Habercilik açısından bu olguyla ilk kez ABD'de yayımlanan gazetelerde karşılaşılmış; merak duygusunu hedef alarak geniş kitlelere ulaşmaya çalışan bu tip gazetecilik anlayışı sarı gazetecilik¹⁴ olarak adlandırılmıştır (Ergül, 2007, s. 5). Zamanla kavram geleneksel haber değerlerinde yaşanan bozulmayı ve haberin eğlence endüstrisinde değişim değeri taşıyan bir metaya dönüşme sürecini tartışmak için kullanıldı (Ergül, 2007). Turner'a (1999) göre ise medya endüstrilerinin uluslararasılaşması ve devletlerin piyasa dostu düzenlemelerin yarattığı baskı sonucunda medyanın haber üretim ilkeleri ve sunumu dönüşmüştür. Bu dönüşümün genellikle tabloidleşme terimi kullanılarak tanımlandığını söyleyen Turner (1999), tabloidleşme fenomeninin İngiliz günlük basınının bazı kısımlarını açıklamak için kullanıldığını daha sonra kapsamını genişleterek televizyon formatları içinde kullanılmaya başladığını söyler. Bunun sonucunda tecimsellik medya kuruluşlarının izleyici ile ilişkilerinde ve kurumsal politikalarında öne çıkan öge olmuştur. McLachan ve Golding ise tabloidleşmeyi daha az uluslararası hikaye, daha fazla resim, daha az metin, insana ilişkin daha çok haber, eğlenceli haber öyküleri, daha az siyasi ya da meclis haberi olarak

¹³ "Televizyonda Haberin Magazinelleşmesi" isimli kitabında Hakan Ergül magazinleşme kavramı için magazinelleşme terimini önerir, b.k.z Ergül, Hakan, Televizyonda Haberin Magazinelleşmesi, İstanbul, İletişim, 2000

¹⁴ 100 yıl önce erken medya mogullarının sarı basını izlerkitleyi yakalayabilmek için gazeteciliklerini sansasyonel ve skandalların olduğu bir dünyaya doğru taşımışlardı (Hoynes, Croteau, 2001:159).

karakterize ederler. (Bek, 2007, s. 371). Brant ve Nielsen'e göre ise tabloidleşme/magazinleşme kavramı bilgi programlarının eğlenceyle karışması boyutuyla *infotainment*¹⁵ olgusunun ileri bir boyutudur (Brants ve Nielsen 1998; Bek, 2004, s. 371; Ergül, 2007, s. 5). Brants 1998 tarihli '*Who's Afraid of Infotainment*' başlıklı çalışmasında seçim kampanyalarını ve infotainment kavramını televizyon haberlerinde ele alır. Brants, Avrupa ülkelerinin tümünde haberlerin popülerleştirilmesine yönelik önemli olmayan bir eğilim olduğunu kabul etmekle beraber; siyasetçilerin ve siyasetin dramatik bir biçimde öncekinden daha sansasyonel ve kişisel gösterildiğine ilişkin az sayıda delil olduğunu ifade etmektedir (Brants, 1998, s. 323). Yine Brants, politikanın popülerleştirilmesiyle, politikaya karşı kayıtsız kalmayı seçen izleyicilerin ilgisinin yeniden bu noktaya çekilebileceğine inanmaktadır (Brants, 1998; Ergül, 2007). Bob Fanklin *Newszak and News Media* (1998) adlı kitabında gazeteciliğin editoryal önceliklerinin değiştiğini; *human interest*'in kamusal ilginin yerine geçtiğini, değersizleşmenin zafer kazandığını; kraliyet ailesinin, pembe dizilerdeki ünlülerin, belirgin sorunlardan ve uluslararası olaylardan daha fazla haber değerine sahip olarak görüldüğünü belirtir. Franklin, yaşanan bu değişimi geleneksel habercilik değerlerinin *infotainment* tarafından altının oyulması olarak değerlendirir (Franklin, 1998, s. 4). Çağdaş toplumun değişen karakterini McDonalds metaforu üzerinden açıklayan Ritzer ise McDonaldlaştırılma¹⁶ eğiliminin toplumdaki pek çok kurum gibi gazetelerin işleyişini de belirlediğini söyler.

“USA TODAY editörlerinden birinin dediği gibi ‘Bize McGazete diyen gazete editörleri bizim McNugget’larımızı alıyor.’ USA TODAY’in etkisi bir Knight Rider

¹⁵ *Infotainment* kavramı Douglas Kellner'e göre çağdaş toplumların örgütlenmesinde bilgi ve eğlence sektörlerinin sinerjisine, bilgi teknolojileri ve multimedyanın eğlenceyi dönüştürme yordamlarına ve eğlencenin İnternet'ten politikaya yaşamın her alanını nasıl biçimlendirdiğine işaret etmektedir. (Kellner'dan akt. 1995 Ergül, 2007: 3) Hartley'e göre ise "*infotainment*": gerçek olaylara dayanan haberlerin, genellikle kurgusal eğlenceyle özdeşleştirilen yöntemlerle harmanlanması olgusunu tanımlamak için kullanılmaktadır (Hartley'den aktaran Ergül, 2007:3-4). Ergül (2007) ise *infotainment* olgusunu bilgilendirici içeriklerden, eğlenceye pek çok farklı içeriğin yeniden üretildiği ve dağıtıldığı telegörsel bir söylem olarak ele almıştır.

¹⁶ McDonald restoranlarının çalışma ilkelerinden temellenen Mcdonaldlaştırma kavramı modern toplumun verimlilik, hesaplanabilirlik, öngörülebilirlik ve denetim boyutlarıyla nasıl akılcılaştırıldığını açıklamaktadır.

gazetesi olan Boca Raton News'ta açıkça dile getiriliyor. Bu gazete bu tür odövr, haberleri USA TODAY'in yaptığından daha küçük parçalara bölen; renkli resimler, komik olaylar ve Bugünün Kahramanı ya da Yaratık köşesi olarak besleyen bir gazete olarak tanımlanıyor. USA TODAY'de olduğu gibi THE BOCA RATON NEWS da genellikle bir sayfadan diğerine atlamıyor; yazıyı başladığı sayfada bitiriyor...Yazının içeriğinin büyük kısmı ve temel özelliklerinin çoğu kesiliyor ya da tamamen atılıyor. Hafif haberler ve renkli resimlere önem veren gazetenin ana işlevinin eğlendirmek olduğu görülüyor. New York Times bile, USA TODAY'in başarısının bir sonucu olarak (renkli baskı) gibi değişimler geçirdi”(Ritzer, 1996, s. 33).

Tabloid haberciliği öteki habercilik olarak kavramsallaştıran John Langer (1998), öteki haberler kavramıyla Franklin'in eleştirisinin merkezinde yer alan human interest, yaşam tarzı, ünlülerin haberlerini kavramsallaştırır. Langer, tabloid habercilikte ilerici bir potansiyel bulur ve “(t)elevizyonun azıcık çeşnili haberlerinin ve bunun vereceği olası keyfin, genelde hegemonik bir gazetecilik söylemi içerisinde hegemonya-karşıtı eğilimlere de olanak sağlayan ve anlam üzerindeki mücadelenin asla sabitlenmediği bir televizyon gazeteciliği adına önemli bir ortam sağlama” olasılığından söz eder (Langer'dan aktaran Ergül, 2007, s. 7). Haber söylemini ekonomi politik bir açıdan ele alan Ergül ise, haberin bir tüketim malzemesi olduğunu ve magazinelleşmeyi bu malzemenin üretim maliyetini en aza indiren unsurlardan biri olduğunu ifade eder (Ergül, 119, s. 2000).

“...pazarda değişim değeri taşıması amaçlanarak hazırlanan haberin, son gözlemde, magazinelleşen bir söylemle toplumsal iktidar ilişkilerinin dolayımıldığı bir meta'ya dönüştürülerek sunulması kendi içinde tutarlı gözükmektedir” (Ergül, 2000).

Dağtaş (2006), 1980 sonrası Türkiye'deki medya ortamında magazinleşmeyi önceleyen iki önemli gelişme olduğunu belirtir:

Bunlardan ilki, Türkiye'nin siyasal ve toplumsal yaşamında gerçekleşen baskı ve yasaklardan dolayı kendilerine yeni haber

alanları açmak isteyen gazete ve dergilerin, magazin ve promosyon arıcılığıyla okur kazanmaya çalışırken magazinleşmeleridir. 1980 sonrası basında yaşanan ikinci değişim ise medyanın sahiplik yapısındaki dönüşümdür. Büyük sermayenin eline geçen gazeteler; kar amacıyla çıkan işletmeler haline dönüşmüştür (Dağtaş, 2006, s. 121-122).

1980 sonrası Türkiye’inde otoriter yönetimin kamusal alanı tahribiyle birlikte siyasal özünden sıyrılmış ve özel alana doğru yönlendirilmiş bir toplumsallık oluşturulmuştur (Özkazanç, 2007, s. 93). 1980 sonrası depolitizasyonun siyaset tartışılmasını engellerken sol militanlığın panzehiri olarak kamuoyu dine ve popüler kültüre, özellikle sansasyonel basına ve futbola yönlendirmiştir (Bek, 1998, s. 374). Darbenin yarattığı sınırlamalar 1990’larda piyasalaşma ve medyanın endüstrileşme eğilimleriyle birleşince içeriklerindeki tabloidleşme/magazinleşme endüstrileşen büyük medya kuruluşlarına kâr/rating yarışında avantaj sağlayan önemli araçlara dönüşmüştür. Tabloidleşme/magazinleşme Türk medya endüstrisinde yalnızca haber değeri olarak ünlülerin, felaketlerin, *human interest’in* (burada kastedilen insanların duygusal ilişkileriyle ilgili haberlerdir) görülmesine yol açmıştır. Ciddi, politik, uluslararası haberlerde sansasyonelleştirilerek ve kişiselleştirilerek sunulmuştur. Tabloidleşen/magazinleşen medya içerikleri izleyici için Langer’ın (1998) tahayyül ettiği biçimde hegemonya karşıtı bir okuma olanağı sağlamamıştır. Bu durumun temel nedeni Batı’kinin aksine Türkiye’de tabloidleşmenin/magazinleşmenin belirgin bir biçimde hakim hegemonyanın rıza alanını genişletmek için kullanılan bir unsur olarak kullanılmış olmasıdır. Öte yandan 1980 sonrası hakim milliyetçi-muhafazakar ideolojik ortamı medya mesajlarını çoğu zaman toplumun ‘ötekilerine’ karşı konumlandırmıştır. Bu doğrultuda magazinleşme/tabloidleşme sesi duyulmayanlara ilişkin bilinen toplumsal önyargıların popürleştirilip toplumsal dokunun kılcal

damarlarına kadar yayılmasına olanak sağlamıştır. Günümüzde endüstrileşen medya ortamı ve onun kâr odaklı içerik üretimine karşı her zamankinden daha fazla alternatif seslere ve örgütlenmelere ihtiyaç bulunmaktadır. Medyaya eleştirel bakanların amacı hegemonya içerisindeki karşıt okumalardan çok karşıt-hegemonik bir duruş olmalıdır.

2.3. Alternatif Medya ve İletişim Teorileri

Bizler mahallemizde küçük hayatlar yaşıyoruz; marjinalize olmuş katılmayı reddettiğimiz şeylerin haddi hesabı yok¹⁷

Anaakım medyanın kurumları ve bağlantıları dışında üretilen medya ürünlerini kapsayan alternatif medya uzunca bir süre iletişim çalışmaları tarafından görmezden gelinmiştir. Tarihi 19.yüzyıla kadar giden modern iletişim araştırmaları radikal yayınlarla çok erken dönemlerde karşılaşmış olmasına rağmen bu yayınların sistematik olarak incelemesi oldukça yenidir.¹⁸ Okuryazarlığın yayılması popüler edebiyatın gelişmesi, kamuoyunun oluşması ve dile getirilmesindeki en güçlü organ olan günlük gazeteler dikkatleri üzerinde toplamıştır (Lang, 2002, s. 27). 20.yüzyılın ilk yarısından itibaren ise sinema ve radyonun kurumsallaşmasıyla beraber kitle iletişim araçlarının toplumsal konumu, rolü ve işlevi özellikle Amerikan akademisyenlerinin ilgi alanına girmiştir (Adaklı, 2006, s. 18). İlk kitle iletişim araştırmacıları daha çok davranışçı ekolün de etkisinde kalarak medyanın 'etkilerini' gruplar ve bireyler üzerinde incelemişlerdir. 1950'li yıllarda ise davranışçı okul iletişimde yaygın deneysel/araştırmalarla sınınan modeller getirmişlerdi. Bu modelleri önceki dönemden ayıran unsur çatışma kavramı olmuştur. 1970'li ve

¹⁷ Douglas Coupland X kuşağı

¹⁸ Özellikle İngiltere'de Amerikan ve Fransız devrimlerinin, işsizliğin, şehirleşmenin ve erken sanayi devriminin etkisiyle sınıf hatları doğrultusunda oluşmuş bir okuyuculuk artmaya başlamıştı. 1700'li yılların sonunda İngiltere'de radikal fikirleri ve Fransız Devrimi'ni destekleyen *Morning Post* ve *Morning Chronicle* gibi gazeteler yayımlanmıştır (Conboy, 2004: 89-90).

1980'li yıllarda ise çatışma unsuruna barışçıl yolla çatışma çözümü yöntemi getirilmiştir (Erdoğan ve Alemdar, 2005, s. 79). Laswell de 1940'lı yıllarda siyasal iktidarın fiziksel güç kadar manipülasyona da dayandığı varsayımından hareket etmiştir.¹⁹ Laswell nicel içerik analizinin sadece gizli propaganda temaları bulmakta değil, aynı zamanda iletişimcilere ve izlerkitlelerin etkiye açıklığı üzerinde nasıl oynadıkları üzerinde de durmuştur. (Lang, 2002, s. 32). İkinci Dünya Savaşı sonrası Amerika'da uç veren birey ve gruplara odaklanan davranışçı ekole alternatif bir geleneği Marksizmi referans alan eleştirel yaklaşımlar oluşturmuştur.

“Davranışçı Anglo-Amerikan yaklaşımının kitle iletişimini kaynak-mesaj-alıcı üçlüsü boyunca ilerleyen çizgisel bir model çerçevesinde açıklama çabalarına karşılık eleştirel gelenek, kitle iletişiminin karmaşık süreçleri, çeşitli dolayım mekanizmaları ve çağdaş kitle iletişim araçlarının sistemin yeniden üretimindeki rolü üzerinde durmuştur”(Adaklı, 2006, s. 20).

Eleştirel yaklaşımlar ise davranışçı Anglo-Amerikan modelinin aksine modern demokrasinin yeni araçlarını toplumu kesin olarak düzenleyen mekanizmalar olarak görmemiş; eleştirel düşünce yeni kültürel üretim ve dağıtım araçlarının gelişmesinin yarattığı sonuçları sorgulamıştır (Mattlert ve Mattelart, 1998, s. 58). Horkheimer ve Adorno, Aydınlanmanın Diyalektiği'nde kültür endüstrisinin kapitalizmin tahakkümünü yaygınlaştırmak ve insanların onların kültürel anlatımlarını metaya dönüştürmek için teknolojiyi nasıl kullandığını ve akli nasıl araçsallaştırdığını göstererek kültür endüstrisi kavramını ortaya atmışlardır (Zipes, 2005, s. 227). Kültür endüstrisi kuramı²⁰ ile

¹⁹ Laswell'in çizgisel iletişim tasarımı şu şekildeydi: Kim, ne diyor, hangi kanalla, kime, nasıl bir etkiyle (Laswell, 2006: 84).

²⁰ Aydınlanmanın Diyalektiği'nin kitap taslaklarında kültür endüstrisi kavramı yerine kitle kültürü'nü kullandıklarını belirten Adorno, kavramı kültür endüstrileri olarak değiştirmelerindeki amacı onu savunanların kabul edebileceği bir yorumu daha baştan dışlamak olarak açıklar. ‘Yani onun bizzat kitlelerden kendiliğinden kaynaklanan bir kültür gibi, popüler sanatın çağdaş biçimi gibi bir şey olarak yorumlanmasını engellemektir’(Adorno, 2005: 240).

Frankfurt Okulu bir ilk eleştirel iletişim çalışmaları modelini sunmuş, kültür ve ideoloji eleştirisine, kültürün ve ideolojinin çağdaş kapitalist toplumlardaki merkezi rolü nedeniyle büyük önem atfetmişlerdir (Kellner, 2005, s. 234-235). Adorno kültür endüstrilerinin toplumun demokratik potansiyelinin önünde bir engel olduğuna ısrarla dikkat çekmiştir:

“Bilinçli olarak kendileri için karar alan ve yargıda bulunan özerk, bağımsız bireylerin gelişimini engeller kültür endüstrisi. Ne var ki bunlar kendilerini yaşatmak ve geliştirmek amacıyla rüştünü ispat etmiş yetişkinlere gerek duyan demokratik bir toplumun önkoşuludur. Şayet kitleler tepeden bakılarak haksızca yerilmekteyse, kültür endüstrisi onları kitleler haline getirmekte, sonra da onları hor görmekte, bir yandan da inanların dönemin üretim güçlerinin izin verdiği olgun olan özgürleşimini engellemekte en az sorumlu olanlar arasında değildir” (Adorno, 2005, s. 249; Adorno, 2003, s. 85).

Frankfurt Okulu'nun kültür endüstrisine yönelik eleştirilerini geliştiren eleştirel çalışmalar odak merkezlerine aldıkları sorunsallara göre kabaca iki çizgiye ayrılabilir:

- 1) Medya anlamlarının oluşumu, yapılanması ve tüketiminde odaklanan çizgi,
- 2) Medya endüstrilerinin ekonomik örgütlenmeleri ve mülkiyet ilişkileri üzerine odaklanan çizgi (Alemdar ve Erdoğan 1990'dan akt. Dursun, 2001, s. 21).

Eleştirel yaklaşımların arasında üstyapı kurumları olan kültür, ideoloji ve söyleme ağırlık vermesiyle medya anlamlarının oluşumu, yapılanması ve tüketimine odaklanan İngiliz Kültürel Çalışmaları Çağdaş Kültürel Çalışmalar Merkezi kurulmasıyla Birmingham Üniversitesi'nde doğdu. İngiliz Kültürel Çalışmaları daha çok medya metinleri üzerinde yoğunlaşmıştır. Basit altyapı üstyapı bağlantısını

reddeden yaklaşım toplum ve medya arasındaki ilişkilere daha yakından bakar ve bunları daha geniş bir kültürel bağlama yerleştirir (Shoemaker ve Reese, 2002, s. 150). İngiliz Kültürel Çalışmaları'nın eleştirel iletişim çalışmalarına en önemli katkısı 'ideolojik boyutun keşfiydi. Marksist bir mirasın parçası olan ideoloji kavramını İngiliz Kültürel Çalışmaları Althusser'in ideoloji kavramsallaştırması çerçevesinde kullanır.²¹ İdeolojiye gönderme, İngiliz Kültürel Çalışmaları'nı Gramsci'nin hegemonya kavramına götürür. Egemen düşüncelerin egemen sınıfların düşünceleri olduğuna katılsa da, Gramsci bu otorite ve hiyerarşinin uygulanmasını sağlayan araçları da sorgular, düşünce ve inançların rolünü toplumsal gruplar arasında bağlaşıklıkların dayanakları olarak işin içine katar (Mattelart, 2007, s. 44). Hegemonya esas itibarıyla, iktidarın, egemen olunanların toplumsal düzenin verilerin kabullenmesini sağlayarak inşası üstünde mutabakat sağlayan bir genel iradenin üretilmesidir (Mattelart, 2007). Yönetici güçler için görece bir özerkliğe sahip olan medya kuruluşları ise tutarlı bir ideolojiyle toplumsal yapıyı yönetilen sınıfların tahakküm altına alınmalarına kendi rızalarıyla katılımları aracılığıyla yeniden üreten ve haklılaştıran bir dizi ortakduyusal (*commonsensical*) değerler ve mekanizmalar üreterek hegemonyacı bir işlev görürler (Gitlin'den 1980 akt. Shoemaker ve Reese 2002, s. 151). Anlamın üretimini ve dönüştürümünü modern toplumlarda kültürel ilişkilerin bir parçası olarak gören Hall (1997) 'sağduyunun' iktidarın tahakküm kurma ve tâbi olma oyununu düzenlediğini ifade eder. Hall'a (1997) göre toplumda tahakküm içinde sürekli olarak inşa edilen temsil pratikleri medya kurumları tarafından da desteklenen temsil ilişkileridir ve iktidar tarafından kontrol edilmektedir.

²¹ Althusser'e göre ideolojiler kurumlar ve pratikler içerisinde var olan temsiliyet yapılarıdır. Üstyapıda yer alırlar ve sınıf mücadeleleri içerisinde temellenirler (McLennan, Molina ve Peters'den 1978 akt. Dursun, 2001: 28). Althusser'e göre ideoloji tarihsizdir (burada kastedilen kendine özgü bir tarihinin olmayışıdır), bireylerin gerçek varoluş koşullarıyla aralarındaki hayali ilişkileri temsil eder (Althusser, 2002: 49-51).

Medya endüstrilerinin ekonomik örgütlenmeleri ve mülkiyet ilişkileri üzerine odaklanan ekonomi politik yaklaşım ise çoğunlukla birleşme (*consolidation*), çeşitlilik, ticarileşme, uluslararasılaşma süreçlerini, izleyicilerin avlanmasında ve/veya reklamcılıkta kar güdüsünü bu sürecin medya pratikleri ve medya içeriği üzerindeki etkilerini inceler Mosco da (1996) ekonomi politiğin hem dar hem geniş anlamını sunar. Dar anlamda, ekonomi politik, karşılıklı olarak iletişim kaynakları da dahil, kaynakların üretim, dağıtım ve tüketimini meydana getiren toplumsal ilişkilerin özellikle iktidar ilişkilerinin incelenmesidir. Daha geniş anlamıyla toplumsal yaşamda egemenliğin ve mücadelenin incelenmesidir. Garnham'a göreyse medya endüstrilerinin kurumsal yapısı ve ekonomik örgütlenmesi kapitalist ekonomi içinde varolan diğer endüstriyel yapılar gibi üç temel boyuta sahiptir:

- '1) Sermaye yoğun teknolojik kitle üretim ve dağıtım yöntemleri;
- 2) Hayli gelişkin bir işbölümü yapısı;
- 3) Verimlilik ve kar maksimizasyonu temelinde örgütlenmiş hiyerarşik bir örgüt yapısı' (Garnham'dan 1990 akt. Çakmur, 1998, s. 136).

Herbert Schiller ve Naom Chomsky gibi yazarlar da kültür emperyalizmi ve uluslararası şirketlerin yeni tür sömürgecilikte etkin rıza yaratma stratejilerinden yararlanmaları konularını tartışarak ekonomi politik yaklaşıma katkı sunmuştur (Adaklı, 2006, s. 24). Mattelart ise uluslararası şirketlerin ve uluslararası teknoloji politikalarını bağımlılık ilişkileri çerçevesinde ele almıştır. Kültürel üretimde çokuluslu şirketlerin egemenliği altındaki dünya kültür pazarında ekonomik ve teknik saptayıcıların önemi, kültürel ifadelerin (örneğin tv programlarının, uydu ile iletişimin) ideolojik-siyasal önemi ve bunların denetim mekanizmaları olarak artan bir şekilde kullanılmaları üzerinde durmuştur (Erdoğan ve Alemdar, 2005, s.

401). İngiliz Kültürel Çalışmaları'na benzer bir biçimde ekonomi politik de araştırma nesnesi olan medyayı iktidar ve egemenlik mücadelesinin içinde konumlandırır. Ancak mücadeleyi yalnızca anlamlara indirgemez; medya kurumları ve onların bağlamlarına asli bir rol biçer. Garnham (2006) İngiliz Kültürel Çalışmaları'nın Althusser'in bilinçdışı bir süreç olarak ideoloji kavramsallaştırmasını kullanarak Marx'ın ikili ayrımı olan ekonomik üretim koşullarının maddi altüst oluşuyla insanların bu çatışmanın ayrımına vardıkları ideolojik şekiller arasındaki ayrımı 'kaybettiğini' savunur. Dolayısıyla Garnham tekelci kapitalizmde kitle medyasının temel özelliklerinden birisinin siyasi ve ideolojik tahakkümün ekonomi vasıtasıyla uygulanması konusunda ısrarlıdır. Murdock ve Golding de İngiliz Kültürel Çalışmaları'nın metin analizlerinin gerekli ama yetersiz olduğunu vurgularlar. Yaklaşımlarını eleştirel ekonomi politik olarak tanımlayan Murdock ve Golding, kitle iletişimi analizinde ekonomik dinamikleri merkezi konuma yerleştiren Smythe'nin tekelci kapitalizm vurgusunu genel olarak desteklerken ²² Smythe'nin analizini kültürel üretim ve ekonomik ilişkiler konusunda yetersiz bulurlar. Murdock ve Golding'in eleştirel ekonomi politik yaklaşımları İngiliz Kültürel Çalışmaları'nın kültürel üretimin görece özerkliği konusundaki zorunlu vurguyu kabul ederler; fakat ekonomik belirlenim sorununu temel bir kategori olarak gören ve onu analizin odağına taşıyan bir anlayışı savunurlar (Murdock ve Golding, 2008, s. 37).

“Bize göre kitle iletişim araçları ‘ilkin ve en başta günümüz kapitalist ekonomik düzeninde emtialar üreten ve dağıtan endüstriyel ticari kuruluşlardır. Sonuç olarak bizce ideoloji üretimi,

²² Batı Marksizmi'nin Kör Noktası adlı makalesinde Dallas Smythe(2006) Tekelci kapitalizmde kitle medyasının dört amacı olduğunu vurgular:

“1)Medya sivil mallar için tüketimciliğin pratiğini öğrenmeye çalışan ve askeri talep yönetimini destekleyen izleyicileri üretmek.

2) Teorileri ve pratikleri tekelci kapitalizmin ideolojisini onaylayan izleyicileri üretmek.

3) Devletin taktik ve stratejik politikalarına kamuoyu desteği üretmek.

4)Kitle medyası kompleksi sistem içerisinde ekonomik önemine rakipsiz saygıyı garanti altına almak için kendisini çok karlı bir biçimde işletmek” (Smythe, 2006: 158-159).

medya üretiminin genel ekonomik dinamiklerinden onların belirleyiciliklerinden ayrılamaz ya da onlar dikkate alınmadan yeterince anlaşılabilir. Bu ekonomik dinamikler farklı medya sektörlerinde, çeşitli düzeylerde ve onların içindeki çeşitli bölümlerde farklı yoğunluk derecelerinde işlerler. En genel düzeyde ekonomik kaynakların dağılımı, mevcut medyanın alanını belirlemede kesin bir rol oynar”(Murdock veGolding, 2008, s. 37-38).

Sonuç olarak Murdock ve Golding’in eleştirel ekonomi politığının kültürel çalışmalarla köprü kuran kuramsal bir zemine sahip olduğu söylenebilir.

Eleştirel yaklaşımlar odaklarını halihazırdaki egemen medya kurumlarının işleyişleri ve ürünlerine kaydırırken uzunca bir süre sistemin içinden varolanın çelişkilerini göstermekle yetinmek zorunda kalmışlardır. Alternatif medyayı ise katılımcı iletişim çerçevesinde ve geleneksel muhalif politika doğrultusunda ve onun terimleriyle direniş ve yıkıcı hareketler olarak yorumlamışlardır (Rodriguez, 2001, s. 4). Alternatif medyanın iletişim çalışmalarının dikkatini çekmesindeki başlangıç noktası 1980 yılında MacBride Raporu’nun yayınlanması olmuştur. Rapor uluslararası iletişimdeki eşitsizliklere dikkat çekmiştir. İlk kez 1980 yılında Fransızca ve İngilizce olarak ‘Bir Çok Ses, Tek Bir Dünya’ adıyla yayınlanan MacBride Raporu iletişimde demokratikleşmeyi:

- “1) Bireyin, iletişimin salt bir nesnesi değil, aktif bir ortağı olduğu;
- 2) İletişim çeşitliliğinin arttığı;
- 3) İletişimde toplumsal temsil ile katılımın hem nitelik hem de kapsam olarak geliştiği bir süreç olarak tanımlamıştır” (MacBride Raporu, 1993, s. 183).

MacBride Raporu alternatif iletişimin medyanın demokratikleşmesindeki rolüne de değinir:

“...egemen dikey iletişim akışını azaltmak, yatay iletişim şebekelerini geliştirmek için yapılan her radikal çıkış ve ilgili grupların uyanıklığını güçlendirmedeki başarı alternatif iletişimin önemini niceliksel yönden arttıracaktır. Böylece bireyler ve gruplar, çeşitli biçimlerde ve giderek de daha da artan ölçüde, doğrudan-varolan iletişim araçlarıyla, resmi ya da kurumsallaşmış ya da alternatif iletişim araçlarıyla-iletişim sürecine katılmakta yaratıcı bir ifade olanağı ve yeni etkili alanlar bulmaktadırlar...”(MacBride Raporu, 1993, s. 189).

1980’li yılların sonu 1990’lı yılların başın ise kitle iletişim araçları sahipliğinde dramatik değişimlerin yaşandığı dönemler olmuştur. Kitle iletişim araçları artık çok aha az kişinin elindedir. Mohammadi ve Bagdikian bu duruma 1990’lı yılların sonunda dikkat çekmişlerdir. Mohammad’a göre (1997) 1980’li ve 1990’lı yıllarda Thatcher ve Reagan döneminin yeniden düzenlemeci ve özelleştirmeci etkisinin sonucu çok güçlü ulus-ötesi medya korporasyonlarının kurulması olarak ortaya çıkmıştır (Mohammad 1997’den akt. Rodriguez, 2001). Bagdikian (1997) ise henüz 1997’de yeni iletişim kartellerinin ABD ve Batı Avrupa orijinli olduğunu ve tümünün 20’den az olduğunu vurgulamıştır (Bagdikian 1997’den akt. Rodriguez, 2001). MacBride raporu doğrultusunda eşitsiz iletişim akışını dengeleme konusunda ulus devletlerin başarısız kalması iletişimin demokratikleşmesi tartışmalarını farklı bir yöne kaydırıldı. Yeni perspektif de sosyal hareketler ve taban organizasyonları iletişimin demokratikleşmesi sürecinde yeni anahtar oyuncular olarak görüldü (Rodriguez, 2001, s. 8). Özellikle Latin Amerikalı pek çok iletişimci alternatif medyanın ulus-ötesi iletişimdeki eşitsizliklere ve kültürel emperyalizme karşı dengeleyici bir potansiyele sahip olabileceğini düşünmüşlerdir. Yeni sosyal özneler olan taban hareketleri ve sosyal hareketler kendi küçük ölçekli medyalarını ve iletişim ağlarını kurarak ulus-ötesi iletişim korporasyonlarını devre dışı bırakabilecekleri öngörülüyordu

(Rodruigez, 2001, s. 9). Bu bakış açısıyla alternatif medya yeni iletişim düzeniyle savaş zemini olarak algılanmış ve alternatif medyanın hegemonik bir güç olabileceği düşünülmüştür (Rodriuegez, 2001).

İletişimin demokratikleşmesi tartışmaları ulusötesi medya kuruluşlarına karşı yurttaş grupları ve taban organizasyonlarının medyanın farklı kullanım biçimlerinin öne çıkması (Rodruigez, 2001) son zamanlarda iletişim çalışmalarında içerisinde görelî olarak alternatif medya çalışmalarına ilgiyi artmıştır (Atton 2002; Downing 1984-2001; Rodriguez, 2001; Streimer, 2001; Bailey, Cammaerts, Carpanteir, 2008; Hamilton, 2000). Alternatif medyayı ele alan çalışmaların iletişim çalışmalarında daha merkezi bir konuma gelişini Couldry ve Atton (2003) dört nedene bağlar:

- 1) 1990'lı yıllarda anaakım olmayan medya ürünlerini de içeren küresel düzeyde canlanan sosyal aktivizmin varlığı; anahtar teknolojik değişiklikler sayesinde (web kaynaklarına erişim v.s.) oluşan karşıt küreselleşme hareketi.
- 2) İçerinde medya ve kültürel çalışmaların da yer aldığı eleştirel çalışmaların etkisini yitirmesi
- 3) Batı tipi demokrasi pratiklerinin iflasi, oy kullanma oranlarının azalması; siyasetin neoliberalizme uyumlu müşteri piyasası sektörü haline gelmesi, toplumun genel ilgisizliği
- 4) Tamamıyla ilgili olmasa da küresel gelişme kurumlarının yerel gelişmede ve küresel barış düzeylerinde sosyal ve siyasal yetkilendirmeye önem vermeleri.

Alternatif medya çalışmalarıyla eleştirel iletişim teorileri arasındaki kuramsal bağ en doğru şekilde iletişimin demokratikleştirici potansiyeli kavramı üzerinden tartışılmaktadır.

Enzensberger 1976 tarihli 'Bir Medya Kuramının Oluşturucuları' adlı makalesinde medyanın siyasal olarak özgürlükçü kullanımını

karakterize etmeye çalışmıştır. Enzesberger'e (1976) göre medyanın özgürlükçü kullanımında izleyici ve üreticiler birbirlerini karşılıklı olarak etkilemeli, kolektif üretim olmalı, medya günlük hayat ve sıradan ihtiyaçları göz önünde tutmalıydı. Enzensberger kitle iletişim araçlarının ideolojik pratikleri ile harekete geçirici ütopyan potansiyelin dinamik biçimde iç içe geçmiş olduğu üzerinde ısrar ederek, medyaya eleştirel çift değerlilik özelliğini tekrar verdi (Hansen, 2004, s. 155). Enzensberger medyanın eleştirel çift değerlilik özelliğini Brecht'in radyo ile ilgili fikirlerinden almıştı. Brecht yeni kitle iletişim araçlarının olduğu gibi kullanılmayıp proleter iletişimin çıkarlarına uygun bir biçimde işlevsel olarak dönüştürülmesi veya yıkılması gerektiğine inanıyordu (Slater,1998, s. 260).

“Radyo, gündelik yaşamda hayal edilebilen en büyük iletişim aygıtı, kitlesel bir ağ olabilecektir, yeter ki yolunun yalnızca iletmek olmadığını, aynı zamanda almak, dinleyicinin yalnızca dinlemesine izin vermeyerek konuşurmak, böylece onu edilgen bir nesne olmaktan çıkarıp, diğer dinleyici konuşmacılarla etkin bir ilişkiye sokmak olduğunu açıkça görebilsin. Bizim kavrayışımıza göre radyo bir vericiden fazlası olmalıdır: Dinleyici bir verici olarak örgütlenmelidir” (Brecht'den aktaran Slater, 1998, s. 260).

Brecht'in radyo ile ilgili fikirlerinin temelinde Benjamin'in yeni medyanın özgürleştirici potansiyeline dikkat çeken bakış açısı etkili olmuştur. Benjamin, *'Tekniğin Olanaklarıyla Yeniden Üretilebildiği Çağda Sanat Yapıtı'* başlıklı makalesinde tekniğin sanat yapıtının yeniden üretilebilirliğine sağladığı olanakla hakiki sanat yapıtının biriciklik değeri, temelini, özgün ve ilk kullanım değerine kaynaklık etmiş olan kutsal törenlerin asalağı olmaktan özgür kılındığını ifade eder (Benjamin, 1995, s. 52). Sanatsal üretimde hakikilik ölçütünün iflasıyla birlikte, sanatın toplumsal işlevi de bir bütün olarak köklü bir değişim geçirmiştir; sanatın kutsal törenden temellenmesinin yerini bir başka uygulama, yani sanatın politika temeline oturtulması

almıştır (Benjamin, 1995, s. 52). Benjamin (1995) tekniğin yarattığı olanakla beraber iletişim düzeyinin çift yönlülüğüne ve eşitlikçi potansiyeline dikkat çeker. Yazın alanında da okur kitlesinin gittikçe büyüyen bir bölümü mektup köşeleriyle beraber yazı yazarlar arasına katılmıştır; böylece yazar ile izlerçevre arasındaki ayırım, temel özyapısını yitirmeye yüz tutmuştur. Okur her an bir yazara dönüşmeye hazırdır. Tekniğin sinema sanatına daha içsel olması yazın alanında yüzyıllarca süren değişimleri bir on yıl içerisinde gerçekleştirmiştir.

“Çünkü sinemadaki uygulamada-özellikle de Rus sinemasında-bu değişim, yer yer zaten tamamlanmıştır. Rus filmlerinde karşılaşılan oyuncuların bir bölümü, bizim anladığımız gibi oyuncular olmayıp, - birincil olarak- çalışma sürecinde kendilerini betimleyen kişilerdir” (Benjamin, 1995, s. 60).

Böylece fikrini Benjamin’in “Tekniğin Olanaklarıyla Yeniden Üretilbildiği Çağda Sanat Yapıtı” başlıklı makalesinden ve Brecht’in radyo kuramından ödünç alan Enzesberger ‘medyanın dağıtım aygıtından iletişim aygıtına dönüştürülmesi gerektiğini’ öne sürdü politik pratik düzeyde ‘medya aygıtının bu politik yeniden işlevlendirilmesi,’ kitlelerin kendi tecrübelerinin temsiliyetini yeniden sahiplenmek amacıyla agresif bir biçimde kamusal üretimine girmesini gerektirirdi (Hansen, 2004, s. 155-156). McQuil 1987 tarihli ‘Kitle İletişim Teorisi: Bir Giriş’ isimli eserinin 1994 tarihli gözden geçirilmiş baskısında (McQuil’den akt. 1994 Atton, 2002, s. 8) demokratik-katılım modelini kurumsallaştırır. McQuil (1994; 2000) Enzesberger’den temelle küçük ölçekli topluluk gruplarının iletişimi için etkileşim; ilgi grupları ve altkültür lehine etkileşimin yatay örnekleri ve anahtar kavramlar olarak katılım ve etkileşimi demokratik-katılım modeli içerisinde kurumsallaştırır.

Raymond Williams'ın demokratik iletişim teorisi ise kitle iletişim teorilerinin eleştirisi ve iletişimin alternatif biçimlerinin geliştirilmesi şeklindeki birbirine bağlı iki düzeyden meydana gelmektedir (Williams'dan 1980 akt. Vatikiotis, 2004, s. 9). Kitle iletişimini ve kitle iletişim araçlarını bir araya gelmiş insanlar olarak değil tek tek görece yalıtılmış izleyicilere yönelik olarak ele alan Williams'ın (2006) demokratik iletişim teorisi radikal basınla beraber çalışan sınıfın diğer kültürel ürünlerini de göz önüne alır. Williams anaakım medyanın yapısal özelliklerinin profesyonelleşme, kapitalistleşme, kurumsallaşma olduğunu ve bu yapı taşlarının daha geniş sosyal katılım, üretim, yaratıcılık ve yayılımın önündeki temel engeller olduğunu belirtir (Williams'dan 1980 akt. Vatikiotis, 2004, s. 9). Williams'ın kavramsal hattını izleyen Hamilton alternatif medyayı anaakım medyadan profesyonel olmama, kapitalist olmama, kurumsal olmama özellikleriyle ayırır (Hamilton'dan akt. 2001 Atton, 2002, s. 25).

İletişimin demokratikleşmesi tartışmalarında H. Marshall'ın yurttaşlık tanımlamasının temelini oluşturan sivil, siyasal ve sosyal boyutlar Murdock ve Golding tarafından iletişim hakkıyla ilişkilendirilir ve iletişim hakkı bu üç boyutun uzantısı olarak görülür (Murdock ve Golding, 1997, s. 181-183).

“Birincisi insanlar kendi haklarının neler olduğunu bilmek ve bu hakları etkili bir biçimde kullanmak için enformasyon ve bilgiye ulaşmak zorundadır. İkincisi, siyasal tercihleriyle ilgili enformasyon, yorum, tartışmaya erişebilmeli ve eleştirilerini duyurabilecekleri, muhalefetlerini harekete geçirebilecekleri iletişimsel kolaylıklara erişebilmelidir. Üçüncüsü, kendilerini ve isteklerini iletişim sektöründe temsil edebilmeli ve kendi temsiliyetlerinin geliştirilmesine katkıda bulunmalıdırlar” (Murdock ve Golding'den aktaran Timisi, 2003, s. 19).

Golding ve Murdock, Habermas'ın kamusal alan kavramsallaştırmasında ideal konuşma durumunun öncülerini yurttaşlık hakkı olarak görürken yurttaşın toplumsal söyleme katılma ve iletişim araçlarında temsil edilme ve geri besleme mekanizmalarının işlemesine özel bir önem atfetmektedirler (Timisi, 2003). Dahlgren'nin (1991) ifade ettiği gibi kamusal alan kavramı günümüz toplumunda kitle iletişiminin nasıl ve ne için yayıldığını anlatan kilit bir kavramdır. Kamusal alan demokratik teorinin her zaman bir parçası olmuştur. Habermas'ın kamusal alan kavramının önemi, öncelikle demokratik siyasetin kurumları ve pratikleriyle kitle iletişim araçlarının kurum ve pratikleri arasındaki sıkı bağ üzerinde odaklanmış olmasında yatmaktadır (Garnham, 1994, s. 276). Medyanın demokratik işlevini kamusal alan içerisine yerleştiren Curan (1997) ise, medyanın değişik toplumsal grupların ve örgütlerin kendi alternatif görüş açılarını ifade edebilmelerine olanak sağlayacak bir şekilde düzenlenmesi gerektiğini belirtir. Öte yandan Curan demokratik bir medya sisteminde sivil medyanın güçlendirilmesi gerektiğini de vurgular.

“Medya sisteminin bir parçası, sivil toplumu canlandıracak biçimde işlev görmelidir. Kolektif örgütlerin destek arayışlarına yardımcı olmalıdır; bu örgütlerin taraftarlarının görüşmelerini temsil eden organlar olarak işlemelerine yardım etmelidir; bu örgütlerin etkili protestolar örgütlemelerine, alternatif geliştirmelerine ve bunları duyurmasına destek vermelidir” (Curran, 1997, s. 177).

Wasko ve Mosco'da, yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde kamuların iletişim hakkına dikkat çekerek demokratik iletişimin iki unsuruna vurgu yaparlar. Bunlardan ilki medya ve enformasyon teknolojilerinin demokratikleştirilmesi; ikincisi ise medya ve enformasyon teknolojileri ile ya da medya stratejileri aracılığıyla çeşitli toplumsal hareketlerin demokratikleşmesinin sağlanmasıdır (Wasko ve Mosco'dan aktaran

Timisi, 2003, s. 19). Kamusal alan kavramı alternatif medyayı ele alan çalışmalarda da önemli bir yer tutmaktadır. Kluge ve Negt'in Habermas'ın sessiz kaldığı burjuva kamusalılığı dışındaki öteki toplumsal sınıfları ve kimlikleri öne çıkaran proleter kamusalılık ve karşıt kamu kavramları Downing'in (2001) radikal medya çalışmalarında kullanılmıştır. Radikal medya demokratik potansiyeli dışında karşıt-kamular oluşturma kapasitesiyle de anaakım medyadan ayırt edilmiştir.

Öte yandan alternatif medya yalnız karşıt kamu, karşıt hegemonik potansiyeliyle değil üretim ve dağıtım ağlarını da anaakım medyanın dışında kurumsallaştırabilme kapasitesiyle iletişim araştırmalarının konusu olmuştur (Atton, 2002).

2.3.1. Alternatif Medyayı Tanımlamak

Akademik literatürde alternatif medya kavramı hala bir dizi kafa karışıklığını çağrıştırmaktadır. Uzunca bir süre anaakım medya kurumlarına ve onun ürünlerine odaklanan iletişim araştırmaları (Fenton, 2006, s.305) anaakım olmayan medyayı ve ürünlerini çalışmalarına konu etmemişlerdi. Akademik literatürde alternatif medyayı ele alan çalışmaları farklı düzeylerde farklı sınıflandırmalara tâbi tutulmuştur. İlk olarak alternatif medyayı detaylı bir şekilde açıklamaya çalışan alternatif medyanın köklerine, ekonomik kaynaklarına ve program çeşitlerine bakan ve alternatif medyayı iletişimsel bir olgu olarak görmemize sağlayan bütünlüklü çalışmalardır. İkinci gruptaki çalışmalar ise alternatif medyanın önemini iletişim süreci ve demokrasi içinde açıklayanlardır. Bailey, Cammaerts ve Carpentier (2008) sınıflandırmalarında alternatif medya çeşitlilik ve ilişkisellik kavramları aracılığıyla açıklamaktadırlar. Farklı teorik çerçevelerin alternatif medyanın çeşitli yönlerini vurguladığını ifade eden Bailey vd. (2008) çoklu teorik bir bakış açısıyla alternatif medyayı ele alan dört bakışın bir kombinasyonunu sağlamaya çalışmışlardır:

- 1) Topluluğa hizmet eden

- 2) Anaakım medyaya karşı alternatif olarak alternatif medya
- 3) Alternatif medyayı sivil topluma bağlamak
- 4) Rhizome (sarmaşık)(kök-gövde) olarak alternatif medya.

Tablo 1. Dört teorik bakışın pozisyonu

	Medya merkezli	Toplum merkezli
Topluluk medyasının özerk kimliği (Özcü)	<u>Bakış I:</u> Topluluğa hizmet eden	<u>Bakış III:</u> Sivil toplumun bir parçası
Topluluk medyası kimliğinin diğer kimliklerle olan ilişkisi	<u>Bakış II:</u> Anaakıma karşı alternatif	<u>Bakış IV:</u> Rhizome

Kaynak: Bailey, Olga Guedes, Bart Cammaerts ve Nico Carpanteir. **Understanding Alternative Media**, McGraw Hill: Open University Press, 2008, s. 7.

Öte yandan alternatif medya ile ilgili çalışmaların büyük bir kısmı alternatif medyanın anaakımdan farkı üzerine odaklanır. Alternatif medya genellikle anaakım medya tarafından temsil edilmeyen muhaliflere temsil sağlaması ve sosyal, siyasal reformun taraftarlığı ile tanımlanmıştır (Haas, 2004, s. 115) Alternatif medyayla ilgili kuramsal çalışmalar için milat noktası olarak John Downing'in 1984 tarihli *Radical Media* (Radikal Medya) çalışması alınmaktadır. Downing, bu çalışmasında radikal medyayı karşı enformasyon kurumları olarak ve gelişimsel gücün aktörleri olarak göstermiştir (Haas, 2004, s. 116). Downing 'Radikal Medya'nın 1984 tarihli baskısında alternatif medyayı yayıncılık ve basılı ürünlerle sınırlar. Downing'e göre radikal medyayı alternatif kılan sosyal ve politik değişim için sahip olduğu potansiyeldir. Downing'in bakışının temel ilgisi radikal medyanın birlikte hareket ve politik bilinç kazandırma potansiyeline ilişkindir. Downing her ne kadar 1984 tarihli çalışmasında

radikal medyayı basılı ve yayıncılık ürünleriyle kısıtlasa da kitabının 2001 tarihli gözden geçirilmiş baskısında radikal medya formlarını genişletir: 18. ve 19 yy. işçi şarkıları, grafitiler, sokak tiyatroları, posterler alternatif medya ürünleri olarak nitelenir. Downing'e göre alternatif medya yalnızca ne söylediğiyle değil nasıl organize olduğuyla da farklılaşmaktadır. Dolayısıyla alternatif medya;

- “1) Radikal medya katılımcılarını sosyal hayatın çoklu gerçekliğini vurgulama yönünde teşvik etmelidir
 - 2) Partizan olabilir ama asla bir partiye ya da elit bir azınlığa ait olmamalıdır
 - 3) Sosyalliği ve yaratıcılığıyla kurumlar üzerinde olmalıdır
 - 4) Prefigüratif olmalıdır (Burada kastedilen geleceğe yönelik bir tasarımın daha ötesinde sosyalist prensiplerin şimdiden hayatın içinde uygulanabilmesidir)”
- (Downing, 1984, s. 17).

Downing (1984; 2001) Alman Kluge ve Negt'den aldığı karşıt-kamu kavramını radikal medya teorisinin içine yerleştirir. Karşıt kamu, karşı hegemonik anlatıların kendini ifadelendirme alanı haline gelebilir. Downing alternatif medyanın karşıt kamuyu dolaşıma soktuğu fikirlerle oluşturduğunu söylemekle beraber karşıt kamunun yarattığı atmosfer sayesinde de radikal medyanın var olabileceğini belirtir. Downing radikal medyayı sosyal hareket medyası olarak tanımlamıştır ve sosyal hareketlerle ilişkiselliği içinde teorik bir çerçeveye oturtmuştur.

Alternatif yayımlar ilk defa 1970'li yıllarda Kraliyet Komisyonu'nun ilgisini çekmiştir (Harcup, 2003, s. 376).²³ Kraliyet Basın Komisyonu ise alternatif basını şu şekilde tanımlamıştır:

- “1) Alternatif bir basın kuruluşu toplumda azınlıkta kalan fikirlerle ilgili olmalı
- 2) Toplumdaki yaygın inançlara karşı olmalı
- 3) Yaygın gazetelerde görmediğimiz haberlere sahip olmalı” (Atton, 2002. 12).

²³ Ancak Harcup (2003), Downing (1991; 2001), Curan (2005) özellikle İngiltere'de radikal basının tarihini 17. ve 18. yüzyıla kadar götürmektedirler.

Kraliyet Basın Komisyonu alternatif basının önemini iki nedene dayandırmıştır: İlk olarak azınlık haklarının bakışlarının kanunsuzca sayılmadan yayınlanması basın özgürlüğünün kalbindeki bir sorun olarak nitelendirilmiştir; ikinci olarak ise demokratik toplumlarda basının görevinin fikirleri en geniş şekli ile dolaşıma sokmak olduğu ifade edilmiştir (Kraliyet Komisyonu'ndan aktaran Harcup, 2003, s. 358). Alternatif yayınlar konusunda güncellenen bir bibliyografya olan *Alternatives in Print* (Basımda Alternatifler) ise alternatif medya yayıncıları için şu kriterleri sıralamıştır:

- “1) Yayıncı ticari olmamalı, amacı kardan çok gözettiği fikirlerin yayılması olmalı
- 2) Yayının amacı sosyal sorumluluk ya da yaratıcı ya da her ikisinin olası bir kombinasyonu olmalıdır
- 3) Yayını çıkaranlar kendilerini alternatif olarak tanımlamalıdır”(Atton, 2002).

Alternatif medya *Key Concepts in Communication and Cultural Studies* (İletişim ve Kültürel Çalışmalarda Anahtar İçerikler) isimli çalışmada alternatif medyanın kurumları ve politikalarına meydan okuyarak, toplumda değişimin taraftarlığını yaptığını ve geleneksel değerlerin eleştirel bir biçimde yeniden değerlendirildiğini belirtmiştir (Sullivan, Hartley, Saunders, Montgomery, Fiske, 2000, s. 10). Yine bu çalışmada alternatif medyanın parlamenter rejimin dışındaki, bastırılan siyasal ve sosyal fikirleri tartışmaya açtığı da vurgulanmıştır. Sullivan ise alternatif medyayı kurumların politikalarının reddi, değerlerin eleştirel bir değerlendirmesi, toplumsal değişim taraftarlığı olarak tanımlar. Yine Sullivan'a göre alternatif medya olmazsa olmaz iki unsura sahip olmalıdır: Demokratik ve paylaşımcı üretim ve yeni içeriklerin keşfi. Traber Sullivan'a benzer biçimde alternatif medyanın amacını daha eşit, sosyal ve kültürel değişme aracılık etmek olarak ifade eder. Traber'a göre taraftar medyası (advocacy media) ve taban medyası (grassroot media) alternatif medyanın iki yüzüdür. Taraftar medyası anaakım medyadan farklı haber konularına ve alternatif sosyal aktörlere sahiptir. Taban medyası ise sıradan insanların direkt katılımı ve sıradan insanların kendi haberleri sonucu oluşur. Daha çok küçük toplulukların (community) aralarında çıkardığı ürünler bu grubun içine dahil edilebilir. Chomsky'e göre ise

alternatif medya büyük medya tekellerinin ve devletin kontrolü dışında yurttaş kontrolündeki medyadır (Atton, 2002, s. 10-14).

Latin Amerika’da yapılan araştırmalara ve alternatif medya örneklerine odaklanan Rodriguez (2001) alternatif medyanın iletişim sürecini demokratikleştiren özelliklerine odaklanmıştır. Alternatif medyanın çeşitlilik ve heterojenliğinin iletişim sürecinin demokratikleştirilmesi için yarattığı potansiyel Latin Amerika’da yapılan çalışmalarda ön plana çıkarılmıştır. Rodriguez, Downing gibi bağımsız medyanın ancak sıradan insanların katılımı ve yetkilendirilmesiyle ortaya çıkabileceğini vurgular. Rodriguez’in Mouffe’a gönderme yaparak yurttaşın liberalizmdeki gibi belirli hakların pasif alıcısı ve yasaların korumasından hoşlanan kişi olmadığını ifade eder. Laclau ve Mouffe’nin radikal demokrasi tasarımı kullanarak yurttaşlığın eylemlerdeki aktif katılımının kendi kimliklerini, sosyal yetkilendirilmelerini/güçlendirmek yeniden şekillendirdiği ve gücü ürettiğini söyler (Rodriguez, 2001, s. 19). Rodriguez yurttaş medyası kavramını kullanarak yurttaş medyasının içerdiği referans noktalarına dikkat çeker.

“İlk olarak kurumsallaşmış medya ortamının dönüşümü için aktif bir düzeltme isteğiyle yurttaşlık kolektivite tarafından harekete geçirilir. İkinci olarak yurttaş medyası sosyal kodlara, meşru kimliklere, kurumsallaşmış sosyal ilişkilere karşı koyar. Üçüncü olarak bu iletişim pratikleri topluluğun yetkilendirilmesini içerir, bu nokta dönüşümün ve değişimin imkanlılığını içerir” (Rodriguez, 2001, s. 20).

Dargon’da (2004) Birinci ve Üçüncü dünya arasındaki iletişim eşişsizliklerine gönderme yaparak alternatif medyayı üçüncü medya olarak isimlendirmiştir. Üçüncü medya kapitalist dünyanın ulusötesi özel sektörün elindeki birinci medyadan komünist ve solcu politik partilerin finanse ettiği ikinci medyadan da farklıdır. Üçüncü medyanın politik partilerle organik bir ilişkisi yoktur ama toplumsal hareketlerin eti ve kemiğidir.

Couldry ise alternatif medyayı medya gücüne karşı bir meydan okuma olarak değerlendirir (Atton, 2007, s. 4). Couldry, Bourdieu’dan aktardığı sembolik güç kavramını kendi alternatif medya kavramsallaştırmasının içine yerleştirir. Sembolik güç kavramından da yararlanarak Couldry, alternatif medyayı daha geniş bir kapsamda, gündelik hayat pratiklerine ilişik bir halde hakim medyanın gücüne sembolik sınırlarına

ve hiyerarşilerine karşı koyan bir güç olarak ele alır (Vatikiotis, 2004, s. 19). Couldry'e göre alternatif medyanın medya gücüne meydan okuması yalnızca medya ürünlerinin pratiğinde olmak zorunda değildir. Kendi medyasını yaratmadan da sıradan insanlar varlıklarını kaydederek 'ortak duyunun sıradan insanlar ve medyatik kamu alanlarında meydana gelen olaylar arasında ayrılmasına meydan okuyabilir (Atton, 2007, s. 20). Latin Amerikalı iletişimcilere benzer bir biçimde alternatif medyanın karşı dengeleyici yönüne dikkat çeken Coudry'e göre medyanın kendisi mekanda organize olmuş sosyal bir süreçtir. Böylece diğer türden sosyal süreçler, medyanın üretiminin daha fazla kapsayıcı ve demokratik formları meydan okuyabilir. Bu meydan okumayla alternatif medya anaakım medyanın geleneksel temsillerine zıt gerçeklikleri inşa edebilir (Atton, 2007, s. 21)

Alankuş (2008) alternatif medyanın çok farklı isimlerle adlandırıldığını vurgulayarak alternatif medyayı küresel medya ortamını temel alarak tartışır. "Öteki medya" adı altında kavramsallaştırdığı alternatif medyayı liberal demokrasi anlayışıyla yetinmeyip, başka bir demokrasi arayışının peşinden gidenler için olmazsa olmaz bir "beşinci gücü" oluşturduğunu vurgular. Öteki medyayı, karşıt kamular, radikal demokrasi ve yeni toplumsal hareketlerle olan ilişkisellikleri içinde sınırları ve imkânlılıklarını tartışır.

"Özetle tekrarlanırsa, 'başka' medyanın gündelik hayatın bütün eşitsiz ilişkilerini sorgulayarak politik alanların çoğalmasını sağladığı ölçüde demokrasinin genişlemesini ve derinleşmesini sağlamak gibi bir rolü var...Yapısı ya da iddiası gereği'başka' medya seslerini duyurmayanların seslerini eşdeğerlilikle duyurmasını, böylelikle birbiriyle ve hegemonik çoğunlukları konuşmayı ve anlaşmayı saptadıkları ölçüde, siyasal alanın sınırlarını yukarıdan aşağıya bir itkiyle çizilmesinde özellikle işlevseldir" (Alankuş, 2008, s. 12).

Alternatif medyayı ele alan çalışmalarda alternatif medya farklı boyutlarıyla değerlendirilmiştir. Alternatif medya kavramsallaştırmaları birbirlerinden çok farklı olmasına ve alanın sınırlarının belirsizliğine rağmen ortak noktalara da sahiptir. Alternatif medya anaakıma karşı iki temel boyut üzerinden tanımlanmıştır. Örgütlenme ve ekonomik yapısı ile içerik. Küresel ticari medyanın hiyerarşik ve dikey örgütlenme yapısına karşı alternatif medyanın organizasyon yapısı yatay ve kolektif ilişkilerden

oluşmaktadır. Kar güdüsüyle hareket edilmemektedir. Örgütlenme yapısının katılımcılığa ve demokratik ilişkilere açık oluşu üretilen içeriğin muhalifliğini de sağlamaktadır. Alternatif medyanın içeriğini şekillendiren temel güdüler ise sosyal değişimden yana olmak, baskı altındaki grupların sesi olmak, alternatif bir kamusalılık yaratmak olarak değerlendirilmektedir. Öte yandan demokratik ilişkilere sahip oluşu ve muhalif içeriği alternatif medyayı yeni toplumsal hareketler, radikal demokrasi, hegemonya, sivil toplum kavramlarıyla beraber anılmasına yol açmıştır. Radikal demokrasi yeni toplumsal hareketlerle beraber ötekilerin sesinin demokratik bir platformu olarak görülmesine rağmen alternatif medya bu kavramların ötesine taşmaktadır. Alternatif medya bizzat politik değişimin devrimci yönünü de tarihte temsil etmiştir (Streitmatter, 2001; Kessler, 1984; Hamilton, 2000; Downing, 2001; 1984).

2.3.2. Alternatif Medyanın Tarihi

Anaakım medyaya karşıt hegemonik bir güç olarak alternatif medya, günümüze özgüymüş gibi görünse de tarihi çok daha eskilere dayanmaktadır. Özellikle 1800’li yılların ilk yarısında İngiltere’dekine benzer bir endüstriyel devrim yaşayan Amerika Birleşik Devletler’inde emek hareketi iletişimin önemini kavramıştı. 1828 yılının Nisan ayında kurulan *Mechanic’s Free Press* erken dönemde çıkan en önemli işçi gazetelerinden biriydi.²⁴ Gazete 1831 yılına kadar yayınına devam ettirmiş ve ortalama 2000 tiraja ulaşmıştır. Gazetenin editörü William Heighton amaçlarını üretici sınıfları, onların pratik yeteneklerinin ve yaratıcılıklarını bağımsızlığın doğru koşuluna ve eşitliğe yükseltmek, ulusa en geniş faydayı sağlamak ve üretici sınıfların haber ihtiyacını karşılamak olarak vurgulamıştı (Streitmatter, 2002, s. 5-6). Birleşik Devletler’de 1828-1832 yılları arasında kurulan diğer gazeteler ise Rochester’da *Spirit of Age*, Boston’da *Workingmen’s Advocate*, Wilmington’da *Delawera Free Press*’tir (Streitmatter, 2002, s. 5). Gazetelerin en fazla ele aldıkları temalar ise 10 saatlik işgücü ve çocuk emeğinin azaltılmasıydı. 1800’li yılların ikinci yarısında ise *Revolution* ve *Woman’s Journal Lily* gibi kadın haklarını savunan yayınlar ortaya çıkmıştı (Streitmatter, 2002, s. 40-42 Downing, 1991, s. 184).

²⁴ Daha erken sayılabilecek 1800’li yılların başında ise Amerika Birleşik Devletleri’nde ise köleliğin kaldırılmasını destekleyen basından bahsedilebilir. 1819’da yayımlanmaya başlayan Manumission Intelligencer, *The Emancipator* dönemin kölelik karşıtı yayınlardı (Ostertag, 2006: 27-28).

Etnik basının ilk örnekleri ise Amerika'da 1800'li yılların ikinci yarısında görülmüştür. Siyah Amerikalılar tarafından siyahların sorunlarını dile getirmek amacıyla ve siyahların kölelikten kurtulması yönünde yayınlar yapan Frederick Douglass'ın *North Star* isimli 1840 tarihinde çıkmaya başlayan gazetesidir. Siyah basının en önemli örneğidir (Kessler,1984, s.31). Diğer etnik basın örnekleri ise 1827'de siyah Amerikalıların çıkardığı *Fredoom's Journal*, Güneyde 1828 tarihinde yayınlanmaya başlayan *Cherokee Phoenix*, Çince *Golden Hill News* (Downing, 1991, s. 183) 1960'lı ve 1970'li yıllarda ise siyah hareket pek çok alternatif denilebilecek gazete ve yayın çıkarmıştır: *Mr Muhammed Speaks to Blackman*, Gerilla savaşını savunan *Black Panther* örgütünün yayını olan Black Panther dergisi gibi (Kessler, 1984, s. 45).

1900'li yılların başında ise Amerika'da yaygın bir sosyalist basının varlığı dikkat çekici düzeydedir. New York'da basılan *Revolt*, Chicago'da basılan *Alarm*,²⁵ San Fransisko'da basılan *Blast* ve *Daily Worker* bu gazeteler arasında en etkili olanlarıdır (Kessler, 1984, s. 130-134).

Anarşist basının en etkili yayınları ise Rus göçmeni Emma Goldman'ın 1906-1917 yılları arasında çıkardığı *Mother Earth*, Albert ve 1880'lerde çıkan R. Parsosns'un *The Alarm*'dı. Her iki gazete de gururla halkın sesi olmakta ve kapitalizmle beraber devletin de sonunu aramaktaydılar. Merhametsiz kapitalistlerce ve ahlaksız politikacılarca yozlaşan ülke için çözümün kitle ayaklanmasında Amerikan Devrimi'nde olduğunu yeni bir sosyal düzenin yolunun açık olduğu konusunda ısrarcıydılar (Streitmatter, 2006, s. 116).

Tüm Batı'da alternatif yayınların çeşitlendiği dönem ise 1960'lı yıllardaki Vietnam savaşı ve aynı dönem içinde gelişen karşı kültür hareketi olmuştur. Karşı kültür içinde gençlik bağımsız bir ajan haline gelmiş ve derin bir gençlik kültürü oluşmuş; bu yeni gençlik kültürü de özünde ahlak kurallarına karşı çıkışı barındırmaktaydı (Hobsbawm, 1996, s.365-376). Bu dönemde tüm dünyada sivil hak hareketleri ve devrimci hareketler yükselme eğilimine girmiş, kapitalizm ve onun yarattığı değerler sistemi özellikle

²⁵ *Alarm*, Streitmatter tarafından *Vocies of Revolution* (2006) kitabında anarşist hareket içinde tanımlanmıştır.

gençlik tarafından radikal bir biçimde eleştirilmiştir. *National Guardian*, *Ramparts* etkili bir biçimde Amerika'nın Vietnam işgaline karşı çıkmışlardır. *National Guardian*'in editör sayfasında “*Vietnam'dan defolun*” yazmaktadır (Streitmatter, 2006, s. 191-192). Amerika'da aynı dönemde *Rat*, *Seed*, *Liberation News Service* gibi diğer medya projeleri de yurttaşlık hareketi içinde anahtar rol oynamışlardır (Downing, 1991, s. 188). 1960'lı yıllarda alternatif medya da artan bir şekilde sosyal hareketle iç içe bir hal almıştır. Genç muhalifler anaakıma karşı kendi alternatif mecralarını yaratmaya çalışmışlardır. Üniversite kampüslerinde amatörce hazırlanan birkaç sayfalık broşürler yayınlanmaya başlamıştır: Berkeley Üniversitesi'ndeki Berkeley Barb, Michigan Üniversitesi'ndeki Paper; karşıt bir kültür yaratmaya çalışan Kudzu. (Streitmatter, 2006, s. 201-202).1971'de farklı tahminlere göre 800 nüsha ile 10 milyon okuyucuyu; bir başkasına göre 400 yayınlı 20 milyon okuyucuyu, UPS'e (Undergronud Press Syndicate) göre 30 milyon okuyucuyu kapsıyordu (Ostertag, 2006, s. 120).

1970'li yıllara gelindiğinde ise karşı kültürün çocuğu olan Punk yeni ve etkili bir iletişim biçimini gençlik kültürü içinde yaygınlaştırdı. Bunlar fanzinlerdi. New York'ta çıkan Punk, İngiltere'de çıkan Sniffin'Glue en çok tanınan fanzinlerdi.

“Fanzinler, cilalı kapakları, dört renkli tam sayfaları ve yüksek bütçeli dergilerle karşılaştırılmamalı. Çoğu fanzin fotokopi makinası ile çoğaltılmış sayfaları zımbayla tutturulmuş ve genellikle sayfa numaraları ve telifleri veya kar etme olasılıkları yoktur...fanzinler genelde posta yoluyla dağıtılır çünkü dükkanlar kar oranı bu düşük ve okur kitlesi bu kadar sınırlı ürünleri ender olarak satarlar” (O'Hara, 2003. 64).

Karşı kültür hareketi gay ve lezbiyenlerin de heteroseksüellerle eşitlik taleplerini gündeme getirmişti. 1970'li yıllar boyunca eşcinsellerin haklarını savunan *GAY*, *Gay Times*, *Come Out* gibi 150 paperlar yayınlanmış ve ortalama 250.000 satışa ulaşmıştır (Streitmatter, 2006, s. 238).

1980'li yıllarda ise yeni teknolojik olanakların da kullanılması ile beraber Deep Dish Tv Satellite Network gibi tv kanalları yayınlarına başlamıştır (Downing, 1991, s.189). Atton'da (2002) Britanya'da alternatif medyanın tarihinin 1960'lı yıllardaki

underground (yeraltı) basını ile başlatır. 1970’li yıllarda yükselen fanzinler ise punk kültürünün bir parçası ikinci dalga yeraltı basını olarak daha çok popüler müzik, özgürlüğün siyaseti, doğrudan eylem ve anarşizmle alakalıydılar. 1990’lı yıllar ise çevreciliği ve anarşizmi merkeze alan yeni toplumsal hareketlerin yükselişe geçtiği yıllardı. Yeni sosyal hareketlerin doğrudan eylemi ve taban organizasyonlarını önem almaları alternatif medya projeleri için verimli bir zemin oluşturmuştur. Bu durumu Alankuş (2008) direnişin de küre-yerelleşmesi olarak niteler

“Özetle günümüzde yeni toplumsal hareketler’in kazanmış oldukları özelliklerin, yeni iletişim teknolojilerindeki gelişme ve yöndeşmeyle her gün daha çok boyutlandığını; bu teknolojilerin görel olarak ucuzlayıp, yaygınlaşması ve muhtelif yaratıcılıklarla kullanılmaları ölçüsünde söz konusu hareketler ile başka medya ortamlarının birlikte dönüşüp güçlendiklerini söylemek yerinde olur. Bu arada kuşkusuz, yeni toplumsal hareketlerin ve onların başka medyalarının ortaya çıkışı küreselleşme ve veya küre-yerelleşme dinamikleriyle çok yakından ilişkili. Y da başka türlü söylersem aslında bu ilişki küre-yerelleşmenin hem nedeni hem de sonucu ” (Alankuş, 2008: 186).

1990’lı ve 2000’li yıllar ise internetin kullanımının yaygınlaşmasıyla beraber yeni toplumsal hareketlerin kendi medyalarını yaratması için verimli bir zemin oluşturmuştur. Sınıf bileşeninden çok kimlik tabanlı yeni toplumsal hareketlerin kamusal alanda aleniyet kazanması ve egemen küreselleşmeye karşı mücadeleleri yeni, gevşek ve yerelin sınırlarını aşan alternatif medya oluşumlarına yol açmıştır.

2.3.3. Topluluk Medyası Olarak Alternatif Medya

Community (topluluk) sözcüğü Williams’a (2006) göre İngilizce’de bir dizi anlama sahiptir: İlk olarak 14. ve 17. yüzyıllar arasında soylulara karşıt olarak halk anlamında kullanılmış 16.yüzyıldan sonra ortak bir şeye sahip olma durumu yine 16. yüzyıldan sonra halkı ve bir bölgenin halkıyla beraber ortak bir şeye sahip olma durumundaki belli bir ilişki niteliğini temsil etme anlamında kullanılmıştır. Tönnies ise 19.yüzyılda topluluk ve toplum arasındaki ayrımı ortaya koyar. Topluluk toplumdan farklı olarak daha samimi ve yoğun insani bağlarla kolektif kimlikle ayırt edilir (Bailey ve diğerleri,

2008, s.7). Topluluk tanımı sadece aynı coğrafya parçasında yaşayan insanların bir aradalığı olarak ifade edilmemektedir. Coğrafi boyutun dışında da göndermelere sahiptir. Topluluk tanımının coğrafi olmayan kavramsallaştırması topluluğu ilgilerin topluluğu olarak tanımlamaktadır.

Bu tanımda topraksal ve yerel topluluklarla ilgilerin topluluğu arasında fark vardır: Siyah topluluk ya da Yahudi topluluğu paylaştıkları ortak sorunlar ya da paylaştıkları ortak durumlarla coğrafi sınırlamaların ötesindeki ortak bir topluluk kimliğini paylaşırlar (Bailey ve diğerleri, 2008, s. 8). Topluluk kavramının anlamı yeni iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle kapsamını genişletmiştir. Terimin bu yeni anlamı *virtual* ya da *online* denilen sanal topluluklara ilişkindir. Castells, ağ toplumunun yükselişinde bu yeni topluluğu, sanal topluluğu şu şekilde tanımlamaktadır:

“...sanal cemaat denince, genelde kimi zaman iletişimin kendisi bir amaç haline gelse de, ortak bir çıkar ya da amaç doğrultusunda örgütlenen, kendi kendini tanımlayan interaktif elektronik bir iletişim ağı anlaşılır. Bu cemaatler, konferans ya da bülten tahtası sistemleri gibi görece resmileşmiş olabilirler ya da belli bir zaman aralığında (sonraki zamanda ya da gerçek zamanda) mesaj göndermek ya da mesaj almak üzere ağa bağlanan toplumsal ağlarla kendiliğinden oluşturulmuş olabilirler” (Castells, 2005, s. 476).

Castells’in sanal topluluk tanımında dikkati çeken nokta topluluğun ortak bir zamansallık içinde tanımlanmamasıdır. Sanal topluluğun üyeleri birbirleri ile eş zamanlı olarak iletişime geçmek zorunda değildirler. Farklı coğrafyalara ek olarak farklı zaman dilimlerinde de ortak ilgiler ve sorunlar etrafında siber-uzayda topluluklar oluşmaktadır.

Anderson, Üçüncü Dünyadaki milliyetçiliğin oluşumunu incelediği Hayali Cemaatler (1995) isimli çalışmasında ulusun bir cemaat olarak hayal edilerek derin ve yatay bir yoldaşlık olarak tasarlandığını vurgular. Ulus hayal edilmiştir; çünkü en küçük ulusun üyeleri bile diğer üyeleri tanımayacak, onlarla tanışmayacak, çoğu hakkında hiçbir şey işitmeyecektir ama yine de her birinin zihninde toplumlarının hayali yaşamaya devam eder (Anderson, 1995, s. 20). Anderson bu bakış açısıyla ulusun üyeleri tarafından inşa edilmiş bir kurgu olduğunu vurgulamaktadır.

Topluluk medyası anaakım medyanın tek yönlü iletişim biçiminden yayıncı ve topluluk arasındaki ilişkileri tanımlayan iki yönlü iletişim biçimiyle farklılaşmaktadır. Bu konsept içinde katılım ve erişim anahtar kavramlar olarak ortaya çıkmaktadır (Bailey, Cammaerts, Carpentier, 2008, s. 11). Katılım ve erişim arasındaki fark UUNESCO'nun Yeni Dünya Enformasyon ve İletişim Düzeni tartışmalarında tanımlanmıştır. Buna göre erişim ilgili programları seçmedeki fırsatların uygunluğunu ve geri beslemenin anlamlarına sahip olmayı içerirken katılım daha yüksek bir seviyedeki kamu bağına işaret ediyordu: Üretim ve yönetim düzeyinde iletişim sistemlerini planlamayı (Servaes ve McBride'dan aktaran Carpentier, 2008, s. 88).

Özellikle katılım kavramının anlamının daha radikal bir şekilde kullanılmasında iki perspektif etkili olmuştur: Freire'nin diyalogcu pedagoji anlayışı ve UNESCO'nun erişim ve kendini yönetim kavramları ile ilgili tartışmaları. Ezilenlerin Pedagojisi (2003)²⁶ adlı kitabında eğitimin özgürleştirici misyonunu ele alan Freire öğretmenin anlatıcı olduğu ve öğrencilerin anlatılan şeyi mekanik olarak ezberlediği bankacı eğitim modelinin bir bütün olarak ezen topluma özgü davranış ve uygulamaları körüklediğini belirtir (Freire, 2003, s. 49-50). Freire'nin dikey ilişkilere sahip bankacı eğitim modeline karşı diyalogcu ilişki biçimlerini tercih eden özgürleştirici bir pedagoji önerir:

“Diyalog aracılığıyla, öğrencilerin öğretmeni ve öğretmenin öğrencileri ortadan kalkar ve yeni bir terim doğar. Öğrenci-öğretmen ve öğretmen-öğrenciler. Öğretmen artık sadece öğreten değil, öğrencilerle diyalogu içinde kendisine de öğretilen biridir; öğrenciler ise kendilerine öğretilirken kendileri de öğreten kişilerdir” (Freire, 2003, s. 57).

Katılımla ilgili ikinci perspektif ise UNESCO'nun 1970'lerdeki Yeni Dünya Enformasyon ve İletişim Düzeni tartışmalarındaki enformasyonun özgür ve dengeli akışı fikriydi. Enformasyon hakkı Jacobson'a referansla üçüncü kuşak insan hakkı olarak tanımlanmıştı (Bailey ve diğerleri, 2008, s. 13). UNESCO'nun McBride Raporu'ndan sonra erişim, katılım, kendi kendine yönetim (*self management*)

²⁶ Brezilya'nın Topraksız İşçi Hareketi (MST- Movimento dos Trabalhadores Rurais Sem Terra) neo liberalizme karşı popüler bir rıza yaratmaya çalışırken eylem ve kavrayışı eşit önemde ele alarak Freire'nin diyalog anlayışını alternatif eğitim modellerinde kullanırlar (Yeğin, 2004).

demokratik iletişim tartışmalarının temel belirleyici terimleri olmuştur. Katılım modernleşme teorilerinde yerel topluluk üyelerinin kalkınma çabalarına angaje olmasına odaklanıyordu (Jacobson ve Kolluri, 1999, s. 195). Daha sonra ise iletişim teorilerinde katılımcı perspektif büyük medyadan çok küçük medyayı; dikey iletişimden çok yatay iletişimi; dışarıdaki uzmanlara bağımlılıktan çok kolektif kendine güveni ve eylem temelliği kendine referans almıştır (Jacobson ve Kolluri, 1999, s. 268). Kalkınma ve iletişim teorilerinin kesiştiği noktada yer alan katılımcılığı tabandaki alıcılar ve kalkınma iletişimcileri kaynaklı enformasyon kaynakları aracılığıyla iki yönlü işleyen bir etkileşim olarak tanımlamışlardır.

“Diyaloğa açıklık, kaynak ve alıcı arasında devam eden etkileşim, yapıcı bir biçimde durum üzerine düşünmek, kalkınma ile ilgili ihtiyaçları ve problemleri kimliklendirmek, durumu düzeltmek için neye ihtiyaç duyulduğuna karar vermek ve bunun üzerine harekete geçmek”(Jacobson ve Kolluri, 1999, s. 269).

Topluluk medyaları ise UNESCO’nun iletişimin demokratikleşmesi ve iki yönlü iletişim akışı tartışmaları aracılığıyla aralarında akademisyenlerin de bulunduğu geniş bir çevrede ilgi uyandırmıştı²⁷. Özellikle Bolivyalı madencilerin 1940’lı yılların ikinci yarısında kurduğu radyo istasyonları demokratik topluluk medyasının örnekleri olarak görülmüştür. Madenci sendikaları bu istasyonları direniş ve ayaklanma amaçlı kullanılmasının yanı sıra eğitim ve kültürel aktiviteler içinde kullanılmıştı (Rennie, 2006, s. 19).

Topluluk medyaları Latin Amerika’da emperyalizm karşıtı popüler halk hareketlerinin yükselişiyile iç içe geçen süreçlerde Latin Amerika’da görünür hale gelmişti. Peruzzo’ya (1996) göre özellikle Brezilya’da 1970’li ve 1980’li yıllarda güç kazanan bir olgu olmuştur. Bu yıllarda Brezilya’ya ait statükonun antitezinin biçimlendiği yıllar olmuştur. Bu dönemde Brezilya’nın değişen sosyo-ekonomik ve politik yapısı içinde medyanın da yapısı değişmiştir. Medyadaki yoğunlaşma hakim sınıflar lehine olmuş ifade ve söz hakkı kısıtlanmıştır. Bu kısıtlanma durumu medyada yeni arayışları ortaya çıkarmıştır.

“Medya artan bir şekilde toplumda yükselen sosyol-popüler hareketlere eklemlenmiştir. Medyanın eklemlendiği popüler hareketleri öncellerinden ayıran özellikleri kolektif iradeyle hareket etmeleriydi. Bu yeni popüler hareketler kendi değerlerini toplumsal yapılarını ortaya koymuştur. Katılım alt sınıfların geleneksel direniş mecraları olan politik partiler sendikalar ve diğer kurumlarda uygulanandan farklıydı, doğrudan katılım esastı. Hareketin üyeleri sokaklarda kendi bölgelerinde kararlara katılabiliyorlardı” (Peruzzo, 1996, s. 163-164).

Petras (2002) Latin Amerika’da toplumsal hareketlerin kaydettiği en önemli ilerlemenin doğrudan eyleme başvurma isteklilikleri, iktidar yapısıyla karşı karşıya gelme kapasiteleri ve acil sorunların çözümü uğruna halk kitlelerini seferber etme gücü olduğunu ifade eder.

Clemancia Rodriguez topluluk medyasını yurttaş medyaları olarak yeniden çerçeveledirir. Topluluk ve alternatif medya yurttaşlığa eklemlenir. Rodriguezez’in yurttaş medyası kavramındaki kırılma alternatif medyanın geleneksel olarak odaklandığı: Protesto ve karşı koyma, kolektif organizasyon ve katılım, kültür ve medya, görüş (*viewing*) ve üretim temalarına değildir. Bununla beraber bu temalar akılcı tekil bir medya projesi yaratmak için de yeterli değildir (Rennie, 2006, s. 21). Bu noktada Rodriguez, Laclau ve Moueffe solun görevinin liberal-demokratik ideolojiyi reddetmek değil, tersine onu radikal ve çoğul bir demokrasi doğrultusunda derinleştirmek ve genişletmek olduğunu iddiasından yararlanır (Laclau ve Moueffe, 2008, s. 270). Demokrasi biçimlerinin çoğul olması gerektiğini öne süren Laclau ve Mouffe, yurttaşlığın geleneksel dar sınırların ötesine geçecek şekilde genişletmek gerektiğini ifade ederler (Laclau ve Mouffe, 2008, s. 282). Habermas’ın sorgulayıcı demokrasi olarak nitelendirdiği radikal demokrasi kuramını şu temel sav üzerine kurar:

“Demokratik yönetim bürokratik-modern devletin yalnızca hukukun üstünlüğü ilkesi yoluyla denetlenmesi anlamına gelmemelidir. Aynı zamanda, alttan-denetimi sağlayan ve karar alma süreçlerine katılımı gerçekleştirecek bir kamusal iletişim mekanının varlığı da devlet-toplum arasında kurulacak demokratik bir yönetim için gerekli koşuldur. Diğer bir deyişle, rasyonel-yasal otoriteyi yaşama geçiren modern devlet iktidarının meşruluğu yalnızca yasalarla değil aynı

zamanda diyalog ve iletişime dayalı bir rasyonellik anlayışı üzerine kurulmuş normatif ilklere yoluyla değerlendirilmelidir” (Habermas’tan aktaran Keyman, 1995, s. 137-138)

Laclau ve Mouffe çoğul kavramı aracılığıyla politik kimliklerin çokluğuna gönderme yaparlar; bu kimliklerin doğası gereği özerk olduklarını da vurgulayarak; bir ittifak halinde bu kimliklerin birbirine bağlanması ölçüsünde çoğulculuğun radikal hale geleceğini vurgularlar (Best ve Kellner, 1998, s. 239).

Topluluk medyalarının tarihçesine bakıldığında *indigeneous* (yerli) medyalarının topluluk medyalarının oluşmasında önemli bir yer tuttuğu görülür. İlk yerli dildeki yayın 1960 yılında Kanada’da, Kanada yayıncılık şirketi tarafından üretilir (Rodriguez, 2001, s. 27). İlk Amerikan yerli radyosu ise çalışmaya 1971 yılında başlar. Radyonun amacı ‘*Ramah Navajo*’ yerli kültürünün sözlü geleneklerini ve kültürel miraslarını yenileyip güçlendirmektir; yine ilk Navajo televizyon istasyonu 1987 yılında Amerika Birleşik Devletleri’nde New Mexico kentinde kurulmuştur. 1981’de Şilinin güneyindeki Mapuche topluluğu katılımcı bir radyo programı hazırlayarak kendi kültürünü ve dilini tanıtmayı amaçlamıştır (Rodriguez, 2001, s. 31). 2002 yılında Kolombiya’daki 14 yerli radyosu ulusal yerli nüfusun %78,6’sına ulaşmaktadır (Rodriguez ve El Gazi, 2007, s. 449).

Yerli olmayan topluluk medyalarının en bilineni ise UNESCO’nun da yeni iletişim ve enformasyon düzeni tartışmalarında dikkatini çekmiş olan Bolivyalı maden işçilerinin kurduğu radyo istasyonudur. Bunun yanısıra Latin Amerika’nın pek çok ülkesinde topluluklar kendi sorunlarını dile getirirken videoyu öldürücü bir silah olarak kullanmışlardır.

“Bolivya’nın başkenti La Paz’daki El Atto gençliği kendi hayatlarının efendisi olmak ve gerçekliğe eleştirel bir bakış sunabilmek için kendi videolarını üretmişlerdir. Şili’deki taban organizasyonu Grupo Proceso alternatif videoyu kullanarak insan hakları, kadın sorunu üzerine belgeseller yapmış plazalarda, sokaklarda ve parklarda kamu diyalogunun kurulmasına yardımcı olmuşlardır.

Brezilya'daki TV Maxamcomba ise kısa videolarla işçi sınıfının sorunlarına değinmiştir” (Rodriguez, 2001, s. 34-35).

Tablo 2. Alternatif Medyayı Tanımlama(k)

<i>Mülkiyet</i>	<i>Mülkiyetin Örnekleri</i>
Saik ya da amaç	Ticari saiklerin reddi İnsani, kültürel, eğitimsel, etnik amaçların iddiası İktidar yapısına ve davranışına karşı çıkmak Destek, dayanışma ve network (ağ/şebeke) kurmak
Sermaye kaynakları	Devlet ya da belediye (yerel yönetim) ödeneklerinin (tahsisatının) reddi Reklam gelirlerinin reddi
Regulatory dispensation	Farklı kurumlar tarafından denetlenmek Bağımsız / ‘özgür’ Başkasının kurallarını çiğnemek(kırmak), fakat hepsi nadiren
Örgütsel yapı	Yatay örgüt ‘Tam’ katılıma müsaade İletişimin demokratikleştirilmesi
Profesyonel uygulamaların eleştirilmesi	Gönüllü bağlılığın (sorumluluğun) özendirilmesi (teşvik edilmesi) Meslekten olmayanların girişi ve katılımı Haber seçiminde farklı ölçütler
Mesaj içeriği	Egemen söylemlerin ya da temsillerin eksiklerini gidermek ve aksini iddia etmek Hegemonik politikalara, önceliklere ve bakış açlarına alternatif vizyonlar geliştirmek
Dinleyici ve/veya tüketiciyle ilişki	Kullanıcı/tüketici kontrolünün derecesi Dinleyiciler/tüketiciler tarafından ifade edilen ihtiyaçlara ve amaçlara izin verilmesi İletişimin demokratikleştirilmesi
Dinleyicinin bileşimi	Genç insanlar, kadınlar, kırsal nüfus Çeşitlilik ve çokluk
Dağıtım alanı	Bölgesel ya da ulusaldan ziyade yerel
Araştırma metodolojisinin doğası	Niteliksel, etnografik ve uzun dönemli araştırma

Kaynak: Bailey, Olga Guedes ve Cammaerts, Bart ve Carpanteir, Nico **Understanding Alternative Media**, McGraw Hill: Open University Press, 2008, s. 19

Son olarak Venezüella’da Chavez tarafından bölgesel olarak yayın yapacak olan Telesur kanalı 2006 sonundan itibaren yayına başlamıştır. Telesur’un yayıncılık anlayışını haber müdürü Jorge Enrique şöyle özetler: “CNN ile bir tür bilgi savaşı ” mücadelesine gireceğini ve “kar amaçlı medya alıcıları tarafından ihmal edilmiş”

hikâyeleri toplarken çok titiz davranmak olarak açıklamıştır (www.sendika.org). 2007 yılının sonunda Venezüella Anayasası'nda alternatif medyaya anayasal bir statü kazandırılması gündeme gelmiştir (<http://www.latinbilgi.net/>).

Batı Avrupa'da ise topluluk medyalarının yeniden oluşumu yerel medyaların dirilişi sayesinde olmuştur. Ticari ilgiler Batı Avrupa'daki yerel medyaların oluşumunda önemli rol oynamakla beraber bu toplulukların asıl amaçları yerel ve bölgesel kimlikleri yeniden güçlendirmek, yerel özerkliği yükseltmek, gerçek katılımı ve popüler yaratıcılığı sağlamak ve kültürel aktiviteler ve küçük işler için fırsat yaratmak olmuştur (Rodriguez, 2001, s. 37).

Batı Avrupa'da 1950'lerde başlayan özgür radyolar 1970'ler boyunca devam etmiştir. Fransa'da 1981'e gelindiğinde 30 tane topluluk radyosu Lyon, Paris gibi şehirlerde yayın yapıyordu. Zamanla topluluk radyoları coğrafi kısıtlamalardan da kurtulmayı başarmıştır. Topluluk radyoları Anderson'un (1995) tanımladığı biçimde ortak bir topluluğun parçası olma duygusunu inşa etmeye de yaramışlardır. Bu topluluk radyolarının en bilinenlerinden biriyse yayına 1972 yılında başlayan İrlanda'daki Galliler için Galce yayın yapan *Radio Na Gaeltachta*'dır (Rodriguez, 2001, s. 39).

“Belirli bir etnik ya da dinsel azınlık üyelerinin bir araya gelerek yürüttükleri radyolar yanında, farklı etnik ya da dinsel grupların bir araya gelerek oluşturdukları radyolar da vardır. 1983'te Norveç'te Oslo'da yayına başlayan 'Göçmen Radyoları' anlamına gelen *Radio Tellus* 9 dilde yayın yapmaktadır” (Timisi, 2005, s. 76).

Batı Avrupa'daki topluluk radyoları gelişen anti nükleer hareketle beraber, kendi anti nükleer gündemlerini yaratmış ve nükleer silahların geliştirilmesine ve nükleer reaktörlerin kurulmasına karşı çıkmışlardır (Rodriguez, 2001).

Batı Avrupa'da yerel radyolar ilkin medya tekellerine karşı bir şekilde medyanın sosyal rolleri içerisinde bir kamu bilinci oluşturmayı, politika yapıcılarının dikkati medya politikalarına çekmeyi, yerel kültürleri güçlendirmeyi ve Avrupa yayıncılık sistemine

meydan okuyarak, merkeziyetsiz ve durağan olmayan bir açık kapı yaratmayı amaçlamışlardır (Rodriguez, 2001, s. 40).

Topluluk televizyonları ise Batı'da 1970'li yıllarda görülmeye başlanmıştır. Belçika'da işsizlik sorununa dikkat çeken Canal Emploi 1978; Fransa'daki San Ouen sakinlerinin kendi imkânlarıyla altyapısını kurdukları *Flea TV* en bilinen topluluk televizyonlarıdır. Amerika'da ise alternatif bir iletişim projesinin bir sonucu olarak ortaya çıkan Berks *Community TV* ise 24 saat canlı yayın yapmakta; kanalın gelirleri ise üyelik ücretleriyle karşılanmaktadır (Rodriguez, 2001, s. 43-44).

Timisi'nin (2005) ifade ettiği gibi Türkiye'de medya ortamına topluluk radyoları açısından bakıldığında ticari ve ulusal yerel radyolar dışında varlıklarını sürdürmeye çalışan topluluk radyolarının, dinsel, etnik ve fikirsel kimlikler çerçevesinde belirginleşen farklarla yayıncılıklarını biçimlendirdikleri ve ticarileşme ile topluluk radyosu olarak kalma kısıcında kaldıkları görülür.

Türkiye'de ise Batı Avrupa'daki gibi yerel medyayla beraber yerel kültür ve katılımı güçlendirmeye yönelik ya da Latin Amerika ülkelerindeki gibi toplumsal hareketlerin bir parçası olan topluluk medyası örneklerine rastlanmamaktadır. Alankuş da (2008) Türkiye'de katılımçılık ölçütünü göz önüne alarak Türkiye'de topluluk medyasına pek fazla rastlanmadığını belirtmektedir:

“Türkiye'de kamusal ve sivil toplum alanının en örgütlenmiş kesimleri yasal sınırlılıklara rağmen yurttaş medyasının örneklerini oluşturuyorlar. Ancak bunlar, ‘yasal’ sınırlamalara gönderme yaparak mazur göremeyeceğimiz şekilde, izleyici-dinleyicilerin veya arkalarındaki kamular-cemaatlerin katılımçılığı için mecra oluşturmada yetersiz kalıyorlar, bu nedenle de yeterince sahiplenilmiyorlar. İç örgütlenmelerde de hiyerarşik olanı yıkan katılımçı-demokratik modeller geliştirmede zayıflar. Birbirleriyle ulusal, bölgesel ve ulus-ötesi ölçeklerde rizom biçiminde ilişkilenecek güçlenmelerini sağlayacak dayanışma ve işbirliği ağlarını geliştirmede gönülsüz davranıyorlar ” (Alankuş, 2008, s.220-221).

Sonuç olarak topluluk medyaları iletişim sürecinin katılım ve erişim düzeylerinin demokratikleştirerek tabandan oluşan ağlar aracılığıyla sessizlerin sesi olmakta, birbiriyle yan yana, birbirini kesen ya da birbirini teğet geçen sosyal dışlanmanın öznesi (yoksullar, kadınlar, eşcinseller, işçiler, göçmenler, yerli halklar) çeşitli kimlikleri kendi yaratıcı iletişim örnekleriyle temsil edilebilir hale getirmektedir. Topluluk medyaları böylece hem egemen iletişim düzenine hem de karşıt-kamular aracılığıyla egemen kamuya (eril, burjuva) meydan okumaktadırlar. Scott'un (1995) *Tahakküm ve Direniş Sanatları* (1995) kitabında belirttiği gibi:

“Tahakkümün büyük tarihsel biçimleri yalnızca tabi olanlara kendi aralarında konuşacak bir şey veren kızgınlıklar, temeller ve aşağılamalar üretmez; aynı zamanda tabi olanların görece güvenlik içinde konuşabilecekleri bağımsız bir toplumsal alanın yaratılmasını da önleyemezler” (Scott,1995, s. 127).

2.3.4. Anaakıma Karşı Alternatif Medya

Alternatif medyayı anaakıma karşı tanımlayan bakış açısının odaklandığı nokta alternatif medyanın anaakım medyaya karşıt hegemonik bir güç olma potansiyelidir. Dolayısıyla bu bakış açısı için ideoloji, baskı ve Gramsci'nin hegemonya tasarımı hayati önemdedir (Bailey, Cammaerts, Carpantier, 2008, s.15).

Downing (2001) radikal medyayı örgütleniş şeklerine göre temelde iki modele ayırmaktadır:

- 1) Leninist Model ve etkisi: İçerik, dayanıklılık, tehlikeye maruz kalma ve kesin çürüme,
- 2) Kendini yöneten model, sosyalist ve feminist anarşizm ve prefigüratif politikalar.

Transmission-belt (Kayış) modeli olarak da adlandırılan Leninist model de partinin seçkinlerinin öncelikleri ve bakış açıları aktarılmaktadır. Propoganda modeli olarak da adlandırılan bu model kısa dönemli bilgilendirme taktikleriyle sistemdeki suistimalleri ve sorunları kamuoyunun ilgisine sunuyordu. Buna ajitasyon deniyordu. Uzun

dönemli iletişim taktiği ise propaganda üzerine kuruluydu. Kamunun yüreği ve kalbi Marksist- Leninist direktiflere göre biçimlendiriliyordu.

Downing, Leninist modelin anti-demokratik karakterinin altını çizmekle beraber, çarın baskısı altında muhaliflerin kendilerini ifade etmelerinin çok sert bir biçimde cezalandırılıyor olmasının da gözden kaçırılmaması gerektiğini vurgulamaktadır (Downing, 2001, s. 67-68).²⁸ Lenin güçlü siyasal örgütleri yetiştirmek için Rusya'ya yönelik gazeteden başka araç olmadığını vurgulamıştır.

“Leninist modelden dramatik biçimde farklı olan kendini yöneten model/gelenek de²⁹ gazete ya da radyo istasyonu ne bir sendikaya, ne bir kiliseye, ne devlete aittir. Gazete ya da radyo istasyonu kendi kendini yönetmektedir. Kendini yöneten medya modeli büyük ölçekten çok küçük ölçeklidir. Jakobowiz’in (1993) haklı bir şekilde eleştirdiği gibi kendini yöneten medya otomatik olarak bir demokratik biçimdir. Gazete ya da radyonun sahipliğinin kolektif olması kolektif pozisyonun ifadesinin garantisidir kamuya girişin değil. Kendini yöneten medyanın tamamıyla demokratik bir karakter göstermesi için iç işleyişindeki demokrasinin sürekliliği ve daha geniş çerçevede toplumdaki demokratik trendlere ve hareketlere cevap verebilmelidir” (Downing, 2001, s. 69-70).

Atton (2002), Downing’in radikal medya tartışmasını daha geniş bir sınıflandırma içinde alır. Atton alternatif medyanın alternatif karakterini ortaya çıkarmanın organizasyon yapısı ve içeriği olduğunu belirtir. Atton alternatif kavramını Downing’in aksine yalnızca sosyal ve politik hareketlerin ya da direnişle özdeşleşen hareketlerin

²⁸ Lenin güçlü siyasal örgütleri yetiştirmek için Rusya'ya yönelik gazeteden başka araç olmadığını vurgulamıştır (Lenin, 1990, s.146).

²⁹ Downing *Radical Media* kitabının 2001 baskısında model ve tradition(gelenek) kelimesini Self Management (Kendini Yöneten) açıklamak için farklı yerlerde aynı anlamada kullanmıştır. Self Management Model için Bkz. s..67; Self Management Tradition için Bkz. S.68

medyasını tanımlamak için kullanmaz. Kavramın içine zine'ler elektronik iletişimin melez biçimleri, alternatif hayattazları magazinleri, zine yayıncıları, şiirlerin küçük basımları, kurgu romanların yayıncıları da kavramın içine dahil edilir (Atton, 2002, s. 9-10). Atton'ın kavramsallaştırmasında alternatif medya radikal medyaya oranla daha geniş bir alanı kapsamaktadır. Downing ve Atton alternatif medyayı oplumsal hareketlerle iç içe ele alır. Soysal hareketler ile alternatif medya ilişkisi özellikle 1980'li yıllardan sonra daha belirgin hale gelmiştir.

2.3.4.1. Anaakıma Karşı Alternatif Medyanın Üretim Boyutu

Alternatif medyayı anaakım medyaya karşı alternatif kılan belirleyici özelliklerinden biri de sahip olduğu ekonomik örgütleniş ve çalışma ilişkileridir. Alternatif medyanın dağıtım ve dolaşım boyutu ise alternatif medya karşıt kamusal ilişkisinin tartışıldığı boyutu oluşturmaktadır. Alternatif medya organizasyonlarının zayıf noktasını finansal problemler oluşturmaktadır. 1960'lı ve 1970'li yıllarda alternatif basın para yardımlarla ayakta durmuştur. Yardımların başlıca iki biçimi vardı: müzik işi ve kendi kendini işletme. Müzik işi alternatif basının kendine fon sağlama yollarından biriydi bunun yanı sıra abonelik gelirleri sınırlı da olsa alternatif basının gelecekle ilgili planlar yapmasını sağlayan finansal güvenceler sağlamıştır. Öte yandan reprographic tekniklerin ve fotokopi imkanının ortaya çıkması özellikle fanzinlerin üretimini arttırmış ve içeriklerini çeşitlendirmiştir (Atton, 2002, s. 38). Alternatif basının sosyal hareketlerle birlikte varoluşu çalışma ilişkilerinin de profesyonellikten uzak şekillenmesine yol açmıştır. İnsanlar gazete için çok az ücret alarak ya da hiç ücret almayarak çalışmaktadırlar (Atton, 2002, s. 36). Alternatif medyanın çalışma pratikler içinde native reporting (doğal rapor etme) önemli bir yer tutmaktadır. Bu tip bir rapor formu alternatif medyanın politik raporlarıyla ilgili patriklerinin belirgin bir kısmını oluşturmakta; uluslararası, radikal haber ajanslarının açık yayın stratejileri *indymedia*

gibi katılımcılardan, siyasal aktivistlerden, tanıklardan gelen haberlere güvenmektedir (Wickenden ve Atton, 2005, s. 349).

“Alternatif medyada aktivistler muhabir olarak yer alır, yazarın politik konumu gazetecilik becerilerinden daha önemlidir. İkinci olarak kaynak ve muhabir arasındaki sınır bulanıktır kaynak ve muhabir melez bir formdur kaynak ve muhabir birdir. Üçüncü olarak üye olunan muhalif organizasyonlar haber öyküleri için seçilen kaynakları belirler”(Wickenden ve Atton, 2005, s. 349).

Özellikle İngiltere’de radikal topluluk medyası güç ilişkileri dışında konumlanan sıradan vatandaşın kendi haklarını öğrendiği kendi öykülerini ve sorunlarını ilk elden tanımladığı bir sürecin öznesi olmuştur (Wickenden ve Atton, 2005, s. 350). Alternatif medya kuruluşları serbest piyasanın dışında kalmaya çaba göstererek anaakım medya tarafından marjinalize edilmektedir. Ancak alternatif medya marjinal grupların ve sesi duyulamayanların medyaya girişini cesaretlendirerek karşıt kamusal bir alanın yaratılmasına katkıda bulunmaktadır. Alternatif medyaya topluluk medyası gözünden bakan Rodriguez (2001) ise alternatif medyanın yalnızca karşıt bir enformasyon gücü olarak değil aynı zamanda sıradan insanların kendi kültürlerinin sembollerini ve dillerini de kullanmalarına olanak sağlaması gerektiğini ifade etmektedir. Rodriguez’in örnek verdiği Kolombiyalı grevci kadınlar güç ilişkilerini tersine çevirerek yaptıkları videolarla kendi öykülerinin kurarak güç rollerini değiştirmiş ve kurumsallaşmış lider rollerine meydan okumuşlardır (Atton ve Wickenden, 2005, s. 350). Harcup (2007) alternatif medyanın gazetecilik pratikleri üzerine yaptığı alan araştırmasında katılımcıların dört temaya sahip olduklarını vurgulamıştır:

- 1) Haberin üretilmesinde daha fazla çoklu beceri (greater multiskilling)
- 2) Haber kaynaklarını farklı bir şekilde sıralama
- 3) Etik bir boyut olarak haber kaynaklarıyla farklı bir ilişki biçimi
- 4) Yeni değerlerin oluşturulması olarak iyi bir hikaye yaratılması ilgili farklı fikirler

Daha fazla beceriye sahip olma alternatif medya kurumlarında herkesin her işi yaptığı anlamına gelmektedir. Anaakımın tersine içerikte ve üretimin teknik düzeyinde bir

kurumsallaşma söz konusu değildir. Harcup'un aynı çalışmasında haber kaynaklarıyla kurulan farklı sıralamadaki ilişkinin altını çizer. Alternatif medyanın etik anlayışı da anakımdan farklı olarak kurulmaktadır. Harcup'un araştırmasının katılımcılarından biri etik anlayışlarının günlük pratiklerini nasıl etkilediğini açıklarken dürüstlük kelimesinin köktenci önemi vurgulayarak görüşme yaptığı kişilerin alıntılarını sık sık kontrol ettiğini ve alıntıları hangi niyetle kullanacağını açıkladığını ifade etmektedir (Harcup, 2007, s. 367). Haber değeri olarak ise anakım medyanın değerlerinden farklı olarak muhalif bir bakış açısı ön plana çıkmaktadır. Harcup çalışmasında görüştüğü alternatif medya çalışanlarından bir katılımcının dediği gibi: 'Başka türlü sesleri genellikle duyulmayan insanlara ses vermesine yardımcı olmak için bir vaat. Örneğin bunun bir muhabir olarak anlamı evsiz insanlarla sosyal hizmet memurlarından önce konuşmak (Harcup, 2008, s. 367).

Katılım ve kontrol boyutları alternatif medyanın organizasyon boyutunu etkileyen iki temel unsurdur. Pek çok alternatif medya yayınında kolektif organizasyonun belirli tarzı kullanılmaktadır. Ancak alternatif medya yayınlarının organizasyon yapılarının odağını oluşturan karar alma süreçleri bazı zorluklar ve gerilimlere de katlanmaktadır. Tarafların rızasıyla oluşan idaresi zor karar alma sürecinin gerilimi çekirdek bir grup olan düzenli yazarlar ve editoryal kolektifin üyeleri ile daha geçici fakat geniş bir grubu oluşturan katılımcılar arasındadır (Atton, 2002, s. 99). Downing (1984) alternatif medyanın yatay örgütlenmesi editoryal ve üretimle ilgili kararların kolektif olarak alınmasının hâkim iş yapma biçimine karşı da bir örnek olduğunu vurgular. Downing göre kendini yöneten medyanın kendi farkındalığından kolektifin üyelerinin yansımalarından geçer örgütsel kararları etkileyen kültürel ve politik koşullara hassas kalır.

Atton'da (2002) kendini yönetene medyanın karar alma süreçlerinin farklı biçimlerde ortaya çıkabildiğini vurgular. İlk olarak çekirdek bir grubun karar alma sürecini kontrolden ziyade koordine ettiği daha durağan organizasyonlar olan *Do or Die*, *Squall* gibi yayınlardır. Bu yayınlarda karar alma sürecine katılmak isteyenlerin çekirdek gruba üye olmaları gereklidir. Green Anarchy gibi kimi yayınlar ise kontrolsüz, hiyerarşik olmayan ve açık ağları sayesinde haber toplama ve yazı yazma işlevlerini yerine

getirmektedir, karar alma süreci ise yerel ağlar tarafından gerçekleştirilmektedir. Çekirdek grup sadece editoryal işleve sahiptir (Atton, 2002, s. 101).

Kontrol ve katılım arasındaki ilişkiyi açıklayan bir diğer kavramsallaştırma Dickinson'a aittir. Dickinson'ın kavramsallaştırması alternatif medyanın çalışmasını kurallı ve kuralsız olmak üzere iki türlü motivasyon tarafından yönlendirildiğini vurgular. Bu iki motivasyon üretim sürecinde birbirinden ayrı şekilde değil iç içe var olmakta farklı kişilerde değil aynı kişide iki tür motivasyon da bulunmaktadır. Kuralsız motivasyon yaratıcı enerjiyi ortaya çıkarırken kurallı motivasyon ise sayfa tasarımı, dağıtım, üretim gibi planlı aktiviteler için gereklidir (Dickinson 1997'den akt. Atton, 2002, s. 100).

Comedia taban medyasının başarısızlığını finansal planlama ve örgütsel etkinliğe adapte olmada istekli olmayışını bağlar ve çözüm olarak da içeriğin dönüştürülerek anaakıma yaklaştırılması gerektiğini savunur (Comedia 1984'ten aktaran, Atton, 2002, s. 33). Comedia'nın bir diğer eleştirisi de alternatif basının hiyerarşik olmayan kolektif çalışma metotlarının alternatif basını siyasete adapte ettiğini böylelikle ekonomik önceliklerin geri planda kaldığı ve bunun piyasa düzeninde alternatif basını başarısız kıldığı yönünde olmuştur (Comedia 1984'ten aktaran, Atton, 2002, s. 34).

2.3.4.2. Anaakıma Karşı Alternatif Medya ve Yeni Toplumsal Hareketler

Sosyal hareketlerin sosyal bilimlerde 'sınıfın gözden düşmesine paralel olarak' daha merkezi hale gelmesi bu hareketlerin "*yeni toplumsal hareketler*" olarak yeniden kavramsallaştırılmasını gündeme getirmiştir. Özellikle yeni toplumsal hareketler onların hiyerarşik olmayan ağısı örgütlenme yapıları ve yeni iletişim teknolojilerinin kendilerini ifade etmeleri için getirdiği olanaklıklar Batı'da geniş bir literatür tarafından tartışılmıştır.

Tilly (2008) 1768-2004 tarihleri arasındaki toplumsal hareketleri tanımlarken bu kendine özgü çatışmacı politika biçiminin tarihsel bir

anlayış içerdiğini gösterir. Bu tarihsel sentez üç unsurun çeşitli sonuçlar doğurmuş yenilikçi birleşiminden doğmuştur

- “1) Hedef alınan otoritelere karşı ortak hak taleplerinde bulunan sürgit organize halk girişimi (buna kampanya diyebiliriz)
- 2) Çeşitli politik eylem türlerinin gerçekleştirilmesi. Bu eylem türleri şunlardır: Özel amaçlı dernekler ve birlikleri kurmak, halk mitingleri düzenlemek, resmi kortejler, nöbetler, birlikler, gösteriler, dilekçe göndermek, medyaya demeç vermek ve afişleme
- 3) MSBS (Makul olma, birlik, sayı ve kendilerine ve seçmenlerine bağlılık) ilkelerini halk önünde uyumlu şekilde sergilemeleri (bunlara MSBS gösterileri diyebiliriz)” (Tilly, 2008, s. 17).

Yine Tilly’e göre (2008) kendi başlarına oluşmuş bir talepçiler grubu, bazı talep nesnelere ve bir çeşit halk arasındaki etkileşimlerle beraber toplumsal bir hareket oluşturur. Dolayısıyla toplumsal hareketlerin tarihi politik etkileşimler ve uygulamaların birbiriyle bağlantılı, evrimleşen belli tarihsel dizgedir.

Toplumsal hareketler üç çeşit iddiayı birleştirir: program, kimlik ve duruş. Program hareketin eylemlerine destek vermeyi ya da karşı çıkmayı ilan etmeyi içerir; kimlik iddiaları iddia sahiplerini; duruş savları, dışlanmış azınlıklar, muntazam oluşturulmuş yurttaş grupları ya da rejimin destekçileri gibi diğer politik aktörlerle olan bağları ve benzerlikleri içerir (Tilly, 2008, s. 30).

Dirlik’in belirttiği gibi (2008) yaklaşık iki yüz yıldır tarih sahnesinde var olan toplumsal hareketlerinin yenilik iddiaları siyasal nedenler dolayısıyla da tarihsel perspektifler için yeniden ele alınmalıdır. Toplumsal hareketlerin yeniden önem kazanmasının ve dikkatleri üzerinde toplamasının nedenlerini Dirlik şu şekilde açıklamaktadır: Sol yelpazedeki partilerin yaşadığı güven kaybı -bu durumu etkileyen en

önemli unsur- küreselleşme ve neo-liberal baskı, ideolojik ve örgütsel deneye açık olmanın bilinciyle siyasi bir mantığı dile getirmeleri. Sosyal bilimler yazınında Toplumsal hareketlerin ele alınışındaki kırılmayı 1968 dalgası toplumsal hareketlerin doğası, eylemlilikleri ve taleplerindeki değişimler yansıtmıştır. 1968 sonrasında devletlerin kendi sivil toplumlarının denetleme yetenekleri ciddi bir biçimde azalmış; dezavantajlı konumdaki statü gruplarının-toplumsal cinsiyetin, kuşağın etnik kimliğin, ırkın, cinselliğin talepleri daha da güç kazanmıştır (Arrighi ve diğerleri, 1995, s. 111-112)

Cohen ise yeni toplumsal hareketleri eski toplumsal hareketlerden ayıran altı özellik sıralar: 1) kültürel ve kişisel kimliklere yönelmeleri, 2) teknolojik devlete, karşı kültür ve sivil toplumu savunmaları, 3) yaşam niteliğine ilişkin ihtiyaçlara odaklanmaları, 4) karar verme süreçlerini demokratikleştirmeleri, 5) alternatif anlam çatılarını gündelik hayat üretimiyle beslemeleri, 6) demokratik ve katılımcı biçimleri deneyimlemeleri (Cohen'den aktaran Coşkun, 2007, s. 136). Habermas, Laclau, Cohen, Melucci gibi yazarlar eski toplumsal hareketlerle yenileri arasında kesin bir kopuş olduğunu dile getirirler. Yeni toplumsal hareketler Habermas'ın müzakereci demokrasi kavramsallaştırmasında ortak bir konsensüse varabilmenin yolu olan kamusal konuşmanın gerçekleşmesinin koşullarını yaratmaktadırlar (Coşkun, 2008, s. 18)³⁰

Touraine ise toplumsal hareketlerin geliştiği alanın sivil toplum alanı olduğunu, hareketlerin muhaliflerin sivil toplum alanı üzerindeki mücadelesinden oluştuğunu ifade eder (Yılmaz, 2004, s. 21). Toplumun kendisini yeniden üretmesi sürecinde en önemli

³⁰ Habermas'ın müzakereci demokrasi kavramının temelini oluşturan ideal söz durumu dört koşulu şöyle sıralanabilir:

- 1) Her katılımcının iletişimi başlatmak için eşit şansa sahip olması
- 2) Her katılımcının açıklama yapmak, iddia öne sürmek için eşit şansa sahip olması
- 3) Tüm katılımcı aktörlerin niyetlerini ifade etmek için eşit şansa sahip olması
- 4) konuşmacılar eylemleri bağlamında eşit hareket etmelidir (Benhabib, 2005: 360).

çatışmaların kültürel alan üzerinde olduğunu vurgulayan Touraine, toplumsal hareketlerin de kültürel alana yönelmiş çatışmacı kolektif davranış biçimleri olduğunu dile getirmiştir. Toplumsal hareket, devlet dışında toplumsal bir muhalife yönelmiştir, kolektif hareketin toplumsal hareket olarak nitelendirilmesi için, hareketin muhalif(ler)nin çatışması özel bir sorun üzerinden değil, toplumun bütününe ilgilendiren genel bir toplumsal sorun üzerinden gerçekleşmelidir (Önder, 2003, s. 60). Touraine’de Tilly gibi toplumsal hareketlerin ve demokrasinin birbiriyle sıkı sıkıya bağlı olduğunu demokrasinin varlığını toplumsal hareketlerin varlığını güçlendirdiğini ifade eder:

“Demokrasi toplumsal çatışmaların kurumsallaşmasının aracı ve sonucudur. O olmadan gerçek toplumsal hareketler oluşmaz, ortaya çıkan hareketler birer öfke patlaması olmaktan öteye geçmez ya da devleti ele geçirmeye çalışan siyasal güçlerin eline geçer; toplumsal hareketler olmadan da demokrasi zayıflar ve siyasal güç birlikleri arasındaki rekabet sınırlı kalır”(Touraine, 2005, s. 330).

Offe ise yeni toplumsal hareketleri refah toplumun çöküşüyle oluşan yeni siyasal paradigmanın çıkışıyla açıklamaktadır. Yeni toplumsal hareketlerin eskiyle bir devamsızlığı ve kırılmayı içerdiğini belirtir:

“Bu bağlamda yeni toplumsal hareketler demokratik temsili siyasetin zorlanması ve kamusal/siyasal ile’ özel alan arasındaki sınırın belirsizleşmesi, somut olgular düzeyinde de kendisini hissettirmektedir... Protesto, gösteri ve gayriresmi grevler gibi kurumsal ve geleneksel olmayan siyasal katılım biçimlerinde artış gözlenmektedir. Daha da ötesi, siyasal çatışmalar ahlaki ve kültürel konular üzerinde yoğunlaşmaktadır” (Offe 1985’ten akt. Önder, 2003, s. 76-77).

Laclau ve Mouffe yeni toplumsal hareketlerin çıkışının temelinde kapitalist üretim ilişkilerinde işleyen mantığın tüm toplumsal ilişkilere yayılması olduğunu belirtirler; artan bürokratikleşmenin yarattığı müdahale bu bürokratik biçime karşı yeni çatışma biçimleri doğurmuştur. Kitle iletişim araçlarının ortaya çıkması kitle kültürünü ortaya

çıkarmış toplum üzerinde yeni homojenleştirici bir süreç başlatmıştır. Dolayısıyla yeni toplumsal hareketler, toplumsal hayatın metalaşmasına, bürokratikleştirilmesine ve homojenleştirilmesine karşı direnişin bir ifadesi olarak ortaya çıkmıştır (Laclau ve diğerlerinden akt. 1992 1995 Coşkun, 2007, s. 142). Sonuç olarak yeni toplumsal hareketler eski toplumsal hareketlerden siyaset yerine sivil toplum odaklı olmalarıyla, ekonomik çıkarlardan çok yeni değerler ve hayat tarzını amaç edinmeleriyle, hiyerarşik örgütlenmeler yerine, gayriresimi ağlar ve taban örgütlenmesine sahip oluşları ve siyasal kurumlara katılmak yerine doğrudan eylem ve kültürel siyaseti tercih etmeleriyle ayrılırlar (Önder, 2003, s. 48).

Yeni toplumsal hareketlerin öneminin artması sınıf siyasetini gözden düşmesiyle olduğu kadar küreselleşmenin yarattığı baskıyla da açıklanmalıdır. Küreselleşme dalgasıyla beraber yeni toplumsal hareketlerin ortaya çıkardığı kolektif hareket kültürü yeni melez formlarla beraber çeşitlenmiş alternatif tabandan başlayan karşıt eşitlikçi bir küresel dünya tahayülü yaratmıştır. İletişim teknolojilerindeki dönüşümün yarattığı yeni olanaklar yerel ve küresel arasındaki ilişkinin daha grift hale gelmesi Naomi Klein'in(Klein'den akt, Dirlik, 2008) yerinde ifadesiyle bir tür hareketler hareketini var etmiştir. Toplumsal hareketlerin ulus ötesi ve uluslararası örgütlülüğünde niceliksel olarak yeni bir şey olmasa da, etkileşimlerin yoğunlaşması ve onlara (örgüt aracılığıyla değil de) doğrudan katılım toplumsal hareketlerin faaliyetine ve ideolojik tutumuna daha önce görülmemiş bir küresellik kazandırmıştır (Dirlik, 2008, s. 76). Yerel ve gündelik hayata ilişkin pek çok sorun küresel yönetim politikalarının bir uzantısı olarak toplulukları etkilemektedir. Örneğin Brezilya'daki Topraksız Tarım İşçileri (MST) hem yerel haklarını savunmak için çaba harcamaktadır. Ancak tam da bu noktada küresel yönetim aygıtları olan DTÖ, IMF gibi kuruluşların tarım politikalarının mağduru olmaktadır. Yerel eksenli gözüken sorunlar küresel ekseninde uygulanan neoliberal ekonomi politikalarının bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum radikal siyasetin sınırlarını yerel, küresel ve ikisinin arasındaki ve mekânlardan çok öteye taşır (Dirlik, 2008, s. 80). Toplumsal hareketlerdeki dikkate değer bir diğer dönüşüm ise toplumsal hareketlerin yerel hedeflerden saparak uluslararası örgütlenmiş sivil toplum kuruluşları, uluslararası finans kuruluşları gibi gözle görülür uluslar arası hedeflere yönelmiş olmasıdır. Bu yeni durum toplumsal

hareketlerin teknik yeniliklerden kaynaklandığı görüşünün oluşmasına neden olmuştur. Ancak Tilly'in (2008) ifade ettiği gibi birçok yeni özellik teknik yeniliklerden ziyade toplumsal ve siyasal bağlamdaki değişiklikten kaynaklanmaktadır.

“19. ve 20. yüzyılda olduğu gibi 21. yüzyılda da iletişim yeniliklerinin de her zaman iki yanlı bir biçimde işlediğinin farkında olun: Bir yanda birbiriyle zaten bağlantı halinde olan eylemcilerin koordinasyon maliyetlerini azaltır: diğer yandan yeni iletişim araçlarına erişim sağlayacakları daha katı bir biçimde dışarıda bırakır ve böylece iletişim eşitsizliğini artırır” (Tilly, 2008, s. 148-149).

Özellikle küreselleşme karşıtı görünümünden sonra yeni toplumsal hareketlerdeki küresel eğilimi iletişim teknolojileriyle beraber kavramsallaştıran yazarlar başlangıç noktası olarak Chiapas'ta 1 Ocak 1994'te başlayan Yeni Zapatista devrimini alırlar. Yeni Zapatista Devrimi Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması'nın (NAFTA) yürürlüğe girmesiyle EZLN'e bağlı üçbin erkek ve kadının Chiapas eyaletinde bulunan yerel yönetimlere el koymasıyla başlar. Castells (2006) Zapatistaların başarısını elektronik posta, faks ve telefon gibi iletişim araçlarını kullanmadaki stratejisine bağlar ve hareketi ilk enformasyonel gerilla hareketi olarak tanımlar. Bu tarz bir düşünüş hareketin özelliğinin üretim araçlarını kontrol etmekten çok iletişim araçlarını kaydırmış olmaları olduğunu gösterir (Nugent, 1997, s. 154). Bu tarz düşünüşün zayıf noktası ise yerel olarak geçen yirmi yıllık örgütlenme sürecinin önemsenmemiş olmasıdır.

1999 yılında Seattle'daki DTÖ protestosunda devinim kazanan küresel karşıtı hareketin örgütlenişi, ulusötesi aktivistlerin katılımı, yeni iletişim teknolojilerini kullanmadaki etkinliği ve talepleriyle toplumsal hareketlerin tarihinde yeni bir dönemi açıyordu.

Küreselleşme karşıtı hareket, yeni toplumsal hareketlerden hem bir kopuştur; hem de yeni toplumsal hareketlerin devamıdır. Küreselleşme karşıtı/aşağıdan küreselleşme hareketleri her ne kadar kimlik (cinsel, toplumsal cinsiyet, çevreci v.s.) yönelimli pek çok ögeyi içinde barındırsa da yeni toplumsal hareketlerden sadece kimlik yönelimli olmayışıyla; sınıfsal eşitsizliklere yaptığı vurgunun yoğunluğuyla ayrılır. Aşağıdan küreselleşme söyleminin baskın temalarından biri ekonomik eşitsizliklere dikkat çekmektir. *Network* (ağlar) şeklinde bir araya gelmiş bir koalisyon görünümünde olan

aşağıdan küreselleşme hareketi üretim araçlarının denetimi ve üretim biçiminin değişimi konularında sınıf eksenli geleneksel toplumsal hareketlerin aksine oldukça çekimserdir. Hareketi oluşturan unsurların büyük çoğunluğu temsili mekanizmaları ve iktidarı reddetmektedirler (Yılmaz, 2004, s. 88). Bunun yerine iktidar olmadan ve iktidarın yozlaştırıcı etkisinden de arınarak dünyayı değiştirme yolunu benimsemiş gözükmektedirler. Küreselleşme karşıtları çatışmayı üretim tarzları alanında değil iktisadi güç ve onun sınırsızlığı ile siyasal güç arasındaki çelişki üzerinde kurmaktadır (İnsel, 3003 akt. Yılmaz, 2004, s. 89). Hardt ve Negri bu durumu temsil krizine olan tepki olarak adlandırırlar:

“Yerel ve ulusal düzeydeki temsilin yetersizlikleriyle ilgili tüm bu şikâyetler küreselleşmeyle birlikte katlanarak artıyor... Bugün birçok kişinin, temsil yokluğunu sadece ulusal hükümetler ve medya düzeyinde değil aynı zamanda ve daha da haklı olarak küresel düzeyde de protesto etmesi şaşırtıcı (ya da gayri meşru) değildir. Protestolar sadece bir demokratik temsil krizine değil siyasal söz dağarcığımızın yozlaşmışlığına da işaret eder” (Hardt ve Negri, 2004, s. 288-289).

Alternatif medya ve yeni toplumsal hareketler arasındaki ilişkinin niteliği çoğu zaman iki ayrı olgunun birbirleriyle bağlantılı oluşlarından çok bağlantı noktalarının kaybolduğu derin bir birlikteliği yansıtır. Alternatif medya anaakım medyada temsil edilemeyen sosyal gruplara temsil imkanı sunar. Alternatif medyanın yarışmacı olmayan doğası onu organizasyonun içinden sosyal organizasyonun ağını oluşturucu bir güç haline getirir. İletişim sosyal organizasyon ağının yaratılmasındaki en önemli oluşturucu ögedir.

Yeni toplumsal hareketlerin yarattığı gözde örgüt formu birbirlerini destekleyen ortaklaşa karar alan doğrudan eylemi³¹ takım halinde yürüten doğrudan demokrasinin geçerli olduğu organizasyon yapılarıdır. Alternatif medya bu örgüt yapısının içinde yer alır ve doğrudan eylem tarzı kolektif hareketi destekler. Melucci’ye göre ağların ve

³¹ ‘Yürüyüşler, gösteriler ve diğer halka açık protesto biçimleri, genellikle doğrudan eylem olarak adlandırılmaktadır. Ancak doğrudan eylem kamuoyuna belirli bir politik mesaj vermek amacıyla yapılan, köprü ya da yol kesme protestolarından farklıdır... Doğrudan eylemler toplumsal değişimi hedefleyen programların oluşumunda merkezi bir rol oynar’ (Shaw, 2001: 281-282).

iletişimin sosyal hareketler içindeki rolü medya tarafından aktif hale getirilmektedir ve medya kilit bir öneme sahiptir (Atton, 2002. 83). İngiltere’de yayınlanan *Green Anarchist* şiddete yönelik doğrudan eylem taktiklerinin desteklendiği ve yayıldığı bir gündem yaratmıştır (Atton, 2002, s. 85). Adı daha sonra *Voices from Earth First* olarak değişen *Do or Die* dergisi radikal doğrudan eylem grubu olan *Earth First’in* bir parçasıdır. *Do or Die* aktivistlerini dergiye katkı yapması derinlemesine röportajlar yapması yönünde cesaretlendirmiştir. Öte yandan dergi yalnızca okuyucuların sorunlar tartıştığı bir yayın değil; okuyucuların kendi mesajlarını da dolaylı olarak yayımlayabilecekleri bir yayın da olmaya çalışmıştır (Atton, 2002, s. 84). Aktivistlerine kendilerini ifade etme imkânı tanıyan *Do or Die* eylemin kimlik biçimlerine bağlı olan kurucu yönünü ortaya koyar:

“Bireylerin ve grupların protestoya katılmalarının sebebi sadece önceden var olan amaçlarına ulaşmak değil, ayrıca belli ve istenen özelliklere sahip kişiler ve gruplar olarak kendilerini yaratmak ya da tekrar doğrulamaktır” (Jasper, 2002. 140).

Alternatif medya hareket içi ve etkileşime dayanan bir çalışma alanı olarak sosyal hareketler için kolektif eylemin kendisi olur böylece sosyal hareketin itici gücü haline gelir.

2.3.4.3. Anaakıma Karşı Alternatif Medya ve Kamusal Alan

Kamusal alan kavramı alternatif medyanın var oluşu ve amaçlılığı için oldukça verimli bir kavramsal zemin sunmaktadır. Habermas’a göre kamusal alan fikri, ‘kamusal ilgi konusu olan ya da ‘ortak yarar’ a dair meseleleri tartışmak üzere toplanmış bir özel kişiler (private persons) kavramının gövdesine dayanır (Fraser, 2004, s. 106). Habermas’ın kamusal alanı özel alanın bir parçası olarak tasarlaması: 1) Habermas’ın temel karşıtlığı özel olan ile siyasal olan arasında kurduğunu 2) dar anlamda özel alanın alanı ile kamusal arasındaki ayrımı ise bir karşıtlık olarak görmediğini göstermektedir (Alankuş, 1995, s. 32). Habermas’a (2005) göre kamusal akıl yürütme bilincini, özgül olarak çekirdek ailenin mahremiyet alanının kamuyla bağlantılı öznelliğinden doğan özel tecrübeler yönlendirir. Habermas’ın kamusal alan

tasavvuru içinde özel yaşam alanı mal dolaşımı ve toplumsal emeğin alanı ile çekirdek ailenin alanı ve siyasal kamudan oluşmaktadır. Kamusal otoritesinin alanı da geniş anlamıyla devletin/siyasetin alanı ve dar anlamda yürütmeyi temsilen saray olarak ikiye ayrılmaktadır (Alankuş, 1995, s. 32).

“Kamusal alan, kamu erkiyle sınırlı. Şimdilik sarayı buna dahil ediyoruz. Esas kamu da özel alanda yer alıyor; çünkü bu kamu özel şahısların oluşturduğu bir kamu. Bu nedenle özel şahıslara ayrılmış olan alanda özel alanla kamu arasında ayırım gözetiyoruz. Özel alan, dar anlamda burjuva toplumunu, yani mal dolaşımı ve toplumsal emek alanını kapsıyor; mahremiyet alanıyla aile de ona dahil. Siyasal kamu, edebi kamudan çıkıyor; kamu oyu yoluyla toplumun ihtiyaçlarını devlete iletiyor” (Habermas, 2005, s. 97-98).

Arendt, Habermas gibi siyasal ve özel/kamusal ayrımından yanadır. Arendt’in (1994) kamu terimini kullanımı birbiriyle yakından ilişkili ancak iki farklı görüngenye işaret eder:

“Bu görüngülerden birincisinde, terim kamu alanının da gözükken her şey herkes tarafından görülebilir ve duyulabilir ve mümkün olan en geniş açıklığa sahiptir anlamına gelir. İkincisi ‘kamu’ terimi, içinde özel olarak bize olandan ayrı, hepimiz için ortak bir dünyayı ifade eder. Ancak bu dünya, insanların üzerinde hareket ettikleri sınırlı bir mekanı ve organik yaşamın genel durumunu oluşturan yeryüzü ya da doğayla ayanı değildir. Daha çok insan eseri bir dünyada birlikte yaşayanlar arasında olup biten meselelerle olduğu kadar, insan elinden çıkma şeylerle insani yapıntıyla ilintilidir” (Arendt, 1994, s. 74 75).

Arendt, kimliklerin kamusal alanda söz ve eylem içerisinde belirlendiğini düşünür, özel alan Habermas’da olduğu gibi özel alan kamusal alana çıkan bireyin kimliklerinin belirlendiği yer değildir (Alankuş, 1995, s. 35). Alankuş’un da (1995) ifade ettiği gibi Habermas için esas olan kamusal alanın ve özel alanın devlet karşısında korunmasıyken Arendt için ise esas sorun kamusal alanın özel olan karşısında korunmasıdır.

Habermas’ın *Kamusallığın Yapısal Dönüşümü*’ndeki liberal kamusal alan tasavvuru farklı kamuları gözardı etmesinden dolayı eleştirilmiştir. Plebyen kamusallığın farkında

olmasına rağmen Habermas, plebyen kamusalılığı örnek aldığı burjuva kamusunun bir türü olarak ele alır. Buna karşın Kamusallığın Yapısal Dönüşümü'nün önsözünde plebyen kamusalığının özgürleştirici potansiyelinin farkında olduğunu gösterir:

“...burjuva kamusunun özgürleştirici potansiyelinin yeni bir toplumsal bağlamda serpilip gelişmesini sağladığı için bundan daha fazla bir şeydir” (Habermas, 2005, s. 19).

Kültürel ve siyasal açıdan dışlanmış toplulukların oluşum halinde kamunun çoğullaşmasına yol açtığı farkında olana Habermas'da sorunlu nokta Özbek'in (2005) ifade ettiği gibi evrensel eşitlik ve özgürlük söylemini kullanarak hâkim liberal kamusal alanın sınırlarını genişletme ve dönüştürme ya da yıkma mücadelesi içinde olan öteki sınıf, cinsiyet, ırk ve siyasi görüşlerinin liberal kamusal alanın oluşturucu ve dönüştürücü sonuçlarını gereğince işlemeyerek gözardı etmesidir.

Kluge ve Negt'de 'Kamusal Alan ve Tecrübe'de Habermas'ın burjuva kamusalığının çelişkilerinin zaman içinde çıkmadığını kamusal alanın oluşum sürecinde zaten mevcut olduğunu ifade ederler:

“Soyutluk içindeki genellik ilkesi aslında, bir kenara koymaya çalıştığı liberal kapitalist piyasanın evrenselleştirici eğiliminden daha çok insani yada daha çok demokratik değildir. Böylece burjuva kamusunun genel iradeyi temsil ettiği iddiası , ta başından beri güçlü bir dışlama mekanizması olarak çalışır” (Kluge ve Negt'den 1993 aktaran Özbek 2005, s. 83).

Kluge ve Negt'in burjuva kamusal alanını eleştirdikleri diğer bir noktaysa burjuva kamusalığının yaşamın en önemli iki alanını dışlamasıdır.

“Endüstriyel aygıtın tümü ile ailedeki toplumsallaşma. Bu yorumlara göre, kamusal alan, sözde toplumun bütünü temsil etmemesine rağmen tözünü, herhangi bir yaşama bağlamını özgül olarak ifade etmeyen bir alandan alır” (Kluge ve Negt, 2005, s. 136).

Negt ve Kluge'nin karşıt kamu kavramı üretim ve tüketim bağlamları içinde temellenmektedir. Proleter kamusal alan nosyonunu 1980'li yıllarda terk ettikten sonra Negt ve Kluge 'Tarih ve İnat'ta' açıkça görüldüğü gibi ortak ve genelleştirilmiş tek bir karşıt kamunun kapsayamayacağı denli dağılmış bir etkinlik zenginliğinin ortaya çıktığından bahsederler (Hansen 2005, s. 172). Fraser (2005) da yapısal tahakküm ve bağımlılık ilişkileri içinde olan eşitsiz toplumsal gruplarda bağımlı olanların kendi çıkarlarını dile getirme ve savunma yetenekleri, kapsayıcı tek kamusal alan içinde azalacağını vurgular. Fraser'da alternatif kamuları bağımlı toplumsal grup üyelerinin kendi kimlik, çıkar ve ihtiyaçları hakkında muhalif yorumları formüle etmelerine izin veren karşıt-söylemler türeterek yaydıkları birbirilerine paralel söylemsel alanlara işaret ettiği için madun, karşı kamular (subaltern counterpublics) olarak adlandırır. Feminist karşıt kamusunu örnek veren Fraser bu kamusal alan içinde feminist kadınların cinsiyetçilik, çift vardiya (çift sömürü) 'cinsel taciz' ve 'koca , flört ve tanıdık tecavüzü gibi terimlerinde arasında olduğu, toplumsal gerçekliği tarif eden yepyeni terimler keşfettiğini ve bu tür bir dille silahlanmış olarak ihtiyaçlarını ve kimliklerini yeniden biçimlendirdiğini resmi ve kamusal alandaki dezavantajları azalttığını ifade eder (Fraser, 2005, s. 118).

Hansen'in (2005) belirttiği gibi 1970'li yıllar geniş tarihsel akımlar arasında bir geçiş dönemi olmuş, bir set oluşturmuştur. Öğrenci hareketi, akademik özgürlük ve sivil haklar hareketleri, çevreci, eşcinsel ve feminist hareketler burjuva kamusal alanının sınırlarlarını genişletmiştir.1968'in devamı niteliğindeki yeni toplumsal hareketler her türden iletişim aracını kullanarak siyaseti dar anlamda iktidarın elde geçirilmesi amacıyla sınırlandırmayıp, gündelik yaşamın dönüşümünü hedeflemişlerdir. Yeni toplumsal hareketlere özellikle 1970'li ve 1980'li yıllarda kendi alternatif iletişim araçlarına ad sahip olarak medya ve hakim söylemler karşısında alternatif bir söylemin temsilciliğini üstlenmişlerdir (Alankuş, 1995, s. 90). Alternatif bir kamusal alan fark edilebilir derecede ilk kez Batı Almanya'daki anti nükleer harekette ve hareketin broşürlerinde kitaplarında ve dergilerinde görünür olmuştur (Downing, 2001, s. 29). Ancak alternatif kamuların tarihi daha eskilere dayanır. Curran'ın da (1993) ifade ettiği gibi 19. yüzyılın başında İngiltere'de kapitalist düzenin meşruluğunu sorgulayan

radikal basın ortaya çıkmış ve işçi sınıfını ilgilendiren farklı bir kamusal alanın temsilcisi olmuşlardır.

“19. yüzyılın başlarında güçlü ve etkili olan radikal basın... Habermas’ın iddia ettiğinin tersine taraflı burjuva basının karşısında aynı şekilde taraflı olan alternatif görüşlerin kendisini ifade edebildikleri bir araç olarak önemli işlev gördükleri belirtilmelidir” (Alankuş, 1995, s. 67).

Alternatif medya ve alternatif kamusal alan arasındaki ilişki yalnızca söz ve eylem alanında değil alternatif medyanın dağıtım ve mekansal boyutuyla da ilgilidir. Atton 1990’lı yıllarda alternatif medyanın dağıtımsal kullanım kavramıyla alternatif bir kamusal alan oluşturduğunu belirtir. Dağıtımsal kullanım üretim ve dağıtım alanında biricik bir şekilde alternatif bir kamusal alan geliştirilmesi fikrine dayalıydı. Buna göre dağıtım merkezleştirilecek ve üretim düzeyindeki kontrolden feragat edilecekti (Atton 2002, s. 43). Alternatif yayıncıların dağıtım stratejileri karşıt telif hakkı (anti copyright) ve açık dağıtıma dayanıyordu. Karşıt Telif Hakkı stratejisinde pek çok alternatif dergi ve gazete olabildiğince geniş bir kesime ulaşmak için materyallerinin serbest dolaşımı için okuyucularını cesaretlendiriyordu. Amaçları ticari olmadığı sürece okuyucular dökümanları istedikleri kadar kopya etmekte serbestiler (Atton, 2002, s.42). Hakim Bey ve Bob Black gibi iki tanınmış anarşist entelektüelin yazdıklarında olduğu gibi muhalif toplumsal hareketlerin entelektüelleri olarak kabul edilen kişilerin yazıları telif hakkı ödenmeksizin yayımlanıyordu. Pek çok yayın bunları tekrar tekrar telif hakkı ödemeksizin basıp çoğaltabiliyordu (Atton, 2002, s. 42 43). Açık dağıtım stratejisini ise ilk kez anarşist *Counteer Information* dergisinde uygulamıştır, okuyucularını kendi içeriklerini ihtiyaç duydukları kadar yeniden basabilecekleri konusunda cesaretlendirmiştir (Atton, 2004, s. 44). *Do or Die, Earth First* gibi bazı çevreci yayınlarda okuyucularına yayınlarını çoğaltabileceklerini söylemişlerdir. *Sch News* ise web sitesine gazetenin PDF formatını koymuştur (Atton, 2004, s. 45).

1980’li yıllarda alternatif dağıtım ağları kurulmaya başlanmış, şekilde alternatif kitapçılar oluşmuştur Atton (2002) göre 1990’lı yıllarda ise *DSAA, Slabo-Concrete* gibi anarşist dağıtım ağları yalnızca dağıtımla ilgilenmiyor vejeteryan kafeler, bağımsız

plakçılarla yarattıkları ağlar sayesinde alternatif bir kamusal alan oluşmasına da öncülük ediyorlardı.

1990'lı yıllarda ise alternatif medyanın alternatif kamusalına üçüncü bir tür olarak bilgi dükkanları (infoshoplar) eklenmiştir. Atton'ın (2002) belirttiği gibi anarşist bir fenomen olarak infoshoplar alternatif enformasyonun yayıldığı yerler olmuşlardır. Dodge (1998)da bilgi dükkanları köklerinin Batı Avrupa'daki punk ve anarşist harekete dayandığını ifade eder. Öte yandan infoshoplar alternatif yayınların dağıtıldığı ve alternatif yayınları üretilmesi için gerekli teknik imkanların (fotokopi, masa) sağlandığı yerler anaakım yayınların kurallarının ve geleneklerinin dışında yaşayan alternatif eleştirel mekanlar olmuşlardır (Atton, 1999, s. 25). Bilgi dükkanları iki ana biçimde faaliyet göstermişlerdir. İlk biçim alternatif bir kütüphane olarak oluşan alternatif basının satış ve dağıtım noktası olan infoshoplardır. Bilgi Dükkanlarının ikinci biçimi ise alternatif, kültürel, ekonomik ve politik aktivitelerin yapıldığı daha geniş mekanlardır. Edinburg Otonom Merkezi (Autonomous Centre of Edinburgh) bu tür infoshopların bilinen örneklerinden biridir. Burada radikal topluluklar toplanmakta, radikal basın ve radikal yayınlara ulaşılabilen *underground* kasetler ve tişörtler bulunmaktaydı (Atton, 1999, s. Atton, 2002). Amerika'da ise alternatif kütüphanelerin ve bilgi dükkanlarının melez biçimleriyle karşılaşılabilenmektedir North Carolina'da 1991'de kurulan *The Alternative Reading Room* (TARR) bunlardan biridir. TARR kendini sosyal ve çevresel problemlerin ilerici çözümlerine kendisini adanmıştır. 250 tane radikal sol ve sağ dergiye abonedir video ve kitap koleksiyonu dolaşıma açıktır yine materyallerin fotokopileri ücretsizdir (Winters, 2001, s. 15). Bilgi dükkanları yeni toplumsal hareketlerin kolektif hareketinin göbeğinde yer alan ağlar olarak varlık göstermişlerdir. Yaratıcılık, kendine güven ve meydan okuma edimlerinin ortaya çıktığı yerler olmuşlardır. Bilgi dükkanları alternatif kamular olarak alternatif medyanın bir parçasıdır. Bilgi dükkanları hem yatay iletişimin gerçekleştiği hem de farklı fikirlerin dolaşıma sokulduğu Habermas'ın bahsettiği hakim tekil kamusal alanın dışındaki mekanlardır. Yarattıkları yeni bir kültür ve gündelik yaşamın dönüştürücü pratikleriyle de aynı zamanda bir eylem alanıdır. Alternatif basın kendi üretildiği mekanlarla beraber alternatif bir kamusal alanın hem fiziksel hem bilişsel mekanı haline gelmekte ve karşıt hegomonik bir medya ve yaşama projesinin ipuçlarını vermektedir. Son olarak

vurgulanması gereken bir nokta da iletişim teknolojilerindeki yeniliklerin dev medya tekellerini yarattığı gibi piyasanın eğilimlerine aldırmayan karşıt kamusalıklar oluşturduğudur. Dyer ve Witheford'un (2004) ifade ettiği gibi insanlar yeni teknolojileri parasız enformasyon sağlamak ya da iletmek, ticari mülkiyet haklarına aldırmadan çoğaltmak, aktarmak örneklemek ve yeniden düzenlemek için kullanıyor. Siberuzaydaki bu eğilim 1990'lı yıllarda ortaya çıkan infoshopların oluşturduğu kamusalığa benzer özellikler taşımaktadır. Öte yandan internetde oluşan ağ aktivizmi haber grupları ve toplumsal aktivizme adanmış bağımsız ağlar şeklinde ortaya çıkmaktadır. İnternetin sağladığı olanaklıklar sayesinde toplumsal sorunlar küresel bir düzeyde yeni bir kamusalığın içine taşınmaktadır.

Dyer ve Witheford'un aktardığı bir grev yeni iletişim teknolojilerinin alternatif kamusalığa, toplumsal hareketlere ve emek hareketlerine sağladığı avantajları göstermesi bakımından oldukça madidardır:

“1994'te sekiz sendikaya bağlı yaklaşık 2600 işçi, San Fransisco'nun iki günlük gazetesinde greve başladı. Grev sırasında, kendi gazetelerini *San Fransisco Press'i* yayınladılar. Sadece şehir içinde dağıtılmakla kalmayıp, elektronik ortamda İnternet üzerinden de erişime sunulması, gazeteyi belki de uygarlık tarihinin en geniş dağıtılan grev bültenine dönüştürdü. Aynı zamanda grevciler gazetelerine reklam vermeye devam eden şirketlere karşı da boykot başlattılar... boykot çağrısının başarılı olduğu görüldü. Sonuçta varılan uzlaşma grevciler için bir zafer olarak görülmüştür” (Dyer ve Witheford, 2004, s. 190).

Dyer ve Witheford'un verdiği bu örnekle kamusal alanın artık yeni-kollektif kimliklerin, ya da yeni toplumsal hareketlerin oluşturmuş olduğu karşı kamuların ulus-ötesi örgütlenmiş vfe irtibarlanmış olmaları ölçüsünde küre(yer)sel bir nitelik taşıdığı da göz önüne alınmalıdır (Lipschutz ve Sparks'dan aktaran Alankuş, 2008, s. 194).

2.3.4.4. Anaakıma Karşı Alternatif Medya ve Hegemonya Kavramı

İletişim çalışmalarında özellikle kültürel çalışmaların anahtar kuramsal terimlerinden biri olan hegemonya kavramını sıklıkla Gramsci ile birlikte anılmasına karşın kavramın kökleri Rus Sosyal Demokrat hareketine ve Rusça hegemonya anlamına gelen Gegemonia terimine dayanır. Hegemonya fikri ilk defa Plehanov'un 1883–1884 yazılarında belirmişti. Plehanov hegemonya kavramıyla Rus işçi sınıfının işverenlere karşı ekonomik mücadeleyle yetinmeyip siyasi mücadelede vermesi gerektiğini vurgulamıştı (Anderson, 1988, s. 30). Lenin'de Plehanov'a yazdığı bir mektupla Rusya'da işçi sınıfının gerçek hegemonyasını hazırlamanın tek yolu olarak siyasi bir gazete çıkarma çağrısında bulunur (Anderson, 1998, s. 32). Gramsci'nin hegemonya kavramını farklılaştıran ise hegemonya kavramını Batı'daki burjuva yapısının analizinde kullanmasıydı. Anderson'un'da (1988) belirttiği gibi bu yeni bir adımdı. Gramsci, Laclau ve Mouffe'nın (2008) ifade ettiği sınıf ittifaklarının ötesine giden bir hegemonya kavramı yönünde belirleyici adımı politik düzlemde entelektüel ve ahlaki bir düzleme doğru gelişen bu hareket içinde atılır. Gramsci (1967) ideoloji kelimesini sanatta, hukukta ve ekonomik çabalarda, bireysel ve kolektif hayatın bütün belirtilerinde kendini gösteren en yüksek dünya görüşü anlamında kullanmıştır. Gramsci'nin tarihsel bloğu içinde iki büyük üstyapı düzeyi ayırtdedir:

“Birincisi genel olarak özel kurumlar toplamı anlamında sivil toplum olarak adlandırılan düzey, öbürü ise politik toplum yani devlettir. Bu iki düzey, bir yandan egemen grubun bütün toplumdaki hegemonya işlevine, diğer yandan devlet ve yasal hükümet kanalıyla yürütülen doğrudan egemenlik ve buyurma işlevine denk düşer” (Anderson, 1988, s. 41).

Gramsci'nin sivil toplum devlet ikililiği ile ilgili şeması karmaşıktır. Birincisi yapı ile üstyapı arasında ikili yapıya tekabül eden, zorunluluk ile özgürlük arasındadır; diğeri ise ideolojiler ile kurumlar arasındaki ikili yapıya tekabül eden güç ile onay arasındadır (Bobbio ve Texier, 1982, s. 29).

Gramsci devlet sivil toplum zıtlığını tek anlamda kullanmamıştır. Gramsci rıza kavramını baskıya karşı rıza kutbu olarak değil rıza ile baskının sentezi olarak ele almıştır (Anderson, 1988, s. 42). Gramsci'nin Batı Avrupa'nın kapitalist ülkeleri açısından hegemonya kavramını incelemesiyle hegemonyanın işlevinde de rızadan

baskıya doğru bir değişiklik olur (Anderson, 1988). Gramsci sivil hegemonyayı sivil toplum alanına koyarken; politik hegemonyayı devlet alanına yerleştirir. Hegemonya burada iki terimden birine değil ikisine birden yerleşmiştir. Bir başka deyişle sivil toplumla politik toplum arasındaki ayırım tamamen kaybolur: rıza ile baskı devletin ortak boyutu olur (Anderson, 1988, s. 43). Bobbio ve Texier (1982) ise bu noktada Gramsci’de sivil toplumun rolü hakkında farklı düşünmektedirler. Gramsci’nin hegemonya kuramı yalnızca bir parti ve devlet kavramı ya da kuramı ile ilişkili olmadığı gibi, yalnızca siyasal eğitimi de amaçlamaz, fakat aynı zamanda tüm biçimleri ile birlikte, bir üstyapısal birincil momenti olarak algılanan yeni ve gelişmiş bir sivil toplum kavramını da içerir.

Gramsci’nin hegemonya kavramı Lenin’den güçlü kültür vurgusu ile ayrılır. Bobbio ve Texier’e göre (1982) Lenin’de siyasal liderlik anlamı geçerliyken Gramsci’de kültürel liderlik geçerlidir. Gramsci’ye göre aydınların klasik işlevlerinden biri organize ettikleri ideoloji sistemleri aracılığıyla sömüren sınıfların sömürülen sınıflara hegemonyasını mümkün kılmaktır (Anderson, 1988, s. 41).

“Din ya da şu veya bu kilise (genel tarihsel gelişmenin meydana getirdiği zorunluluğun çizdiği sınırlar içerisinde), kendi inancına uygun bir örgüt aracılığıyla sürekli olarak canlı tutması, aynı kanılara dayanarak mücadele etmesi, hiç yorulmadan inancını savunması ve hiç olmasa görünüşte, bu inanca, düşüncenin en üstün şeklini veren kendi yapısı içinde derecelenmiş aydınları kullanması ölçüsünde kendine bağlı olanları el altında tutabilir” (Gramsci, 2007, s. 41).

Hegemonya kavramı medyanın eleştirel çözümlerinde de önemli bir yer tutmuştur. Hegemonya yönetici sınıfın egemenliğine gönderme yapan bir terim olarak medya kurumları sürekli olarak tutarlı bir ideoloji ile toplumsal yapıyı yönetilen sınıfların tahakküm altına alınmalarına kendi rızalarıyla katılımları aracılığıyla yeniden üreten ve haklılaştıran bir dizi ortakduyusal (commonsensical) değerler ve mekanizmalar üreterek hegemonyacı bir işlev gördüğü vurgulanmıştır (Shoemaker ve Reese, 1997, s. 116). Özellikle egemen ideoloji medya çalışanlarını meslek ideolojisiyle ilişkilendirerek hegemonyacı taleplerine uyumlulaşmasını sağlar. Benet’in de (2000) belirttiği gibi

örgütsel rutinler habere hem onun güven telkin edici alışılmışlığını hem de rekabetçi bir piyasada yer alan bir ürün olarak onun ekonomik geçerliliğini kazandırır. Mesleki normlarda gazetecileri şahsi kararlar vermekten ve yaptıklarını meşrulaştırmaktan alıkoyar. Alternatif medya ise tam bu noktada hem gazetecilik rutinleri hem de örgütsel rutinleri ile karşıt hegemonik bir duruşa sahiptir. Gramsci bu terimi hiçbir zaman kullanmamasına rağmen egemen ideolojiye meydan okuyan radikal alternatif vizyonu kategorize etmeye çalışan girişimler kendilerini bu çerçeveye yerleştirmişlerdir (Downing, 2001, s. 15). Öte yandan Gramsci'nin hegemonya kavramı kontrolün ve sansürün yoğun olduğu ülkelerde sessizliği dağıtmak ve gerçeği ortaya çıkarmak adına karşıt enformasyon modelini açıklamakta da işlevseldir (Downing, 2001). Anaakım medyada otoritenin organik aydınları kapitalizm ve baskın fikirlerin temsilciliğini yaparken alternatif medya yaydığı fikirler ve sessizlerin sesine ses katma ve onların görünürlüğünü sağlama amacıyla karşıt hegemonik siyasi bir projenin de entelektüel öncülüğünü de yapmaktadır.

2.3.5. Sivil Toplum ve Alternatif Medya

18.yüzyılın ortalarına kadar, istisnasız Avrupalı düşünürler, sivil toplum terimini, mensuplarını kendi yasalarının nüfuzu altına sokan, böylelikle de barışçı düzeni ve iyi yönetimi sağlama bağlayan bir siyasal birliktelik tipi anlamında kullanmışlardır (Keane, 2004, s. 4). Keane'e göre sivil toplum kavramında parçalanma dört evrede oluşmuştur:

“İlk olarak ekonomik öğretilerde ekonomik ilişkiler anlamına gelen doğal toplum ile siyasal toplum arasındaki karşıtlıktan temellenmiştir. İkinci evrede ise sivil toplum içindeki bağımsız ‘toplumların’ kendilerini devlete karşı meşru olduğu şeklindeki çığır açıcı iddia... sivil toplum ile devlet arasındaki yeni ayırım statükoyu hor görmüş ve toplumsal eşitlik, yurttaş özgürlükleri ve sınırlandırılmış anayasal hükümetle belirlenen geleceğe yönelik ütopyalar beslemiştir... Gelişmenin üçüncü evresinde sivil toplum ve devlet ayırımındaki devlet karşıt itki zayıflamıştır... kavramın modernleşmesine yapılan dördüncü katkı ise çoğulcu kendi kendini örgütleyen devletten bağımsız bir sivil toplumu korumanın ve yenilemenin önemi vurgulanmıştır” (Keane, 2004, s. 51 53).

Hegel’de ise sivil toplum aile ve devlet arasındaki orta aşamayı oluşturur, Hegel de sivil toplum, liberal devlet ilkelerine göre yapılan düzenlemelerle birlikte ekonomik ilişkiler alanıdır (Bobbio ve Texier, 2004, s. 100). Marx ve Engels’de ise sivil toplum kavramı devlet yani, siyasal düzenle bağımlı olan sivil toplum ekonomik ilişkiler alanı temel ögedir (Bobbio, 1982, s. 16). Gramsci’de ise sivil toplum kavramı üstyapıya ait bir kavramdır. Gramsci üstyapısal iki büyük düzeyi ayırır: bunlardan ilki sivil toplum yani özel alanken siyasal toplum olarak adlandırılan devlette ikinci düzeyi oluşturur (Bobbio ve 2004, s. 18). Hapishane Notları’nın bazı bölümlerinde sivil toplum ve devlet özdeş şekilde de kullanılmıştır:

“Ekonomik faaliyetin ‘civile’ topluma özgü olduğu ve devletin bunun düzenlenmesine karışmaması gerektiği ileri sürülmüştür. Fakat gerçekte devletle ‘civile’ toplum aynı şeydir” (Gramsci, 2007, s. 250).

Gramsci sivil toplum ve siyasal toplumla beraber yönetici grubun toplumsal yapının tümü üzerinde hegemonya işlevini uyguladığını vurgulamıştır (Babbio ve Texier, 1982, s. 18-19) . Neo Gramscian perspektif ise sivil toplum alanını görel bir özerklik içinde ele almıştır küçük de olsa devlet ve piyasa aktörleriyle yan yana gelse de açıkça bağımsızdır (Bailey ve diğerleri, 2008, s. 21).

Alankuş (1995) Keane’e dayanarak yaptığı değerlendirmede devlet sivil toplum ayrımını dört biçimde kurulduğunu ifade eder: Ekonomik alanın sivil toplumla özdeşleştirildiği liberal sivil toplum yaklaşımı, bu yaklaşıma karşı 1980’lere kadar sosyal demokrat hükümetlerin uyguladığı siyasal alanın ekonomik alana sosyal refah devleti ve kamu teşebbüsleri aracılığıyla dahil olmasını savunan model, üçüncü olarak feministlerin özel alana ait meselelerin kamusal alanda tartışılması yoluyla demokratikleştirilmesini savunan, bizzat ayrımın kendisini sorgulayan yaklaşım, son olarak ekonomi alanına ait örgütlenmeler kadar siyasal, toplumsal örgütlenmeleri de içine alan yaklaşım.

Ancak sivil toplum her zaman tam anlamıyla devletten ve piyasadan da bağımsız değildir. Demokrasilerde kurumsal olan ve olmayan politikalar arasında etkileşim ve yan yanalık gözlenebilir (Bailey ve diğerleri, 2008, s. 22). Melucci’nin de (2004) ifade

ettiği gibi kapitalizmin siyasal deneyimini oluşturan devlet ve sivil toplum arasındaki ayrım belirsizleşmiştir, birleşik bir müdahale ve birimi olarak devlet çözülmüştür. Kamusal olan ve özel olanı ayrılmaz bir biçimde birbirine bağlayan iç içe geçmiş örgütler topluluğu tarafından tanımlanan bir kısmi yönetimler çoğulluğu içinde bölünmüştür.

“Bu koşullar altında, demokrasinin sadece yönetim kaynaklarına ulaşmayı amaçlayan rekabeti içerdiğini düşünmek yanıltıcıdır. Karmaşık toplumlarda demokrasi, bireylere ve toplumsal gruplara, kendilerini güçlendirme ve oldukları veya olmak istedikleri gibi kabul edilme olanağı veren koşulların varlığını gerektirmektedir” (Melucci, 2004, s. 285–286).

Hardt ve Negri'nin (2004) tekil farkların çoğulluğu anlamındaki çokluk kavramının sivil toplumun amaçladığı demokrasi olanağına katkı sunan iki niteliği vardır İlk olarak ekonomik yön ekonominin dönüşümleriyle beraber, giderek emeğin kendisinin işbirliği ve iletişim ağları yaratıyor olması toplumsal yaşamın ekonomik, kültürel ve siyasal yüzünün etkileyerek çokluğun mensuplarının birlikte hareket etmelerini mümkün kılan ortak paydayı geliştirerek demokrasi olanağına katkıda bulunmaktadır (Hardt ve Negri, 2004, s. 13–14). Çokluğun demokrasi açısından önemli ikinci niteliği ise onun siyasal örgütlenmesidir (Hardt ve Negri, 2004, s. 14).

Alternatif medya sivil toplumun bir parçası olarak topluluk radyolarını katılımcı iletişimi tanımlarken Servaes (1999) tarafından devlet medyası ile özel ticari yayıncılık arasında üçüncü bir ses olarak nitelendirilmiştir. Alternatif medyayı sivil toplumun parçası olarak bulunabileceği tanımın başlangıç noktası olarak Thompson'un Batı Toplulukları'nda özel ve kamu alanını ayrımı alınabilir (Bailey ve diğerleri, 2008, s. 23). Thompson (1995) özel alan ile kamu alanı arasına ara alan (intermediate) olarak nitelendirmektedir ve bu ara alandaki kurumları ne özel alana ne de kamu alanına ait olduğunu ifade etmektedir. Bu kurumlar politik partiler, baskı grupları, hayır dernekleri olabilmektedir. Bu kurumlar Thompson'un (1995) tarafından devlet dışı özel kuruluşlar olarak nitelendirilmişlerdir ancak kar amacı gütmemeleriyle özel ekonomik kuruluşlardan da ayrı tutulmuşlardır (Thompson, 1995, s. 123). Bailey ve diğerleri (2008) Thompson'un modelini yeniden güncelleştirerek Özel ve Kamu yayıncılığı

alanlarının arasına sivil toplumu ve topluluk medyasını yerleştirmişlerdir. Topluluk medyalarının sivil toplum içinde üçüncü bir ses olarak yaklaşılması topluluk medyalarının demokrasi ve katılımcılık açısından önemiyle devlet ve pazardan bağımsız işleyişleri önplana çıkarılmış oluyor (Alankuş, 2008, s. 210). Keane (1999) siyasal erkin sürekli başına ekşiyen (ve böylece siyasal sansürü en aza indiren) hem de çalışan, kavga eden ve başkalarını hor gören yurttaşların başlıca iletişim araçları olarak hizmet veren devlet dışı medyanın gelişmesini pazara karşı kamu hizmeti modelinin yeniden tanımlanması gerekliliğinin ikinci bir önceliği olarak görür. Keane (1999) bu yeni kamu hizmeti modelinin pazar liberalizmden iki önemli açıdan ayrıldığını belirtir:

“Ne var ki kamu hizmeti modeli pazar liberalizminden iki önemli açıdan ayrılıyor. Gününü doldurmuş devlet ‘egemenliği’ doktrinini reddediyor. Sivil toplumu ‘pazar rekabeti’ ile anlamdaş saymaya karşı çıkıyor: Bunun yerine pazara dayanan medyanın kendi kendini felç eden etkilerinden sivil toplumu korumak için önlemler almaya çalışıyor” (Keane, 1999, s. 144).

Alternatif medya yeni iletişim teknolojilerinin sağladığı olanaklıklarla beraber alternatif içerik üretiminin yerelden küresele taşımaktadır. Alternatif medya bu yönüyle küresel bir sivil toplumun varlığını da küresel ticari medyaya karşı güçlendirmektedir. Sivil toplum alternatif medya ilişkisi bir neden sonuç ilişkisinden ziyade yerel ve küresel düzeylerde demokrasiyi ve çoğulculuğu alternatif kamuları güçlendiren diyalektik bir süreç olarak varolmaktadır. Son olarak hızla gelişen alternatif kamular ve alternatif medya piyasa merkezli kapitalist toplumların ve küresel ticari medyanın yeni ve katılımcı, demokratik projeler ışığında sorgulanmasına yol açmaktadır.

2.3.6. Rizom (Kök gövde; Sarmaşık) Olarak Alternatif Medya

Deleuze ve Guattari'nin rizom meteforu sivil toplum yaklaşımı ile alternatif medya yaklaşımını birleştirip radikalleştirilen bir köprü işlevi görür. Rizom kavramı: heterojenlik ve bağlantıyı vurgular: Bir rizomun her noktası diğer birinin her noktası ile bağlantılı olabilir (Deleuze ve Guattari, 1987, s. 7). Bir epistemolojik konumu anlatan rizomatik (rhizomatic) düşünme, devletin felsefesi olan düz çizgisel, hiyerarşik ve sabit düşünme /bilme yerine düz çizgisel olmayan, anarşist ve göçer nomadik nitelikte olanı

ifade ediyor (Carpentier, Lie Servaes'den aktaran Alankuş, 2008, s. 211). Rizom olarak alternatif medya sivil toplum ve sosyal hareketler arasında bağlar kurar. Rizomatik bağlantılar alternatif organizasyonların yerel kaldığı yerlerde onları yerel-üstü ağlara angaje eder (Appadurai'den aktaran Bailey ve diğerleri, 2008, s. 27). 1999 Kasım'ından sonra kurulan *Indymedia Center*'ın (IMC) işleyişi ve yayılımı rizom olarak alternatif medyaya örnek olarak gösterilebilir. Yerel *indymedia*'larda yer alanlar *e-mail* ve *chat* kanalları aracılığıyla IMC projelerine katılmakta böylece internet aracılığıyla yerel ve küresel haberler arasındaki sınırlar yıkılmaktadır (Platon ve Deuze, 2003, s. 3). Rizom olarak alternatif medya yaklaşımına göre anaakıma karşı alternatif medya yaklaşımında olduğu gibi market ve devlet ile alternatif medya antagonistik ilişkiler içerisinde varolmak zorunda değildir. Kendine özgünlüğünü kaybetmeden devletin ve piyasanın çeşitli katmanlarıyla ilişkiye girebilir (Bailey ve diğerleri, 2008; Carpentier, 2008). Rizom alternatif medya devlet piyasa ve sivil toplum arasında birbirini kesen bir noktadadır. Dolayısıyla karşıt hegmonik olarak değil *trans hegemonic* (hegomonik üstü) olarak nitelendirilmektedir (Bailey ve diğerleri, 2008, s. 28). Son olarak rizomatik olarak alternatif medya her yere dallanıp budaklanan niteliğiyle alternatif medyanın yayılmacı ve ilişkisel yönüne işaret etmektedir.

2.3.7. Türkiye'de Alternatif Medya

Türkiye'de alternatif/radikal 1970'li yıllarda dönemin devrimci yayınları ile görünür olmasına rağmen muhalif sol bir basının varlığı daha eskidir. İlk solcu gazete *İştirak*, 1910'da Hüseyin Hilmi'nin çabalarıyla yayımlanmaya başlamıştır. Osmanlı Sosyalist Fırkası'nın sözcülüğünü yapan gazete kapandıktan sonra *Sosyalist*, *İnsaniyet* ve *Medeniyet* gazeteleri aynı kişiler tarafından çıkarılmıştır (Topuz, 2003, s.95). 1930'lı yıllarda ise Arif Oruç'un *Yarın*'ı tek parti dönemibe yurtdışından muhalefet etmiştir (Tunçay, 1991). 1940'lı yıllarda ise *Sokak*, *Küllük*, *İnsanlık*, *Hür*, *Yurt ve Dünya*, *Gün*, *Söz*, *Zincirli Hürriyet* gibi sol yayınlar yayımlanmaya başlamıştır (Topuz, 2003, s.394-395). 1960'lı yıllarda ise Doğan Avcıoğlu'nu çıkardığı *Yön* ve *Devrim* dergileri dönemin muhalif atmosferinin merkezinde yer almışlardır (Özdemir, 2000). Türkiye'de ilk sosyalist yayınlar Doğanay ve Köker'in (2006) ifade ettiği gibi 1970'li yıllar üniversiteli gençlerin geceleri ellerinde boyalarla duvar yazısına çıktıkları, elektrik direklerine pullama yaptıkları yıllardır. *Proleter*, *Öncü*, *İleri*, *Dönüşüm*, *Aydınlık*,

Kurtuluş, Devrimci Yol, Halkın Kurtuluşu ve Birikim benzeri onlarca dergi uzun kentin sohbetlerinin tamamlayıcı araçları olmuşlardır. 1980 Darbesi'nden sonra ise Doğanay ve Köker'e (2006) göre radikal dergilere doğru açılım mizah dergileriyle olur. Yine aynı yıllarda anarşist gençlik grupları kendi dergileri ve fanzinlerini çıkarırlar. Türkiye'de anarşizm de radikal yayınlarla birlikte ortaya çıkar. Zileli'ye (2002) göre anarşizmin Türkiye'de boy atmasının başlangıç tarihi Kara dergisinin yayınlanmaya başladığı 1986 yılıdır. Kara dergisinde çok sayıda makale 'sosyalist deneyimleri' eleştiriyor buradan temelle Marksist teorinin temellerine ciddi eleştiriler getirliyordu (Zileli, 2002, s. 91). Anarşist hareket özellikle Ankara ve İzmir gibi büyük kentler olmak üzere üniversitelerde, liselerde hatta çalışan kesim içinde gelişmeye, bir siyasi hareket olarak olgunlaşırken hareketin gelişimine bir yandan da *Kara, Amargi, Ateş Hırsız, Apolitika, Kara Mecmua, Özgür Hayat ve Anarşi* gibi dergiler eşlik etti ve çoğu zaman hareketi oluşturan bireyler, gruplar, otonomlar ve kolektifler bu yayınların etrafında esnek tarzda örgütlenerek bir "ağ" oluşturdular (Akman, 2006).

"1988–1994 yılları arasında Efendisiz 1988 yılında yayımlanmaya başlamış toplam altı sayo çıkmıştır.1992 yılında İzmir'de Amargi dergisi çıkmaya başlamıştır. Amargi 1994 yılında 13 sayı sonrasında kapanmıştır. Yine 1992 yılında Aylık Ateş Hırsız dergisi yayımlanmaya başladı. Dergi 1995–1999 yılları arasında uzun aralıklarla yayını sürdürdü. Mayıs 1994 ile 1999 arasında düzensiz aralıklarla yayımlanan Apolitika politik bir merkez tarafından örgütlenmek misyonuyla önceki anarşist yayınlardan ayrılıyordu.1999 yılında yayın hayatına Efendisizler Dergisi'de Apolitika ile aynı çizgide örgütlenme yanlısıydı" (Zileli, 2007, s. 1163–1167).³²

1990'lı yılların değişen siyasal ve kültürel ortamı özellikle gençlik kültürü içinde fanzinlerin de yaygınlaşmasına yol açmıştır. 1990'lı yıllarda Zinestar, Disgaust, Prolefan, Zararlı Neşriyat gibi karşı kültürün taşıyıcısı olan fanzinler yayımlanmıştır (Altun 2005, s. 104-111).

1960'lı ve 1970'li yıllardan itibaren gelişen feminist muhalefet egemen medyadaki söylem ve örgütlenme yapısını eleştirerek, alternatif içerik ve örgütlenme yapısı oluşturma yoluna gitmiştir. Bu alternatif içerik ve örgütlenme yapısı, kadınların

³² Anarşist Gençlik Federasyonu (AGF) 2002-2006 yılları arasında anarşist ve sosyal ekolojist fikir gazetesi *Özgür Hayat*'ı çıkarmıştır.

kendilerini kendi sözleriyle ifade edebildikleri karşıt bir kamusal alanın oluşmasını sağlamıştır (Ova ve Yıldız, 2007, s. 1). Alankuş'a (2008) göreyse Türkiye'de 1980'lerin ortalarından itibaren karşı-kamuların ve etnik, kültürel toplulukların hiç olmadığı kadar çoğalarak, talepkar hale gelmelerine, hatta bir ayakları yerelde, diğeri küreselde davranmayı öğrenerek güçlenmelerine rağmen, karşı/öteki-medya anlamında kalıcı ve yaygın-medyaya alternatif erişilebilirlikte örnekler yaratamıyor olmaları, bunların tabandan gelen bir nitelik taşıyor olmalarıyla ilgilidir. Alankuş Türkiye'de tabandan gelişen toplumsal hareketlerin oluşturduğu medyalar yerine azınlıkların/toplulukların ya da siyasal hareketlerin seçkinlerinin inisiyatifleriyle ortaya çıkan ve sürdürülen örneklerle karşılaştığını ifade etmektedir.

Tam olarak alternatif olarak nitelendirilemese de yerel basın kimi zaman alternatif medyanın karşıt kamu yaratma hedefini gerçekleştirebilmiştir. Bergama köylülerinin kendi yörelerinde siyanürlü altın arayıcılarına karşı birlikte ve tek vücut hareket etmelerinde Ege yerel basının etkisi büyük olmuştur (Köse, 2007, s. 341). 1990'lı yıllarda başlayan özel radyo yayıncılığı beraber sivil toplum örgütleriyle organik bağlarını sürdüren ve yeni toplumsal hareketlerin görüşlerinin yaygınlaşmasına aracılık eden yerel radyo yayıncılığının varlığından söz edilebilir. Yatay iç örgütlenme modeliyle işleyen Özgür Radyolar geleneğinin sürdüren, hiç bir sermaye grubuna bağlı olmayan ve mülkiyet açısından çok ortaklı olan *Açık Radyo'nun* İstanbul'da 1995 yılında yayın hayatına başlaması ile alternatif yayıncılık için bir iletişim merkezi oluşturulmuştur (Doğanay ve Köker, 2006, s. 3).

“Açık Radyo ve Özgür Radyo gibi örnekler ya da bu işin akademik eğitimini veren üniversite radyoları, gerek habercilik, gerekse müzik programları anlamında yayıncılığın yerleşik hiyerarşik yapısını kırarak daha nitelikli ve çoğulcu bir katılıma olanak sunan, kamusal-eğitim, sağlık, kültür, vb- ve akademik sorunlara öncelik veren tavırlarıyla özel radyoculuk alanının sivil bir görünüme bürünmesine ciddi katkılarda bulunmuşlardır” (Köse, 2007, s. 43).

Alankuş (2008) yerel gazeteler ile radyolar arasından ancak sadece “partizan” olanlar, ya da belirli ölçüde örgütlenmiş kamulara dayananlar kar-etmedikleri halde ayakta kalmanın çeşitli yollarını bulduklarını ifade etmekte: Birincilere örnek olarak sol örgütlerle organik ilişki içerisinde bulunan radyolar ile Kürt topluluk radyoları,

ikincilere örnek olarak ise, çeşitli İslami kesimlerin/cemaatlerin ve Alevi toplulukları tarafından desteklenen radyoları örnek olarak göstermektedir.

1997 yılında Bağımsız İletişim Ağı'nın (BİA) kurulmasıyla yaygın medya ortamı içinde seslerini duyurmalarına izin verilmeyen kesimlerin internet üzerinden kurulan ortak haber havuzu aracılığıyla bilgi paylaşımı sağlanmış ve yayıncıların toplumsal sorumluluğunu çoğaltmak için duyarlılık eğitimleri geliştirmiştir (Doğanay, Köker, 2006). BİA projesinin kurucusu ve koordinatörü olan Ertuğrul Kürkçü projenin ortaya çıkış nedenini şu şekilde anlatmaktadır:

“Medya'nın 1990'larda içine girmiş olduğu büyük çöküntü ile gerçek haber kaynaklarına duyulan ihtiyacın bir arada işleminin sonuçlarından biridir Bianet Projesi. Çünkü 2000'lerin başındaki iki büyük mali krizin gösterdiği gibi, banka sermayesi ile medya sermayesi arasındaki uğursuz evlilik, Türk medyası açısından son derece vahim sonuçlara yol açtı, bir dezenformasyon ortamı hakim oldu. Bu ortamda, seslerini duyuramayan kesimlerin arayışları başladı. Aslında biz, bir bakıma onların dertlerinin çözümü için bir aracı, bir tercüman rolü oynamak için işe koyulduk”(Kürkçü'den aktaran Köse, 2007, s. 354-355).

Televizyonculuk alanında ise alternatif bir medya anlayışıyla, "emekten, barıştan, adalet ve eşitlikten" yana haberler için kurulan Hayat TV yayına 3 Aralık 2007 tarihinde başlamıştır (www.bianet.org). TV Türk-sat uydusu üzerinden yayın yapan Hayat TV'nin frekansı 16 Temmuz 2008 tarihinde bölücü içerikli yayın yapıyor gerekçesiyle kapatılmıştır. Kapatmaya neden olan suçla ilgili herhangi bir mahkeme kararı ve somut bir delil gösterilmemiştir (www.sendika.org, 17 Temmuz 2008).Hayat Tv kapama kararından 22 gün sonra 6 Ağustos 2008 tarihinde tekrar yayına başlamıştır (www.medyatava.com).

Türkiye'de anaakım medyaya karşı alternatif arayışları 1980'li yıllardan sonra güçlenen sivil toplumun itici gücüyle yaygınlaşmaya başlamıştır. Kamusal alandaki sesler 1970'li ve 1980'li yıllara göre çeşitlenmiştir. Ancak bu çeşitlilik çoğu zaman öncü grupların çabasıyla yürümektedir. Alternatif sesler ve kamuların görünürlüğü artmış olmasına rağmen yeterince toplumsallaşamamış olması alternatif medya kurumlarının kalcılığını da olumsuz etkilemektedir. Gelinek noktada alternatif medya karşıt- hegemonik bir güç

olmak için varlığını ve projelerinin inandırıcılığını geniş toplum kesimlerini de içine alacak şekilde genişletmek zorunda gözükmektedir.

3. YÖNTEM

Bu çalışmada anarşist Ahali gazetesi ve anarşist Mülksüzler gazetesi incelenmiştir. Niteliksel araştırma yönteminin kullanıldığı etnografik vurgulu bu çalışmada veriler katılımlı gözlem, derinlmesine görüşme ve tema analizi yöntemiyle toplanmıştır.

3.1. Niteliksel Araştırma ve Etnografi

Nitel araştırma yöntemleri; karmaşık, değişken, tartışmalı birden fazla yöntemin uygulanabilir olduğu bir alandır (Punch, 2005, s. 132). Niteliksel araştırmanın iki temel özelliği vardır: yapılandırılmış kurallarının olmaması ve sınırlarının belirsizliğidir. (Kümbetoğlu, 2005, s. 37). Niteliksel araştırmada aslolan var olan bilgi stoklarından veri toplamak değildir; bilgi araştırmacı ve araştırılan arasında gelişen bir sosyal ilişki sonucunda oluşmaktadır (Kümbetoğlu, 2005, s. 42).

Neuman'a (2006) göre nitel araştırmacı, verilere gömüldükten sonra anlamı yakalar; Kavramlar, temalar taksonamiler genellemeler biçimindedir, ölçütler öznel olarak oluşturulur. Veriler belgeler gözlemler ve yazıya dökülmüş konuşmalardan kelimeler ve imgeler biçimindedir, araştırma prosedürleri özeldir ve yinlemelere pek rastlanmaz; analiz kanıtlardan temalar veya genellemeler çıkararak ve verileri tutarlı anlaşılır bir resim düzenleyecek şekilde ilerler. Nitel araştırmacılar inceledikleri insanları sayıya çevirmek yerine fikirler ödünç alır ve onları doğal ortam bağlamına yerleştirir; değişkenler yerine motifleri, temaları, ayrımları ve fikirleri inceler ve tümevarımsal temellendirilmiş kuram yaklaşımını benimserler (Neuman, 2006, s. 233). Temellendirilmiş kuramı kullanacağı verilerle tümevarımsal olarak geliitirmeyi hedefler:

“Vurgulanması gereken ilk nokta, temellendirilmiş kuramın hiçbir suretle bir kuram olmadığıdır. Bir yöntemdir, bir yaklaşımdır, bir stratejidir. Bana göre temellendirilmiş kuram, en iyi biçimde verilerden kuram türetme amacı taşıyan bir araştırma stratejisi olarak tanımlanabilir. ‘Temellendirilmiş’ ifadesi kuramın veriler temelinde geliştirileceği, dolayısıyla verilerle temellendirileceği anlamına gelir. ‘Kuram’ ise araştırma verilerinin toplanması ve bu verilerin çözümlenmesinin amacının kuram türetmek olduğunu ifade eder.

Temellendirilmiş kuramın ana fikri, kuramın verilerle tümevarımsal olarak geliştirilebileceğidir” (Punch, 2005, s. 156).

Nitel veri, veriyi oluşturmak için kullanılacak araçlara göre çeşitlilik gösterir: Örneğin gözlem, derinlemesine görüşme, odak grup görüşmeleri, film veya kamera ile kaydetme, araştırılanın günlük, vb. şahsi materyali her biri farklılıklar içeren bir bilgi hazinesini kavrayabilmek için kullanılır (Kümbetoğlu, 2005, s. 44). Niteliksel araştırmalarda bir araştırma stratejisi olarak sıklıkla kullanılan gözlem araştırmacı etkisinin en fazla hissedildiği veri toplama tekniğidir (Kümbetlioğlu, 2005, s.125-126). Gözlem çeşitleriyle ilgili Gold’un sınıflandırması şu şekildedir:

- 1) Temelde katılımcı: Tam katılımcı, Gözlemci olarak katılımcı;
- 2) Temelde Gözlemci: Katılımcı olarak gözlemci;
- 3) Tam gözlemci’dir (Gold 1958’den akt. Punch, 2005, s. 179).

Türkiye’de alternatif medyaya bir örnek olarak Anarşist aylık haber fikir ve yorum gazetesi Ahali ve Mülksüzler’i inceleyen bu çalışma etnografik vurgulu bir çalışmadır. Etnografi Ergül’ün (2007) ifade ettiği gibi, insanları kendi gündelik yaşamları içerisinde dinleme ve onları kendi kültürlerini üretirken (ve yeniden-üretirken) gözlemleme edimidir. Etnografin doğrudan günlük yaşama ve verili kurallar dizgesine katılarak yaptığı gözlemler sonucunda özgün bir kuram oluşturma amacı onu makro bir yaklaşımı değil, bireyi kendi kültürel ekolojisi içinde anlamaya çalışan mikro yaklaşımları benimsemesini gerektirir (Ergül,2007). Etnograf, mikrolojik alandan elde ettiği verileri çözümlerken, kültürel diğer etkenlerin oluşturduğu makro yapıyla ilişki kurmaya çalışır (Ergül, 2007) Etnograf ilk olarak bir grubun devam eden ilişkilerine ve günlük rutinlerine katılırken; ikinci olarak günlük hayatta gözlemlediklerini ve öğrendiklerini sistematik bir şekilde not eder (Emerson ve diğerleri, 1995, s. 1). Etnografi eklektik bir araştırma tarzıdır. Farklı teknikler kullanılabilir fakat alan çalışması her zaman temeldir. Etnografik alan çalışması, doğrudan katılımcı olmayan gözlemden, katılımcı gözleme, ardından bir veya birkaç kişiyle yapılan etnografik görüşmeden, (etnografya dilinde ‘yerlilerin görüşleri’ denen) insanların kendi ifadelerinin kaydedilmesine kadar uzanan bir yelpazeye sahiptir (Punch, 2005, s. 154).

Etnografik vurgulu bu çalışmada alternatif yayın organlarının çalışma pratiği, organizasyon yapısı ve yarattıkları kültür ortaya çıkan ürün ve üretim süreci üzerinden anlaşılmaya çalışılmıştır. Bu anlama çabası içerisinde verilerin sosyal bir inşa süreci sonucunda oluşturulduğu varsayılmıştır.

3.2. Veri Toplama Teknikleri

Bu çalışmada veri toplama tekniği olarak katılımcı gözlem, derinlemesine görüşme ve alanda tutulan notlardan yararlanılmıştır. Ahali gazetesinin Ankara'daki bürosunda saat 10- 18 arasında yedi gün boyunca beşinci sayının üretim süreci gözlemlenmiş; gazetede ki gönüllülerle beraber habere gidilmiştir. Gözlemci olarak katılımcı olarak Ahali gazetesinin günlük rutinlerine ve kurdukları ilişkilere katılmıştır. Alanda tutulan notlarda Emerson ve diğerleri (2005) belirttiği gibi insanları, sahneleri ve diyalogları araştırmacı kişisel tecrübeleri ve reaksiyonlarıyla beraber tasvir etmektedir. Ahali gazetesinin okuyucusu, yazarı (aktivist), tasarımcısı toplam 9 kişi ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Görüşülen kişilere gerçek isimlerinden farklı isimler konulmuştur. Alıntılar bu isimler üzerinden yapılmıştır.

Görüşmeler hazırlanan görüşme formu ışığında yapılmıştır. Görüşme formu, görüşme süresince görüşmecinin başvuracağı bir kontrol aracı olarak kullanılmıştır.

“Herhangi bir yapılandırılmış biçimden çok, kelimelerin ve soruların ardılığının her görüşülen için değiştiği esnek bir formdur. Bu form ile görüşmeci araştırılan konu ile ilgili tüm soruların kapsandığından emin olabilir. Belirli bir sıra dizinin olması gerekmez” (Kümbetoğlu, 2005, s. 75).

Yarı yapılandırılmış açık uçlu soruların yer aldığı görüşme formunda;

- Kendilerini alternatif olarak tanımlayıp tanımlamadıkları
- Ahali gazetesinin organizasyon yapısı
- Ahali gazetesinin dağıtım ve üretiminin nasıl gerçekleştirildiği
- Haber toplama ve yazma pratiklerinin nasıl olduğu
- Politika ve habercilik ilişkilerini nasıl kurdukları

- Yaşamlarını nasıl sürdürdükleri gibi
- Alternatif kamusalılık oluşturup oluşturmadıkları
- Okuyucularının kimler oldukları gibi temel sorularla Ahali gazetesinin ekonomik ve organizasyonel yapısı ile yaratmaya çalıştıkları gazetecilik kültürü anlaşılmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın ikinci bir ayağında üretilen ürünün kendisi olan haberler ve yazılarında içeriği olaylar, konular ve aktörlerine göre incelenmiştir. Böylece üretim süreci ve ürünün kendisi bir arada ele alınmış üretim süreci ve ürün arasındaki kesintiler ve süreklilikler açığa çıkarılmaya çalışılmıştır.

Mülksüzler yayın hayatını devam ettirmediği için Mülksüzler gazetesini çıkarmış üç gönüllüye ulaşılabilmmiştir. Üç gönüllü ile yarı yapılandırılmış açık uçlu soruların ışığında derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. İki gönüllüyle yüzyüze görüşme yapılırken bir gönüllüyle mail aracılığıyla görüşülmüştür. Mülksüzler yayın hayatını devam ettiremediği için katılımlı gözlem yapılamamıştır. Mülksüzler gazetesi 2007 yılının Kasım ayında yayın hayatına son verdiği için basılı sayılarına ulaşılamamış; yalnızca gazetenin ilk dört sayısında yer alan yazıların word dosyalarına ulaşılabilmmiştir. Dolayısıyla Mülksüzler gazetesinin biçimsel özellikleri incelenememiştir.

3.3. Evren ve Örneklem

Bu çalışmanın evreni Türkiye'deki alternatif gazeteler örnekleme ise Türkiye'deki alternatif anarşist gazetelerdir. Bu kapsamda çalışmada yayın hayatına devam eden anarşist Ahali gazetesi ile yayın hayatını 2007 yılında sona erdiren anarşist Mülksüzler gazetesi incelenmiştir.

4. BULGULAR VE DEĞERLENDİRME

4.1. Mekan ve Grup Betimlemeleri

4.1.1. Ahali Gazetesi'nin Mekanı

Ahali gazetesinin Ankara bürosu Mithatpaşa'da 7 katlı bir işhanının en son katında yer almaktadır. İşhanı, Kızılay'da yer alan Mithatpaşa köprüsünün Sıhhiye'ye doğru giden tarafındadır. Binada kalanlar birahaneleri ve sol muhalif türkü evleriyle ünlü Sakarya Caddesi'ne de komşular. Ahali gönülleri gazeteyi çıkarmadan önce Ankara'nın İncesu semtinde kiraladıkları başka bir mekan olmasına rağmen gazete çıkarmaya başladıktan sonra buraya taşındıklarını ifade ettiler: “Şehir merkezinde, daha önce başka bir mekanımız vardı. İncesu da ama çok kullanışlı değildi”. Binada Ahali gazetesinin yerini belirten herhangi bir tabela ya da isim yer almamaktadır. Binada ayrıca İngilizce kursu ve üniversiteye hazırlık kursları ile açıköğretim kursları da yer almaktadır. Ahali gazetesinin çıkarıldığı, dairenin kapısında da bir gazetenin kimliğini belirten herhangi bir tabela yoktur.

Büronun tamamı iki oda ve bir mutfaktan oluşmaktadır. Mekânlar arasında hiyerarşik bir ayrışma gözlenmemektedir. Daha geniş olan oda kafe olarak kullanılmaktadır. Gazete bürosu aynı zamanda kafe olarak da varlığını sürdürmektedir. Duvarda beyaz bir kağıda çay, meyvesuyu, kahve ve tost fiyatları yazılıdır. Gazetenin gönülleri mekânın, ruhsatını Şah Mat kitapçısı olarak aldıklarını ifade etmektedirler. Kapıda ya da pencerelerde mekanın kafe olarak kullanıldığına dair herhangi bir tabela yoktu. Kafe olarak kullanılan kısmın adı da Şah Mat'dı. Şah Mat yazısı içeride kafe ve çalışma odası olarak kullanılan odaların duvarların yazılmıştı. Alta alta ve A harfi ortak ve anarşinin A'sı şeklinde Şah Mat ismi ve yazısıyla anarşizme gönderme yapmakta ve dışarıdan gelen biri için grubun kimliğini göstermektedir.

Mekan temelde işlevine göre ikiye ayrılmıştı, ayırım tamamıyla kulanımla ilgili ve işlevseldi. Büroda hiyerarşik bir mekansal ayrışma yoktur. Geniş olan oda kafe ve sohbet ve dinlenme için kullanılırken; daha dar olan ve içerisinde kitapların bulunduğu oda toplantı dası olarak kullanılmaktadır. Büro da bilinçli bir tercih olarak yalnızca iki

masa vardı. Kişilere özel masaların olmayışı bireyselleşmiş çalışma pratiklerinden uzak durulmaya çalışıldığını göstermektedir. Grubun hepsinin etrafında sohbet ettiği büyük bir masanın dışında üzerinde bilgisayarın olduğu küçük bir masa bulunmaktadır bu masa yalnızca ‘iş’ için, yani haber yazımı için ortaklaşa kullanılmaktadır. Büyük sayılabilecek toplantı masası ve anarşist bir kitaplık da bu odada yer alıyordu. Büyük olan odada ise bir kanep ve 4 tane küçük masa ve sandalyeler yer almaktadır Her iki odada anarşist illüstrasyonlar ve posterlerle kaplanmıştı. Posterlerin üzerinde yazan yazılar ve resimler ise şunlardı: *Active Resistance*, *etno disko Samash the State*, polislerin önünde iki tekerlekli bisikletini çeviren bir palyaço posteri, eli sopalı küçük bir kız arkasında kara bir kedi, zafer işareti figürünün arkasında “özgürlük itaatsizlikle başlar” yazılı bir poster, “yıkmanın ilk adımı var etmemektir” yazan bir başka poster, İspanya iç savaşının anarşist savaşçılarından Durutti’nin bir portresi, aynı zamanda gazetenin de logosu olan CNT’li eli kara bayraklı anarşist kadının portresi ³³

Su parasını ödeyemediklerinden dolayı büroda sular akıyordu. İlerleyen günlerde internet bağlantısı da parayı ödeyemedikleri için kesildi. Büroda zaman zaman film gösterimleri ve seminerler de düzenlenmektedir. Dolayısıyla mekânın kendisi gazetenin gönüllüleri tarafından ortak bir işin yapıldığı bir mekansallığın ötesinde gündelik hayatın üretildiği bir mekan olarak da görülmektedir Büro bu yanı sıra politik faaliyet ve gazete çıkarma faaliyetinin bir arada yürütüldüğü, fikirlerin hem tartışıldığı hem dolaşıma sokulduğu alternatif bir kamusal oluşumdur Çok az sayıda kitapçıda görülebilen pek çok alternatif yayın mekânın kütüphanesinde yer almaktadır. Bu alternatif yayınlar şunlardı: *Roll*, *Express* gibi liberal sola hitap eden yayınlar ve *Mecmua*, *Toplumsal Ekoloji*, *Mülksüzler* gibi farklı anarşist bakışlara sahip dergi ve fanzinlerin farklı sayıları yer alıyordu.

Ahali gazetesinin mekânın kullanımı İngiltere’deki bilgi dükkanlarına benzese de özgün farklılıklara sahip. İlk olarak bir gazete çıkarmak için gerekli malzeme oldukça az. Mekân farklı gruplara açık olsa da daha çok Ahali gazetesi çevresinin okuyucuları, gönüllüleri ve aktivistleri tarafından kullanılmaktadır. Mekanın politik bir amaç için kullanılması gündelik hayatın ve politik hayatın bir arada üretilmesine yol açmaktadır. Dolayısıyla mekânın üretimi politik olan ve gündelik olan arasında şizofrenik ayrımı

³³ CNT İspanya iç savaşı sırasındaki anarşist bir sendika olan Anarşist Emek Konfederasyonu’nun kısaltmasıdır.

yıkmaktadır. Ancak bu kurgunun sağlanmasında en fazla pay ortak bir üretimin beraber yapılmasıdır. Gazete çıkarma işi mekânın yeniden üretiminin en önemli parçasını oluşturmaktadır.

4.1.2. Ahali'nin Öyküsü ve Grubun Betimlenmesi

Ahali kendisini anarşist olarak nitelendiren örgütlü anarşist bir hareketin yayınıdır. Bu tezin araştırma aşamasında henüz beş sayı çıkmış, kendisini aylık haber ve fikir gazetesi olarak tanımlamaktadır. Gazetenin ilk sayısı Ocak 2008 tarihinde çıkmıştır. Ancak gazetenin kuruluş öyküsü daha eskidir; 2007'nin sonbaharının Ekim ayında gazetenin ön hazırlık süreci başlamıştır. Gazeteyi çıkarma projesi olan ekip uzun süredir birbirini tanımaktadır Hazırlık sürecini şu şekilde anlatmaktadırlar:

“15 günlük gazete çıkarmak gibi bir hedefimiz vardı. Bizim o hedef hala var. Bir yerde 15'e düşürdük 3 ay falan hazırlık yaptık ve Ocak 2008 gibi ilk sayısını çıkardık. Hazırlık sürecinde yani denemeler yaptık, yazılar yazmaya çalıştık, yani işte bilirsin başkalarıyla konuştuk. Bu konuda (uzun) ihtisası olan ya da işte sosyal olan sınıflarda kafası daha meşgul olan arkadaşlarımız bu konularda çalışma yapacaklar. Teorik olarak böyle bir çalışma yaptık ”

Gazete çıkarma fikriyle beraber büro İncesu'dan kızılıay'ın merkezine taşınmış. Şimdilik büronun Ahali gazetesine ait olduğuna dair herhangi bir tabela olmasa da ilerleyen aylarda böyle bir tabela koymayı düşünüyorlar.

Ankara bürosunda Gazeteyi yaklaşık 25-30 kişiden oluşan anarşist aktivist bir grup çıkarmaktadır. Gazeteyi çıkaran grup üniversite öğrencileri ve üniversite mezunudur. Gazeteyi çıkaran grubun büyük bir kısmı Dil Tarih Coğrafya Fakültesi'nde okumaktadır. Gündelik hayatları, politik eylemlilikleri ve gazete çıkarma pratikleri temelinde anarşizm olan ortak bir dünya görüşünün belirleyiciliğinde şekillenmektedir. Habere bakışlarındaki ortak nokta ise söylenmeyi söyleyebilmek olarak ifade edilmektedir. Söylenmeyi söylerken kullandıkları en güçlü teorik araç anarşist felsefedir. Grup için 'haber', gerçeğin anarşist bir perspektifle sunulmasıdır. Gazeteyi çıkaran 20'li yaşlardaki genç anarşistler aynı zamanda anarşist politik bir örgütlülüğün

aktivistleridir. Gazete çıkarma faaliyeti bu politik oluşumun eylemlilik alanını da oluşturmaktadır.

4.2. Alternatif miyiz? Farklı Kavramlar, Karışık Kafalar

25-30 kişilik çekirdek bir grubun çıkarmaya çalıştığı Ahali gazetesi aktivistleri kendilerinin anaakım medyadan farklı olarak görmekteydiler. Ancak yayınlarını alternatif olarak tanımlama konusunda farklı fikirlere sahiptiler. Gazeteyi çıkaran ekip anarşist bir bakış açısıyla alternatif kavramının anlamını sisteme içkin olarak değerlendirmektedir. Kendilerini tahayül ettikleri yer sisteme dışsal dolayısıyla sisteme alternatif değildir. Böylesi bir algılayış da anarşist olmaları kadar anarşist örgütlü bir politik faaliyetin aktivistleri olmalarının da etkili olduğu düşünülebilir. Araştırma kapsamında görüşülen kişiler oldukça politize olmuş kişilerdi. Kendi anlam dizgelerini kendi kurdukları kavramlarla tanımlamak isteğine sahiptiler. Görüşmelerimizde, ideolojik bir savaş alanı olan dilde hamlelerini kendi insiyatifleri içinde gerçekleştirmek ister gözükmüşlerdir. Grup alternatif medya olup olmadıklarına dair ortak bir kaanate sahip değildi. Grubun üyelerinin alternatif bir medya mecrası olmak ile ilgili sahip oldukları farklı farklı yorumlara karşın; ortaklaştıkları nokta anaakım medyanın dışında bir gazetecilik faaliyeti yürüttükleri düşüncesini paylaşmalarıydı.

Ferhat, anaakım medyaya karşı temel motivasyonlarının daha iyi bir dünya ya da düzeni değiştirmek ve hayatı, gündelik hayata dönüştürebilmek olduğunu kabul etmekle beraber daha çok pratik yaptıklarının önemini vurguluyor. Nisan ayı içerisinde Antalya'da Akdeniz Üniversitesi'nde yaşanan saldırıyı örnek vererek anaakım medyanın görmediklerini vurgulamak ve sezmenin gazeteyi hazırlarkenki asıl motivasyonlarından biri olduğunu dile getirmektedir:

“Dil Tarih’te olan olaylar, Antalya’da olan olaylar kimse bunları yazmadı. Şöyle bir önceliğim oluyor genel geçer medyanın, geçerli olan medyanın, çok satan medyanın ya da çok izlenen medyanın bahsetmediği haberler var. Onları (haber) yapıyoruz kendimizce. Onlara da öncelik verilmeli. Şu gözden kaçırılıyor diyecek çok önemli ama kimse bir şey söylemiyor. Biz söyleyelim ama madem bir amacımız var biz bahsetmeye başlayalım. Sezgiden kastım buydu.”

Berkay ise gazete çıkarma işini söylecek sözlerini söyledikleri alternatif bir şey yaptıkları bir iş olarak ele almaktadır:

“Benim söyleyecek sözüm vardı. Zaten burada hepimizin söyleyecek bir sözü olduğu için bir aradayız, bunu da şu medya içerisinde, şu sistemin dayattığı işleri kendi çıkarları doğrultusunda şekillendirdiği medya içerisinde şeyler söylememiz mümkün değil. Alternatif şeyler yapmamız gerekiyordu ve ... kendi medyamızı yaratmamız gerekiyordu”

Ancak alternatif tanımına itirazı var:

“Ana akıma alternatif bunlar hani bazen muğlak kalabiliyor bu tanımlar. Biz alternatifiz kesinlikle ana akıma karşı alternatifiz. Anaakımın karşısındayız zaten. Alternatifliği de barındırıyor içinde ama tamamen karşısındayız ana akımın. Hani var olan ve var olması gerektiği söylenen o akımların hepsinin karşısındayız”

Erhan ise alternatif kelimesini sevmiyordu:

“... alternatif kelimesini çok fazla sevmiyorum. Ahali'nin alternatifi olmasını sevmiyorum. Ahali olacaksa ilk seçenek olsun, ikinci seçenek olmasın. Günümüzdeki medya ile diğer tabiriyle anaakım medya ile kıyaslandığında, ondan çok daha uzak bir çizgide olduğu kesin.”

Ulaş da kendilerini “alternatif olarak değil kendilerini dışarıda var etmeye çalışan bir yapı” olarak tanımlamaktadır. Boran ise alternatifi sisteme oldukça içsel tanımlayarak Radikal gazetesinin alternatif olarak tanımlanabileceğini vurgulamaktadır.

4.3. Oluşturucu Kimlik: Anarşist Olmak

Ahali gazetesini çıkaran grubun niteliğini oluşturan ortak özellik gazeteyi çıkaran gönüllülerin kendilerini anarşist olarak tanımlamalarıdır. Gazetenin anarşist kimliği farklı anarşizmler arasında da harç görevi görmekte ve ortak bir iş tanımını

oluşturmaktadır. Anarşist olmak grubun diğer sol-sosyalist çevrelerle olan ayrımının gösteren kalın bir çizgi anlamına sahip. Grup kendi terminolojisi içinde sol sosyalist çevreleri solcu, kendilerini ise anarşist olarak tanımlamaktadır:

“Kendimizi soldan çok farklı görmüyoruz sonuçta. Muhalif insanlarız. Solcularla ortak yanlarımız da var, farklı yanlarımızda var”

Grup tarafından paylaşılan ortak bir tahayyül ise gazete çıkarma faaliyetinin somut bir anarşist pratik olarak ele alınmasıdır. Onlara göre gazete aynı zamanda anarşist-devrimci mücadelenin de aracı. Böylelikle anarşizm insanlara da tanıtılmış olmaktadır. Gazete çıkarma ve anarşist politika üretme pratikleri birbirinden ayrı faaliyetler olarak değil bir aradalık içinde düşünülmekte ve aracın bizatihi kendisinin amaç olarak kavrandığı öne sürülebilir.

“Biz aşağı yukarı aynı kitapları, aynı dergileri okuyarak benzer şeyleri yaparak birbirimizi bulduk, benzer eylemde, bir eylemde, meydanda buluşarak, bulunarak birbirimizi bulduk ama daha önce bir dil yaratmak, üslup yaratmak işte ifade etme dilini kazanmak anarşistler daha önce kendini ifade etmekten hiçbir zaman çekinmedi, anarşistim demekten de pek çoğumuzun aşağı yukarı böyle görüşleri var ve işte iyi araçları almak, olması gerekiyor”

Grup içinde Ahali gazetesi anarşist bir deneyim olarak görülmekte ve bitmesi istenmemektedir. Anarşist olmak, grup kimliğinin temel oluşturucu ögesi olarak kendiliğinden ön plana çıkmaktadır. Ahali gazetesinin örgütlenişi ve çalışma biçimi anarşist dünya görüşüne dayanmaktadır. Farklı anarşizmlere rağmen gazete anarşist olan herkese açık olarak nitelendirilmektedir: “*Anarşist olan herkesin yazabileceği bir yer burası. Ayrımaya gerek yok*”.

Gazete okuyucuyla bağını da anarşist kimliği üzerinden kurmaktadır. Gazeteye sosyalist birinin haber gönderebileceğini ancak bir fikir yazısı yazacaksa bu kişinin politik olarak anarşist olması gerektiği vurgulanmaktadır. Gazeteye farklı kişilerin yazabilmesinin tek kriteri “*anarşist olmaktır*”. Çünkü gazete çıkaranlar tarafından her türden anarşistin gazetesi olarak görülüyor. Ancak anarşizm tanımı olabildiğince geniş tutularak

ulaşılabilir kitle de fazlalaştırılmaya çalışılmaktadır. Tam da bu noktada farklı anarşizmlerin gazeteyi çıkaranlar tarafından vurgulanmaması oldukça anlamlıdır:

“Bizim oluşturduğumuz bir ayırım yok. Şunlar okuyucudur. ‘Bunlar bizden dir, bunlar sizden değildir (gibi) Sami(mi) bir şekilde bahsettim. İnsanın insana insanın doğaya, insanın hayvana tahakkümü kalkması (gerektiğine inanan herkesin gazetesidir). Dünyanın bu hale gelmesinin (sorumlusu) iktidardır. Buna karşı olan herkesin gazetesidir”

Ahali fikir birliği içinde olduğu anarşizmin olumlu ve olumsuzlayıcı hedef ve amaçlarına uygundur. Cantzen’e göre anarşizmin olumsuzlayıcı hedefleri temel nitelikleri şunlardır:

“Egemenlik, otorite ve tahakküm biçimleriyle iktidar ve yönetimin her biçimde ortadan kaldırılması; öncelikle devlet egemenliğinin ve tahakkümün tasfiye edilmesi, ekonomik alanda sömürünün ortadan kaldırılması, biçiminde özetlenebilir... Öteki insanların kendi yaşamlarını belirleme ve geliştirmelerine zarar vermeyecek sınırlar içinde kalmak koşuluyla bireyin kendini geliştirmesi ve yaşamın belirlenmesi; toplumun ademi merkeziyetçi bir tarzda alttan üste doğru örgütlenmesi; ekonomi alanında kendini yönetme ve ekonomik kararlarının bireysel düzlemde belirlenmesidir” (Cantzen, 2000, s. 43).

Anarşist olmak ve anarşistlere ulaşabilme amacının grubun önceliği olduğu gözlenmiştir. Bu açıdan Ahali’nin gönüllüleri kendilerini sözcü olarak da görmektedirler. Dolayısıyla anarşist kimlik yazılan yazıların, seçilen haberlerin, haber dilinin ve gazetenin örgütlenmesinin de temellendiği öz olarak ortaya çıkmaktadır. Anarşizm tanımı kapsayıcı ve geniş tutulmasına rağmen grubun bazı sınırları olduğu da vurgulanmaktadır:

“İlk bir iki sayımızda yeni yazılarını yayınlanmak üzere öncelikli olarak bize gönderen kişiler olmuştu. Makaleleri daha yaygın dağıtımı olan uzun yıllardır yayınlanan dergilerde çıkan kişilerdi bunlar. Aralarındaki kavramsal felsefi anlaşmazlıkları biliyorduk. Yazıların Ahali’de yayınlanması söz konusu olduğunda bu tartışma bizimle hiç ilgisi olmayan bir boyuta vardı. Üslup sertleşti.

Bizimse, entelektüel yeterlik belgesi ya da ona benzer bir şey dağıtmadığımızı, Radikal İki gibi bir yayın olmadığımızı anlatmamız biraz zaman aldı. Sonuçta bu kişilerin tartışması forumlarda ve mail listelerinde sürdü. Pek de bir yere varılamadı. Bu anlamda Ahali'nin o sıralarda bir polemik platformuna dönmemesi önemliydi”

4.3.1 Anarşist Bir Dil Yaratmak

Haber üretim sürecinde grubun paylaştığı ortak amaç haber dilinde anarşist bir bağlamın ve perspektifin oluşturulamaya çalışılmasıdır. Dolayısıyla gazetenin dili ve içeriği anaakım medyanın karşısında kurgulanmaktadır. Gazetenin dili ve içeriği anakıma karşı olarak kurgulanırken, hedef anarşist bir bakış açısı yaratabilmek olarak ifade edilmektedir. Anarşist bakış açısı gazetenin seçtiği konu başlıklarını da etkilemekte gazeteyi sol-sosyalist çevrelerin yayınlarından da ayırılmaktadır:

“Sol çevreler hiçbir zaman eşcinsellerin sorunlarına ve o harekete önem vermezler. Sonra ekolojiye yeterince yer vermezler. Farklılıklarımız şu bence, daha yerel örgütlenmelerin haberini yapmaya çalışıyoruz. Mahalle örgütleri, küçük oluşumlar, alternatif tiyatrolar, alternatif medya, kara haber şeyi var mesela ekoloji, arka sayfalarda, mesela gazetenin arka sayfasında, alternatif medyadan röportajlar vardı ilk sayıda ikinci sayfada kara haber vardı. İzmir'deki ekoloji sosyal ekoloji haberi vardı. Mersin'de mahallede yapılan sinemanın haberi vardı. O haberleri yapmaya çalışıyoruz işte”

Tam da bu noktada anarşizmin kendisi, anaakım medyada alışık olduğumuz söylem ve içeriği ters yüz eden ve yeniden inşaa eden bir temel bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Gazeteyi çıkaran gönüllüler anarşist kimlikleri dolayısıyla anaakımın dışında olma niyeti gütmenden anaakım karşısında yer almaktadırlar. Bu durumu en iyi Ferhat ifade etmektedir:

“Biz aşağı yukarı aynı kitapları aynı dergileri okuyarak benzer şeyleri yaparak birbirimizi bulduk, benzer eylemde bir eylemde, meydana buluşarak, bulunarak birbirimizi bulduk ama daha önce bir dil yaratmak, üslup yaratmak gerekiyor. Anarşistler daha önce kendini ifade etmekten hiçbir zaman çekinmedi, anarşistim

demekten de. Pek çoğumuzun aşağı yukarı böyle görüşleri var ve işte iyi araçlarının da, olması gerekiyor. Anarşistler dünyada olan biteni kendi dilleriyle değerlendirebilirler”

Yaptıkları işe hayati bir önem atfetmektedirler: “Biz yaşamsal anlamda da bir süreci hazırlıyoruz. Buradaki haberlerde onun üzerinde şekilleniyor” Anarşist birikimi kullandıkları özellikle vurgulanmaktadır:

“Birikimlerimizi kullanıyoruz hepimiz böyle yada analizi yapıyoruz ama anarşist söylem ya da işte anarşist karşı duruş ya hem eleştirel bakmaya başladığın anda senin kafanda oluşuyor”

Haber dilinde kullanılan anarşist perspektif, haberin arka planının anarşist teoriyle yorumlanması anlamına gelmektedir. Anarşist perspektif “toplumun bakışında bir değişiklik yaratmak” olarak dile getirilmektedir. Anarşist bir dil yaratma iddiası bir tür olarak haberin algılanışını da farklılaştırmaktadır. Anaakım medyada çıkan yazıları kendi perspektifleriyle teorik olarak zenginleştirip yorum katarak yaptıkları haberler için “yazı” ifadesi kullanılmaktadır. Bahsedilen 5N 1K’ya göre yapılan bir haber değil; olay ve yorumun yan yana yer aldığı daha serbest bir yazım tekniğidir. “Yazı” yazarken nesnel olmadıkları, anarşist oldukları için anarşist perspektifi ‘yazılarına’yansıtıtlar görüşme yapılan kişiler tarafından ifade edilmiştir Amaçları nesnel bir habercilikten çok tarafgirliklerini göstermek olarak nitelendirilebilir. Bu durum 19. yüzyılda Amerikan anarşist gazetelerinin eğilimleriyle benzerlik taşımaktadır.

4.3.2 Anarşist Bir Dil İçin Anarşist Haber Kaynakları

Grup tarafından Anarşist haber kaynakları, anarşist siteler, muhalif siteler, arkadaşlar, yabancı anarşist siteler, günlük gazeteler ve kendileri olarak belirtilmektedir. Öte yandan anaakım gazete ve televizyonlardan takip edilen haberlerin de ‘anarşist bir bakış açısıyla’ dengelenerek yeniden yazıldığı gözlenmiştir. Kişisel ilişkiler de haber kaynağı olarak kullanılabilir. Örneğin Akdeniz Üniversitesi’nde yaşanan faşist saldırı Ferhat’ın bir arkadaşından dinlenerek haberleştirilmiş. Tuzla’da tersane işçilerine destek

verilmesi için yapılan eylem ise eyleme katılan Ahali İstanbul bürosu tarafından haberleştirilmişti. Haber kaynağı olarak Ahali İstanbul gösterilmiş.

Gazeteye farklı şehirlerdeki okuyuculardan, kendini gazeteyi takip eden örgütsüz anarşistlerden, grupla tanışarak kendini Ahali çevresinde tanımlamaya başlayan anarşistlerden haber metinleri gelmektedir.(Bursa ve Kocaeli'deki kendini Ahali çevresinden tanımlayan anarşistler haberlerini Bursa Ahali ve Kocaeli Ahali olarak göndermektedirler) haberler gelmektedir. Ahali gazetesi kendi belirlediği gündemi izleyerek vicdani ret, kadın tutsaklar gibi konularda da röportajlar yapmaktadır. Röportaj yapılan kişiler ortaklaşa belirlenmektedir. Gazetede yalnızca haber yer almamakta; anarşizmi tanıtan yazılar da yer almakta bu yazıların bir kısmı bilinen anarşistlerin çevirileriyken bir kısmı da Gün Zileli gibi tanınmış anarşistlerin yazılarıdır. Bu yazılar için herhangi bir telif ücreti ödenmemektedir. Gazetede çevirileri yapan Erhan kaynaklarını şu şekilde açıklamaktadır:

“Çevirileri genelde internetten takip ediyorum. Diğer ülkelerdeki; diğer şehirlerdeki yazı ve makaleleri takip ediyorum. Diğer dergileri internet üzerinden takip ediyorum. İşte belli başlı yazarları seçiyorum. Yüz yazı okuyorsam onunu seçiyorum. Bunları okuyorum kendi gündemimize uygunsu bunların bir-iki tanesini seçiyorum. Bunların hangilerinin çevrileceğini birlikte tartışıyoruz. Birini seçip gazeteye yolluyoruz.”

Osman ise gittiği bir eylem haberini yazdığını ancak haberi olduğu gibi değil teorik bir arka plan katarak hazırladığını ifade etmektedir.

“Ekoloji ile ilgili bir arkadaş yazılar yazdı teorik biz, üstüne, eylem oldu birbirini tamamlayan bütün süreci anlatan (bir haber yaptık). Şurada eylem oldu, şurada biri şunu söyledi gibi değil de diğer önceki sayılarda olduğu gibi teorik”

Berkay da gazeteye yazı yazarken nelere dikkat ettiğini şu şekilde açıklamaktadır.

“Hani belli bir hizadan olmasına dikkat ediyorum. Yazıların gevşek olmasına dikkat ediyorum özellikle. Yazı benim kontrolümde olmalı. Alıp başını gitmemeli, farklı bir şeyler anlatma durumunda olmamalı”

Yine de gazete anarşist haber kaynaklarını kendi yaratmak zorunda ve diğer anarşist gruplarla daha sıkı ilişkiler geliştirmek zorundadır. Bu sıkıntının temel nedenlerinden birinin Türkiye’deki anarşist hareketinin Batı’ya göre oldukça yeni olması sol-sosyalist hareketin kimi pratiklerinin hala muhalif çevrelerde etkili olmasına bağlanabilir. Zileli’nin (2007) ifade ettiği gibi 1980’lerin başlarındaki ilk anarşist nüvelerin, faaliyetlerin ve yayınların Türkiye’den de önce özellikle 12 Eylül darbesinden kaçarak Almanya’ya sığınan Türk ve Kürt kökenli siyasi göçmenler içinde çıkmıştır. 1980’lerin ilk yarısında, doğrudan anarşist olmamakla birlikte liberter çevreler *Yeni Olgu* ve *Akıntıya Karşı Dergisi* çevrelerinde toplanmıştır (Zileli, 2007, s. 1162). Ancak anarşist hareket hiyerarşik bir yapının karakteristik özelliklerini taşıyan Türkiye sol hareketi için oldukça yeni bir olgudur ve içinde bulunduğu sol çevrenin kimi sendromlarına da sahiptir, henüz toplumsal bir hareket olarak nitelendirilemeyecek denli de yenidir (Zileli, 1167-1168).

4.3.3. Gündelik Hayatın Anarşist Yeniden Üretimi: Gazete Hazırlanırken

Anaakım medyadakinden farklı bir çalışma ortamının kurulması genellikle anaakım medyaya karşıt olma iddiasından kaynaklanırken. Ahali’deki çalışma yaşamı temelde anarşist prensipler üzerinden şekillenmiştir. Gazetenin aktivistleri için Anarşist olmak kapsayıcı bir kimlik olarak anaakım karşıt bir çalışma yaşamının kurulmasını kendiliğinden gerektirmektedir. Anarşist olmanın gerektirdiği pek çok gereklilik bir yandan da anaakım karşıt alternatif bir medyanın özellikleriyle örtüşmektedir. Ancak Ahali gönüllüleri temel niyetlerinin bu olmadığını vurgulamaktadırlar. Çalışma prensipleri ve gazetenin üretim süreci anarşist bir gündelik hayat kurma pratiğinin de en canlı parçasını oluşturmaktadır.

Haberlere kimin gideceğine merkezîyetçi bir biçimde önceden karar verilmemektedir. Herşeyden önce bu kararı verecek bir yetkili gazetenin organizasyon şemasından yer

almamaktadır. Habere kimin gideceği gönüllülük esasına göre belirlenmektedir. Berkay bu durumu şöyle açıklamaktadır:

“Hiçbir hiyerarşik yapılanmamız yok bizim. Hepimiz vasfımız doğrultusunda sorumluluklarımızı paylaşıyoruz. Mizanpaj bilen bir arkadaşımız varsa mizanpajını yapıyor. Fotoğraf çekmesini bilen bir arkadaşımız varsa fotoğraf çekiyor. Kendi süreçlerimize tanıdığımız kendi motivasyonumuzu iyi bildiğimiz için öyle bir sorumluluk alıyoruz. O ölçüde sorumluluk alıyoruz “

Ahali gazetesinin gönüllüleri çoğu öğrenci olduğu için boş vakitlerinin de büyük bir kısmını büro olarak kullandıkları mekanda geçirmektedirler. Dolayısıyla özel alanla iş yaşamı arasındaki alanlar belirsizdir. İşin kendisi gündelik yaşamın özel alanını da kapsamaktadır. Herşeyden önce gazeteyi çıkaranlar profesyonel iş arkadaşı değil aynı politik amacı benimseyen hem bir politik grup hem bir arkadaş grubudur. Zaman dizgesinin kapitalist üretim biçimi dışında çalışanların kendi tercihiyle esnekleştirilmesi, hiyerarşik olmayan yatay bir örgütlenme modelinin uygulanmaya çalışılması işe yabancılaşmayı da ortadan kaldırmaktadır. Örneğin gazete çalışanları hep bir arada oldukları için toplantı için özel zaman dilimleri ayrılmamaktadır.

“Birlikte olduğumuz her an bizim için bir toplantıdır. Büro da olur. Gittiğimiz herhangi bir kafe de, bir barda olabiliyor. Sokakta yürüdüğümüzde de toplantı yapabiliyoruz”

Gazete için alınan kararlar ortak bir şekilde alınmaktadır. Ahali gönüllüleri karar alınırken zaten sürekli görüşüklerini o an kim büroda varsa kararı tatıştıklarını oy çokluğu değil oybirliği ile karar aldıklarını ifade etmekteydiler. Bu konuda şimdiye kadar bir sorun olmadığını söylemektedirler. Her ne kadar çoğu yapılan gazete işinin tüm aşamalarına hakim olduklarını söylese de, tüm vaktini gazetede geçiren Ferhat işin işleyişi hakkında en fazla bilgiye sahip olan kişiydi. Ancak gözlem yaptığım günler boyunca Ferhat her konuda oldukça mütevazı davranarak, kendine ait bir iktidar alanı oluşturmaktan özellikle kaçınmaktaydı. Gazetenin düzenli işlerde çalışan 3 gönüllüsünden biri olan Halil hiyerarşiyi ne kadar engellemeye, kısımaya çalışsalar da belli ölçüde var olmak zorunda olduğunu vurgulamaktadır. Buna karşın gözlem

yaptığım zaman diliminde Halil'in doğal olarak öne çıkan baskın bir karakter olduğu da göze çarpmıştır. Kimi kararları kendisi veriyordu. Başaran'ın da (2008) belirttiği gibi hiyerarşik olmadan örgütlenirken karşımızdaki en büyük engel dünyadaki devasa güç odakları değil, kendimizdir.

Ahali gazetesi anarşist bir hareketin parçası olarak yalnızca Ankara'dan oluşmuyordu. Ahali gazetesinin bir de İstanbul'da bürosu vardı. Her ne kadar gazete Ankara'da basılsa da, İstanbul ve Ankara arasında haber ve insan akışında bir devamlılık sözkonusudur. Bir hafta boyunca Karya ve Boran İstanbul'dan Ankara'ya gelmişti. Vurgulanması gereken insanlararası hareketliliğin merkezi bir kararla değil kişisel inisiyatiflerle gerçekleştirildiğidir. Ferhat, İstanbul ve Ankara arasında bir konsensüs yaratabildiklerini belirtiyordu:

“Çalışmanın içinde olan herkes sözünü söyleyebilir. Konsensüs yaratılır. Eşgüdümü sağlamak içinse birbirimizi olabildiğince çok görmeyecek işleri birlikte yapmaya çalışıyoruz. Yani iş bölümü yerine iş birliği ilkesiyle hareket etmeye çalışıyoruz. Şehirler arası rotasyonu gerekli görmüyoruz. Ama diğer şehirlerdeki arkadaşlarımızı olabildiğince sık görmeye çalışıyoruz”

Gönüllük temeline dayanan ve hiyerarşi içermeyen örgütlenmelerdeki en önemli sorun hobi niyetine işe girilmesidir (Başaran, 2008, s. 65). Ahali gazetesinde bu durumun üstesinden gündelik yaşamı beraber paylaşarak aşılmaktadır. Anarşist politika üretmek, gazete çıkarmak ve beraber vakit geçirmek birbirinden ayrı yaşam alanlarının gereklilikleri olarak değil biraradalık içinde kurgulanmaktadır. Karya anarşist olmasına rağmen düzenli bir iş sahibi olabilmeye gazetenin ve büronun faaliyetlerine daha fazla maddi katkı yapmasını sağlayabileceği için istediğini ifade ediyordu. Gazete çalışanları boş vakitlerini de bir arada geçirmektedir. Ortak para toplanarak büronun ihtiyaçları karşılanmaktadır. Toplanan para önceden belirlenmemektedir; herkes ekonomik gücüne göre katkıda bulunmaktadır. Gazete çıkarma işinin gündelik yaşamın yeniden üretiminde kapsadığı alanı gösteren en güzel örnek gazetenin sloganının nasıl ortaya çıktığına ilişkindir. Gazetenin adı belirlenirken Ahali kelimesi hem anarşizme bir gönderme olarak hem de bir araya gelen insanlar olarak iki anlamda birden kullanılmıştır. Sıra gazetenin sloganını belirlemeye geldiğinde ise barda oturdukları bir

akşam herkes kafasına geleni söylemiş ve anaonim bir şekilde ‘*Yeryüzü Bir Bütündür Bölünemez*’ sloganı ortaya çıkmış. Herkesin ve kimsenin olan anonim bir slogan. Gazeteye haber yapılırken ya da bir yazı hazırlanırken redaksiyon sırasında yazılar ve haberler tartışılmakta yazarın dışında kişiler tarafından da yazarın rızasıyla eklemeler yapılabilmektedir. Gazetenin redaksiyonuna okuyucularda yardımcı olabilmekteydi. Gazetenin okuyucusu olarak kendini tanımlayan Özgül’ün anlatımıyla;

“Hiç kimse kendi himayesi altına alınmıyor, isteyen herkes yazısını gönderebiliyor, okunabilecek yerler okunuyor, düzeltilebilecek yerler varsa bir şekilde düzeltiliyor”

Ayrıca yazı yazmak grup dinamikleri tarafından teşvik edilmektedir. Berkay’ın ifade ettiği gibi;

“Herkesi yazmaya özendirmeye çalışıyoruz. Sen şunu yaz değil. Sen şunu yazabilirsin. Yazmayı düşünür müsün? O ay yazmasa, bir sonraki ay ve haberde geliyor arkadaşınız. Ben yazamıyorum ama yardım edebilirim ya da şu kadarını yazdım tamamlar mısınız?”

Uygar da gazeteye gelen yazıları nasıl değerlendirdiklerini şu şekilde anlatıyordu:

“Yazılar burada toplanır. Dışardan gelen yazılar için e-mail adresimizi veriyoruz. E-mail adresimize geliyor. Onların hepsinin çıktısını alıyoruz. Burada herkes yazıları okur. Yirmi, yirmi beş kişi, kaç kişi varsa büroda. Sonra onların bir değerlendirilmesi yapılır. Herkes kendi görüşünü söyler. Herkes kendince eksik ve tutarlı bulduğu yerleri söyler. Bunu yazan kişiye iletiyoruz. Böyle böyle şeyler gördük. Ne diyorsun bu konuda. Ben bunu savunuyorum derse yayınlıyorduk. Ortak bir tartışmada bir şekilde değerlendiriyorduk.”

Uygar’ın ifade ettiği gibi editoryal süreç kolektif bir şekilde gerçekleştiriliyordu, ayrı bir uzmanlaşma söz konusu değildi, herkes yazar ve herkes editördü. Gazete çıkarmak aynı zamanda büronun her işinde ortak olmak demektir. Yemek ve temizlik beraber yapılmaktaydı.

“Biz çok koca koca partilerin yaptığı şeyi biz bir iki anarşist olarak yapıyoruz. Kirasını, aidatlarını, hepsini biz cebimizden ödüyoruz. Temizliğini, yemek yemesini bir arada yapıyoruz”(Berkay).

Gazetenin ortaklaşa yapılmayan tek işi mizanpajıdır. Bu konuda sorumluluk tamamıyla bir kişinin üzerindedir. Gazetenin beşinci sayısının hazırlanması için ilgili kişinin İstanbul'dan gelmesi beklendiği gözlenmiştir. Mizanpajı yapan grup üyesi bu durumdan rahatsız değil. Gazete çıkmaya başlamadan önce kendilerine bir yayın kurulu kurmaları tavsiye edilmiş ama o bu durumun profesyonelleşmeye yol açacağı için reddettiklerini dile getirmektedirler.

“Bir yayın kurulu ile işler daha kolay yürür diyorlar. Biz baktık ki olmuyor bu iş niye. Çünkü başka türlü getirdik meseleyi buraya kadar. Yayın kurulu biraz profesyonelleşmek anlamına gelir. Tabii bunları tartışabiliriz. Süreç yayın kurulunu da gerektirebilir, profesyonel arkadaşlar da gerektirebilir, daha profesyonel bir takım şeyler de gerektirebilir ama sakıncaları ve rahatsız ettiği noktalar daha fazla” (Boran)

4.4.Yatay Örgütlenme

Hiyerarşiye karşı olan anarşist Ahali gazetesi yatay olarak örgütlenmiştir. Gazetenin işlemleri için gereken örgütlenme ve Ahali gazetesi çevresinin anarşist politik projesi anarşist ilkelere göre kurulmuştur. İşleri yöneten herhangi biri yoktu. Herkes sorumluluğuna ve yeteneğine göre işlere talip olmaktadır. Gazetenin ilk sayılarından başlayarak görev bölüşümü yapılmıştır. Gazetenin ilk iki sayısında göze çarpan “Ahali'nin Gündemi”, “Memleket Ahalisi”, “Sınırsız Ahali”, “Ahali'nin Kara Çocukları'nın Gündemi” gibi sayfalar gönüllülerin ilgisine göre paylaştırılmıştır. Gazetenin ikinci sayısından sonraki son üç sayıda gazetenin sayfaları ele alınan konulara göre ayrılmamıştır. Gazete için tüm kararlar ortaklaşa alınmaktadır:

“Gazeteye ilgili her hangi birimiz, bir eksiklik görüyorsak, bütün arkadaşlarımızın bir araya gelmesini istiyoruz. Kim geliyorsa geliyor. Geliyoruz bir araya herkes fikrini söylüyor. İşte ben şunu düşünüyorum, ben şunu

düşünüyorum. Bir anlamda ikna oluyoruz. Birbirimizi ikna ediyoruz. Zaten oy çokluğu birliğiyle. kimseyi dışarıda bırakmayacak şekilde uzlaşıyoruz. Bir noktada buluşuyoruz, dünya görüşlerimiz aynı olduğu için bir çok sorunu hepimiz biliyoruz”

Erhan da ‘istediğin sürece dahil olmak’ olarak ifade ediyor gazetenin örgütlenişini. Berkay da anaakımın medyanın hiyerarşik örgütlenmesinin çürümeyi getirdiğini vurgulamaktadır.

“Kesinlikle hiyerarşi yok. Hepimizin kendi motivasyonu var. Yapacağımız işlerin farkındayız. Anaakımın aslında getirdiği profesyonelleşme belli bir çürümüşlüğü de getiriyor bize”

Berkay kendileri için böyle bir ihtimalin de uzak olduğunu düşünmektedir:

‘Bu arkadaşlarla uzun zamandır beraber çalışıyoruz. Ahali Gazetesi Ocak’tan beri çıkan bir gazete olabilir ama, daha önceden de beraber çalışıyoruz. Böyle bir ihtimalin olacağını düşünmüyorum’.

Gazete profesyonellik ideolojisinden uzak olarak hazırlanmaktadır. Ahali gönüllüleri için aslolanın gündelik hayat ve üretimin ortaklaştırılmasıdır. Ferhat görev dağılımını meziyetlere göre yaptıklarını ve haber yazımının profesyonel kodlarıyla ilgilerinin olmadığını belirtiyordu:

“Kendimizce 5n 1k gibi hiç konuşmadık aramızda ama mutlaka zikretmişizdir. Belki de eleştirel bakıyorsan zaten yapılan haberin nasıl yapıldığını bilirsin aşağı yukarı arka planı, diline, söylemine bir de kendince söyleme meziyetleri nedir, radyo, internet köşe yazarları tek tek kafamızda birileri var”

Osman da gazetede her işi yaptığını vurgulamaktadır:

“Yazı yazıyorum, onun dışında, hazırlama sürecinde, yazıların edit edilmesi, mizanpaj sırasında da yardım edilmesi gibi işleri de yapıyorum”

Uygar da yatay örgütlenmeyi savunduklarını söylemektedir:

“Sonuçta biz hiyerarşik bir yapılanmaya karşıyız. Biraz yatay örgütlenmeyi savunuyoruz. Karar verme mekanizmasında böyle işliyor”

Boran da tasarımcı olarak gözükmese rağmen gazete için her şeyi yaptığını söylemektedir. Başkası için çalışmak zorunda olmamak ve birlikte çalışmak üzere anlaşmak, dayanışmak, özgürlüğün yaratılmasının ve iktidara karşı savunulmasının da aracıdır (Düz, 2007, s. 34-35). Ahali gazetesinin yatay örgütlenişi ve karar alma süreçlerinin doğrudan demokratik mekanizmaların işletilmesiyle gerçekleştirilmesi anaakım gazetelerden ayırmaktadır. Sonuç olarak anarşist bir gazete çıkarma pratiği anarşist örgütlenme ilkeleri doğrultusunda gerçekleştirilebilmektedir.

4.5. Finansman: Anarşistlerin de Geçinmesi Gerek

Gazetenin finansmanı gazeteyi çıkaranların kendi aralarında topladıkları aidatlar, gazetenin çıkması için yaptıkları ortak gününbirlik işler ve gazetenin satışlarından gelen gelirlere olmaktadır. Gazetenin finansmanı yalnızca gazeteyi çıkarmak için gereken parayı değil büronun kirası, apartmanın aidatı, su ve elektrik parasını da kapsamaktadır. Gazetenin devamlılığı mekanın dolayısıyla mekanın maddi ihtiyaçlarının da düzenli olarak karşılanmasına bağlıdır. Gazetenin maddi ihtiyaçlarını karşılamak için yapılan en önemli işlerden ikisi dershane sınavlarında topluca gözetmenlik ve işportacılık yapılmasıdır:

“Dershanede gözetmenlik yapıyoruz ya da birlikte pazarda çorap çamaşır da satıyoruz finanse etmek için. Tezgahtarlık, işportacılık.”

Ayrıca düzenli gelire sahip 3 arkadaşları gazetenin finansmanının sağlanmasında görece daha düzenli gelir kaynakları olarak öne çıkıyorlardı. Erhan hem geçinmek hem gazeteye katkı sağlamak için barlarda garson olarak çalışmaktaydı. Boran ise geçinmek ve gazeteye katkı sağlamak için sokak müzisyenliği yapmaktaydı. Karya geçinmek ve gazeteye katkı sağlamak için marketlerde stand hostesliği yaptığını söylüyordu. Gazetenin tüm giderleri aylık 1.400 YTL’yi bulmaktaydı. Bunun 650 YTL’si mekanın

kirasıydı. Gözlem yaptığım günlerde büronun suları faturayı ödemediklerinden dolayı kesilmişti. Büronun kafe olan kısmında da para kazanamıyorlardı. İlk bir iki aydan sonra gelenlerden çay parası almayı bırakmışlardı. Finansman yönünden sorun yaşadıklarını belirtmelerine rağmen finansmanı sağlayamadıklarından dolayı herhangi bir kesintiye uğramamışlardı. Kesintiler daha çok üniversitelerde çatışmaların arttığı dönemlerde gazeteyle fazla ilgilenmemekden olmuştu.

4.6. Gönüllü Dağıtım Ağları: Şehirlerden Anarşistler

Ahali gazetesi her sayı ortalama 1000-1500 nüsha basılmaktadır. Gazetenin tüm nüshaları parayla satılmamaktadır. Bir kısmı bedava dağıtılmaktadır. Burada amaçlanan gazetenin tanıtılması ve kendini anarşizme yakın hisseden insanlara ulaşabilmektir. Berkay gazeteyi ‘üniversitelerde, eylem alanlarında ve okullarda sattıklarını’ söylemektedir. Gazete şehir dışına ise kargoyla, okuyucuları ya da arkadaşları aracılığıyla gönderilmektedir. Farklı şehirlerde anarşizme ilgi duyan kişiler o şehirlerdeki kitapçılara gazeteyi bırakmaktadırlar.

“Sivas-Kangal’da kendini anarşist olarak tanımlayan insanlar var ya da bize yakın hissediyorlar ve bizim yayını merak ediyorlar. Gazeteyi satabileceklerini söylüyorlar. Telefon ediyorlar gönderiyoruz.”

Karya da gazeteyi kendi yakınındaki marketlere bırakarak dağıtımına yardımcı olmaktadır. Anaakım gazetelerin dağıtıldığı bir dağıtım ağında yer almak konusunda ise gazeteyi çıkaranlar farklı fikirlere sahiptiler. Berkay ve Özgül için gazetenin marketlerde, bakkalarda görülmesi anarşizmin tanınması için olumlu bir durum olabilirdi. Boran da yaygın dağıtım içinde yer almalarının sorun olmayacağını çünkü içeriklerinin farklı olduğunu vurgulamaktaydı. Berkay ise sermayenin içinde bulunduğu her yapıya karşıydı. Reklam alınması konusunda ise hepsinin ortak fikri kabul edilemez olduğuydu. Çünkü bu durum gazetede sermayenin temsil edilmesi anlamına gelmektedir. Onlar Berkay’ın ifade ettiği gibi ‘emeğe değer biçilemeyeceğine inanıyorlardı’. Gazetenin dağıtımıyla ilgili belirgin bir baskıyla karşılaşılmamıştı. Üniversitelerde gazete satarken bazen güvenlik güvenlik elamanları tarafından rahatsız edilmektedirler.

4.7. Bizim İçin Haber: ‘Söylenmesi Gereken’

Ahali’deki gönüllüler için haber kavramı yaratmaya çalıştıkları anarşist gündem ve ülkenin gündemi olarak iki farklı açıdan ele alınmaktadır. Ülkenin gündemini ilgilendiren konular, gazete ve televizyondan takip edilmekte bu haberlere ‘anarşist yorum’ katılarak yeniden haber-yorum şeklinde kendilerinin ‘yazı’ dediği türde yazılmaktadır. Anarşist gündem ve radikal muhalefetin gündemi ise bizzat alana giden gönüllülerin topladığı bilgiler doğrultusunda haberleştirilmektedir. Anarşist gündem yaratılmaya çalışılırken bilinen anlamda haberin toplandığı ve yazıldığı gazetecilik yapılmaktadır. Uygar bir haber deneyimini şu şekilde aktarıyordu:

“(Novamed) grevi ile ilgili; bir okulda sempozyum vardı. Novamed grevinde bulunan kadınlar, bizim okulda konuşmuşladı. Ben oradaki toplantıya katılmışım. Oradaki izlenimlerimi yazdım. Kadınların kendi ağızlarındaki konuşmalarını dinledim oradaki greve katılan insanlar geldiler nasıl süreçten geçtiklerini anlattılar. O konuşmaların değerlendirilmesini yaptım. Deneyimlerini anlattılar. Onunla ilgili haber yaptım”

Uygar belirlenmiş bir gündeme bağlı kalmadan toplantıya katılarak haberi kendine inisiyatif vererek hazırlamıştı. Haber, gündelik hayatın içinde kendiliğinden gelişmişti. Grevin muhalif çevreleri ilgilendirmesi toplantıya ahli açısından haber değeri katmıştır. Boran ise haber anlayışlarının anaakım medyadan nasıl farklılaştığının altını çizmektedir:

“Haber gündelik yaşamın detayları arasında sanırım. Yani anaakım medya için haber politikadır. Bizim için sanırım önemli detaylar haber niteliği taşır. Bizim ilgi alanlarımız, yoldaşlarımızın ilgi alanları bizim için daha çok haber oluyor, sisteme kapitalizme iktidara bu şekilde saldırmak gerekiyor”

Net bir haber tanımına sahip olamamakla beraber muhalif ve vicdani sezgilerinin onlara neyin haber olduğunu gösteren bir pusula olduğuna inanmaktaydılar:

“Mesela şöyle bir önceliğim oluyor şu da geliyor aklıma genel geçer medyanın, geçerli olan medyanın, çok satan medyanın ya da çok izlenen medyanın bahsetmediği haberler var... Onlara da öncelik verilmeli. Şu gözden kaçırılıyor diyecek çok önemli ama kimse bir şey söylemiyor. Biz söyleyelim ama madem bir amacımız var biz bahsetmeye başlayalım. Sezgiden kastım buydu”

Gazetenin gönüllüleri haber seçimindeki anaakımın öncelik vermediği konuların amaçlarıyla ilgili olduğunu düşünmektedir: Ferhat için haber, ‘söylenmesi, yapılması gereken, duyurulması gereken. adaletsizlik, bu tür sosyal konular’dır. Özgül de haberin anarşist-yorum olduğunu ifade etmektedir. Ulaş içinse haber ‘bir sorunun insanla başlaması’ demektir.

4.8. Ahali’nin Okuyucuları Kimlerdir?

Ahali gazetesi gönüllüleri ulaşmaya çalıştıkları hedef kitleyi anarşist ya da anarşizme ilgisi olan muhalif düşünen insanlar olarak ifade etmektedirler. Gazete çıkarmak ortak bir üretimi gerçekleştirmek kadar okuyucularla etkileşimin sağlandığı bir kamusalılık oluşturmaktadır Farklı şehirlerde pek çok anarşist gazeteyi merak etmekte ve takip etmeye çalışmaktadır. Ferhat’ın ifade ettiği gibi ‘biz bizim gibi düşünenlerle gazete aracılığıyla tanışıyorduk’. Ahali gazetesi aynı zamanda okuyucusuna Ahali gazetesi okuyucusu olarak bir kimlik tanımı da sağlamaktadır.

Gazetenin okuyucularla etkileşimi istenilen düzeyde değildir. Gazetede bugüne kadar okuyucularından gelen yazıları yayınlamak istediklerini ancak şimdiye kadar yazı gelmediğini söylediler. Gazetenin okuyucusu olan Özgül konuşulanlara katılabildiğini belirtiyordu:

“Toplantılara yani konuşulanlara katılıyorum. Öyle diyelim tam toplantı çerçevesinde demeyelim de itiraz edeceğim, yani önereceğim şeyler olursa, bunlar elbette ki söylerim. Dikkate de alınır.”

Kayda alınmayan enformel sohbetlerde özellikle güneydoğudan gazeteye büyük bir ilgi olduğu belirtilmektedir. Ahali’de tanıştığım pek çok kişi de güneydoğu kökenliydi. Ayrıca kendilerini hapisanelerde de takip eden siyasi mahkumlar olduğu da enformel

sohbetlerde belirtildi. Uygur yine de belli kişilere ulaşabildiklerini bunların da bilinen muhalif çevreler olduğunu vurgulamaktaydı. Gazetenin üniversitelerde bedava dağıtılması ya da satılması ulaşılabilen önemli bir kitlenin de üniversite gençliği içinde olduğunu göstermektedir:

“Şu an ulaşabildiğimiz kitle, gazetenin içeriğinde belli ki daha çok üniversite öğrencilerine daha fazla ulaşılabilir. Ama tabii ki istediğimiz sadece ÖSS sınavı ile girilen o bina içinde kalmamalı. Orada kalmasını istemiyoruz, daha fazla sokakta, daha fazla hayatın içinde yer alanların almasını istiyoruz. Ama şekilde de gazeteyi geliştirmeye çalışıyoruz” (Erhan)

Çelişkili gözükmesine rağmen, anaakıma bağlı gazetelerin dağıtıldığı yaygın bir dağıtım ağında yer almak istemeleri okuyucu kitlesini çeşitlendirme ve görünür olma istekleriyle örtüşmektedir.

4.9. Alternatif Kamusalılık

Birbirine bağlı üç düzey gazetenin alternatif bir kamusalılık yaratmaya çalıştığını göstermektedir. İlk olarak hem yaşam, hem üretim alanı olarak kullanılan apartman dairesi hiyerarşik olmayan bir biçimde iktidarın üretilmesini engelleyecek şekilde dizayn edilmiştir. Odalar belli bir hiyerarşiye göre değil işlevlerine göre ayrılmıştı. Diğer bir düzeyde yaşamın ve gazetenin üretiminin dayanışma ve kollektivite içerisinde gerçekleştirilmesidir. Gazetenin ve grubun yatay olarak örgütlenmesi de bu düzeyin önemli bir parçasıdır. Yatay olarak örgütlenen grup gönüllülük ilkesi doğrultusunda işleri paylaşmakta, her bir birey azami ölçüde iktidar alanı yaratmaktan kaçınmaktadır. Bu iki düzey aslında anarşist yaşam ütopyasının grubun sınırları içerisinde hayata geçirilmesi anlamına gelmektedir. Büroda kapitalist kültürün yarattığı rekabetçi, hiyerarşik ve tahakkümcü ilişkiler yerine, dayanışmacı ilişki ağları yaratılmaya çalışılmaktadır. Grup kendi içinde bunu başarmaya dikkat eder görünüyordu. Gazeteyi çıkaran gönüllülerin gazetenin üretiminde ve yaşam alanının devamlılığının sağlanmasında oldukça idealist davranarak en azından kendi aralarındaki ilişkilerde karşıt bir kültür var ettikleri söylenebilir. Son olarak gazete çıkarma faaliyeti grup için hem bir amaç hem bir araç olarak alternatif kamusalılığın yaratıldığı ayrıcalıklı düzeyi

oluşturmaktadır. Gazete grubun kendi arasında yaşatmaya çalıştığı anarşist kültürün somut ürünü ve bu kültürün insanlara ulaşmasının aracıdır. Gazete grup için hem pratik hem de teorik bir nosyona sahiptir. Mekanın kendisi fiziksel olarak bir araya gelmek anlamına gelirken, gazete anarşistlere ulaşmak anlamına gelmektedir. Gazetenin bu yönüyle devrimci bir araç olarak daha ciddi ve kimlik sağlayan yönü olduğu Ahali gazetesindeki gönüllüler tarafından vurgulanmaktadır. Aynı zamanda gazete bir arada olmanın somut ifadesidir. Berkay mekan ve içerik olarak alternatif bir kamusal alan yaratıklarını düşünmektedir. Berkay için mekanlarında farklı filmleri göstermeleri, kitap ödünç vermeleri insanlara sistemin dayattıkları dışında bir şeyler vermek demektir. Boran da alternatif kamusal alanı anarşist yaşam tarzı ve gazetenin birlikte üretimi olarak ele almaktadır:

“Senin kamusal dediğin şey, paylaşım, daha toplumsal, bir tabana yaymaksa eğer evet bunlarda olacak Ahali şu an dört sayı çıktı. Beşinci sayıda sıkıntılar olsa da çıkartacağız”

4.10. Bir Haberin Yapılandırılması

Bir cumartesi günü gazetenin beşinci sayısı için hazırlanan bir işçi dayanışmasının haberinin nasıl üretildiği gözlenmiştir. Büroya gönüllü olarak Ankara Praktiker’de işten uzaklaştırılan arkadaşları için eylem yapan Türk-İş’e bağlı Koop-İş’in haberini yapmaya giden grubun üç üyesi Özgül, Berkay ve Melih öğlene doğru geldiler. Elleri her hangi bir ses kayıt cihazı yoktu. Habere amatör bir el kamerası ve dijital fotoğraf makinesiyle gitmişlerdi. Haberin kısaca konusu şöyleydi: Praktiker mağazasında sendikaya üye olmaları nedeniyle iki işçi başka kentlere çalışmak üzere sürgün edilirken iki işçi de işten çıkarılmıştır. Bu durumu protesto etmek isteyen sendika işyeri içerisinde bir sokak tiyatrosu oyununun da olduğu bir protesto gösterisi düzenlemiştir. Ahali gönüllüleri protesto eyleminden Berkay’ın tiyatro bölümünde okuyan bir arkadaşı aracılığıyla haberdar olmuştur. Berkay’ın arkadaşı o gün orada tiyatro gösterisi yapan grubun da bir üyesidir. Tiyatro grubunun adı ‘Böyle Düzene Sokak Tiyatrosu’dur Habere giden üç Ahali gönüllüsü haberi yazmaya başlamadan önce uzun uzun aralarında olayın nasıl olduğunu ve neyi haber yapacaklarını tartışır. Enformel sohbetin konusunu gönüllülerin eylem haberin yapıldığı alandaki gözlemleri oluşturmaktadır.

Haberin yapılışı kolektif bir biçimde gerçekleşmektedir. Özgül haberle ilgili topladığı bilgileri Halil'e aktarmakta Halil bunları yazmakta ve anlamadığı yerleri tekar sormaktadır. Haber yazılırken Praktiker'in nasıl bir mağaza olduğu, eylemde işçilerin attığı sloganlar tartışılmıştır. Haberin giden gönüllüler, işçilerin eyleme Türk bayrağı ile gelmesi ve sendika başkanının MHP ilçe teşkilatı ve emniyete hoş geldin demesine tepkiliyken Halil bu durumu kendi tecrübelerine dayanarak pek önemsememektedir: Halil verdiği örnekle fikrini desteklemektedir. Halil, Ankara Şehirlerarası Terminal'inde yapılan bir eyleme işçilerin 'Ya Allah Bismillah' ile başladıklarını 'Yaşasın Devrimci Dayanışma' diyerek bitirdiklerini vurgular. Halil bilgisayarın karşısından kalkarak habere anarko-sendikalizm temelinde bir şeyler eklenmesi için Berkay'a anarko-sendikalizmle ilgili bir kitap veriyor. Haberin anarşist bağlamı anarko-sendikalizm kavramı üzerinden yapılmaya çalışılacaktır. Haberde eylemde konuşanlardan birinin kim olduğuyla ilgili bilginin eksik olması vetemsilcinin konuşmalarının da kaydedilmemesi haberin yazımı zorlaştırıyor. Haberin kısa bir zaman diliminde yapılmak zorunda olmayışı profesyonelleşmenin olmayışı haberin yapım sürecinde gündelik hayattan farklı konuların da tartışılmasına yol açıyor, haber üretim pratiği gündelik hayatın bir parçası oluyor. Berkay'la Halil arasında haberin ne olacağı konusunda göze çarpan bir fikir ayrılığı var: Sağcı sendikaya tepkili olan Berkay daha sokak tiyatrosuna daha fazla vurgu yapılması gerektiğini isterken, Halil ise işçilerin eyleminin daha önemli olduğunu vurgulamaktadır. Olayın haberleştirilmesi katılımcı bir şekilde tartışılmasına rağmen her bir gönüllü olaylara ve hayata farklı da bakabilmektedir Berkay'ın tiyatro bölümünde okuması haberde sokak tiyatrosuna vurgunun yapılmasını istemesine yol açarken, Murat işçilerin daha önemli olduğunu düşünmektedir Özgül ise tiyatrocularla röportaj yapılmasından yanadır. Röportaj fikri o an büroda bulunan Ferhat ve Ulaş'ında içinde bulunduğu grup tarafından olumlu karşılanıyor. Grup oyçokluğu ile Özgül'ün teklifini kabul ediyor. Görüş ayrılıkları haberin yapımını engellememiş yapıcı bir şekilde geliştirmiştir. Grubun üyeleri farklı fikirleri dinleyerek haberin üretimine ortaklaşa katkıda bulunmuştur. Haber üretim sürecinde çıkan müzakereci tartışma pratiği yalnızca haber üretimine özgü değildir, daha geniş bir anlamda grup içi ilişki biçiminin niteliğini de göstermektedir. İktidarın kısıtlandığı bu ilişki biçimi kararların ortaklaşa alınmasına ve fikirlerin birbiri üzerine eklenerek geliştirilmesine yol açmaktadır.

4.10.1. Sokak Tiyatrocularıyla Röportaj

Röportaj kararının alınmasından sonra grupta röportajı yapmaya Berkay gönüllü oluyor. Berkay'la ben de röportaja gidiyorum. Eylem haberinde kullandığı kamerayı alıyor. Kamera ortak paralarıyla alınmış. Berkay'la tiyatro grubunun eğitmeninin bulunduğu Ankara'daki Hacıbektaş Veli Derneği'ne gidiyoruz. Dernekte tiyatronun eğitmeni Yavuz'u buluyoruz. Orta yaşlı birisi Gökhan Yavuz'u önceden tanıyor. Yavuz'un odasında Deniz Gezmiş, Yusuf Arslan, Hüseyin İnan'ın fotoğrafları var. Ayrıca sosyalist Evrensel gazetesinin kimi sayfaları da odasındaki panoda asılı. Röportaj sırasında bizle birlikte Yavuz'un tiyatro eğitimi verdiği dört kişi daha var. 15- 20 yaşları arasındalar. Yavuz'un söyledikleri kamerayla kaydediliyor. Ancak kamera çekim yapmıyor. Sadece ses kaydı için kullanılıyor. Berkay sorulara tiyatro ile ilgili genel sorular ve grubun nasıl ortaya çıktığına ilişkin sorularla başlıyor. Soruları kendisi hazırlamış. Grup daha önce Tuzla'da da tersanelerle ilgili bir işçi eyleminde sahne almış. Berkay Tuzla'daki eylemi düzenleyenlerin sisteme daha karşı oldukları için onaylıyor. Yavuz kendini sosyalist olarak tanımlıyor, işçi sınıfının nesnel koşulları açısından arada bir fark olmadığını vurguluyor. Fikirleri Halil'inkilere benziyor. Röportaj yaklaşık yarım saat sürüyor. Berkay, ben, Yavuz ve Yavuz'un tiyatro eğitimi verdiği iki genç hep beraber Kızılay'a iniyoruz. O gün ve ertesi gün Berkay röportajı yazıyor. Ferhat, Berkay'a sesleri deşifre ederken ve röportajı yazarken yardımcı oluyor. İşçi eylemiyle ilgili habere ve röportaja toplam beş kişi dahil olmuştur. Aralarında herhangi bir görev bölüşümü yapılmamıştır. Berkay gönüllü olarak röportaja gitmeyi seçerken Ferhat röportajın yazımı sırasında yardım etmiştir. Eylem haberini ise Berkay ve Halil yazıyor görünmesine rağmen aslında bürodaki herkes fikrini söylemiştir. Metin ortak bir biçimde oluşturulmuştur. Berkay'ın habere fazladan katkısı anarko-sendikalizm ile ilgili olmuştu. Röportaj ve haber anaonim bir biçimde hazırlanmaktaydı, profesyonelleşmenin olmayışı haber üretimi düzeyinden bir rekabeti engellemektedir. Haber yapılırken haberin ortaklaşa geliştirilmesi, haberi kimin yaptığından daha önemli gözükmemektedir. Öte yandan habere ilişkin fikirler ya da haberin yazılı hali üzerinde bir mülkiyet tartışması yapılmamaktadır. Fikirler ve ürün grubundur kişilerin. Profesyonellik ve mülkiyet ilişkilerini rededen haber üretim pratiği bu yönüyle tam da

anaakım medyanın profesyonellik ideolojisinin karşısında ona karşıt yeni bir anlam zemini yaratmaktadır.

4.11. Ahali Gazetesinin Biçimsel Özellikleri

Çalışmada Ahali gazetesinin bugüne kadar çıkan beş sayısı incelenmiştir. Ocak 2008 1. Sayı, Şubat 2008 2. Sayı, Mart 2008 3. Sayı, Mayıs 2008 4. Sayı, Haziran-Temmuz 2008 5. Sayı. Gazete aylık olarak çıkarılmaya çalışılmasına rağmen üniversitede çatışmaların arttığı bahar döneminde bir aylık gecikmeyle mayıs ayında çıkabilmiştir. Gazete gönüllüleri Dil Tarih Coğrafya Fakültesi'nde çatışmaların olduğu dönemde çatışmalardan dolayı gazeteyle ilgilenemediklerini ifade etmişlerdir. Beşinci sayı ise Haziran ve Temmuz olarak ortak basılmıştır. 30.5'e 43.5 ebatlarındaki gazete sarı kağıda basılmaktadır. Gazetenin sayfa adedi 16 ila 24 arasındadır. 1. sayı 16 sayfa, 2. sayı 24 sayfa, 3. sayı 24 sayfa, 4. sayı 20 sayfa, 5. sayı 24 sayfa olarak basılmıştır. Gazetenin 3. sayısında diğer sayılardan farklı olarak daha ince kağıt kullanılmıştır. Gazetenin logosu sağ elinde kara bayrak tutan, sol eliyle de yumruğunu kaldırmış bir kadın figürüdür. Gazetenin her sayısında Ahali'nin A'sı farklı renklerle boyanmıştır. 1. sayıda A harfi ekolojinin yeşili, 2. sayıda kırmızı, 3. sayıda Mart ayının emekçi kadınlar günü olmasından dolayı mor, 4. sayıda A harfi maddi imkansızlıklardan dolayı içi boş olarak bırakılmış, 5. sayıda ise A harfi anarşinin siyahı ile boyanmıştır. Gazetenin adının üzerinde gazetenin sloganı olan '*Yeryüzü bir bütündür bölünemez*' ifadesi Ahali'nin kendi gündemini anlatan devamının ikinci ya da üçüncü sayfaya verildiği bir kutucuk yer almaktadır. Gazetenin sağ alt köşesinde ise o sayıda yer alan yazıların başlıkları ve içeride hangi sayfalarda yer aldığını gösteren kutucuklar vardır. Her sayıda yazarın da adının yer aldığı toplam 6 kutucuk yer almaktadır. Sayılara göre süreklilik göstermemesine rağmen Ahali gazetesinde sayfalar konularına göre ayrılmıştır. Genelde ikinci sayfa "Ahali'den" başlığı altında Ahali'nin kendisinden haberler, üçüncü dördüncü ve beşinci sayfalar ülkenin gündeminin yer aldığı "Memleket Ahalisi" sayfalarıdır. Farklı sayılarda farklı sayfalarda yer alan (1. sayıda 5, ikinci sayıda 2. ve 3. ve 5. sayılarda 9, 4. sayıda 7. sayfada yer alan "Ahali'nin Gergini" sayfası bu sayfada anaakım gazetelerden derlenen haberler esprili bir dille eleştirilmektedir. 8, 9, 10, 11 sayfalarda ise anarşizmle ilgili Türk ya da tanınmış anarşistlerin yazıları ve röportajlar

yer almaktadır. Gazetenin konulara göre ayrılmasında bir düzenlilik göstermeyen iç sayfaların öne çıkan temalardan biri de “Dünya Ahalisi” başlığı altında dünyadan muhalif anarşist eylemlerin haber olarak yer aldığı bir sayfa mevcuttur. İlk iki sayıdan sonra konukların belirtildiği sayfa sayısı azalmıştır. Ahali'nin Gündem, Memleket Ahalisi'nin Gündemi başlıklarına tüm sayılarda yer verilmiştir. Son sayfada ise “Ahali'den Sesler” başlığı altında alternatif yayınevleri, alternatif video üretim atelyeleri alternatif medya mecralarıyla röportajlar vardır. Ahali'nin Sesi başlığı yalnızca 3. sayıda yer almamıştır. Bu sayıda son sayfa Nevruz kutlamalarına ayrılmış, üstte ise Kürtçe “Agire Gelan” yazılmıştır. Ayrıca gazetenin bu sayısında Türkçe dışında Kürtçe de son sayfada kullanılmıştır. Kürtçe'nin kullanıldığı diğer bir sayıda gazetenin ilk sayısıdır. Gazetenin tasarımı ise yurtdışında farklı anarşist yayınların incelenmesiyle oluşturulmuş. Gazetenin tek bilgisayarında her sayıdaki haberler ve gazetenin PDF hali bulunmaktadır.

4.12. Ahali Gazetesi'nde Yer Alan Konular

Ahali gazetesi gündem konularını seçerken kendi gündemini oluşturmaya ve Türkiye gündemini takip etmeye çalışmıştır. Gazete Türkiye gündemini ele alırken haberlere yorum unsurunu da katmıştır. Yorumlar anarşist bir arka plan bilgisi ve anarşist bir bakışı da içermektedir. Gazete ilk 3 sayısında Türkiye gündemini manşetelerine taşımıştır. 2008 Ocak sayısında yükselen milliyetçiliği manşetine *'Milliyetçilik alçakların son sığınağıdır'* başlığıyla taşımıştır. Gazete Şubat ayındaki ikinci sayısında *'Günbatımından Şafağa'* manşeti ile Ergenekon operasyonuna gönderme yapmıştır. Üçüncü sayının başlığı ise Türkiye'nin Kuzey Irak operasyonunu konu alan *'Estetik Operasyon'* manşeti olmuştur. Gazetenin dördüncü ve beşinci sayılardaki gündemini ağırlıklı olarak vicdani ret konusu oluşturmuştur. Son iki sayı manşete çıkardığı konular açısından da gazetenin kendi gündemini yaratma konusunda daha cesur davrandığını göstermektedir. Dördüncü sayının manşet haberi vicdani retçi Halil Savda davasını konu alan *'Halil Savda Özgürleşiyor'* haberidir. Beşinci sayının öne çıkan teması ise yine vicdani retçiler. Bu kez gazete vicdani retçi Mehmet Bal'ın gözaltına alınmasını *'İleri Derece Antimilitarist Kişilik...'* manşetiyle gündemine taşımıştır.

Gazetenin çıkan beş sayısı incelendiğinde gazetede şu konular yer almıştır: Türkiye gündeminde yükselen milliyetçilik, mülteciler, Irak İşgali, Novamed grevi, vicdani red, Hrant Dink suikastı sonrası gelişen olaylar, gözetim toplumu, yurtdışındaki anarşist hareketler, alternatif medya gönüllüleriyle röportajlar (Kaos Yayınevi, radyo mülksüzler), yurtdışındaki anarşistlerin eylemleri, nükleer sanrataller, anarşizmle ilgili teorik yazılar, işçi eylemleri, kentsel dönüşüm, ahali gazetsinin kendi katıldığı eylemler, öğrenci hareketi, Türkiye'nin Kuzey Irak Operasyonu, antimilitarizm, gazetede röportajlar da geniş bir yer tutmaktadır. Gazete özellikle anaakım medyanın görmezden geldiği konuların kahramanlarıyla röportajlar yapmıştır: Vicdani retçi Halil Savda, Travesti Esmeray, Cezaevinden çıkmış kadın siyasi mahkum Günnaz, emekli seks işçisi Cennet, Türkiye'de yaşayan Iraklı bir mülteci (ismi verilmemiş), vicdani retçi Deniz, Böyle Düzene Sokak Tiyatrosu Grubu, anarşist Mülksüzler radyo, anarşist Kaos yayınevi, Kara Haber Video Eylem Atölyesi, İzmir Sosyal Ekoloji ve Yardımlaşma Derneği.

4.13. Temalar

4.13.1. Ahali'nin Kara Çocuklarından ya da Ahali'den: Kimliğin İnşası

Ahali gazetesi ilk sayısında Ahaliden sayfası daha sonraki dört sayısında ise Ahali'nin Kara Çocukları'ndan sayfası gazetenin varlık nedenini okuyucuya anlatmaktadır. Yazılar gazetenin gönüllüleri tarafından kaleme alınmaktadır. Ahali'nin Kara Çocukları Sayfası gazetenin kendini en açık bir biçimde okuyucuya ifade ettiği sayfadır. Öte yandan bu sayfa aynı zamanda gazeteyi çıkaranlar ve okuyanlar için bir kimlik oluşturma işlevi de görmektedir. Gevşek bir biçimde de olsa okuyucu için politik ve pratik bir hat çizilmektedir. Bu sayfada grubun politik gündemi ve gündem doğrultusunda katılan eylemlerin haberleri yer almaktadır. İlk sayfada manşetin sağ yanındaki küçük kutuda Ahali'den\Ahali'nin Kara Çocukları'ndan sayfasında yayımlanan yazının giriş kısmı yer almaktadır. Ahaliden\Ahalinin Kara Çocukları'ndan sayfasının ilk sayısı gazetenin niçin çıktığını açıklamaktadır:

“Yaygın medyanın yapay düşünsel üretimi ve sunumu karşısında durduğumuz noktada anlatmak istediklerimizin somut bir yansıması olarak çıkıyor bugün Ahali. Sıklıkla sorgulanan gerçekleri anarşist bir bakış açısıyla anlatmayı Őiar edindiğimiz yazılar anarşist tarihten güncele her türlü üretim ve tüketim ilişkisinden çokça değindiğimiz ekoloji olgusuna kadar birçok konuya vurgu yaparak, sürekli kendini yenileyen bir nitelik kazanma çabasında” (Ahali, 2008, Sayı 1, s. 2)

Gazete ikinci sayısında ise gazetenin anarşistler tarafından nasıl karşılandığı uzun uzun anlatılmaktadır:

“Böyle çıkan iş bu gazetenin ilk sayısı Anadolu’nun dört bir köşesine aynı gün gidiverdi: İstanbul, İzmir Antalya, Antakya, Diyarbakır, Van, Bitlis, Mersin, Sivas, Giresun, Malatya, Bursa, Tokat, Adana... Gazetenin bu köşesinden, gazeteyi sahiplenen yoldaşları, bilhassa Vandan bize el verenleri, gözlerimiz gözlerine bakana değin kelimelerimizle kucaklıyoruz” (Ahali, 2008, Sayı 2, s. 2).

Ahali’nin  c nc  sayısında ise Ahalinin Kara çocukları’ndan sayfasında Ahali gazetesi çevresinin katıldığı nükleer karşıtı eylem haberleri ve Mart sayısının çıkış öyküsü yer almaktadır. Mart sayısında ayrıcalıklı yer tutan temaysa 8 Mart Dünya Emekçi Kadınlar Günü bağlamında partiyarkidir. Mayıs ayında çıkan dördüncü sayıda ise Ahali’nin de katıldığı 1 Mayıs eyleminin haberi ve Ahali’nin 1 Mayıs’ta dağıttığı bildiri ve grubu eylem alanında pankartlarının arkasında gösteren fotoğrafları yer almaktadır. Beşinci sayısı ise çeşitli muhalif gruplarla beraber Ahali’nin katıldığı 2 Temmuz Sivas Katliamı’nda hayatını kaybedenlerin anıldığı mitingin haberi ve Ahali’nin ‘Kürt Sorununa Demokratik ve Barışçıl  oz m’ arayan Barış Meclisi’nin mitingine katılma nedenlerini açıklayan bir yazı yer almaktadır.

4.13.2. Anarşizmin Kara Gündemi: Milliyetçilik

Gazetede  ne çıkan temalardan biri milliyetçiliktir. Özellikle gazetenin ilk iki sayısı Türkiye gündemine paralel bir Şekilde milliyetçilik konusunu sayfalarına taşımıştır. Milliyetçilik, iktidar sorunsalı ve yaşama hakkı bağlamında tartışılmış ve Milliyetçilik

en çok Kürt sorunu ve askeri operasyonlar üzerinden eleştirilmiştir. İkinci sayıda yer alan *'Milliyetçilik alçakların son sığınağıdır'* başlıklı yazı sınır ötesi operasyonu ve Kuzey Irak'ta PKK tarafından kaçırılan sekiz askerin sebest bırakıldıktan sonra yaşanan tartışmaları öldürmeye ve iktidara karşı olan anarşist bir hümanizmle eleştirmektedir.

“İnsan hayatının neye malzeme olduğunu, bir kez daha gözümüzün içine baka baka haykırdılar, kan üzerinden bekalarını sağlamlaştırılar. Askerlerin ölmesini yıllarca nefretle kınarlarken, cenaze törenlerinde boy gösterirlerken, askerlerin yaşamasına neden sevinmiyorlar (?)” (Ahali, 2008,sayı 2, s.3)

Gazetenin milliyetçiliğe karşı çıkardığı vurguysa yaşam hakkıdır:

“Böylesi bir savaşta duyup, duyulacak tek bir şey yoktur. Gözyaşlarıyla tabutlara kapaklanan anaların ise bu anlamda gururdan çok daha fazlasına ihtiyaçları vardır. Ve bizim de onların kendi evlatlarını toprağa verirken işittikleri şehitler ölmezden çok daha başka ifadeler ihtiyacımız vardır. Çünkü orada ölü bedenler vardır, kimsenin geri getirmeyeceği” (Ahali 2008, Sayı 3, s.2).

4.13.3. Savaşa Karşı Vicdani Ret: Antimilitarizm

Gazetenin kendi gündemi yaratma çabasında en fazla öne çıkan tema vicdani ret temasıdır. Halil Savda, Mehmet Bal gibi vicdani terçilerin davaları yakından izlenmekte, röportajlar yapılmaktadır. Dördüncü ve beşinci sayıların manşetlerini vicadani ret konusu oluşturmaktadır. Gazetenin dördüncü sayısında vicdani retçi Halil Savda'yla dört sayfalık bir röportaj yer almaktadır. Aynı sayıda Halil Savda'nın bir mektubu da yer almaktadır. Vicdani ret teması askerlik gerçeğiyle yüzleşme ve yüzleşmenin sonucunda bir özgürleşme alanı yaratılması bağlamında tartışılmaktadır. Vicdani ret haberlerinde ve yazılarında öne çıkan vurgu antimilitarizmdir. Vicadani red anarşist etiğin temelini oluşturan vicdan kavramıyla temellendirilmektedir ve zorunluluk kavramının kendisine de karşı çıkılmaktadır:

“Vicdani red hakkını herhangi bir yurttaşlık hakkı olarak görmemek gerekir. Yurttaşlık haklarının tamamı hak olmakla beraber aynı zamanda bir ödevdir.

Ülkelerin anayasalarında tanımlanmış haklar eşitlikler üzerinden tanımlanmıştır. Reddin ise asli vurgusu zorunluluğun her şeklidir. Bu zorunlulukları anayasal hak ve ödevlerde kapsar kapsama sahiptir. Bütün red açıklamalarına bakın, hepsinde kişisel iradeden ve kişisel vicdandan bahsedilir. Ve bütün açıklamaların sınırları olabildiğince geniştir. Reddedilenin zorunlu askerlik temsilinde bir yaşam tarzı olduğu açıktır. Peki, buradan şöyle bir sonuç çıkartabilir miyiz? Asıl reddedilen; sınırların dışında iradenin belirlenmesidir” (Ahali, 2008 Sayı 4, s. 5).

“Vicdani total redcilerin de aslında ilkin yaptıkları ölmenin ve öldürmenin uğraşı olan askerlikte yer alamayacaklarını deklare ederek oldukça iradi bir kararın sürücüsü olmalarıdır” (Ahali, 2008 Sayı 5, s. 12).

4.13.4. Kürt Sorunu: Milliyetçiliğe Karşı Halkların Kardeşliği

Milliyetçilik bağlamında ele alına bir diğer temaysa Kürt sorunudur. Gazetenin Mart ayında çıkan üçüncü sayısında son sayfa Nevruz Bayramı kutlamalarına, tarihçesine ayrılmıştır. Nevruz’da öne çıkan vurguysa isyancı yönüdür.

“Artık günümüzde yaşadığımız bu topraklarda halkların kendi kültür ve geleneklerine sahip çıktıkları bir direnişe dönüşmüştür Nevruz” (Ahali Sayı 3 2008, s. 24).

Nevruz sayfası *Kürtçe Halkların Kardeşliği* anlamına gelen *Agire Gelan* sayfası olarak adlandırılmış aynı sayfada Kürtçe bir yazıya da yer verilmiştir.

Gazete Kürt sorununa Barışçıl bir çözüm arayan Barış Meclisi’nin eylemine katılım gerekçelerini de şu şekilde açıklamaktadır:

“İşte böylesine belli ve belirsiz saldırılara maruz kaldığımız dönemlerde hangisinin daha az zararlı olduğunu düşünmemeliyiz. Savaştan beter bir barış beterden beter bir barış arasında kalmışız. Ne yapabiliriz? Ne olursa olsun önce her girişimi desteklemeliyiz, bazen eleştirdiğimiz veya yararından şüphelendiğimiz haller dahi olabilir. Yaşananların duyulmasında ses çıkaranlarla

beraber ses çıkarmalıyız. Çekilme veya ötekileşme döneminde değil paylaşma ve dayanışma dönemindeyiz” (Ahali 4. Sayı, 2008, s. 2).

4.13.5. Patriyarki: ‘Er Meydanlarının Ezberi Bozuluyor’

Patriyarki ve toplumsal cinsiyet milliyetçilik gibi iktidar sorunsalı çevresinde bütünlüklü bir bakış açısıyla analiz edilmektedir. Patriyarki iktidar ilişkilerinin devamlılığında analiz edilmektedir. Patriyarki yalıtılmış bir kategori değil, anarşistlerin karşı çıktıkları iktidar sorunsalının bir parçası olarak analiz edilmeli ve karşı duruş bu noktadan hareketle oluşturulmalıdır. Patriyarki tartışmalarında kadın kimliğine vurgunun fazlaca yapılmasına da karşı çıkılmaktadır:

“Bütün iktidar ilişkilerini birbirinden kopuk kategoriler halinde düşünmek hep eksikli bırakacak bizi. Çünkü her kimlik tanımı aslında dışlayıcıdır ve çünkü hepimiz tek bir kimlikten müteşekkil değiliz. Bir işçi, kadın, Kürt olabiliriz... Ötekileştirilen, dışlanan, azınlık ilan edilen bir toplumdan bahsederken o toplum içerisinde de dışlanan ötekileştirilen kadınları ya da sınıfları görmemiz gerekiyor” (Ahali , 4.Sayı, 2008, s. 12).

Patriyarki kavramı militarizmle ve ulus devletle ilişkilendirilerek patriyarki üzerinden iktidar kurumları ve işleyişi de eleştirilmektedir.

“Devlet, ordu ve bu iki sözcüğün eşanlı çağrıştırdığı-medyanın savaşı yüceltirdiği; milliyetçiliğin, militarizmin kendini ancak ‘öteki olmamaklılığıyla tanımlayabilen aciz bedenlerin tutanakları dal olduğu şu günlerde ataerkiye ve onun az evvel bu cümlede sıralanan tüm araçlarına karşı direnişin ‘yaşamı’ olumlayan bir yerden kurulması elzem gelmekte bana...” (Ahali , 3.Sayı, 2008: s:13).

Gazetenin Mart sayısında üç farklı kadınla röportaj yapılmıştır: 19 Aralık 2000 tarihli Hayata Dönüş Operasyonu’nu yaşamış ve 140 gün açlık grevi yapmış siyasi bir mahkum, polis şiddetine uğramış travesti Esmeray, emekli seks işçisi Cennet. Gazete patriyarkiyi ele alırken vicdani red temasıyla bağlantılı olarak kadınların rollerini üçüncü sayıda tartışmıştır:

“Militarizmden en ağır şekilde eziyet çeken kadınlardır. Çünkü militarizm cinsiyetçilikle, ataerkilliğe, hetroseksizmle ve her türlü ayrımcılık biçimiyle, milliyetçilik iç içe geçmiş bir ilişki halindedir” (Ahali, 4.Sayı, s. 5).

4.13.6. Ekoloji: ‘Doğanın Efendisi Değil Sadece Bir Parçasıyız’, ‘Radyoaktif Ölüme Karşı Aktif Direniş’

Ahali insan-doğa ilişkilerini endüstriyel sistemin insan ve doğa üzerindeki tahakkümü bağlamında iktidar kavramıyla ilişkisellik içinde ele almaktadır:

“Endüstriyel sistemin varoluşu gereği bitmeyecek ‘ihtiyaçları’ iktidarların insan ve doğa üzerindeki tahakkümünü, belirleyiciliğini etkin şekilde devam ettirmektedir” (Ahali, 2.Sayı, s:8).

Çevre ile ilgili eylemler haber şeklinde gazetenin sayfalarında yer almıştır. Özellikle nükleer enerji karşıtlığı gazetenin önemli gündem maddelerinden biri olmuştur. Katılan nükleer karşıtı eylemler haber yapılmıştır. Nükleer enerji iktidarların insan yaşamına bir saldırısı olarak görülmüştür. Nükleer enerji karşıtlığında öne çıkan bir başka vurguysa nükleer enerjinin barışçıl olmayan bir enerji kaynağı olduğudur:

“Ve biz biliyoruz ki nükleer santralin tek işlevi enerji üretmek değil.Silah üretiliyorlar, nükleer silah” (Ahali, 2. Sayı, s. 3).

Gazete için ekolojik saldırı kapitalist saldırının bir parçasıdır. Bunun en ciddi ve somut örnekleri ise nükleer enerji santrali kurulması planları ve altın arama çalışmaları olarak görülmektedir. Gazete siyanürlü altın arama çalışmalarının doğaya vereceği zararlara karşı da bilimsel verilerle desteklenmiş yazıları yayınlamış, altın arayan yabancı şirketleri ‘talancı’ olarak nitelendirmiştir. Altın arama çalışmalarının vereceği zararda öne çıkan vurgu yaşamın yok olacağıdır.

4.13.7. Anarşizm Yazıları: Anarşi Mümkündür Çünkü Ben Bir Anarşistim

Ahali gazetesi anarşizmin tarihiyle ilgili yazılara ve anarşizmin teorik olarak okuyucuya tanıtıldığı yazı dizilerine ilk sayısından itibaren sayfalarında yer vermiştir. Anarşist bakış teorik anarşist yazılarla beslenmekte, anarşist tarih yazıcılığıyla da anarşist ütopyanın gerçekleşebilme olasılığı canlı tutulmaktadır. *Anarşi Mümkündür Ben Anarşistim, Anarşi ve Kent, Anti Psikiyatri ve Özgürlük, Aktivist Gözle Toplumun Tasvvur Edilmesi* gibi yazı dizileri ve teorik yazılarla okuyucuya anarşist tarih ve mücadele bilinci kazandırılmaya çalışılmaktadır. Bu yazılarda toplumsal devrim tahayyülü gündelik yaşamın dönüştürülmesiyle başlayabilecek aşağıdan bir süreç olarak ele alınmaktadır:

“İnsanların eyleyişlerinin, bilinçli bir siyasal eylem haline gelmesi ve toplumsal alanda alternatifler oluşturmaya başlaması toplumun nasıl tasavvur edildiğine dair bir kavrayış değişikliği meselesidir aynı zamanda. Her fail kendi bulunduğu yerden parçaları değiştirmek için yola çıktığında gündelik hayatta devrimci dönüşüm başlamış demektir” (Kızıltuğ, Ahali, Sayı 2, s. 14).

Anarşist mücadelenin başlangıç noktası olarak hayalgücü vurgusu teorik yazılarda öne çıkan bir unsurdur. Başka bir dünyanın mümkünlüğü ancak hayalgücüyle harekete geçtiğinde olanaklıdır:

“Ütopyalar imkansız yerler değil. Bizi kuşatan birçok dayatmadan tek sahip olduğumuz gücümüzü ve hayallerimizi birleştirerek kurtulabiliriz”(Ahali, Sayı 1, s. 10).

Gazete anarşist mücadele bilincini yalnızca teorik yazılarla sağlamamaktadır. Özellikle dünyadan anarşistlerin yaptıkları eylem haberleri de anarşist mücadelenin sürekliliği algısını güçlendirmektedir. Dünya anarşistleri de Ahali'nin anarşist mücadelesinin doğal müttefiki olarak görülmektedir. Dünyadan anarşist eylemlerin haberlerinin yer aldığı sayfanın adı da Dünya Ahalisi olarak bu doğal ittifaka bir gönderme niteliğindedir.

4.13.8. İşçi Sınıfının Gündemi: Kapitalizm Öldürür

Ahali işçi sınıfının grev, direniş ve dayanışma eylemlerini haber olarak vermiştir. Ahali patrona karşı işçi sınıfının yanında yer almaktadır. Sosyalistlerden farklı olarak anarko-sendikalist bir bakış açısına sahiptir. İşçilerin mücadelesinin sosyalizminin tersine iktidar mücadelesi gütmenden tahakkümün kaldırılmasına hedeflenmesi gerektiğini düşünmektedirler. Bu açıdan gazete sendikaların eylemlerini destekleyen haberler yapmasına rağmen aslında desteklediği sendikalar değil direnen işçilerdir:

“İşçiler bu kontrol edilebilirlik, yönlendirilebilirlik ve sömürülebilirlik halinden kurtulmak için, ilk başta kendilerini sömürü düzeninin bir kuklası haline getiren ve bir kontrol mekanizmasından başka bir şey olmayan sendikalardan kurtulmadırlar” (Ahali, Sayı 5, s.7).

İşçi sınıfının kendiliğinden, bilinç kazandırılmadan gelişebilecek bir harekete inanan gazete işçi sınıfının yaşam koşullarıyla ilgili haberleri kapitalist üretim ilişkilerinin sonucu olarak görmektedir:

“Kapitalizm öldürüyor, peki kim kazanıyor? Tekstil sektörü dünya çapında kapitalist şirketlerin aralarında en vahşi rekabeti sürdürdükleri ve özellikle genç ve çocuk işçileri acımasızca çalıştırdıkları alanların başında geliyor. Türkiye’deki sanayinin neredeyse yarısı tekstil sektöründe istihdam ediliyor. Aralarında kot taşıma işçilerinin de yer aldığı bu işçiler hiçbir iş güvencesi olmadan sigortasız ve rezalet koşullarda çalıştırılıyor” (Ahali, Sayı 5, s.7).

Tuzla tersanelerinde yaşanan ölümler üretim ilişkilerinin analiziyle çerçevelenerek suçun küresel kapitalizmin bir örneği olan taşeronlaşma siteminde olduğu ifade edilmiştir.

“Taşeronlaşma Tuzla’da öyle boyutlara ulaşıyor ki ilk taşeron firma işlerinin bir kısmını başka firmalara verebiliyor, o firmalar daha küçük firmalara. Hatta görücü denilen ve parça işleri de yapanlar olabiliyor. Böylece taşeron firmaların çoğunda gündelik haftalık, aylık işçi çalıştırılıyor işin içine işçi simsarları mafya da giriyor”(Ahali, Sayı 5, s.3)

Ahali, anarko-sendikalist bakış açısına rağmen Tuzla tersanelerinde yaşanan ölümler ilgili haberde sosyalist Limter-İş sendikasını olumlayarak işçilerin örgütsüzlüğünün aşılması gerektiğini vurgulamıştır:

“Limter-İş grevle taleplerin kazanımını ön şart olarak koyuyor. Sendikanın ve işçinin önünü açacak zemin hazırlamaya çalışıyor”(Ahali, sayı 5 2008;).

4.14. Mülksüzler Gazetesi

4.14. 1.Mülksüzler’in Çıkış Öyküsü

Mülksüzler 2007 yılının Ocak ayında kendilerini anarşist-komünist olarak tanımlayan bir grup gencin çabasıyla kurulmuştur. Caner Mülksüzler gazetesini çıkarma gerekçelerini şu şekilde ifade etmektedir:

“Türkiye’deki belli gündemlerle ilgili anarşist komünistlerin, ya da en genel anlamıyla özgürlükçü Komünist bir topluma dahil olanların; güncel sorunlara dair söyleyeceği bir yayın olmasını istedik.”.

Gazeteyi çıkaran çekirdek grup anarşist-komünistlerden oluşmuş olmasına rağmen; gazetenin çıkış sürecinde sosyalizmin daha özgürlükçü yorumlarına sahip farklı siyasetten kişilerde gazetenin çıkış sürecine dâhil olmuştur. Farklı siyasetler arasındaki ittifak durumu gazeteyi bir dizi uzlaşma üzerinden kurulmasına yol açmıştır. Zaman içinde, bu özgün durum gazetenin hem güçlü hem de kırılabilir yanını oluşturmuştur. Gazeteyi çıkaran anarşist komünist çekirdek grup daha önce de tuttıkları bir büroda şu an yayınlanmayan *Kara Kızıl Notlar* isimli anarşist komünist teorik bir yayın çıkarmaktadır.

(Faik) bu dergiyi çıkarma nedenlerini şöyle özetlemektedir:

“Üç ayda bir çıkan ve uzunca yazılar barındıran bir dergimiz vardı. Mülksüzler, gündemle ilgili söz söyleyebilme yeteneğimizi arttırmak ve dergideki teorik tutumları gündeme uyarlayarak daha somut bir şekilde ve herkesin anlayabileceği

bir dilde ifade etmek için tasarlanmıştı. Aynı zamanda kendimizi ve tanıdıklarımızı organize etmenin ve iletişimi kuvvetlendirmenin de bir yolu du.”

Mülksüzler, Ahali'nin aksine ortak bir siyasi tahayyülü paylaşan kişiler tarafından çıkarılmadığı görülmektedir. Mülksüzler, anarşizm içinde farklı siyasi perspektiflerde konumlanan grupların ortak bir yayın çıkarma projesinin sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Grubun öncelikli amacı örgütsel bir görünürlük olmamış, dergi çıkarma faaliyeti ile sınırlı kalmıştır. Bir ittifak üzerine kurulu olması gazeteyi zaman içinde içsel çatışmalara götürmüş ve 9 sayı çıktıktan sonra Mülksüzler'in yayın hayatı gazeteyi çıkaranların kararıyla Ekim 2007'de sona erdirilmiştir.

4.14.2. 'Amacımız Alternatif Yaratmaktı'

Mülksüzlerin ilk sayısındaki tanıtım veya çağrı metni, derginin amacını hem “egemen iktidar odaklarına” hem de “solun mevcut siyaset tarzına” bir alternatif yaratmak olarak tanımlanmaktadır:

“Yeni bir yolu tarif etme ve tartışma cabasına merhaba diyoruz....

Bu vaziyeti değiştirme ve emekçi sınıfının mücadelesini güçlendirme iddiasında bu kadar çok “yol”, bu kadar çok yolcu grupçuk varken, üstelik bizler de dahil hiçbirimiz fazla yol kat edemezken, bir yenisine gerçekten ihtiyaç var mı? Bu soru bugün belki her zamankinden daha da meşru ve bu yüzden tatmin edici bir cevabi da hak ediyor. “Ben bilirim, beni izleyin” demeden devrimcilikte ısrar eden, eleştirdiği toplumun sömürüye dayalı otoriter kalıplarını içinde yeniden üretmeden mücadeleyi örmekte direnen, liberalleşmeden özgürlükçü olabilen, kadının patriyarkal sömürden kurtuluşunu emekçi sınıfın devriminin yan ürünü değil kendi mücadelesinin bir eseri olacağına inanan bir çizginin mümkünlüğüne ve gerekliliğine inancımız bir araya getirdi.

Yayının adı “Mülksüzler” olsun dedik. Çünkü mülksüzler bizim için hem adil, eşit ve özgür bir dünyayı kurabilecek olan tek kesimi, tek ‘sınıfı’ işaret ediyor, hem de o dünyanın bizce kesin bir koşulu olan bir varoluş biçimini ‘Mülksüzler’. Yani herkesin mülksüz olacağı, mülksüzlüğün devasa sömürü, tahakküm ve eşitsizliklerin yok edilmesinin ve yeniden yeşermemesinin garantisi olacağı bir

dünyayı kuracak olanlar... ‘Mülksüzler’. Yani o dünyada yasayacak olanlar. Bu ismi seçerken LeGuin’in sevdiğimiz kitabından “esinlenmedik” desek yalan olur... Mülksüzler” belli ilkeler çerçevesinde doğrudan demokratik yollarla isleyen bir yayının kolektifinin ürünü olacak, güncele dair politik yazılar ve haber-yorumlar, kültür ve sanata dair yazılar, teorik yazılar hikaye ve denemeler içerecek. İddiamızı gerçekleştirmek umuduyla” (Mülksüzler, 2007 , Sayı 1).

Çiğdem ise çok iddialı alternatif bir yayının olamadıklarını ifade etmektedir: “Alternatif yayın olarak tanımlıyorum ama, iddialı bir şekilde her şeyden ve herkesten farklı bir alternatif yayın değildik”. Grup siyasi bir örgütlülüğün yayını olarak ortaya çıkmamasına rağmen Ahali’ye benzer bir duruşla yayının faaliyetini yalnızca alternatif bir yayının çıkarılma amacıyla da sınırlamamaktadır. Alternatif kavramı mevcut siyaset alanının içinde anlamlandırılmakta dolayısıyla alternatif medyadan daha fazlasına işaret etmektedir

4.14.3. Hiyerarşik Olmayan Bir Örgütlenme Modeli (mi)?

Mülksüzler, Ahali’den farklı olarak düzenleyici bir yürütme kuruluna sahip olmuştur. Toplantılar periyodik olarak gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Gazetenin toplantıları gazetenin çıkarıldığı mekanda değil farklı mekanlarda gerçekleştirilmiştir. Yayın kurulunda toplam on beş kişi yer almıştır. Caner, yayının kurulunun hiyerarşik bir kurumsallaşma yaratmadığını, yayının kurulunun farklı politik mecraların gazetede yana yana gelmesinden dolayı bir ihtiyaca yönelik olduğunu ifade etmektedir:

“Yayın kurulu demeyelim, herkesin girip çıkabileceği bir yer..... Bu işe daha yoğun olarak enerji harcayan, toplantılar yapan on-onbeş kişilik bir grup yayının kurulu insanların hani ne tahayyül ettiği üzerinde, işte diyelim birisi ben bu mesele ile ilgili yazılar yazacağım, ya da şu meseleleri araştıracağım, onunla ilgili röportaj yapmak istiyorum diyordu onun üzerinden konular, yazılar belirleniyordu”.

Yayın kurulu ilkeleri etrafında toplanan herkese açık olarak işlememiştir. Karar alma süreçlerinde oy çokluğundan çok oybirliği hedeflenmiştir.

“Haftalık toplantılara katılan herkes karar alma sürecine katılırdı. Başta toplumsal cinsiyet normları olmak üzere herkesin söz sahibi olmasını engelleyen eşitsizlikleri de düzeltmeye çalışırdık. Genelde oybirliği hedeflenirdi. Oybirliği nerdeyse sadece yazılardaki tutumlar konusunda olmaz ve bu durumda da oybirliğiyle birden fazla yazı verilmesine izin verilirdi” (Faik).

Bir yayın kuruluna sahip olunması Mülksüzler’i, Ahali’den farklılaştırmaktadır. Hiyerarşik olmadığı ve gönüllük üzerine kurulduğu ifade edilen işbölümü, Ahali gazetesine göre daha profesyoneldir. Bunun yanı sıra gazetenin bir bürosu hiç olamamıştır. Gazetenin kurucu kadrosu içinde yer alan anarşist-komünistlerin *Kara Kızıl Notlar* isimli dergisi bir büroya sahip olmasına rağmen bu mekân diğer gruplarla beraber çıkarılan Mülksüzler’in yayın faaliyetinin gerçekleştirilmesi için hiç kullanılmamıştır. Ortak alternatif bir kamusal mekân ve kişisel ilişkiler düzeyinde oluşturulamamış olması işlerin düzenli bir biçimde yürümesi için ‘profesyonel’ anlamda bir yayın kurulunu gerektirmiştir. Yayın kurulunun varlığın rağmen işbölümü temelde gönüllülük ilkesine göre düzenlenmiş, anarşist prensipler hayata geçirilmeye de çalışılmıştır.

“Mülksüzlerde çok belirgin bir işbölümü yoktu. Nerdeyse sadece mizanpajcılar sabit olurdu. Ama insanların iç tartışmalara katılımları ve yazı yazma sayıları farklı olurdu. Bununla birlikte hemen herkes en azından bir yazı yazmıştır” (Faik)

4.14.4. Yayın Politikası: Uzlaşma Arayışları

Farklı grupların bir araya gelerek çıkardığı Mülksüzler’in yayın politikasının rotasını bu gruplar arasındaki uzlaşma arayışları çizmiştir. Gazeteyi çıkaran gruplar arasında ortak bir payda inşa edilmeye çalışılmıştır, bu durum ister istemez düşük düzeyde de olsa bir kurumsal ilişkilerin varlığını akla getirmektedir:

“Yayın politikamız, o ilkeleri tespit ederken beraber karar o ilkeleri kararlaştırdık. . Farklılıklar vardı. Ancak toplamın bir ortak paydası vardı. Ortak payda üzerinde hareket ettik. O ortak payda derginin içinde yazan ilkelere ibarettir”(Caner).

Gazetenin yayın politikası zaman içinde değişim göstermiştir:

“En başta anarko-komünist bir çerçeve çıkmasını umuyorduk. Ama dergi ortaya çıktığında daha geniş bir ideolojik çerçeveye çağrı yaptı ve içersinde de kendisini anarko-komünist olarak tanımlamayacaklar vardı veya sonradan çıktı. Zaten derginin en önemli sorunu ve temel bitiş nedeni, zamanla anarko-komünist adının kendi başına gündeme karşı tutumlarda ortak siyaset yapmaya yetmediğini fark etmemiz oldu. Eğer derginin tamamına şimdi bakacak olsam, bizi yönlendirenin tutarlı bir ideolojiden ziyade anti-otoriterlik ve sınıf mücadelesine inanç olmak üzere iki fikri eğilim olduğunu söyledim”.

Caner’ e göre de gazeteyi çıkaranlar temelde anarşist komünistler olsa da “...kendini anarşist olarak tanımlamayan, ama özgürlükçü, bir şekilde sınıf mücadelesi mantığı ile olaya yaklaşan arkadaşların yazıları da gazetede yer alıyordu” .

4.14.5. Dağıtım ve Finans Sorunları

Mülksüzler’in de dağıtım ve finansmanı Ahali gibi profesyonel olmayan yollarla sağlanmakta ve alternatif bir gazetenin karşılaşılabileceği tüm sorunlarla karşılaşılıyordu. Yayınılandığı süre boyunca gazete aylık 1000 nüsha olarak İstanbul’da basılmış başka şehirlere kargo ile gönderilmiştir. Yine gazete elden kitapevlerine bırakılmış ve eylemlerde elden satılmıştır. Gazete en fazla elden dağıtımı Hrant Dink’in cenaze töreninde yapmıştır:

“Gazetenin en çok alındığı zaman Hırant Dink’in ölümünün kapak yapıldığı zamandı. Okmeydanına gitmiştik. İnsanların yaklaşımları da daha olumluydu. Zaten Hıran Dink’in cenazesindeki olumlu hava da estiği için, bayağı bir şey olmuştu” (Çiğdem).

Çiğdem’in altını çizdiği bir diğer noktaysa gazetenin toplumun farklı kesimlerine ya da anarşizme ilgi duyan kesimlere ulaşma konusunda yeterince çaba göstermediği olmuştur. Gazetenin dağıtımını görece daha rahat edebilecekleri yerler olan Kadıköy, Okmeydanı gibi sol eğilimli semtlerde yapılmıştır.

Gazetenin finansmanı ise Ahali'deki gibi toplanan paralarla, sınırlı abonelik gelirleriyle sağlanmıştır. Gazete 1000 nüsha basılmasına rağmen satışları hiç 500 adeti geçmemiştir. Gazete 2.5.YTL'ye satılmıştır. Gazetenin toplam gideri ise 700- 800 YTL civarında olmuştur.

“Herkes katkı sunuyordu, belli oaranda, kendi gücü oranında, maddi katkıda bulunuyordu”(Caner).

4.14.6. Mülksüzler İçin Haber

Haber tanımı Ahali gönüllülerinde olduğu gibi Mülksüzler gönüllüleri için de toplumsal sorun eksenli tanımlanmıştır. Profesyonel gazetecilik ilkeleri ve yazım kurallarından ayrı hareket ettikleri ifade edilmiştir.

“Bizim için temel mesele toplumsal sorun, toplumsal mücadelelerdir. Bu toplumsal mücadele içinde de daha ağırlıklı olarak da emekçiler önemli, sadece işçilere tanınan haklar yönünde değil, bu memur olabilir, kâğıt toplayıcılarıyla ilgili olabilir, kadın sorunlarıyla ilgili olabilir bu tarz sorunlar güncel yazdığımız yazıların temel konularını oluşturuyordu” (Caner).

“En temel etik ilkemiz, ezilenlerin hareket ve direniş kabiliyetini eşitlikçi, anti-otoriter ve kolektivist bir yöne doğru arttırmaktı”(Faik).

Ancak gazetede ilk sayıdan itibaren hiçbir zaman haber ağırlıklı olamamıştır. Bunun nedenini Faik şu şekilde açıklamamaktadır:

“Mülksüzler ilk sayılardan sonra haberlerden çok gündeme dair yazılara ağırlık verdi, çünkü ayda bir çıkan bir yayındaki tüm haberler eski olmaya mahkumdu. Kaynaklarımız temelde diğer basın organları ve haber ajanslarıydı. Eylemler ve işçi direnişleri üstüne yazılıdaysa genelde birinci elden gözlemlere dayanılırdı” .

Ahali'dekine benzer bir şekilde Mülksüzler'de farklı kaynaklardan aldığı haberleri özgürlükçü ve anti otoriter bir dile dengeleyerek yayıma hazırlamıştır. Caner'in ifadesiyle 'hakikat öznel bir süreçten geçiriliyordu' Ahali'nin haberlere anarşist bir perspektif katması gibi gerçek yazarlar tarafından peşinen açıklanan bir öznellikle sunulmuştur. Burada dikkat çekici olan özneliğin açıkça kabul edilmesidir, nesnellik gibi bir iddianın hiç olmamasıdır. Böylece okuyucu en başından itibaren hakikatin öznel bir yorumuyla karşı karşıya geldiği bilgisine sahiptir.

4.14.7. Yasal Zorluklardan Çok Ekonomik Zorluklar

Görüşülen gönüllüler çok fazla yasal bir zorlukla karşılaşmadığını söylemişlerdir. Çiğdem dağıtım sırasında sadece birkaç kez sorunla karşılaştıklarını; gazetenin künyesinin olmasından dolayı bu zorlukların da kolayca aşıldığını ifade etmiştir.

Faik ise içinde buldukları yasal zorlukların ifade ve söz hakkını kısıtlayan yasal zorluklardan ziyade ekonomik zorluklar ve yayının kimi yasal kısıtlamalarla kendini oto sansüre yöneltmesi olarak vurgulamaktadır:

“Basın özgürlüğü açısından mevcut düzenlemeler zaten yeterince kısıtlayıcıyken yeni Terörle Mücadele Yasası (TMY) ile başlayan baskı dalgası bizi de belli ölçüde oto-sansüre yönlendirdi. Sokak satışlarında devletin güvenlik güçlerinin çeşitli taciz girişimleri de siyasal baskının diğer yönüydü. Diğer yandansa ekonomik olarak bir sürü sorun vardı. Herhangi bir yayın basabilmek için bir şirket kurmak, büro içi yer kiralamak ve bizi zorlayacak miktarda vergi ödemek zorundaydık ” (Faik).

4.14.8. Okuyucular

Sola seslenen bir yayın olarak gazete daha çok üniversiteli muhalif gençler ve solcu gençler tarafından okunduğu ifade edilmiştir:

“Okuyucumuz şöyleydi. Genelde sola sempati duyan insanlardı. Çoğunluğu da öğrenciydi. ... en genel anlamıyla çoğunluğun solcu demokrat öğrencilerin oluşturduğu, solcu demokrat çevreydi” (Caner).

“Sola seslenen bir yayındı. Satın alanlar arasında üniversite öğrencilerinin ağırlıkta olduğunu tahmin ediyorum” (Faik).

Gazeteyi çıkaranların örgütlü bir siyasal hareket olmayışları okuyucu profiline fazla dikkat edilmemesi sonucunu doğurmuştur. Örgütlü bir anarşist hareketin yayını olan Ahali ise okuyucu profilini daha net olarak çizebilmekte ve onları kendi perspektifi ile politikleştirebileceğini düşünerek okuyucuya politik özneler olarak daha fazla önem vermektedir.

4.14.9. Oluşamayan Alternatif Kamusalık ve Son

Gazetenin bir proje olarak ortaya çıkışı ve gazeteyi çıkaran kişilerin ortak bir gündelik hayat yaratamaması, ortak noktalardan çok ayrılıkları ön plana çıkarmıştır. Ortak bir gündelik hayatın yaratılamaması, alternatif bir kamusalığın oluşturulamaması anlamına gelmektedir. Geriye ‘uzlaşılan’ ilkeler çerçevesinde hareket eden farklı siyasi tahayyüllere sahip kişilerin yarı-kurumsal bir ortaklığı kalmaktadır. Ahali’de ise kurallardan ziyade içselleştirilmiş ortak kültürel kodlar ve teamüller birlikteliği sağlamaktaydı. Ahali’de ise Ortak siyasi tahayyüllerinin dışında güçlü arkadaşlık bağlarının varlığı da mevcuttu. Bu birliktelik gazetenin çıkmasında yaratıcı bir enerji yarattığı kanaatindeyiz. . Gazetenin kendisi Ahali’yi çıkaran grup için gündelik yaşamda yaratılan kolektivitinin ve politik amaçlılığın kendiliğinden bir ürünüyken, Mülksüzler kurgusal olarak farklı gruplar arasında gazete üzerinden bir uzlaşma ve uzlaşılan ilkeler çerçevesinde bir kolektivite yaratmaya çalışmıştır.

“Sadece dergi çıkarmak üzerine, bir şeyleri çıkarmak için o yazılar geliyordu, tartışılıyordu o tartışmalar üzerine yayınlanacağı nasıl yayınlanacağı konuşuluyor, sonra herkes dağılıyordu, ne ortak yaşam alanı ne de ona benzer başka bir şey yoktu. Oradaki insanlar birbirlerini tanıyorlar ama iyi arkadaş değiller tabii ki, birbirleriyle samimiyetleri var. Birbirleriyle samimiyeti olmayan

insanlar da var. Doğru dürüst hiç günlük hayatta konuşmuyorlar yani ne haber nasılsın demeyen insanlar da var” (Çiğdem)

İşte bu noktada tekrar alternatif bir kamusal alan yaratamamanın iki nedeninden bahsedilebilir: Farklı gruplar arasındaki mekansal ayrışma ve politik eylemliliğin yalnızca yayın faaliyeti ile sınırlandırılması:

“En genel anlamıyla sonuçta, bu bir örgüt yayını değildi. Ama bir düşüncenin, yani belli bir düşüncenin etrafında toplanan insanların yayınıydı. Bunu yaymak, o kolektif, o topluluğa, o gruba kalmasa bile, bu düşüncüyü yaymak, bu düşüncüyü tartışmaya açmak, o insanlarla bunun üzerinden bir ilişki kurmak, genişletmek daha farklı alanlarda dağıtmak gibi amaçlarımız vardı” (Caner).

“Büro aslında Mülksüzler’in bürosu değildi. Büro Kara Kızıl Dergisi’inin bürosuydu. Mülksüzler toplantısını başka yerde yapıyordu. Burada yapmıyordu. Bir kafede yapıyordu” (Çiğdem)

Gazeteyi çıkaran grubun ortak bir yaşam ve alternatif bir kamusal alan oluşturmamaları gazete için sonun başlangıcı olmuştur. Caner’in Ahali’ ile farklarını göstererek dağılmalarını açıklarken politik ayrılıkların karşılaşılabilecek sorunlar olduğunu ortak bir niyetliliğin inşa edilemediğini vurgulamıştır:

“Ahali’yi çıkartan örgütlü hareket etmeye niyetli insanlar var. Hani Ahali çevresi olarak hareket ediyor. Ahali’yi çıkartmak dışında da işler yapıyorlar. Mülksüzlerin amacı da buydu. Mülksüzleri çıkaran insanlar başka şeylerle de ilgileniyorlardı. Politik görüş ayrılıkları da var genel anlamda; politik görüş ayrılıklarının çıkması Mülksüzlerle ilgili bir şey değildi, onu anlatmaya çalışıyorum.” (Caner).

Sait de alternatif bir kamusal alan yaratma konusunda başarısız olduklarını kabul etmektedir:

“Kollektif dışında insanların seslerinin ve yorumlarının duyulduğu bir yer olamadı Mülksüzler. Dışarıya ne verip ne veremediği, yani bir alternatif yaratıp

yaratamadığıysa hep tartışmalıydı. Sanırım bu açıdan başarısız bir deneyimdi”
(Sait).

Alternatif bir kamusal alan yaratamamak gazetenin yayın kurulu gibi ana-akım medyadakine benzer örgütlenme formlarını kendisi için ikame etmesine yol açmıştır. Zaman içinde uzlaşılabilir fikirlerin somut yaşam mekanlarında uygulanamaması uzlaşmayı kırılgan hale getirmiş ve projenin inandırıcılığının sorgulanmasına yol açmıştır; gazetenin son bir ‘uzlaşma’yla yayın hayatına son vermesine neden olmuştur.

4.15. Mülksüzler Gazetesi’nde Yer Alan Konular

2007 yılının Ocak ile Kasım ayları arasında aylık olarak 9 sayı yayınlanan Mülksüzler’in sayılarına basılı olarak ulaşılamamıştır.³⁴ Word dosyası olarak ilk 4 dört sayısındaki yazılara ve haberlere ulaşılabilmektedir. Dolayısıyla Mülksüzler’deki konular ve temalar yalnızca ilk dört sayıyla sınırlı olmak zorunda kalmıştır. Mülksüzler’de Ahali’den farklı olarak haberden çok Türkiye ve dünya gündemini yorumlayan politik metinler yer almıştır. Politik duruşunu anarşist-komünist olarak tanımlayan Mülksüzler’in sayfalarında işçi sınıfı direnişleri ile ilgili yazı ve haberler Ahali’ye göre daha fazla yer almıştır.

Mülksüzler’in dört sayısı incelendiğinde gazetede şu konuların yer aldığı görülmüştür: İşçi eylemleri, uyuşturucu bağımlılığı, özyönetim, emperyalizm, milliyetçilik, Hrant Dink suikasti, sınıf mücadelesi, tiyatro oyunu, dizi eleştirileri, ekoloji, küresel ısınma, 16 Mart katliamı, Kürt sorunu, kadın emeği, 8 Mart Dünya Emekçi Kadınlar Günü, Orhan Miroğlu röportajı, Emek Araştırma ve Dayanışma Topluluğu röportajı, 10 Aralık Hareketi ve sosyal demokrasi, 8 Mart’la ilgili olarak sömürüye maruz klan bir kadınla yapılan röportaj, Zonguldak yürüşü, 15-16 Haziran İşçi Direnişi.

³⁴ Alternatif yayınların alternatif yayımları çıkaran gönüllüler tarafından bile düzenli olarak arşivlenmemesi çoğu zaman artık yayımlanmayan alternatif bir yayının eski sayılarına ulaşmayı zorlaştırmaktadır

4.15.1. İşçi Direnişleri: Şimdi ve Geçmiş

Gazetenin çıktığı dönemde gerçekleşen işçi direnişleri ve Türkiye işçi sınıfı tarihi adına ses getiren işçi eylemleri pek çok kez gazetenin sayfalarında yer almıştır. İşçi sınıfı eylemlerine Ahali'den daha fazla yer vermesi gazetenin sınıf eksenli anarşist komünist duruşunun bir sonucudur. Bunun yanı sıra gazete sayfalarında güncel işçi direnişlerine yer verdiği kadar; geçmişteki işçi direnişlerine de yer vermiştir. Böylelikle merkezinde sınıfsal çelişkilerin işçi sınıfı direnişlerinin yer aldığı tarihsel bir hat kurgulanmaya çalışılmıştır. Kadın sorunu, ekoloji gibi pek çok sorunda Ahali'den farklı olarak daha çok sınıfsal bir perspektifle analiz edilmiştir. Mülksüzler'in sayfalarında hiyerarşinin yerini sınıfsal çelişkiler almıştır:

“Kadının “görünmeyen” ev içi emeği, patriyarkanın; kadını erkeğe bağımlı hale getiren düzenin, maddi temellere dayanarak açıklanması için öncelikle göz önünde bulundurulması gereken bir konudur. Kadının denetim altına alınan söz konusu emeği üzerine farklı yaklaşımlar ortaya konmuştur. Örneğin, Christine Delphy, kadının erkeğe tâbiyetini açıklarken aile üretim tarzını temel almıştır. Kadının ev içindeki emeğine erkek tarafından el konduğu sömürü biçimi, üretim tarzının aile üretim tarzı olduğu her yerde söz konusudur” (Mülksüzler, 2007, Sayı 3).

Yine Türkiye işçi sınıfının tarihinde yer alan önemli direnişler gazetenin önemli vurgu alanlarından olmuştur. Geçmişe yapılan göndermelerle işçi sınıfına cesaret de verilmeye çalışılmıştır, tarih ders alınacak ve bilinçlilik yaratacak bir araç olarak da kurgulanmıştır:

“Zonguldak yürüyüşünden çıkarılabileceğimiz en önemli ders sınıfın gücünün büyüklüğüne dair olur sanırım. Sonuçta işçiler bastırmasa sendika tek başına bu işe asla girişmeyecekti, devlette başta ciddiye almadığı işçiler için gücünü seferber etmeyecekti. Ancak işçilerin kendi öz örgütlülüklerini oluşturmayıp, iradelerini sendika bürokratlarına teslim etmeleri mücadelenin sağlayacağı asıl başarının önünü kesmiş oldu. Kendilerinin özne oldukları ve ölümüne koyuldukları bu yolda asıl söz sahibi işçiler olsaydı ne barikatlar ne de sendika bürokrasisi karşılarında duramazdı”(Mülksüzler, 2007, Sayı 3).

Sınıf mücadelesinin gerekliliği pek çok kez vurgulanmıştır, kimi yazılar da ise anarşist metinlerden ziyade sosyalist bir mücadelenin çağrı metni gibidir:

“Bu zorlu kavgayı verebilecek olan, düzenin cefasını çekenlerdir. Sefasını sürenler değil. Düzenin cefasını farklı oranlarda çeken emekçi çoğunluğun içinde hangi kesimin düzene karşı mücadeleyi daha ağırlıklı olarak sırtlayacağını önceden söylemek zordur. Emekçi sınıfı içinde en çok sıkıntıyı çekenin, daha az sıkıntı çekene göre daha atak bir şekilde mücadele edeceğini varsaymak pek mümkün görünmüyor. Çünkü mücadeleye katılma azmi, çekilen sıkıntılarla alakalı olsa da, başka etkenlerle de alakalıdır”(Mülksüzler, 2007, Sayı 2).

Gazetenin çıktığı tarihlerdeki işçi direnişlerinin güncel durumu da haber metinlerinde ağırlıklı olarak yer almıştır: Dandy direnişi, Mersin’de tekstil işçilerinin yaptığı doğrudan eylem, Danaona’daki sendikalaşmanın engellenmesi, İbrahim Etem İlaç Fabrikası Direnişi. Gazete güncel işçi direnişlerini haber- yorum şeklinde hazırlamıştır:

“Dandy direnişinde gördüğümüz temel eksiklik işçiler arasında bir sendikal mücadele komitesi oluşturulmaması. Şube başkanının güven veren tavrının da etkisiyle böyle bir örgütlenmeye gerek duyulmamış belli ki bugüne dek. Ancak işçilerin sadece sendikaya üye olmasının ve mücadele insiyatifini başkana bırakmasının, işçilerin hak arama konusunda daha etkin ve kararlı hale gelebilmesi için yeterli olmadığı açık. İşçilerin daha mücadelecisi ve azimli hale gelmesi için, işin mutfağında pişmeleri, kararlara katılmaları gerekli. Başkan elbette tüm işçilerle her türlü bilgiyi açık bir şekilde paylaşamaz, çünkü böyle yapılırsa konuşulanların yönetimin kulağına gitmesinin önü alınamaz (Mülksüzler, 2007, Sayı 4).

4.15.2. Her Daim Güncel: Milliyetçilik

Hrant Dink’in öldürülmesi ve ardından Türkiye’de yükselen milliyetçi atmosfer gazetede öne çıkan temalardan biri haline gelmiştir. Milliyetçilik yazılarda ve haberlerde milliyetçilik başlığıyla tartışıldığı gibi; Hrant Dink suikastı, ifade özgürlüğü,

Kürt sorunu, emek mücadelesi gibi farklı sorunların bağlamları içine yerleştirilerek tartışılmıştır:

“Milliyetçilikle hesaplaşabilecek olan varsa bir adım öne çıksın! Bu akıntılar sel olmadan önünü kim alacak? Seçim havası sarhoşu ılımlı islamcı-muhafazakar-liberalci hükümetimiz mi? Radikal Gazetesi ve AB mi? Devletle aynı yatakta yatıp kalkan STK'lar mı? Milliyetçiliğe Ulusalçılık veya Yurtseverlik demekle problemi çözdüğünü düşünen Stalinistler mi? Kurtlar Vadisi'ni yayından kaldıran RTÜK mü? Cenazedeki ikiyüzbin kişinin, bugünlerde kendilerini gruplar halinde 301'den ihbar eden itaatsiz sivillerin ifade ettiği arzu nerede somutlaşabilir?” (Mülksüzler, 2007, Sayı 3).

“Hepimiz Ermeniyiz/Türküz” tartışmasının aslında milliyetçiliğin ırkçılığa dönüşümü için yeni temeller sağladığı ve bazı Türklerin artık Ermeni olarak vurulmasının önünün açıldığı da bir gerçek (“Ermeni dölü” gibi yaygın bir hakaretin bulunduğu bir ülkede “ermenî” kelimesinin bir hakaret olarak kullanılmasına daha kötü denilebilir mi, emin değilim). Özellikle de bu slogan tartışmasında “Hepimiz Ermeniyiz” cümlesinin bir metafor olduğu başta Tercüman olmak üzere medya tarafından unutturulup Türk milliyetçilerinin elinde bir silaha dönüştükten sonra daha dikkatli adımlar atmak gerekiyor. Bu çatlağın nereye, nasıl derinleştirilebileceğini milliyetçi bir sel ortalığı kaplamadan düşünmek gerek”(Mülksüzler, 2007, Sayı 2).

Gazetenin ikinci sayısında Türkiye’de milliyetçiliğin yükselişini ela alan milliyetçilik üzerine bir yazı da gazete de yer almıştır. Bu yazıda yükselen milliyetçilik Hrant Dink ve Kürt sorunu ve emek mücadelesi ekseninde anlaşılmaya çalışılmıştır:

“Bu topraklarda emek mücadelesinin yükselmesi için bu toplumun kendisiyle yüzleşmesi bir zorunluluktur. Bu nedenle milliyetçiliğe karşı bütünlüklü bir mücadele yürütülmesi bizim şu an önümüze koymamız gereken öncelikli hedef olmalıdır. Bunun için milliyetçiliğin beslendiği kaynağı iyi tahlil etmemiz gerekmektedir. Genel bir soyutlama olarak milliyetçiliğin kaynağı ulus devletin varlığıdır. Ancak milliyetçiliğin toplumda benimsenmesi ve genel kabul görmesi için beslendiği bir kaynak olmalıdır. Bu topraklarda yükselen milliyetçiliğin temel kaynağı Kürt sorununun varlığıdır”(Mülksüzler, 2007, Sayı 2).

4.15.3. Ortadoğu

Gazete de yer alan dış haberler ise Ortadoğu ile ilgilidir. Filistin ve Irak'da yaşanan siyasal gelişmeler küresel bölüşüm ilişkileri odaklı yorumlanarak temelinde emperyalizm eleştirisi olan bir çerçevede sunulmuştur:

“Bu gün ABD'nin bölgede yarattığı denklemi çözmek için pek çok ayrıntıyı ve dinamiği incelemek gerekse de Ortadoğu'da yaşanan dramı kapitalizmin tüm dünyada yarattığı dramdan ayrı düşünmek yapılabilecek en büyük hatalardan biridir. Çünkü şu anda Irak'ta Saddam'ın idamıyla hızlanan mezhep kavgaları, bölgede her geçen gün artan kutuplaşmalar ve içinden çıkılmaz bir hal alan iç hesaplaşmalar yaşanan savaşın asıl nedenini silikleştirmekte ve direnişlerin merkezi kaymakta. Aslında çıkarları bir olan ezilenler birbirilerine düşman kesilmekte. En kaba tabiriyle filler tepişirken olan alttaki çimenlere olmakta ve çimenlerde birbirine kırdırılmakta”(Mülksüzler, 2007, Sayı 2).

'Kardeşine Değil Düşmanına Saldır' başlıklı yorum yazısı da Filistin siyasetinde el Fetih ve Hamas arasındaki bölünmenin emperyalizmin işine yaradığını vurgulamaktadır:

“İsrail'de gerçekleştirilen Condoleezza Rice', Mahmud Abbas ve Ehud Olmert üçlünün yaptığı görüşme de ABD İsrail'i tanımayan bir hükümeti kendisinin de tanımayacağını söyleyerek Filistin'e her zaman olduğu gibi aba altından sopayı gösterdi. Daha önce El Fetih'e yapacağı 85 milyon dolarlık yardımı da askıya aldığını açıklayarak adeta Mahmut Abbas'a bana her şeyini teslim et çağrısında bulundu. Buna karşılık Mahmud Abbas herkesin bu yeni hükümetle yaşamayı kabul etmesi ve alışması gerektiğini söyleyerek birlik ve beraberlik havasını yaratmış görünüyor! Bu görüntünün geçmişinde Mahmud Abbas'ın Arafat'ın tüm çabasına rağmen ABD yönetiminin etkisiyle başbakan yapıldığını ve 2004 yılından beri ABD ve İsrail'le görüşmeleri desteklediğini unutmamak gerek. Bu gün Filistin'de durulan sular kalıcı bir birliktelikle bölge halkına umut olabilir. Yıllardır Ortadoğu'nun direnen kalesi olan Filistin son aylarda yaşanan iç çatışmalardan sıyrılarak ve oyuna gelmeyerek emperyalist-siyonist saldırılarla savaşarak; bölgede emperyalizmin kucağına oturanlara tokat gibi bir cevap verebilir” (Mülksüzler, 2007, Sayı 3).

4.15.4. Özel Alan Politiktir: Kadın Emeğinin Sömürüsü

Mülksüzler’de ataerkil düzen, sınıf eksenli kavramsallaştırılmış, sorunun odağına ataerkil düzen ve kapitalist sömürü ilişkileri bir arada konulmuştur. Patriyarkinin kaynağı olarak cinsiyetler arası işbölümü görülmüştür:

“Hartman, Patriyarkanın ve kapitalizmin çıkarlarının, çoğu zaman kesiştiğini belirtmiş olsa da patriyarkanın feodalizm, kapitalizm ve sosyalizm gibi başat üretim tarzlarından ayrı bir yapı oluşturduğunu ve kökeninin kadın-erkek arasında cinsiyete dayalı katı işbölümünün olduğu dönemlere dayandığını dile getirmiştir. Christine Delphy’nin tezi, kadının emeğini görünür kılma ve maddi temellere oturtma çabası olarak önemlidir. Molyneux’un dediğine katılıp kadının ev içi emeğinin ve yeniden üretiminin artı-değer üretmediğini kabul etsek bile ortada çok aşikâr bir gerçeklik vardır ki, bu da erkeğin, kadının ev içinde karşılıksız olarak-ya da Ayşe Düzkan’ın deyişiyle karın tokluğuna- sunduğu hizmetlerden yararlandığıdır. Bu hizmetlerden çoğunlukla kapitalizm de karlı çıkmaktadır. İşgücü piyasasında düşük ücretlerle sömürülen kadın emeği, ev içinde de karşılıksız olarak sömürülmektedir” (Mülksüzler, 2007, Sayı 3).

Yine 8 Mart Dünya Emekçi Kadınlar Günü ile ilgili olarak ‘sömürüye maruz kalmış emekçi bir kadınla’³⁵ yapılan röportaj patriyarki ve kapitalist sömürünün kesiştiği noktaları göstermesi açısından canlı bir örnek olmuştur:

“Niyetimiz bu gün dünya kadınlar günüdür ya da dünya emekçi kadınlar günüdür demek değil, derdimiz hem kapitalist hem de erkek egemen sömürüye maruz kalan bir kadının yaşadıklarını aktarmak....

Atölyedeki kadınların durumu nasıldı peki?

Çoğunun hayatı nasıldır biliyor musun, kendisi çalışmak istemez ama kocası tarafından çalıştırılır zorla. Kadın ister evinde çocuklarıyla birlikte olsun, öbür taraftan kocası baskı yapar. Ha bir de kocası gelir, sormaz kadına şurayı beğendin mi falan diye, “tamam burada çalışacaksın”. Kocası konuşur ne kadar maaş alacak, kocası karar verir mesaiye kalıp kalmayacağına, kadının konuşma hakkı yok. Yani kadınların çoğu böyle atölye hayatında.

Peki evde çalışmaktan bahsetsen biraz...

³⁵ Röportajda kadının ismine yer verilmemiştir

Evde çalışmanın anlatacağım. Bir kere kadın olmak zor, hem anne olmak, hem ev kadını olmak, hem kocana kadın olmak, hepsi zor. Ne bileyim, yani 24 saate sığmaz. Yemek yapıyorum, zaten çocuklar yetiyor, aman üşümesin, aman şöyle olmasın, habire onların peşinden koşuyorum. Bunun yanında bulaşığı, temizliği Ayrıca evde iş de yaptım, kazaklara teğel yaptım, hadi kocama yardımcı olurum diye” (Mülksüzler, 2007, Sayı 3).

4.15.5. Bir Sömürü Nesnesi Olarak Çevre

Mülksüzler çevre sorununu kendi sınıfsal perspektifleri ile ilişkili bir biçimde politik ekonominin kavramlarıyla ele almıştır. Buna karşın özellikle çevre sorunu ile ilgili daha anarşizan siyasi perspektiflerde gazetenin sayfalarında yer almıştır. Gazete çevre sorununda Marksizm ve Anarşizm’e ait perspektifleri dengeli bir biçimde yer vermiştir:

“...ekolojik sorunlar aynı zamanda ekonomik sorunlardır. Ve aslında tüm seviyelerde yaşanan ekolojik sorunların kaynağında mevcut ekonominin, yani kapitalizmin aynı hastalıklı mantığı bulunur: Kısa vadede karları en yüksek düzeye çıkaracak eylem pazar ekonomisinde tüm diğer kaygılara üstün gelir ve en rasyonel eylem olarak kendini dayatır. Bir yatırımcı eğer daha çok kar etmesini sağlayacak bir projeye çevreye vereceği zararı düşünerek yanaşmazsa daha acımasız olan bir rakibi bunu yapacak ve pazarda rekabet üstünlüğü sağlayacaktır. Kapitalist pazar tıpkı emek konusunda olduğu gibi, doğa konusunda da her zaman azami sömürüyü ödüllendirir ve teşvik eder. Öyleyse sermayenin emek ile olan çelişkinin bir benzeri sermaye ile doğa arasında da ortaya çıkar” (Mülksüzler, 2007, Sayı 4).

Aynı sayıda dünyanın içinde bulunduğu enerji sorununu ele alan bir yazı da çevre sorunun odağına teknolojik ve nesne merkezli bir toplumda görür:

“Hayır sorun ve nedenler çok daha büyük ve acı. Sorun, ellerimizle yarattığımız Frankeştayn benzeri bir canavarın, tehlikeli bir uygarlığın, günden güne büyüyen açlığını bastırma sorunudur. Teknolojik ve nesne merkezli toplum/burjuvazi arabalarını, fabrikalarını, gösterişli şehirlerini beslemek zorunda. Bu devasa işletme (dünya)nın damarlarında ışıltı ışıltı, sonsuz ve güçlü elektrik akmalı.

Modernizm ve gelişmişlik bunu gerektiriyor, geri kafalı olmayalım lütfen!”
(Mülksüzler, 2007, Sayı 5).

Gazetenin farklı perspektiflere aynı sayıda yer vermesi gazeteyi çıkaran grubun farklı siyasal tahayüllere sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Farklı siyasi perspektifleri dengelemek gazetenin üretim aşamasındaki en kırılgan noktasını oluştururken okuyucu içinse bir zenginlik nedenidir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada alternatif bir medya olarak Ahalive Mülksüzler gazetesinin çalışma ilişkilerini ve bu ilişkilerin ürün içeriğini nasıl etkilediği anlamaya çalışılmıştır. Alternatif bir gazetenin çalışma ilişkileri ve içerik açısından anaakım medyaya ve onun yarattığı hakim kamusalığa karşı ne gibi açılımlar getirdiği de bu kapsamda anlaşılmaya çalışılmıştır.

Ahali gazetesinin Ankara bürosunda geçirilen 1 hafta boyunca yapılan katılımcı gözlem ve alanda tutulan notlar ve derinlemesine görüşmelerle Ahali gazetesini çıkaran genç anarşistlerin anlam dünyası anlaşılmaya çalışılmıştır.

Alana girer girmez karşılaşılan ilk şaşırtıcı sonuç alternatif medyayı anlamlandırırken kullandığımız farklı referans çerçeveleri olmuştur. Ahali gazetesini çıkaran genç anarşistler, alternatif kelimesini düzen içinde bir alternatiflik olarak algılamaktadırlar. Anaakım medyadan farklı olduklarını kabul etmelerine rağmen alternatif dolayısıyla alternatif medya kavramını kendilerine giydirilen bir giysi olarak algılamaktadırlar. Anaakım medyadan farklı konulara ve temsil edilmeyenleri sayfalarına taşıdıklarını, olaylara egemen bakış açısının dışında baktıklarını söylemelerine rağmen, bu karşıtlığın alternatif olarak sınırlandırılmayacağını vurgulamaktadırlar. Gazeteyi kuran anarşistler gazeteyi alternatif medyanın mecrası olarak çıkarmadıklarını, devrimci bir araç olarak tahayyül ettiklerini ifade etmişlerdir. Gazete anarşist-devrimci bir politika yapmanın somut aracı olarak görülmektedir. Gazetenin içeriğini ve örgütlenişini farklı kılan temel neden anarşist olmak olarak belirtilmektedir. Anarşist olmanın ve anarşist bir hayat yaratma tahayyülünün gazeteyi çıkaran grubun tüm sosyal ilişkilerini belirlediği söylenebilir. Anarşist olmak gazetenin içeriği ve çalışma ilişkilerinin belirlendiği temel referans çerçevesini oluşturmaktadır. Tam da bu noktada çalışma ilişkileri ve ürünün içeriği literatürdeki alternatif medya tanımıyla çakışmaktadır. Anarşizmin hiyerarşisiz ve anti otoriter çalışma prensipleri; anaakıma karşı alternatif medyanın örgütleniş özellikleriyle örtüşmektedir. Gazete esnek politik bir örgütlenmenin kendini ifade etme, farklı anarşistlere ve muhaliflere ulaşma aracı olarak değerlendirilebilir.

Anarşizmin oluşturduğu kimlik tanımı, gündelik yaşamı ve gönüllülerin gündelik yaşamının ayrılmaz bir parçası olan gazete çıkarma faaliyetini belirlemektedir. Anarşist olmak hiyerarşik olmayan üretim ilişkilerini zorunlu kılmaktadır. Gazeteyi çıkaran grup olabildiğince katılımcı ve kolektif bir üretim süreci inşa etmeye çalışmaktadır. Gazetenin örgütsel yapısı içerisinde işbölümü hiyerarşik olarak değil, gönüllülük ve karşılıklı sorumluluk ilkleri etrafında oluşturulmaya çalışılmaktadır. Gazetenin bir genel yayın müdürü, editörü ve muhabiri yoktur. Haberlere kimin gideceği gönüllük esasına göre belirlenmekte, çoğu zaman haber metinleri birden fazla kişinin katkısıyla tanımlanmaktadır. Yalnızca teorik yazılarda gönüllüler ilgilerine göre olan konuları yazmaktadırlar. Gazetede yer alacak haberlerin ve yazıların seçilmesi ise ortak olarak belirleniyordu. Haber üretimi tüm süreçleriyle kolektif bir çabanın ürünü olarak ortaya çıkmaktadır. Gazetenin gönüllüleri yatay örgütlenmeyi savunmaktadır. Bu yönüyle gazete anakım gazetelerin hiyerarşik ve otoriter örgütlenmelerinin tam karşısında yer almaktadır.

Bir diğer önemli noktaysa gazete çıkarma pratiğinin gündelik yaşamın bir parçası olarak hayata geçirilmesidir. Bu yönüyle gazete çıkarma faaliyeti aynı zamanda anarşist bir gündelik hayat tasavvurunun üretime dönük yönünü oluşturmaktadır. Gazete çıkarma profesyonel bir iş değil grubun kimlik bağlarını güçlendiren gündelik aynı zamanda politik bir eylem olarak ortaya çıkmaktadır.

Gazete çıkarmanın gündelik yaşamın bir parçası olarak görülmesi, aynı zamanda hakim kamusalığın dışında kurulan kolektif ve dayanışmacı ilişkilere ait alternatif bir kamusalık ortaya çıkarmaktadır. Bu ilişkilerin üretim düzeyinde belirginleşmesi anlamlıdır.

Alternatif kamusalığın bir parçası olarak mekân kullanımı da ‘anarşizan’ bir biçimde şekillenmiştir, mekânlar hiyerarşik bir sınıflandırmaya göre değil işlevine göre bölünmüştür. Gazetenin hâkim kamusalığa karşı alternatif kamusalık yarattığı diğer bir noktaysa gazetenin içeriğinde gündemine aldığı konulardır. Gazete Türkiye için hala büyük bir tabu olan vicdani red konusunu sürekli gündemde tutarak, anaakım medyanın gündeminin dışında kendi gündemini yaratmakta ve ulaşabildiği kitlelerde vicdani red

konusunda bir bilinçlilik yaratmayı hedeflemektedir. Anaakım medyanın görmezden geldiği vicdani red konusu ve vicdani retçilerin yaşadıklarını görünür kılmaktadır. Öte yandan vicdani red konusu gazetenin savaşa ve miliyetçiliğe karşı politik karşı koyuşunun temel yönünü göstermektedir. Vicdani ret, gazeteyi diğer muhalif ve anarşist yayınlardan farklılaştıran vurgu olarak da ön plana çıkmaktadır.

Gazetenin dağıtımı da yaygın dağıtım ağının dışında gerçekleşmektedir. Gazete bu yönüyle de anaakımın medya örgütlenmesinin dışında yer almaktadır. Gazeteyi çıkaran gönüllüler ticarilemeden olabildiğince kaçınma yanlısıdır. Buna rağmen gazeteyi çıkaran gönüllüler arasında yaygın dağıtım ağında yer almak konusunda farklı tutumlar mevcuttur. Gazeteyi çıkaranlardan bazıları yaygın dağıtım ağında yer almanın içeriklerinde ve örgütlenmelerin harhengi bir sorun yaratmayacağını buna karşın daha fazla kişiye ulaşma imkânına sahip olabileceklerini düşünmektedirler. Gazeteyi çıkaran gönüllülerin kendini anarşizme yakın hissedenlere ulaşma amacı gazetenin dağıtım stratejisini de belirlemektedir. Ortalama bir sayı 1000 ila 1500 arasında basılmaktadır. Gazetenin dağıtımı alternatif yayınlarda alışık olunan şekilde eylem alanlarında elden satılmakta kitapçılara bırakılmakta, üniversitelerde standlar kurularak satılmaktadır. Ancak gazete politik bir amacın dışavurumu olarak düşünüldüğü için gazelerin nüshalarının bir kısmı da parasız olarak dağıtılmaktadır. Gazetenin farklı şehirlere ulaştırılması ise taşrada yaşayan anarşistler aracılığıyla olmaktadır. Gazeteinin çıkan sayıları gazetenin taşradaki okuyucularına gönderilmekte ve onlar tarafından buldukları şehirdeki kitapevlerine dağıtılmaktadır. Okuyucular da gazeteyi çıkaranlara etkileşim halinde gazetenin dağıtım işlevinin gönüllü bir parçası haline gelmektedirler.

Gazete okuyucu etkileşimi ise arzu edilen düzeyde değildir. Gazetede okuyuculardan gelen ve şu ana kadar yayınlanan herhangi bir yazı yer almamaktadır. Gazetenin üniversitelerde bedava dağıtılması ya da satılması ulaşılabilen önemli bir kitlenin de üniversite gençliği içinde olduğunu göstermektedir.

Gazeteyi çıkaran grubun profesyonel olmaması ve politik bir motivasyonla gazetenin çıkarılması, gündelik yaşamın hakim kamusalığın dışında inşa edilmesi gazetede

çalışanların kendi aralarında gazetecilik pratikleri ile ilgili kurdukları kodları anaakım medyanın kodlarından kökten bir biçimde farklılaştırmaktadır. Haberin tanımı vicdani yükümlülüklerle ve muhalif olmanın getirdiği sezgilerle tarif edilmektedir. Haber kendilerini 'ifade etemenin' bir yolu, 'söylenmesi gerekenin söylenmesi'sisteme karşı olan olaylar, 'yoldaşlarıyla ilgili olanlar' şeklinde ifade edilmiştir. Haberin bu tip bir algılanışı aslında grubun politik tasavvurları, gündelik yaşamın anarşist bir şekilde yeniden inşası amacıyla yakından ilişkilidir. Politik amaçlar doğrultusunda neyin haber olduğu anaakım medyadan ayrılmakta, gündelik yaşamın anarşist bir biçimde inşa edilmeye çalışılmasıyla haber görünmeyeni görünür kılmayı ve anarşist bir vicdanla ezilenden yana habere bakmayı gerektirmektedir. Bu açıdan bakıldığında Ahali gazetesi üretim süreci ve içeriğiyle beraber bir sürekliliğin sonucudur.

Gazetede ki çalışma pratiği gazeteyi çıkaranların kendi aralarındaki söylemini de farklılaştırmaktadır. Gazetede yer alan içine anarşist bir bağlam ve yorum katılan haber metinlerine gazete gönüllüleri kendi aralarında 'yazı' demektedir. Haberi teknik olarak kurgularken de 5n 1k'dan metnin bütünselliğine dikkat edilmektedir. Gazetenin haber kaynaklarını ise Anarşist haber kaynakları, anarşist siteler, muhalif siteler, arkadaşlar, yabancı anarşist siteler, günlük gazeteler ve kendileri olarak belirtilmektedir. Politik bir motivasyonla ve anarşist bir şekilde kurulan çalışma ilişkileri gazeteyi çıkaranların gündelik dillerini değiştirdiği gibi gazetenin ele aldığı temaları da anaakım medyadan farklılaştırmaktadır

Gazete anarşist bir söylem oluştururken bir yandan Türkiye gündemini anarşist bir bağlamla yeniden okuyucusuna sunmakta; öte yandan ise vicdani red ve Tuzla Tersanelerindeki ölümler gibi konularda ise kendi muhalif gündemini yaratmaya çalışmaktadır. Gazete haber metinlerinde 'yazı'larında anarşist bir bakış açısı kulanaaraka anaakım medyadan farklı bir dil ortaya koymaktadır. Gazetenin içeriği gündelik yaşantının ve gazetenin devrimci politik amaçlarının bir uzantısı olarak ortaya çıkmaktadır. Gazeteyi çıkaranların iktidarsız, antimilitarist, doğaya tahakkümün olmadığı, patriyarkinin olmadığı dünya tahayülleri gazetenin içeriğine de yansımaktadır. Gazetenin örgütlenmesi kadar içeriği de anaakımın dışındadır. Gazetenin politik bir maca sahip olması özellikle teorik yazılarla anarşist bir bilincin yaratılmaya

çalışılmasını da beraberinde getirmektedir. Gazete dünyadan direnişleri ve Ahali'nin politik bir amaçla katıldığı eylemleri haberleştirerek anarşist bir direnişin somut bir gerçeklik olarak varolduğunu okuyucuya sunmaktadır.

Ahali gazetesinin üretim ilişkileri ve içeriği grubun politik amaçlılığını tamamlamakta hem gündelik hayat hem de gazetenin içeriği düzeyinde anakım medyanın dışında alternatif bir içerik ve örgütlenme modeli sunmaktadır. Bununla beraber gündelik hayatın yeniden üretimiyle dolaymlanan çalışma ilişkileri ve onun devamı niteliğindeki gazetenin içeriği alternatif bir kamusalılık yaratmaktadır.

Mülksüzler gazetesi ise pek çok yönden Ahali gazetesinden farklılaşmaktadır. Her iki gazetede anarşist olarak kendini tanımlamasına rağmen Mülksüzler sınıf eksenli anarşist bir bakışının olacağını gazetenin çıkış metninde duyurarak daha en başından ulaşabileceği okuyucu kitlesini sınırlandırmıştır. Mülksüzler'in iki farklı grubun bir araya gelmesiyle çıkarılmış olması; gazetenin bir yayın çıkarma projesi etrafında toplanan insanlar tarafından yayımlandığını göstermektedir. Ahali'nin aksine politik bir örgütlülüğün yandaş kazanma ve ortak bir siyasi tahayülün parçası olma hissi verme amacından çok; Mülksüzler var olanı yorumlama amacıyla ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla Mülksüzler politik bir örgütlülüğün kendini ifade etme amacının kendiliğinden bir sonucundan ziyade 'yaratılmış' bir projedir. Ahali var olanı değiştirmek ve dönüştürmek olan politik amaçlılığını gazetenin yayın politikasında da yansıtmıştır. Bu durum gazetelerin içeriklerinde belirgin farklılıkların oluşmasına yol açmıştır. Ahali'de daha fazla haber ve röportaj yer almış ve politik bir hareket olarak kendi gündemini ön yaratma kaygısı ön plana çıkmıştır. Mülksüzler var olan gündem yorumlanmıştır. Mülksüzlerde gönüllülerin katıldığı hiçbir eylem haberi yer almamıştır. Ortak bir örgütlülüğü paylaşmayan farklı anarşist komünistlerin 'uzlaşması'nın yayını olan Mülksüzler, haber- yorum içeriklerinde kendi içinde bir denge geliştirmek zorunda kalmıştır. Böylelikle yayın kurulu oluşturmuş temel anarşist prensiplerinden olan kolektiviteyi kurumsallaşmayla sağlamaya çalışarak ilkesel olarak çelişkili bir durum yaratmıştır. Kurumsallaşmanın yaratılması örgütlenişin dramatik bir biçimde alternatif olmaktan çıkması anlamına gelmektedir. Tam da bu noktada alternatif medyanın ancak alternatif bir kamusal alanda varlık kazanabileceği söylenmelidir. Alternatif kamusalılık

ise ancak sosyal bir hareketle var olabilmektedir. Ortak bir iş kültürü, gündelik yaşam ve politik birliktelik üretemeyen Mülksüzler varlıklarını devam ettirmek için anaakım medyadan ikame ettikleri kurumsallıkları hayata geçirmiştir. Mülksüzler, bu noktada alternatif olmanın özünü kaybetmeye başlamıştır. Alternatif bir kamusal hayatın kendiliğinden oluşan teamülleri yerini, uyulması gereken kurallara bırakmıştır. Mülksüzler alternatif bir yayın olarak kendi mecrasını yaratmak yerine, baştan çizilmeye çalışılan bir mecrada yolunu devam ettirmiştir. Ortak bir hayat pratiği ve ortak alternatif bir kamusal hayatın yaratılmaması 'proje'nin sonunu getirmiştir.

KAYNAKÇA

Adaklı, Gülseren. “Yayıncılık Alanında Mülkiyet ve Kontrol”, **Medya Politikaları: Türkiye’de Televizyon Yayıncılığının Dinamikleri** içinde, (der) D. Beybin Kejanlıoğlu, Sevilay Çelenk, Gülseren Adaklı, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 2001

_____. **Türkiye’de Medya Endüstrisi Neoliberalizm Çağında Mülkiyet ve Kontrol İlişkileri**, Ankara: Ütopya, 2006.

Adda, Jacques. **Ekonominin Küreselleşmesi**, Çev: Sevgi İnceci İstanbul: İletişim Yayınları, 2003.

Adorno, W. Theodor “Kültür Endüstrisini Yeniden Düşünürken”, **Adorno: Kitle, Melankoli, Felsefe** içinde, Cogito, Sayı: 36, Yaz 2003.

_____. “Kültür Endüstrisini Yeniden Düşünmek”, içinde **Kitle İletişim Kuramları**, Der.Erol Mutlu, Ankara: Ütopya Yayınları, 2005.

Akman, Kubilay M. “Türkiye’de Anarşist Hareket”, Sayı 109, Kasım 2006
http://www.izinsizgosteri.net/asalsayi109/kubilay.akman.1_109.html

Alankuş, Sevda **Temsili Kamuoyu Kamusal Alan, Kamusal İletişim, Kamular ve Kamusal Mekanlar**, Ankara: Yayınlanmamış Doçentlik Çalışması, 1995.

_____. “Yerellik(ler), Yerelliğin İmkanları ve Yerel Medya”, **Global/Yerel Eksende Türkiye** içinde, Der. E. Fuat Keyman, Ali Yaşar Sarıbay. İstanbul: Alfa, 2000.

_____ “Demokratik Bir Medya Ortamı İçin Yerel/Sivil Medya ve Yeni İmkanlar”, **Medya ve Toplum** içinde, Der. Sevda Alankuş, İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları, 2005.

_____ “Türkiye’de ‘Başka’ Bir Demokrasi İçin, ‘Başka’ Bir Medya ve Habercilik”, **Uygun Adım Medya** içinde, Der. İncilay Cangöz, Ankara: Ayraç Kitabevi Yayınları, 2008.

Alemdar, Korkmaz Basın, “Tekelleşme, Tekelleşmenin Sonuçları ve Önlenmesi”, Ankara Barosu Hukuk Kurultayı Sunuş Metni, 2000.

Althusser, Louis **İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları**, Çev: Yusuf Alp-Mahmut Özışık, İstanbul: İletişim, 2002.

Altun, Abdülrezak **Türkiye’de Gazetecilik ve Gazeteciler**, Ankara: ÇGD Yayınları, 1995.

Altun, Murat **The Photocopied 1990s: Youth, Culture, and Fanzines**, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi, 2005.

Anderson, Perry **Antonio Gramsci Hegemonya Doğu/Batı Sorunu ve Strateji**, Çev: Tarık Günersel, İstanbul: Alan Yayıncılık, 1988.

Anderson, Benedict **Hayali Cemaatler: Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması**, Çev: İskender Savaşır, İstanbul: Metis Yayınları, 1995.

Appadurai, Arjun **Modernity At Large: Cultural Dimensions of Globalization**, Minneapolis: University of Minnesota Press, 1996.

Arendt, Hannah **İnsanlık Durumu**, Çev: Bahadır Sina Şener, İstanbul: İletişim Yayınları, 1994.

Arrighi, Giovanni **Sistem Karşıtı Hareketler**, Giovanni Arrighi ; Terence K. Hopkins, Immanuel Wallerstein , Çev: Celal A. Kanat, Bülent Somay, Semih Sökmen, İstanbul: Metis Yayınları, 1995.

Atabek, Ümit, **Global Medya – Alternatif Medya**, <http://www.umatatabek.net/globalmedya.html>, 2006.

_____ **Alternatif Medya ve İletişim Teknolojileri**, <http://mediaif.emu.edu.tr/pages/atabek/docs/altermedya.html>.

Atılğan, Semra **Türk Basın Sendikacılığında Gazetecilerin Yasal Hakları**, İstanbul: Türkiye Gazeteciler Cemiyeti, 2001.

Atton, Chris **Alternative Media**, London: Sage, 2002.

_____ “News Cultures and New Social Movements: Radical Journalism and The Mainstream Media”, **Journalism Studies**, Vol. 3, No. 4, 2002.

Atton, Chris ve Wickenden, Emma “Sourcing Routines and Representation in Alternative Journalism: A Case Study Approach”, **Journalism Studies**, Volume 6, Number 3, 2005.

Atton, Chris “Current Issues In Alternative Media Reseach”, **Sociology Compass** 1/1, 2007.

_____ **Approaching Alternative Media: Theory and Methodology**, Working Paper.

Aydoğan, Aylin “İnternet’te Geleneksel Medya”, **İletişim Ağlarının Ekonomisi Telekomünikasyon, Kitle İletişimi, Yazılım ve İnternet** içinde, Der. Funda Başaran-Haluk Geray, Ankara: Siyasal Kitabevi, 2006.

Balcı, Ali. “Roland Robertson Küreselleşme ve Kültür”, **Bilgi**, 12/1, 2006.

Bali, Rifat N. **Tarz-ı Hayat’tan Life Style’a Yeni Seçkinler, Yeni Mekanlar, Yeni Yaşamlar**, İstanbul: İletişim, 2004.

Bailey, Olga Guedes ve Cammaerts, Bart ve Carpanteir, Nico **Understanding Alternative Media**, McGraw Hill: Open University Press, 2008.

Başaran, Funda **İletişim ve Emperyalizm: Türkiye’de Telekomünikasyonun Ekonomi-politiği**, Ankara: Ütopya Yayınevi, 2000.

Başaran, Yeşim “Hiyerarşik Olmadan Örgütlenmek”, **Birikim Dergisi**, Sayı: 230-231, Haziran-Temmuz 2008.

Bayramoğlu, Sonay **Yönetim Zihniyeti Türkiye’de Üst Kurullar ve Siyasal İktidarın Dönüşümü**, İstanbul: İletişim, 2005.

Bek-Gencel, Mine “Avrupa Birliği’nde İletişim Alanının Düzenlenmesi Kültür Ağırlıklı Politikadan Ekonomi Merkezli Politikaya Doğru”, **Avrupa Birliği ve Türkiye’de İletişim Politikaları** içinde, Der. Mine Gencel Bek, Ankara: Ümit Yayıncılık, 2003.

Bek-Gencel, Mine “Research Note: Tabloidization of News Media: An Analysis of Television News in Turkey”, **European Journal of Communication**, 19, 374, 2004.

Bennet, W. Lance **Politik İlüzyon ve Medya**, Çev: Seyfi Say, İstanbul: Nehir Yayınları, 2000

Benhabib, Seyla **Eleştiri, Norm ve Ütopya: Eleştirel Teorinin Temellerine Dair Bir İnceleme**, Çev: İsmet Tekerlek İstanbul: İletişim, 2005.

Benjamin, Walter, **1892-1940 Pasajlar**, Çev: Ahmet Cemal, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1995.

Best, Steven ve Douglas Kellner. **Postmodern Teori: Eleştirel Soruşturmalar**, Çev: Mehmet Küçük; İstanbul: Ayrıntı, 1998.

Binark, Mutlu ve Bek Gencil, Mine **Eleştirel Medya Okuryazarlığı Kuramsal Yaklaşımlar ve Uygulamalar**, İstanbul: Kalkedon, 2007.

Bobbio Norberto ve Texier Jacques. **Gramsci ve Sivil Toplum**, Çev: Kenan Somer, İstanbul: Savaş Yayınları, 1982.

Bobbio, Norberto. “Gramsci ve Sivil Toplum Kavramı”, **Sivil Toplum ve Devlet: Avrupa’da Yeni Yaklaşımlar** içinde, Der. John Keane, Ankara: Yedikıta Yayınları, 2004.

Boratav, Korkut. **Türkiye İktisat Tarihi: 1908-2002**, Ankara: İmge Kitabevi, 2004.

_____ **1980’li Yıllarda Türkiye’de Sosyal Sınıflar ve Bölüşüm**, Ankara: İmge, 2005.

Bottomore, Tom ve Nisbet. **Seçkinler ve Toplum**, Çev: Erol Mutlu Ankara: Gündoğan Yayınevi, 1997.

Bourdieu, Pierre. **Pratik Nedenler Eylem Kuramı Üzerine**, Çev: Hülya Uğur Tanrıöver, İstanbul: Hil Yayın, 2006.

Brants, Kees “Who’s Afraid of Infotainment?”, **European Journal of Communication**, Vol. 13, No. 3, 1998.

Brants, Kees ve Neijssen, Peter “The Infotainment of Politics”, **Political Communication**, Vol. 15, No. 2, 1998.

Cantzen, Ralf **Daha Az Devlet Daha Çok Toplum, Özgürlük/Ekoloji/Anarşizm**, Çev. Veysel Atayman, İstanbul: Ayrıntı, 2000.

Carpentier, Nico "Participation and Media", **Reclaiming Media Communication Rights and Democratic Media** içinde, Ed. Bart Cammaerts, Nico Carpentier, London: Intellect Books, 2007.

_____ "The Belly of The City Alternative Communicative City Networks", **The International Communication Gazette**, Vol. 70, No. 3-4, 2008.

Castells, Manuel **Ağ Toplumunun Yükselişi Enformasyon Çağı: Ekonomi Toplum Kültür**, Çev: Ebru Kılıç, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2005.

_____. **Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür, İkinci Cilt: Kimliğin Gücü**, Çev. Ebru Kılıç, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2006.

Chakravarty, Paula ve Sarikaris, Katherina **Media Policy and Globalization: History, Culture and Politics**, New York: Palgrave Macmillan, 2006.

Naom Choamsky, Edward S., Herman. **Rızanın İmalatı Kitle Medyasının :Ekonomi Politikası**, Çev:Ender Abadoğlu, İstanbul: Aram Yayınları, 2006.

Conboy, Martin **Journalism: A Critical History**, London: Sage Publications, 2004.

Coşkun, Mustafa Kemal **Demokrasi Teorileri ve Toplumsal Hareketler**, Ankara: Dipnot Yayınları, 2007.

Croteau, David ve Hoynes. **The Business of Media: Corporate Media and The Public Interest**, California: Pine Forge Press, 2001.

Couldry, Nick ve Atton, Chris **Introduction**, Media Culture and Society, 25, 2003.

Coupland, Douglas. **X Kuşığı**, Çev: Zeynep Akkuş, İstanbul: Parantez Yayınları, 1998.

Curan, James. “Medya ve Demokrasi Yeniden Değer Biçme”, **Medya Kültür Siyaset** içinde, Der: Süleyman İrvan, Ankara: Ark, 1997.

Çakmur, Barış “Kültürel Üretim Ekonomisi Politigi”, **Kültür ve İletişim**, Sayı: 1/2, 1998.

Çaplı Bülent ve Dündar Can. ‘80’den 2000’lere Televizyon’, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi-Yüzyıl Biterken, cilt 15, 1995.

Çaplı, Bülent **Medya ve Etik**, Ankara: İmge Kitabevi, 2002.

Çelik, Demirhan Burak “Basında Tekelleşme ve Demokrasi”, **Mülkiye**, Cilt 25, Sayı: 227, 2001.

Dagron, Alfonso Gumucio “The Long and Winding Road of Alternative Media”, The **Sage Handbook of Media Studies**, Ed. in Chief John D. H. Downing, Denis McQuail, Philip Schlesinger, Ellen Wartella içinde, Sage, 2004.

Dağtaş, Erdal **Türkiye’de Magazin Basını: Magazin Eklerinin Sektör ve Metin Analizi**, Ankara: Ütopya Yayınevi, 2006.

Dahlgren, Peter “Introduction”, **Communication and Citizenship Journalism and The Public Sphere** içinde, Ed. Peter Dahlgren, Colin Sparks, Routledge, 1991.

Deleuze, Gilles ve Guattari, Félix **A Thousand Plateaus Capitalism and Schizophrenia**, Minneapolis-London: University of Minnesota Press, 1987.

Deuze, Mark J. "What Is Journalism?", **Journalism**, Vol. 6, No. 4, 2005.

Dirlik, Arif "Pasifik Perspektifinde Toplumsal Hareketler: Çağdaş Radikal Siyasetin Soyağacı Üzerine Düşünceler", **Toplumsal Hareketler Tarih, Teori ve Deneyim** içinde, Der. Y. Doğan Çetinkaya, İstanbul: İletişim, 2008.

Dodge, Chris <http://www.geocities.com/SoHo/Cafe/7423/infoshop.html> Street Libraries: Infoshops and Alternative Reading Rooms, 1998.

Doğanay, Ülkü ve Köker, Eser **Türkiye’de İletişim Çalışmalarında Radikal Medyanın Yok Sayılması**, Yayınlanmamış Bildiri 2006.

Downing, John D. H., **Radical Media: The Political Experience of Alternative Communication**, Boston, Mass.: South End Press, 1984.

Downing, John D. H. ve Mohammadi, Ali ve Sreberny-Mohammadi, Annabelle Questioning **The Media A Critical Introduction**, Sage, 1991.

Downing, John D.H. **Radical Media Rebellious Communication and Social Movements**, Sage, 2001.

_____. **Radical Media: The Political Experience of Alternative Communication**, Boston: South End Pres, 1984.

Doyle, Gillian **Media Ownership: The Economics and Politics of Convergence and Concentration In The UK and European Media**, London, Thousand Oaks [Calif.]: Sage, 2002.

Dursun, Çiler "Türk Basınında Dağıtımın Tarihçesi ve Yapısı", **Medya Gücü ve Demokratik Kurumlar** içinde, Korkmaz Alemdar, İstanbul: Afa, 1999.

_____. **TV Haberlerinde İdeoloji**, Ankara: İmge, 2001.

Düz, Orhan **Anarşist Felsefe Doğuşu, Öncüleri, İlkeleri ve Etkileri İmkansız İstemek**, İstanbul: Birey, 2007.

Dyer-Witheford, Nick. **Siber-M@rx: Yüksek Teknoloji Çağında Sınıf Mücadelesi**, Çev: Ali Çakıroğlu, İstanbul: Aykırı, 2004.

Ekzen, Nazif. “Medya ve Ekonomi: Türk Basın Endüstrisinde Yoğunlaşma-Toplulaşma-Tekelleşme”, **Medya Gücü ve Demokratik Kurumlar** içinde, Korkmaz Alemdar, İstanbul: Afa, 1999.

Emerson Robert Rachel I., Fretz, Linda L. Shaw. **Writing Ethnographic Fieldnotes**, Chicago: The University of Chicago Press, 1995.

_____. “Participant Observations and Fieldnotes”, **Handbook of Ethnography** içinde, Der: Paul Atkinson ve diğerleri, New Delhi: Sage, 2005.

Enzensberger, Hans Magnus “Bir ‘Kitle İletişim Araçları Teorisi’nin Oluşturucuları”, **Birikim Dergisi**, Sayı 58-59, 1979.

Ercan, Fuat “Sermaye Birikiminin Sürekliliği Türkiye’nin Küresel Kapitalizmle Bütünleşme Sürecine Eleştirel Bir Bakış”, **Neoliberalizmin Tahribatı 2000’li Yıllarda Türkiye 2** içinde, Haz. Neşecan Balkan, Sungur Savran, İstanbul: Metis, 2004.

_____. “Türkiye’de Yapısal Reformlar”, **Kapitalizm ve Türkiye I Kapitalizm, Tarih ve Ekonomi** içinde, Der: Fuat Ercan ve Yüksel Akaya. Ankara: Dipnot, 2005.

Erdoğan, İrfan, Alemdar, Korkmaz **Öteki Kuram: Kitle İletişim Kuram ve Araştırmalarının Tarihsel ve Eleştirel Bir Değerlendirmesi**, Ankara: Erk, 2005.

Ergül, Hakan. **Televizyonda Haberin Magazinelleşmesi**, İstanbul: İletişim, 2000.

_____. “Sınırlar Kaybolurken: Haberde Magazinleşme, Melezleşme ve Infotainment Fenomeni” **Bir Sorun Olarak** Gazetecilik içinde, Der: Bilal Arık ve Mustafa Şeker. Konya: Tablet, 2007.

_____. Medya Etnografisi: 2007-2008 Güz Dönemi Yayınlanmamış Ders Notları, Anadolu Üniversitesi, İletişim Bilimleri Fakültesi, Eskişehir.

Fenton, Natalie “Another World Is Possible?”, **Global Media and Communication**, 2, 2006.

Franklin, Bob **Newszak and News Media**, London: Arnold, 1997.

Fraser, Nancy “Kamusal Alanı Yeniden Düşünmek: Gerçekte Varolan Demokrasinin Eleştirisine Bir Katkı”, **Kamusal Alan** içinde, Ed. Meral Özbek, İstanbul: Hil Yayın, 2005.

Freire, Paulo **Ezilenlerin Pedagojisi**, Çev. Dilek Hattatoğlu, İstanbul: Ayrıntı, 2003.

Garnham Nicolas. **Capitalism and Communication** içinde Global Culture and Economics of Information, Editör: Fred İnglis, London; Sage, 1990.

_____. “Kitle İletişiminin ekonomi Politğine Katkısı”, **Kitle İletişiminin Ekonomi Politği** içinde, Ankara: Dalbaz Yayıncılık, 2006.

Geray, Haluk **Yeni İletişim Teknolojileri Toplumsal Bir Yaklaşım**, Ankara, 1994.

_____. **İletişim ve Teknoloji Uluslar arası Birikim Düzeninde Yeni Medya Politikaları**, Ankara: ÜtopyaYayınevi, 2003.

Giddens, Anthony. **Sosyoloji Kısa Fakat Eleştirel Bir Giriş**, Çev: Ülgen Yıldız Bakkal, Ankara: Phoenix, 2005.

Gillian Doyle. **The economics and Politics of Convergence and Concentration in the UK and European Media**, London: Sage, 2002.

Golding, Peter ve Murdock, Graham **The Political Economy of The Media**, Cheltenham: Edward Elgar, 1997.

Gramsci, Antonio **Aydınlar ve Toplum: (denemeler)**, Çev: Vedat Günyol, Ferit Edgü,B.Onaran, İstanbul: Çan Yayınları, 1967.

_____ **Hapishane Defterleri**, Çev: Adan Cemgil, İstanbul: Belge Yayınları, 2007.

Haas, Tanni **Alternative Media, Public Journalism and the Pursuit of Democratization**, Research Note, Journalism Studies, Vol. 5, No. 1, pp. 115-121, 2004.

Habermas, Jürgen **Kamusalın Yapısal Dönüşümü**, Çev: Tanıl Bora, İstanbul: İletişim, 2005.

Hall, Stuart. “İdeolojinin Yeniden Keşfi Medya Çalışmalarında Baskı altında Tutulmanın Geri Dönüşü”, **Medya İktidar İdeoloji** içinde, Der: Mehmet Küçük,Ankara: Ark, 1994.

_____ “İdeoloji ve İletişim Kuramı” **Medya Kültür ve Siyaset** içinde Der: Süleyman İrvan, Ankara: Ark,1997.

Hamilton, James “Alternative Media: Conceptual Difficulties, Critical Possibilities”, **Journal of Communication Inquiry**, Vol. 24, No. 4, 2000.

Hansen, Miriam “Yirmi Yılın Ardından Negt ve Kluge’nin Kamusal Alan ve Tecrübe’si: Değişken Karışımlar ve Genişlemiş Alanlar”, **Kamusal Alan** içinde, Ed. Meral Özbek, İstanbul: Hil Yayın, 2005.

Harcup, Tony “The Unspoken – Said’ The Journalism of Alternative Media”, **Journalism**, Vol. 4(3), 2003.

_____. “I’m Doing this to Change the World”: journalism in alternative and mainstream media”, **Journalism Studies**, 6, 2005.

Hardt, Hanno “Newsworkers, Technology and History”, **Critical Studies in Mass Communication**, 7, 1990.

Hardt, Michael ve Negri, Antonio **Çokluk: İmparatorluk Çağında Savaş ve Demokrasi**, Çev: Barış Yıldırım, İstanbul: Ayrıntı, 2004.

Harvey, David **Postmodernliğin Durumu: Kültürel Değişimin Kökenleri**, Çev. Sungur Savran, İstanbul: Metis, 1999.

Hassan, Robert **Media, Politics and The Network Society**, Maidenhead: Open University Press, 2004.

Hirst, Paul ve Thompson, Grahame **Küreselleşme Sorgulanıyor**, Çev: Çağla Erdem ve Elif Yücel, Ankara: Dost Kitabevi, 1998.

Hobsbawm, E. J. **Kısa 20. Yüzyıl 1914-1991: Aşırılıklar Çağı**, Çev: Yavuz Alogan İstanbul: Sarmal Yayınevi, 1996.

İçli, Gönül. “ Küreselleşme ve Kültür”: **Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 25, No 2, 2001

İnal, M. Ayşe **Haberi Okumak**, İstanbul: Temuçin Yayınları, 1996.

Jacobson, Thomas L. ve Kolluri, Satish “Participatory Communication as Communicative Action”, **Theoretical Approaches to Participatory Communication** içinde, Hampton Pres,1999.

Jasper, James M., **Ahlâki Protesto Sanatı: Toplumsal Hareketlerde Kültür, Biyografi ve Yaratıcılık**, Çev: Senem Öner, İstanbul: Ayrıntı, 2002

Jessop, Bob. **Hegemonya, Post-Fordizm ve Küreselleşme Ekseninde Kapitalist Devlet**, Der. Betül Yarar, Alev Özkazanç. İstanbul: İletişim, 2005.

Kaya Raşit. ‘Türkiye’de 1980 Sonrası Medyanın Gelişimi ve İdeoloji Gereksinimi’, www.dorduncukuvetmedya.com. 1998.

Katırcıoğlu, Erol “Türkiye’de Tekelleşme”, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi-Yüzyıl Biterken**, cilt 13, 1995.

Keane, John **Medya ve Demokrasi**, Çev: Haluk Şahin, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1999.

Keane, John “Giriş”, **Sivil Toplum ve Devlet: Avrupa’da Yeni Yaklaşımlar** içinde, Der. John Keane, Çev: Levent Köker ve diğerleri Ankara: Yedikıta Yayınları, 2004.

Kejanlıoğlu, D. Beybin **Türkiye’de Medyanın Dönüşümü**, Ankara: İmge Kitabevi, 2004.

Kellner, Douglas “**Kültür Endüstrileri**”, Kitle İletişim Kuramları içinde, Der. Erol Mutlu, Ankara: Ütopya Yayınevi, 2005.

Keskin, Adnan ile Röportaj Express 2008.

Kessler, Lauren **The Dissident Press: Alternative Journalism in American History**, Beverly Hills, Calif.: Sage Publications, 1984.

Keyder, Çağlar. **Türkiye’de Devlet ve Sınıflar**, İstanbul: İletişim, 2003.

Keyman, Fuat. **Türkiye ve Radikal Demokrasi : Modern Zamanlarda Siyaset ve Demokratik Yönetim**, İstanbul: Bağlam Yayıncılık, 1999.

Negt, Alexander ve Negt, Oskar “Kamusal Alan ve Tecrübe’ye Giriş”, **Kamusal Alan** içinde, Ed. Meral Özbek, İstanbul: Hil Yayın, 2005.

Koloğlu, Orhan. **Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Basın**, İstanbul: İletişim Yayınları, 1992.

Köse Hüseyin. **Küresel Akıntıya Karşı Sivil Arayışlar Alternatif Medya**, İstanbul: Yirmidört, 2007.

Kumar, Krishan **Sanayi Sonrası Toplumdan Post-modern Topluma: Çağdaş Dünyanın Yeni Kuramları**, Çev: Mehmet Küçük, Ankara: Dost Kitabevi, 1999.

Kümbetoğlu, Belkis **Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma**, İstanbul: Bağlam, 2005.

Laclau, Ernesto ve Mouffe, Chantal **Hegemonya ve Sosyalist Strateji Radikal Demokratik Bir Politikaya Doğru**, Çev: Ahmet Kardam, İstanbul: İletişim, 2008.

Lang, Kurt “İletişim Araştırmaları, Kökenleri ve Gelişmesi”, **Kitle İletişim Kuramları** içinde, Der. Erol Mutlu, Ankara: Ütopya Yayınevi, 2005.

Langer, John **Tabloid Television: Popular Journalism and The 'Other News'**, London: Routledge, 1998.

Laswell, Harold D. “The Structure and Function of Communication In Society”,
Communication Theories: Critical Concepts In Media and Cultural Studies
 içinde, Ed. Paul Cobley, London: Routledge, 2006.

Lenin, V.İ **Ne Yapmalı?**, Çev: Gün Başarır, Ankara: Başak Yayınları, 1990.

Marx, Karl **1844 El Yazmaları**, Çev: Murat Belge, İstanbul: Birikim Yayınları, 2003.

Mattelart, Armand ve Mattelart, Michelle **İletişim Kuramları Tarihi**, Çev: Merih
 Zıllıoğlu, İstanbul: İletişim, 1998.

_____ **Gezegensel Ütopya Tarihi Kehanetsel Kentten Küresel
 Topluma**, Çev: Şule Ciltaş, İstanbul: Ayrıntı, 2005.

Mattelart, Armand ve Neveu, Erik **Kültürel İncelemelere Giriş**, Çev: Hüsnü Dilli
 İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2007.

Melucci, Alberto “**Toplumsal Hareketler ve Günlük Hayatın Demokratikleşmesi**”,
 Sivil Toplum ve Devlet: Avrupa’da Yeni Yaklaşımlar içinde, Der. John Keane, Çev:
 Levent Köker ve diğerleri, Ankara: Yedikıta Yayınları, 2004.

McChesney, Robert W. “The Global Media Giants We Are The World”,
<http://www.fair.org/index.php?page=1406>, 1997.

_____ “Global Media, Neoliberalism, and Imperialism”, **Monthly Review**,
 Volume 52, Number 10, March 2001.

_____. “Küresel İletişimin Politik Ekonomisi”, **Kapitalizm ve
 Enformasyon Çağı Küresel İletişim Devriminin Politik Ekonomisi** içinde, Der.
 Robert W. McChesney, Ellen Meiksins Wood, John Bellamy Foster, Ankara: Epos,
 2003.

_____ **21. Yüzyılda İletişim Politikaları Medyanın Sorunu**, İstanbul: Kalkedon, 2006.

McQuil, Denis **Mass Communication Theory: An Introduction**, London: Sage, 1994.

Mills, C. Wright **İktidar Seçkinleri**, Çev: Ünsal Oskay, Ankara: Bilgi Yayınevi, 1974.

Mosco, Vincent. **The Political Economy of Communication**, London: Sage, 1996.

Murdock, Graham. “Large Corporations and the Control of the Communications Industries” **Culture, Society And The Media** içinde, Ed. Micheal Gurevitch, London: Routledge, 1982.

Murdock, Graham ve Golding, Peter “Information, Poverty and Political Inequality Citizenship In The Age of Privatized Communications”, **The Political Economy of the Media** içinde, Vol. 2, Ed. Peter Golding, Graham Murdock, Edward Elgar Publishing Company, 1997.

Murdock, Graham “Büyük Şirketler ve İletişim Endüstrilerinin Kontrolü”, **Kitle İletişiminin Ekonomi Politikası** içinde, Der. Levent Yaylagül, Ankara: Dalbaz, 2006.

Murdock, Graham ve Golding, Peter “İdeoloji ve Kitle İletişim Araçları: Belirlenim Sorunu”, **Medya, Popüler Kültür ve İdeoloji** içinde, Der. Levent Yaylagül, Nilüfer Korkmaz, Ankara: Dipnot Yayınları, 2008.

Erol Mutlu ve Hakan Tuncel “ **İletişim**”, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi Yüzyıl Biterken**, cilt 13, 712-716, 1995.

Münir, Metin **Sabah Olayı**, İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi, 1993.

Nalçaoğlu-Timisi, Nilüfer “Küresel İletişim Ortamı ve Yerel Radyolar”, **Radyo ve Radyoculuk**, Der. Sevda Alankuş, İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları, 2006 .

Nebiler, Halil **Medyanın Ekonomi Politigi**, İstanbul : Sarmal Yayınevi, 1995.

Neuman, W. Lawrence. **Toplumsal Araştırma Yöntemleri: Nitel ve Nicel Yaklaşımlar**, Cilt 1 Analiz, Çev: Sedef Özge, İstanbul: Yayınodası Yayıncılık, 2007.

Nugent, Daniel “Kuzeyli Entelektüeller ve Ezln”, **Marksizm ve Postmodern Gündem** içinde, Der. Ellen Meksins Wood, John Belamy Foster, Çev: Ahmet Fethi, Ankara: Ütopya, 2001.

O’hara, Craig **Punk Felsefesi Gürültünün Ötesinde**, Çev: Amy Spangler, İstanbul: Çitlembik, 2003.

Ostertag, Bob **People's Movements, People's Press: The Journalism of Social Justice Movements**, Boston, Mas.: Beacon Press, 2006.

Ova, Nalan ve Yıldız, Nevin A. **Bir Alternatif Feminist Medya Örneği Olarak Roza Dergisi'nin Karşıt Kamusal Alan Oluşturma Potansiyeli**, TSBD 2007 Sosyal Bilimler Kongresi'nde Sunulmuş Bildiri, 2007.

Öksüz, Süheyla **Küreselleşmede Nasıl Bir Medya Düzeni**, Ankara : Piramid, 2003.

Önder Tuncay. **Ekoloji, Toplum ve Siyaset**, Ankara: Odak, 2003.

Öngen, Tülin “Yeni Liberal Dönüşüm Projesi ve Türkiye Deneyimi”, **Küresel Düzen: Birikim, Devlet ve Sınıflar** içinde, İstanbul: İletişim, 2004.

Özbek, Meral “Giriş: Kamusal Alanın Sınırları”, **Kamusal Alan** içinde, Ed. Meral Özbek, İstanbul: Hil Yayın, 2005.

Özkazanç, Alev **Siyaset Sosyolojisi Yazıları**, Ankara: Dipnot, 2007.

Özdemir, Hikmet **Doğan Avcıoğlu Bir Jön Türk'ün Ardından**, İstanbul: Bilgi Yayınevi, 2000.

Özsever Atilla **Tekelci Medyada Örgütsüz Gazeteci**, Ankara:İmge Kitapevi Yayınları, 2004.

Peruzzo, Cicilia Maria Krohling “Participation in Community Communication”, **Participatory Communication For Social Change** içinde, Ed. Jan Servaes, Thomas Jacobson, Shirley A. White, Sage, 1999.

Petras, James. **Küreselleşme ve Direniş**, Cosmopolitik Kitaplığı Çev: Ali Ekber, Cevdet Aşkın, Çağlar Arın. İstanbul: Adonis Reklam ve Yayıncılık, 2002.

Platon, Sarah ve Deuze, Mark “Indymedia Journalism A Radical Way of Making, Selecting and Sharing News?”, **Journalism**, Vol. 4, No: 3, 2003.

Poulantzas, Nicos “Demokratik Bir Sosyalizme Doğru”, **Birikim Dergisi**, Sayı: 9, 1990.

Punch, Keith F., **Sosyal Araştırmalara Giriş: Nicel ve Nitel Yaklaşımlar**, Çev: Dursun Bayrak, H. Bader Arslan, Zeynep Akyüz Ankara: Siyasal Kitabevi, 2005.

Rantanen, Terhi **The Media and Globalization**, London: Sage Publications, 2005.

Rennie, Ellie **Community Media: A Global Introduction**, Lanham: Rowman & Littlefield, 2006.

Ritzer, George **Toplumun McDonaldlaştırılması: Çağdaş Toplum Yaşamının Değişen Karakteri Üzerine Bir İnceleme**, Çev: Şen Süer Kaya, İstanbul :Ayrıntı, 1998.

Robertson, Roland **Küreselleşme: Toplum Kuramı ve Küresel Kültür**, Çev: Ümit Hüsrev Yolsal Ankara: Bilim ve Sanat, 1999.

Rodriguez, Clemencia “Fissures In The Mediascape: An International Study of Citizens” **Media**, N.J.: Hampton Press, 2001.

Rodriguez, Clemencia ve El Gazi, Jeanine “The Poetics of Indigeneous Radio in Colombia”, **Media, Culture and Society**, Vol. 29(3): 2007.

Scott, James C. **Tahakküm ve Direniş Sanatları: Gizli Senaryolar**,Çev: Alev Türker, İstanbul: Ayrıntı, 1995.

Seçkin, Gülcan “Ulusal Medyada Haber Üretim Sürecinde Çalışan Gazetecilerin Ekonomik ve Sosyal Statüsü Üzerine Bir Alan Araştırması”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2001.

Sennett, Richard. **Karakter Aşınması Yeni Kapitalizmde İşin kişilik Üzerine Etkisi**, Çev: Barış Yıldırım, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2002.

Sertel, Yıldız **Türkiye'de Dışa Dönük Ekonomi ve Çöküş**, İstanbul: Alan Yayıncılık, 1988.

Servaes, Jan **Communication for Development: One World, Multiple Cultures**, Creskill, N.J: Hampton Press, 1999.

Shaw, Randy **Aktivistin El Kitabı**, Çev: Barış Yıldırım, İstanbul: Ayrıntı, 2001.

Shoemaker, Pamela ve Reese, Stephen D. “İdeolojinin Medya İçeriği Üzerindeki Etkisi”, **Medya Kültür Siyaset** içinde, Der. Süleyman İrvan, Ankara: Alp Yayınevi, 1997.

_____. **İdeolojinin Medya İçeriği Üzerindeki Etkisi**, Medya Kültür Siyaset içinde, Der. Süleyman İrvan, Ankara: Alp Yayınevi, 2002.

Shore, Elliot, Fones-Wolf, Ken, Danky, James P., **The German-American Radical Press: The Shaping of A Left Political Culture, 1850-1940**, Urbana: University of Illinois Press, 1992.

Slater, **Phil Frankfurt Okulu Kökeni ve Önemi: Marksist Bir Yaklaşım**, Çev. Ahmet Özden, İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 1998.

Smyhite, Dallas “Batı Marksizminin Kötü Noktası”, **Kitle İletişiminin Ekonomi Politikası** içinde, Der. Levent Yaylagül, Ankara: Dalbaz, 2006.

Sönmez, Mustafa “Türk Medya Sektöründe Yoğunlaşma ve Sonuçları”, **Birikim Dergisi**, Sayı: 92, Aralık, 1996.

_____. “Türkiye Medyasında Yeni Sahiplik Yapısı: Cepheler ve Profiller”, **Türkiye’de Gazetecilik Eleştirel Bir Yaklaşım** içinde, Der: L.Doğan Tılıç, Ankara: ÇGD, 2003.

_____. **Filler ve Çimenler: Medya ve Finans Sektöründe Doğan/Anti-Doğan Savaşı**, İstanbul: İletişim, 2003.

_____. “Medyada Diktatörlüğe ve Medya Aristokrasisi”,
Salıhttp://www.bianet.org/bianet/kategori/medya/103329/medyada-diktatorlesme-ve-medya-aristokrasisi, 04 Aralık 2007

_____. “2007’den 2008’e Medya’da Yarıma”,
http://www.sendika.org/yazi.php?yazi_no=16928,08 Mayıs 2008

Söylemez, Alev. **Medya Ekonomisi ve Türkiye**, Ankara: Haberal Eğitim Vakfı, 1998.

Streitmatter, Rodger **Voices of Revolution**, New York: Columbia University 1980s, 2001.

Sullivan, Hartley, Saunders, Montgomery, Fiske, **Key Concepts in Communication and Cultural Studies**, Routledge: London and New York, 2000.

Şahin, Çiğdem **Kapitalizm ve Yoksulluk Dünya İşbölümü, Azgelişmişlik ve Alternatif Yaklaşımlar**, İstanbul: Çivi Yazıları, 2000.

Taş Oğuzhan “İletişim Alanında Yöndeşme Eğilimleri: Teknoloji, Pazar ve Düzenleme”, **Kültür ve İletişim**, Yıl 9 Sayı (2): 2006.

_____ “Yöndeşme ve Medya Endüstrisi: İletişim Alanında Yöndeşme Eğilimleri”, Yayımlanmamış Yüksel Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2004.

Thompson, John B. **The Media and Modernity A Social Theory of The Media**, Cambridge: Polity 1990ks, 1995.

Tilly, Charles “Toplumsal Hareketler Yirmi Birinci Yüzyıla Giriyor”, **Toplumsal Hareketler Tarih, Teori ve Deneyim** içinde, Der. Y. Doğan Çetinkaya, İstanbul: İletişim, 2008.

_____ **Toplumsal Hareketler 1768-2004**, Çev: Özgür Arcan, İstanbul: Babil, 2008.

Timisi, Nilüfer **Yeni İletişim Teknolojileri ve Demokrasi**, Ankara: Dost Kitabevi, 2003.

Tokgöz, Oya **Temel Gazetecilik**, Ankara: İmge Kitabevi, 2000.

Tomlinson, John **Küreselleşme ve Kültür**, Çev: Arzu Eker, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1999.

Topuz, Hıfzı **100 Soruda Başlangıçtan Günümüze Türk Basın Tarihi**, İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1996.

- _____ **II. Mahmut'tan Holdinglere Türk Basın Tarihi**, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2003.
- Touraine, Alain **Eşitliklerimiz ve Farklılıklarımızla Birlikte Yaşayabilecek Miyiz?**, Çev: Olcay Kunal, İstanbul: YKY, 2005.
- Tunçay, Mete **Tek –Parti yönetimine yurtdışından muhalefet eden bir yayın organı Arif Oruç'un Yarın'ı (1933)**, İstanbul: İletişim Yayınları, 1991.
- Turner, Graeme “Tabloidization, Journalism and The Possibility of Critique”, **International Journal of Cultural Studies**, Volume 2(1): 1999.
- Total, Nilgün ‘**Küreselleşme İletişim Kültürlerarasılık**’, İstanbul: Kırmızı Yayınları, 2006.
- _____ “CNN ve Ağlardan Akıp Giden İmgelemi İnşa etme İddiası” **Kültür ve İletişim**, Yıl (8) Sayı (1): 41-65, 2005.
- Vatikiotis, Pantelis “Communication Theory and Alternative Media”, **Westminster Papers in Communication and Culture**, Vol. 2 (1): 4-29, 2005.
- Williams, Raymond, **Anahtar Sözcükler: Kültür ve Toplumun Söz Varlığı**, İstanbul: İletişim, 2006.
- Winters Autumn 2001 **The Infoshop as a Community Information Resource A Study of Internationalist Books** Yayınlanmamış Master Tezi, University of North Carolina, 2001.
- Yalınpala, Jale “**Küreselleşmenin Emek Piyasası ve İstihdam Üzerine Etkileri**”, Küreselleşme, İktisadi Yönelimler ve Sosyopolitik Karşıtlıklar içinde, İstanbul: Om Yayınevi, 2002.

Yeğin, Metin **Topraksızlar: Bir Şenlikti Uzun Yürüyüş**, İstanbul: Versus Kitap, 2006.

Yeldan, Erinç **Küreselleşme Sürecinde Türkiye Ekonomisi: Bölüşüm, Birikim ve Büyüme**, İstanbul: İletişim, 2002.

Yılmaz, Nuray **Bir Sosyal Hareket Olarak Küreselleşme Karşıtlığı**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2004.

Zileli, Gün “Marksist Sol ve Anarşizm”, **Düşünen Siyaset**, Sayı: 11, 2002.

Zileli, Gün ve Özkaya, Emine “Türkiye’de Anarşizm”, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce**, Ed. Tanıl Bora, Murat Gültekin, Cilt: 8, 2007.

Zipes, Jack “Frankfurt Okulu ve Kültür Eleştirisi”, **Kitle İletişim Kuramları** içinde, Der. Erol Mutlu, Ankara: Ütopya Yayınevi, 2005.

MacBride Raporu, Unesco, Türkiye Milli Komisyonu, Çev. Ertuğrul Özkök, Ankara, 1993.

<http://www.monthlyreview.org/301rwm.htm>

<http://mediaif.emu.edu.tr/pages/atabek/docs/altermedya.html>

<http://www.yaysat.com>

<http://www.milliyet.com.tr>

<http://www.medyatava.com>

<http://www.sendika.org>, ‘Telesur ve Latin Amerika’daki Alternatif Medya’, 8 Temmuz 2006

<http://www.sendika.org>, “Akp’nin Ulusal Medyadaki Etki alanı” 18 Şubat 2008

<http://www.latinbilgi.net>, ‘Alternatif Medya Venezüella Anayasası’nda’, 22 Eylül 2007

<http://www.bianet.org> Hayat TV Yayın Hayatına Başladı, 26 Mart 2007

<http://www.dorduncukuvetmedya.com>

<http://www.tdp.com.tr>

Akşam, 16 Temmuz 2004

Akşam, 29 Eylül 2006

Cumhuriyet, 31 Mayıs 1996

Hürriyet, 14 Haziran 1999

Hürriyet, 4 Temmuz 2003

Analiz Edilen Gazeteler:

Ahali, Ocak 2008, Yıl 1. Sayı 1.

Ahali, Şubat 2008, Yıl 1. Sayı 2.

Ahali, Mart 2008, Yıl 1. Sayı 3.

Ahali, Mayıs 2008, Yıl 1. Sayı 4.

Ahali, Haziran-Temmuz 2008, Yıl 1. Sayı 5.

Mülksüzler, Ocak 2007, Yıl 1. Sayı 1.

Mülksüzler, Şubat 2007, Yıl 1. Sayı 2.

Mülksüzler, Mart, 2007, Yıl.1 Sayı 3.

Mülksüzler, Nisan, 2007, Yıl.1 Sayı 4